

Bojan Dekleva in Špela Razpotnik

BR E Z D O M S T V O V L J U B L J A N I

LA ČN IM ,. ! LJ U BEZ N I

BREZDOMSTVO V LJUBLJANI

Avtorja: Bojan Dekleva in Špela Razpotnik

Recenzentki: Dr. Lea Šugman Bohinc in dr. Jana Rapuš Pavel

Lektorica: Katarina Mihelič

Izdajatelj: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani

Za izdajatelja: Dr. Cveta Razdevšek Pučko, dekanja

Oblikovanje naslovnice: studiobotas

Fotografija na naslovnici: Peter Rauch

Oblikovanje in prelom: studiobotas

Tisk: Tiskarna Vovk, Domžale

Pripravo in izdajo knjige je finančno podprla Mestna občina Ljubljana

©2007 Avtorja

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.344.7-058.51(497.4Ljubljana)
364.682.42(497.4Ljubljana)

DEKLEVA, Bojan
Brezdomstvo v Ljubljani / avtorji Bojan Dekleva in Špela
Razpotnik. - Ljubljana : Pedagoška fakulteta, 2007

ISBN 978-961-253-018-1
1. Razpotnik, Špela, 1976-
235279616

Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta

Brezdomstvo v Ljubljani

Avtorja: Bojan Dekleva in Špela Razpotnik

Ljubljana, oktober 2007

KAZALO

1	Predgovor	6
2	Razumevanje brezdomstva	10
	Uvod - kaj ima brezdomstvo opraviti z menoj?	10
	Brezdomstvo – družbeni ali individualen problem?	12
	Definiranje brezdomstva in njegovo merjenje	13
	Vzročna polja brezdomstva	26
	Specifične skupine brezdomcev	31
	Raziskovanje brezdomstva v Ljubljani	39
3	Ljubljanski brezdomci v številkah	43
	<i>(s soavtorstvom Maje Vižintin)</i>	
	Kako smo izbirali brezdomce ter kako anketiranje izvedli	43
	Kdo so bili anketirani brezdomci?	46
	Začetek brezdomstva	47
	Trajanje brezdomstva in sedanje stanje	50
	Razlogi za nastanek brezdomstva	52
	Prednosti in slabosti življenja na cesti	55
	Uporaba drog, težave v duševnem zdravju in institucionalna kariera	58
	Pogled v prihodnost - prenehanje brezdomstva	63
	Primerjava naših ugotovitev z angleškimi	64
	Zaključki	66
4	Institucionalna mreža na področju brezdomstva v Ljubljani	69
	<i>(s soavtorstvom Maje Vižintin)</i>	
	Opis organizacij, ki se na območju Ljubljane ukvarjajo z brezdomstvom	70
	Zaključki	83

5 Terensko delo z brezdomci 91

Metodična in metodološka opredelitev terenskega dela	91
Nekaj spoznanj s terenskega dela	93

6 Ocena obsega brezdomstva v Ljubljani 99

Metodološke značilnosti raziskovanja/ocenjevanja obsega brezdomstva v Ljubljani	102
Najpreprostejša ocena obsega brezdomstva v Ljubljani	104
Kompleksnejši izračun	105
Še bolj kompleksen izračun	106
Še drugi viri podatkov	108
Zaključki	109

7 Inovativni akcijski projekt – cestni časopis Kralji ulice 113

Cestni časopisi kot oblika delovanja na področju brezdomstva	115
Akcijsko raziskovalna dejavnosti ob pilotski implementaciji inovativnega projekta na področju brezdomstva	118
Zaključki	134

8 Po-govor 140

Literatura 141

Imensko kazalo 145

Stvarno kazalo 146

Kazalo ilustracij 147

1 Predgovor

Brezdomstvo v Ljubljani je postalo vidno. Srečujemo se z vedno več njegovimi oblikami in si nabiramo izkušnje z njim. Počasi se začnemo zavedati dejstva, da je brezdomstvo produkt prav naše družbe, čeprav vpete v globalne ekonomsko politične procese in širše družbene spremembe. Ta spremenjajoči se družbeni oder vzpostavlja prizorišče, na katerem nekaterim ljudem, ponavadi najbolj šibkim in/ali ogroženim oz. prikrajšanim, zmanjka resursov in možnosti, da bi se lahko uspešno socialno vključevali in tako zadovoljevali svoje potrebe ter od družbe pridobili tisto, do česar imajo pravico. Takim ljudem velikokrat v življenju ostane le polje zelo omejenih izbir, znotraj katerega se lahko nato "svobodno" odločajo za brezdomstvo. Nezanemarljiva je tudi opazka, da je brezdomsko življenje za marsikoga lažji in boljši način življenja od tistega, ki ga je izkušal/-a pred tem, oz. iz česar se je na cesto umaknil/-a. Včasih je umik v brezdomstvo poskus pobega pred notranjimi procesi, specifičnimi odsevi zunanje realnosti posameznika, ki mu/ji onemogočajo delovanje znotraj obstoječih institucij naše družbe. V pogojih omejenega dostopa do virov družbene moči si ljudje iščemo vsak svoje prilagoditve, od katerih je ena tudi brezdomstvo. Le-to je po razumevanju avtorjev tega dela skrajna rešitev, v katero je človek praviloma prisiljen (ali pa vanjo vodi logično sosledje njegovih preteklih življenjskih dogodkov), in si je tako rekoč nihče ne izbere kot zaželeno življenjsko opcijo.

Vsak družbeni sistem (tudi ta, v katerem živimo) določenim skupinam ljudi omeji dostop do pomembnih družbenih virov, po drugi strani pa opredeli mnoge življenjske rešitve – ki si jih najbolj socialno izključeni ljudje poiščejo – kot njihove lastne napačne odločitve. Ocenjevanje teh odločitev kot napačnih je skladno z istim (normativnim) sistemom, ki tem ljudem tudi omejuje dostop do virov. Poudarjanje pomena osebne odločitve za življenje reveža je

torej enako zakrivanju oči ter nerazumevanju problematike brezdomstva. To je eno izmed naših temeljnih predrazumevanj, iz katerega smo izhajali pri svojem raziskovanju brezdomstva. Po našem mnenju je takšno razumevanje nujno potrebno pri načrtovanju politik na področju brezdomstva, medtem ko je pri delu s posameznikom bolje izhajati iz njegove subjektivne resnice, pa čeprav je ta lahko tudi drugačna od zgoraj nakazanih misli.

Ko prebijemo zunanje opne navidez nepropustnega sveta brezdomstva, pridemo do mnogih globokih in neizčrpnih tem (npr. osamljenost, bivanjska izpraznjenost, (ne)navezanost, odvisnost, ontološka negotovost itd.), povezanih z vsemi nami, torej bistvenih človeških tem. Pridružujemo se misli, da se družba lahko ocenjuje po tem, kakšen je njen odnos do njenih najbolj obrobni članov. Pri njih so namreč teme, ki so eksistencialno pomembne za nas vse, pogosto najbolj izpostavljene in boleče.

Brezdomstva je veliko vrst. Evropska klasifikacija brezdomstva (ETHOS, 2004) obsega štiri temeljne kategorije brezdomstva: biti brez strehe, biti brez stanovanja, bivati v negotovih pogojih in bivati v neprimernih pogojih. Prvi dve kategoriji predstavljata odkrito ali vidno, t. i. cestno brezdomstvo, drugi dve kategoriji pa skrito ali manj vidno brezdomstvo. Razumevanje povezanosti obeh oblik je pomembno, ker se iz prikritega brezdomstva oblikuje odkrito, kar pomeni, da se moramo – še posebej, če želimo delovati preventivno – ukvarjati tudi s prikritim. To se nam zdi eno najpomembnejših spoznanj, med drugim tudi zato, ker v našem prostoru ni niti v stroki dobro poznano niti v politiki jasno sprejeto. Kljub temu pa se v pričujočem delu ukvarjamo predvsem z odkritim brezdomstvom, torej z ljudmi, ki so brez strehe in stanovanja.

Skladno s pluralnostjo oblik brezdomstva so pluralne tudi možnosti njegovega spoznavanja. V svojem delu vidimo poskus bolj celovitega raziskovanja brezdomstva, s katerim pa se tema in področje možnega raziskovanja še ne izčrpa. Naslednje raziskave se bodo morale – tako kot drugod v razvitih državah – ukvarjati z bolj specifičnimi vidiki brezdomstva, tako z njegovimi pojavnimi oblikami kot z vidiki različnih politik in njihove uspešnosti.

V letih 2005 in 2006 je potekala raziskovalna naloga z naslovom *Problematika brezdomstva v Ljubljani*, ki jo je sofinancirala Mestna občina Ljubljana. Naročnik – MOL – je želel s sofinanciranjem naloge pridobiti spoznanja o naravi in obsegu brezdomstva v Ljubljani in podpreti razvoj inovativnega modela dela z brezdomci. Na osnovi spoznanj raziskovalne naloge je bila zastavljena srednjeročna strategija socialnega varstva MOL za področje brezdomstva 2006–2010, izhajajoč iz razvitega inovativnega modela dela z brezdomci pa je nastala nova organizacija Kralji ulice,¹ ki ta model izvaja in ga razvija še naprej. V tej knjigi poročamo o delu spoznanj omenjene raziskovalne naloge (predvsem tistih, ki se tičejo posebej Ljubljane), precej obširno pa tudi o dejavnosti društva Kralji ulice. Med strani knjige so posejane reprodukcije iz različnih številk cestnega časopisa Kralji ulice, ki veliko povedo o pojavu brezdomstva, veliko pa tudi o delovanju društva.

Pričujoča knjiga izhaja konec leta 2007, raziskovalna naloga pa se je končala v sredini leta 2006. Mnogi od podatkov, objavljeni v tej knjigi, se torej nanašajo na leti 2005 in 2006, ko smo izvajali raziskovalno nalogo, oz. še na prejšnja leta, iz katerih izvirajo podatki, ki smo jih analizirali. Le pri nekaterih temah smo informacije posodobili, tako npr. deloma pri obravnavi ljubljanskih organizacij, ki se ukvarjajo z brezdomstvom, ter pri opisu dejavnosti društva Kralji ulice.

Pri izvajanju raziskovalne naloge je sodelovalo mnogo ljudi, ki so s tem pomembno prispevali tudi k tej knjigi. Najbolj ključna je bila Maja Vižintin, ki je organizirala, vodila in izvedla največji del terenskega anketiranja, bila prisotna pri drugem zbiranju gradiva ter bila močno vpletena pri akcijsko raziskovalnem delu. Pri raziskovalnih dejavnostih (zbiranju podatkov, anketiranju, intervjujih) so sodelovali še Denis Grcič, Urša Glavan in več študentk socialne pedagogike.

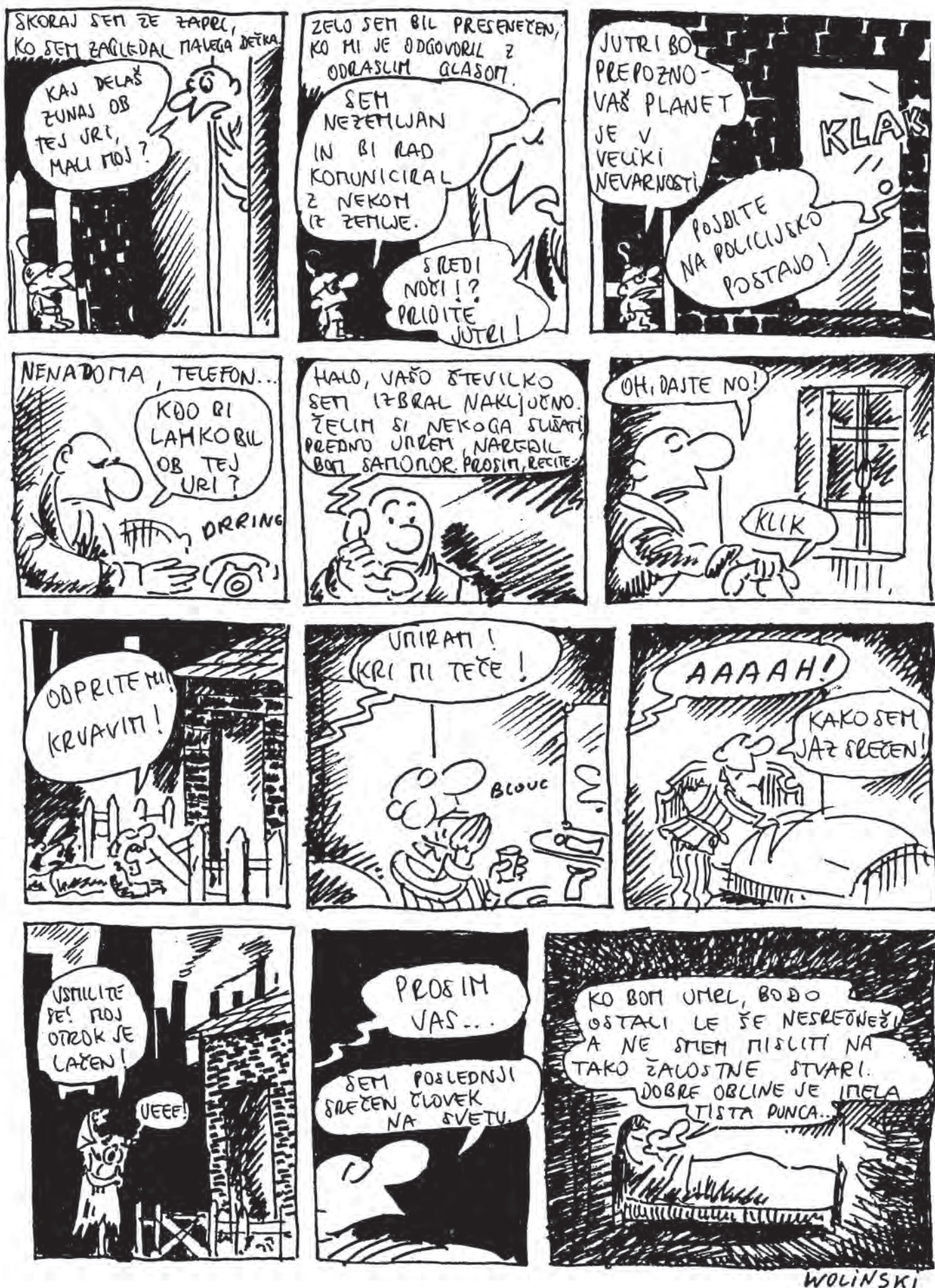
Raziskovalne naloge in te knjige ne bi bilo brez sodelovanja mnogih organizacij, med katerimi so: Zavetišče za brezdomce na Poljanski cesti (enota CSD Ljubljana Center), Socialna ambulanta s posvetovalnico za ljudi brez zdravstvenega zavarovanja ProBono, Zavetišče za brezdomne uživalce nedovoljenih drog, CARS – center za preventivo AIDS-a in ranljive skupine (Dnevni center za uporabnike nedovoljenih drog), Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma, Vincencijeva zveza dobrote, Škofijska Karitas, Karitas Štepanja vas, Rdeči križ, vseh pet ljubljanskih CSD, Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice ter še nekatere druge. Zahvaljujemo se delavcem teh organizacij, med njimi pa predvsem Alenki Ugrin - Vatovec, dr. Aleksandru Dopliharju, Ivi Žnidaršič in drugim. Posebna zahvala gre Borisu Koscu, ki je sodeloval z nami in izvajalcem raziskave pomagal na mnoge načine, tudi s prispevanjem različnih vrst podatkov, ki so bili zbrani za potrebe njegovega diplomskega dela.

Posebej se zahvaljujemo vsem brezdomcem in poznavalcem ulice, ki so bili prijazno in v vsakršnih okoliščinah pripravljeni z nami govoriti, prispevati svoje izkušnje ter osebne zgodbe. Mnogi od njih so sedaj (že) dolgotrajni sodelavci društva Kralji ulice.

Avtorja

¹ Polno ime organizacije je Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice.

Vzeto iz: Les classiques de Wolinski, Hit-parade (ur. Albin Michel). Prevod: Špela Razpotnik.

2 Razumevanje brezdomstva

Uvod – kaj ima brezdomstvo opraviti z menoj?

Ljudje različno čutimo in imamo različen odnos do brezdomcev in brezdomstva. Eni se stikov z brezdomci bojimo in se jim poskušamo izogniti, tako da gremo na drugo stran ceste, ko jih v daljavi prepoznamo, drugi pa se na cesti začnemo z lahkoto z njimi pogovarjati in stike z njimi morda celo iščemo. Nekateri od nas smo bili v življenju daleč od problematike in situacije brezdomstva in se nam zdi, da ta pojav res nima in tudi nikoli ne bo imel prav nič skupnega z nami. Drugi pa smo bili morda v določenih obdobjih življenja brezdomci ali vsaj zelo blizu temu in nam je situacija brezdomstva blizu.

Položaj brezdomstva praviloma pomeni razpad ali nemožnost vzdrževanja ustaljenih socialnih mrež, ki nas v življenju stabilizirajo, lokalizirajo, nam dajejo dom. Včasih se brezdomstvo začne (ali se vsaj tam nahajajo njegove korenine) v zgodnjem otroštvu, če se človek rodi v družini, ki zanj ne more dobro skrbeti, zato začne otrok s socialnimi službami pot po rejništvih, mladinskih domovih in vzgojnih zavodih, kar vse lahko pomeni, da si v življenju ne more oblikovati stabilne socialne mreže in s tem doma. V pogostih primerih se brezdomstvo začne s konflikti v družini v času posameznikovega odrasčanja. Točneje rečeno se konflikti takrat ne začnejo, temveč postanejo takrat bolj intenzivni, otrok oz. mladostnik pa že tako samostojen, da se začne neustreznim odnosom tudi bolj aktivno postavljati po robu. Mnogi so prvič izkusili brezdomstvo v času odrasčanja ali v svojih zgodnjih 20. letih, ko so odšli od doma oz. ko so jih poslali od doma. V takih "domovih" pogosto najdemo nasilje v vzgoji, močne konflikte med družinskimi člani in tako ali drugačno zlorabljanje otrok. Nekateri od takih mladostnikov razvijejo različne oblike odvisnosti (najpogosteje od alkohola ali prepovedanih drog), pa bodisi da je to rešitev, ki so jo znali in zmogli poiskati, bodisi je to

vedenje, ki so ga prevzeli od svojih staršev in skrbnikov. Za druge je brezdomstvo povezano z različnimi vrstami duševnih težav in boleznimi, zaradi katerih so manj sposobni vzdrževanja socialnih mrež oz. so njihove socialne mreže manj pripravljene za njih skrbeti. Za precejšnjo skupino ljudi je brezdomstvo povezano z razpadom njihovih sekundarnih družin, ki za večino po osamosvojitvi od svoje primarne družine pomenijo socialno mrežo, ki so si jo razvili v obdobju (zgodnje) odraslosti in jim pomeni dom. Mnogi brezdomci povedo, da so se znašli na cesti po ločitvi od partnerja/-ice oz. ko se je zaradi različnih razlogov pretrgala partnerska zveza. Za prav vse pa je brezdomstvo precej jasno povezano s premajhnimi možnostmi pridobivanja sredstev (bodisi zaradi velike brezposelnosti in zahtevnosti trga dela bodisi zaradi preskromnih pomoči države) in s prevelikimi cenami najema stanovanj. Vsak bi namreč z veseljem imel stanovanje, če bi zanj imel denar oz. če bi bila cena najema dovolj nizka.

Za nekatere od nas so značilna tudi svojevrstna obdobja hotenega, začasnega brezdomstva. Nekateri mladi ljudje se odpravljajo poleti na potovanja, na katerih živijo kot brezdomci: nikoli ne vedo, kje bodo spali naslednjo noč, včasih spijo na plažah ali cestah ali pri komur koli, ki ga čez dan srečajo. Nekateri gredo v času pred odraslostjo na taka "brezdomska" potovanja tudi za daljša obdobja, npr. za celo leto ali več. Nekateri ostanejo večni popotniki, potepuhi, za večino pa taka nadzorovana in časovno omejena brezdomstva pomenijo le nekakšno luksuzno prehodno obdobje življenjskega iskanja, moratorija v odrasčanju. Na drugi strani se srečujemo s pojavi masovnega neprosto-voljnega brezdomstva, ki prizadene tako rekoč vse prebivalstvo, ne glede na kakovost njihovih družin ali bogastvo. Govorimo o brezdomcih, ki pridejo kot begunci iz območij, ki jih je prizadelo vojno stanje v sosednje ali bolj oddaljene države, brez česar koli in predvsem brez razvitih socialnih mrež.

Oblik in vrst brezdomstva je torej veliko. Brezdomcev različnih vrst je toliko, da skoraj vsak osebno pozna kakega (ali vsaj ima kakega bližnjega, ki osebno pozna kakega brezdomca). Prvi avtor knjige imam tako npr. v enem od letnikov študentov, ki jih učim, študentko, ki ima očeta klošarja; v bližnjem sorodstvu imam mladeniča, ki že nekaj let občasno živi v negotovem subkulturnem skvotu; stric sošolca mojega sina je že kakih 20 let poznan ljubljanski klošar; prijateljica moje bližnje sodelavke pa ima hčerko, ki je postala zasvojena z drogami, šla za nekaj let živet na ulico in svojo ulično kariero končala s prevelikim odmerkom heroína. Brezdomstvo je torej blizu vsakega od nas in ni nekaj, za kar bi lahko kdorkoli rekel: to se mene in mojih bližnjih ne tiče!

Tega se ljudje večinoma nekako zavedamo, pa čeprav tega ne rečemo in to morda celo zanikamo. Zaradi tega zavedanja se tisti, ki nismo brezdomci, tudi čustveno odzivamo, ko na cesti srečamo brezdomca, ki nas morda prosi za miloščino. Dva od možnih mnogih čustvenih odzivov na prosečega brezdomca sta slaba vest in občutki krivde ali pa strah in odpor. O prvem odzivu priča izjava "dobro stoječe" ženske srednjih let, ki jo je izrekla na sestanku neke ljubljanske četrtne skupnosti (Dekleva, 2007):

Jaz ne morem vsak dan neki dat nekemu, četudi imam dobro službo in dobro plačo. Še manj pa lahko dam naslednjemu, ki sedi in prosi na začetku ulice in potem tako dalje, dokler ne pridem do službe, do pošte ali kamorkoli že grem. To me res boli. Ne morem dat in potem se vprašam, ali moram dat, in potem imam slabo vest, ker ne morem dat.

O drugem odzivu pričajo izjave ljudi na istem sestanku, ki brezdomce v bistvu vidijo kot nekaj tujega, predvidoma tudi slabega in nevarnega. Tema tujstva se je pokazala v treh oblikah: kot domneva, da brezdomci prihajajo iz neke druge občine ali iz

neke druge države ali pa, da so celo neke druge rase. Skupno vsem tem izjavam je bilo ločevanje na "naše" in "ne-naše" oz. "prave" in "ne-prave" ter s tem povezano mnenje, da "našim" že še lahko pomagamo in smo jim po nenapisanih moralnih pravilih dolžni pomagati, "ne-naše" pa bi bilo treba odstraniti, izgnati ali kako drugače težave z njimi preložiti "njihovim". Značilne tri take izjave so bile na primer naslednje:

Tudi če bo tu živel, pa je iz Vrhnik, pa naj Vrhnika prispeva toliko, kolikor pač za enega delomrzneža, brezdomca, klošarja ali enega bolnega človeka mora prispevat. Ja, saj bomo potem predlagal, da mesto sprejme odlok, tako kot je bilo včasih, saj ga lahko dobimo v kakšnem arhivu. Kako so orožniki do občinske meje pripeljali vklejane in so jih pogнали čez mejo.

Jaz sem zadnjič zasledila dva črnca na Čopovi ...

... kako ločit to večplastnost teh ljudi in ugotovit, kdo pravzaprav je klošar, a da rečemo, je njegov poklic klošar, kdo je berač, kdo je potepinc, kdo je pa nekdo, ki je pač od nekod prišel in misli, da bo pač na poceni način odnesel, če ne more že na črno delat.

Kljub citiranim trem izjavam pa imamo avtorji namen s pričujočo knjigo bralcem posredovati misel, da je brezdomstvo stvar in odgovornost vseh nas. Želimo si, da bi se zavedali tega, da se brezdomstvo v svojih različnih pojavnih oblikah in takih ali drugačnih posledicah dotika vsakega od nas ter da ne more biti dobre, življenja vredne družbe, ki ne bi posvečala ustrezne skrbi tudi brezdomstvu. Kar namreč vidimo na ulici kot lik brezdomca, je le površina mnogoplastnega prepleta pojavov, pri katerih so, kot bomo pokazali, ključnega pomena prav širši družbeni procesi in ureditev našega skupnega življenja.

Brezdomstvo – družbeni ali individualni problem?

Pojav brezdomstva lahko razumemo kot ekstremni primer socialne izključenosti, pogosto pa rezultat kopičenja ter zaporednega in vzporednega delovanja socialne izključenosti na več ravneh. Z omejeno problematiko se na individualni ravni povezujejo vprašanja fizičnega in duševnega zdravja ter različnih oblik zasvojenosti, kar oboje lahko vodi k dolgotrajnemu oz. kroničnemu brezdomstvu.

Čeprav se v vsakodnevnem govoru populacijo brezdomcev pogosto označuje kot odpisano, zavrženo ali brezupno, je zainteresiranemu strokovnjaku dejansko odprtih mnogo poti do njihovih potreb – od oskrbe povsem osnovnih potreb, ki jo nudijo zavetišča, socialnega in socialnopedagoškega dela v smeri vključevanja in vzpostavljanja ponovnih vezi teh posameznikov z družbo do sprememb na mezo- in makro ravni. Za razmislek o teh poteh je potrebna čim temeljitejša in kompleksnejša raziskanost tega področja.

blematike brezdomstva sta poleg posameznikove vključenosti in vpetosti v sisteme tudi njegova izključenost in nepovezanost, čemur sledi obravnavanje ne le posameznika, pač pa tudi različnih institucij, ki so v svojem delovanju različno prilagojene različnim delom populacije.

V prvi vrsti je brezdomstvo urbana problematika, kar pa še ne pomeni, da ne prizadeva tudi prebivalcev ruralnih območij, ki se pogosto zatečejo v brezimnost velikih mest iz zaposlovalno neperspektivnih obrobni območij ali iz drugih razlogov.

Ker se problematika brezdomstva od družbe do družbe zelo razlikuje, lahko sklepamo, da so brezdomstvo in njegove pojavne oblike tudi v veliki meri odvisni od družbene ureditve ter ravnotežja oz. neravnotežja med njihovimi posameznimi institucijami in različnimi deli prebivalstva.

Ne le v Sloveniji, tudi drugod po Evropi in po svetu se v času razcveta industrijske družbe, porasta tek-

Jurja gor al' jurja dol... petič

Recimo, en gospod, z rdečo kravato, iz Parlamenta je šel, me je nazijal, da zakaj, da sem jaz sramota za mesto, no, in, nekaj čajta sem ga gledal, tam, kar lajal, kar lajal, pa še bergle sem nosil, pa res sem bil čisto na dnu, čisto, deprimiran tudi, ane. In on, dadadadadadada. Sem rekel, poslušaj, tovariš. S tem so men petdeset let komunisti glavo pral. Zdaj pa kar nehaj. Vprašal sem te, dober dan sem ti želel, zdaj pa če nimaš lepe besede za mene, se obrni pa pojdi. On pa še naprej, dadada,... Jaz pa berglo, vuf, pa čez rame. Pa sem mu zaklel mater, ane. Sej to mogoče ni bilo čisto prav, ampak, bog pomagaj, ane, hvala bogu, ane, prav direkt me je žalil. Malo me je debelo pogledal, saj ga nisem tolk usekal, kot bi ga moral, da bi ga kaj polomil, ne, prav tako me je pogledal kot dojenček, ko zatuliš na njega. Sem rekel, gospod, pa ste vi sploh opazili, de sem kripelj, star sem enainšestdeset let, imate delo zame? Nimate. Potem pa ne stegujte jezika, ker ste vi sramota za človeštvo. Pa sem se obrnil, pa šel na svoj plac. Je prišel za mano, je rekel, oprostite, nisem vedel, mi je molel jurja, sem rekel, nočem vašega denarja.

Ko človek enkrat izgubi samospoštovanje, ko nima več nekega merila, kaj je prav, kaj ni prav, potem ni več klošar. Potem je samo še gnoj.

Omenjena problematika zahteva obravnavo tudi širših socialnih sistemov in družbenih institucij, saj je v vsako družbeno okolje umeščena specifično, njena določena pojavna oblika pa služi ohranjanju obstoječih struktur. Ključni pri obravnavanju pro-

movalnosti ter konkurenčnosti podjetij in splošnega povečanja storilnostnega pritiska vse bolj zastavlja vprašanje družbenega podrazreda kot posledice socialnega razslojevanja. S podrazredom mislimo na del prebivalstva, ki je vse bolj trajno in nepovratno

izključen iz različnih sfer – področja dela, stanovanja in drugih socialnih sistemov, ki sicer vežejo večino posameznikov v družbi. Za t. i. podrazred so značilne posebne značilnosti, razlika med podrazredom in ostalo vključeno populacijo pa postaja vse bolj nepremostljiva. Pripadnost podrazredu lahko vztraja več generacij, posebej problematična značilnost podrazreda pa je trajna izključitev njegovih članov iz trga dela. Ta populacija je zaradi različnih psihosocialnih značilnosti sicer neuradno s strani širše javnosti pojmovana kot nezaposljiva (Roberts, 2003), torej zavržena, izgubljena.

X-OSEBA, imenovana FOTR

Neumen, pravi je degen,
materialist zafukan en.
Teži mi vedno kar se da,
živeti z njim se sploh ne da.

Goveja muska mu je všeč
in strog je vedno, čist preveč.
Se hvali s kešem, ki ga ma
a men ga skoraj nič ne da.

Zdaj ko sem polnoletna že
in zase odgovarjam že,
življenje malce boljše je
a vedno prasec bo za me.

Življenje mi spremenu je,
otročstvo odfrčalo je,
modrice pa ostale so,
grenkoba, žalost, prav tako.

☐ Bła ☼

Različne politične opcije v različnih državah se lotujejo problematike brezdomstva raznoliko. Na enem polu je pripisovanje krivde in celo odločitve za izključenost te populacije izključno njim samim, kar za seboj potegne odvrčanje kakršnegakoli vlaganja v državo blaginje; vsakršna obravnava te – že tako izgubljene in po svoji volji izločene populacije – je skozi to optiko odvečna.

Drugi ekstrem je pripisovanje vseh razlogov in vzrokov za brezdomstvo in – splošneje – za social-

no izključenost posameznikov družbeni strukturi in ureditvi sistema države blaginje. Tudi ta optika poenostavlja realnost in spregleduje razloge z druge strani. Kriminalnost in deviantnost brezdomcev bi pristaši prve omenjene optike razumeli kot (negativno označeno) oportunistično in pridobitniško strategijo teh ljudi, medtem ko bi druga skrajnost to razumela kot (bolj sprejemljivo) preživetveno strategijo ljudi v brezizhodnih življenjskih situacijah, ki pa niso njihova individualna krivda. Tako ena kot druga skrajnost do neke mere zgrešita realnost v svojem poenostavljanju kompleksne problematike in kombinacije cele vrste razlogov.

Vzroki, okoliščine in razlogi za brezdomstvo so torej kompleksni in večplastni, prav tako kompleksno in večravnsko pa bi naj bilo tudi njegovo raziskovanje in (posledično) soočanje s to problematiko, če bi naj bilo dolgoročno uspešno in učinkovito.

Definiranje brezdomstva in njegovo merjenje

»Definicije brezdomstva /.../ so odvisne /.../ ne le od tega, v kolikšni meri je v nekem okolju problem politično in socialno priznan, ampak tudi od političnih in ekonomskih sredstev, ki so na voljo za iskanje rešitev,« pravi Mandičeva v knjigi Pravica do stanovanja (1999). Kakor so torej kulturni in socialnopolitično ekonomski pogoji odgovorni za percepcijo brezdomstva, tako je tudi njegovo videnje in štetje potrebno za to, če želimo uvideti potrebo po ukrepanju in razvijati ustrezne ukrepe socialne politike.

V razvoju koncepcij od zelo preprostih in ozkih (ekskluzivnih) definicij brezdomstva do širših in bolj inkluzivnih običajno prehodimo pot od videnja le izrazitih in močno vidnih oblik brezdomstva do prepoznavanja prikritih, skritih in nevidnih oblik; od upoštevanja le trenutnega stanja pa do uvidenja

brezdomstva kot procesa; od upoštevanja le ekstremnih in kroničnih oblik pa do razumevanja pomena predhodnih pogojev ogroženosti (kar odpira možnosti za preventivno delovanje); od razumevanja brezdomstva le kot odsotnosti strehe nad glavo pa do upoštevanja še drugih dejavnikov, ki bivanje pod streho oz. v hiši naredijo dom.

Najbolj preproste definicije brezdomstvo definirajo kot pomanjkanje strehe nad glavo oz. pomanjkanje ustreznega bivališča. Avtorica članka *Homelessness: a proposal for a global definition and classification (Brezdomstvo: predlog za globalno definicijo in klasifikacijo)* Springer (2000) predlaga, da bi se splošno uporabljani pojem "homelessness" (brezdomstvo) preoblikoval v "houselessness" (odsotnost stanovanja, strehe nad glavo oz. bivališča) in da bi se potem ta pojem uporabljal globalno, po celem svetu in omogočal tudi enotna merila in enotne ukrepe. Posamezniki, ki so brez strehe nad glavo ali "houseless", so prepoznani kot tisti, ki spijo na prostem, na ulicah in na mestih, ki niso namenjena človekovemu bivališču, ali pa uporabljajo javna in privatna zavetišča. Za boljše razumevanje "houselessness" avtorica predlaga tudi pojem *neprimerno zavetišče* – "inadequate shelter". Take vrste definiciji pripisuje prednost zato, ker naj bi ta upoštevala tako regionalne kot nacionalne razlike (npr. v Indiji večina revnih spi na ulici, pa jih zato še nimajo za "homeless", so pa "houseless"), pa tudi omogočala globalno zbiranje in primerjavo podatkov.

Obenem pa taka definicija, ki problem brezdomstva usmerja v odsotnost strehe nad glavo (pojem "houseless"), kljub temu da želi pojav zajeti in reševati globalno, omeji problem brezdomstva zgolj na pomanjkanje ustreznega bivališča, zanemari ali izpusti pa vse druge povezane dejavnike. Morda je primernejša za hitro reševanje problematike (njene vidnega dela) z večanjem možnosti ustreznih bivališč. Ker pa se ne ukvarja z (drugimi) razlogi za

brezdomstvo, pravzaprav ne upošteva in tudi ne more odpravljati širših razlogov za brezdomstvo, ki pa so kulturno specifični in se jih mora lotevati vsako okolje ter v končni fazi vsaka skupnost na svoj specifičen način.

Boškić in Zajc (1997) kot brezdomce pojmujeta v prvi vrsti ljudi v začasnih zatočiščih, ki so jih priskrbele javne in prostovoljne organizacije, tiste, ki bivajo v kratkoročno najetih sobah, ki ne nudijo nobene varnosti zatočišča in tudi nobenega obeta za doseg varnega stanovanjskega razmerja. Ti po njunem mnenju tvorijo najbolj številno jedro brezdomcev tako v drugih evropskih državah kot tudi pri nas. Brezdomci pri nas so ljudje, ki jim pomagata javni in volonterski sektor, tisti, ki so izčrpali vse osebne strategije, s katerimi so se kosali z življenjskimi izzivi, zdaj pa so odvisni od družbene solidarnosti. Med brezdomce pa lahko štejemo poleg tistih, ki živijo na prostem, tudi ljudi, ki plačujejo za negotovo prenočišče v najetih sobah, v podstandardnem stanovanju ali v kakem penzionu; skratka živče v oblikah nastanitve, ki jih zaradi njihove negotovosti in neustreznosti ne moremo šteti za dom (prav tam).

Brezdomci so torej ljudje, ki nihajo med javnimi zavetišči in prostori, ki jih ponudi volonterski sektor, med penzionami in sobami, ki so na meji normalnega ("spodobnega") najetega prenočišča, med kočami, zabojniki in nelegalno zasedenimi bivališči, občasno pa delijo stanovanje s prijatelji ali sorodniki. So kategorija ljudi, ki ne morejo priti do ustreznega osebnega stanovanja z lastnimi sredstvi, ljudje, ki ne morejo zadržati osebnega prenočišča brez zagotovljene pomoči skupnosti (Boškić in Zajc, 1997; Kosec, 1995).

Pri ljudeh, ki so izključeni iz možnosti za ustrezno stanovanje v smislu kakovosti in varnosti – nastanjeni v nekonvencionalnih prebivališčih ali prebivališčih "drugačnega tipa", v kočah, kletah, na sto-

pniščih, v zabojnikih, pod mostovi in v podhodih, šotorih ali bivalnih prikolicah –, isti avtorji (prav tam) govorijo o skupini prikritih brezdomcev. To so ljudje, ki sicer imajo neko streho nad glavo, nimajo pa doma v pravem pomenu besede. O njihovi prikritosti oz. skritosti govorimo iz več razlogov: zato, ker ti ljudje niso vselej opazni in v javnosti prisotni kot berači niti jih ne moremo zlahka zajeti v statistike, saj ne prihajajo vsi v stik z zavetišči ali drugimi organizacijami, ki so lahko vir podatkov o številu brezdomcev. Pojav prikritega brezdomstva je še posebno prisoten v območjih, kjer so zavetišča za brezdomce redka. Prikrto brezdomstvo se pojavlja v različnih oblikah. V ruralnem okolju ali manjših mestih temu pojavu toliko bolj botruje nelagodje posameznikov zaradi njihovega položaja. To pomeni, da se kot brezdomci niso pripravljene javno izpostaviti; možno pa je tudi, da so njihove potrebe do neke mere pokrite s strani skupnosti, da torej ne umrejo od lakote ali žeje, ker jih skupnost nekako vzdržuje. Primer prikritega brezdomstva pa je pogost tudi v prestolnici, kljub temu, da ta nudi nekoliko večjo brezimnost kot manjši kraji.

Ni pa prikrto brezdomstvo vselej povezano z namernim skrivanjem pred lokacijami in mesti, kjer bi se le-to lahko beležilo. Pogosto gre za odmaknjen in izoliran način življenja posameznika, ki se kolikor je le to mogoče izogiba socialnim stikom oz. jih nikoli ni imel.

Ena od bistvenih dimenzij definicije brezdomstva je v zgoraj navedenih definicijah torej odsotnost dostopa do ustreznega osebnega stanovanja. Brezdomstva pa ne gre jemati kot pomanjkanja zgolj (ustreznega) bivališča. Treba se je poglobiti v brezdomstvo kot pojav, povezan z mnogimi med seboj sodelujočimi dejavniki. V nadaljevanju se zato poglobimo v široko polje pojasnjevanja konteksta brezdomstva kot pojava sodobnih družb.

Brezdomstvo je eden od številnih izrazov, ki opisuje situacijo, kjer neka oseba nima doma oz. bivališča, nima stabilne in varne strehe nad glavo. V ekstremnih primerih je to situacija spanja na prostem, na ulici; v večini primerov pa biti brezdomec pomeni imeti tako ali drugače urejeno prenočišče, ne

Primer 1: prikrto brezdomstvo

N. je do svojega 40 leta bival pri mami v mali sobici, ves ta čas pa si je iskal tudi samostojno bivališče, a mu finančne zmožnosti niso dopuščale, da bi si stanovanje ali sobo najel. Je tudi uporabnik psihiatrije, večkrat v življenju je bil hospitaliziran, "zaklošaril" (to je odšel živeti na ulico) pa se je le v izjemnih primerih (težkih duševnih stisk) in že dolgo ne. Trenutno biva v najeti sobi, ki je nenavadno poceni in ki jo je dobil s posredovanjem terenske delavke. Soba mu nudi pod-standardno, a zanj zadovoljivo, čeprav negotovo obliko bivanja. Kot podnajemnik, nezaposlen in samski je v svojih zrelih letih stanodajalcem sumljiv. Zanimiva zadrega se je zgodila, ko je lastnica sobe, v kateri biva, izpostavila, da je potrebno sobo plačevati tudi, ko gre na dopust. Začelo ga je mučiti vprašanje, kako ji bo razložil, zakaj ne hodi na dopust. Skratka, živi v stalnem strahu, da bo to - najcenejšo, kar jih je mogoče najti na tržišču ponudb sob – obliko bivanja – izgubil. Oseba, ki smo jo izbrali za opisati primer prikritega brezdomstva je značilna tudi po tem, da ne želi uporabljati storitev organizacij in ustanov, namenjenih brezdomcem - npr. brezplačnih kosil, saj se s tem izpostavi kot brezdomec oz. revež, tega pa si ne želi. Zanimivo je tudi to, da se raje odpelje na kosilo v drugo skrbstveno ustanovo, kot pa da bi se izpostavil med brezdomci. Ključno je, da biti brezdomec ostaja njegov osnovni strah, ki mu zbuja tesnobo.

pa v njem tudi domovati/stanovati. Težko je torej postaviti jasno ločnico med tem posameznikom, ki nekje domuje/stanjuje, in tistim, ki je brez doma. Kljub temu pa potrebujemo neke ločnice, na podlagi katerih lahko potem o pojavu govorimo, ga razmejimo in merimo. Navedimo definicijo, ki je bila uporabljena za potrebe raziskave *Brezdomstvo na Norveškem 2006* (Hansen in drugi, 2006):

- Brezdomci so ljudje, ki ne posedujejo ali nimajo v najemu svojega lastnega bivalnega prostora in so tako nastanjeni v začasnih nastanitvah.
- Ljudje, ki začasno živijo s svojimi sorodniki, prijatelji ali znanci.
- Ljudje, ki so v zaporu ali druge vrste instituciji in bodo v roku dveh mesecev izpuščeni, a zunaj institucije nimajo zagotovljenega svojega bivališča (za informacijo – po podatkih iz Norveške je kar 50 % izpuščenih iz zapora v Oslu po odpustu brez bivališča; pri nas taki podatki za zdaj niso zbrani).
- Ljudje, ki za naslednjo noč nimajo preskrbljenega prenočišča.

V nadaljevanju opisujemo t. i. ETHOS-definicijo brezdomstva v Evropi in njena politično-konceptualna izhodišča. To definicijo je izdelala Evropska zveza nacionalnih organizacij, ki delajo z brezdomci (FEANTSA); skupaj z Evropsko opazovalnico brezdomstva (European observatory on homelessness; Edgar in Meert, 2005). Ta definicija izhaja iz stališča, da je treba brezdomstvo razumevati znotraj širšega konteksta socialnega izključevanja in izključenosti (oz. vključenosti). »Tako razumevanje združuje različne razlage brezdomstva in prepozna pomembnost tako strukturnih in institucionalnih kot tudi odnosnih in osebnih dejavnikov,« pravijo Edgar in drugi (2001).

»Razumevanje brezdomstva kot le enega izraza socialne izključenosti pomeni, da morajo biti odzivi in rešitve bolj celovite, kot če bi razumeli brezdomstvo le kot spanje zunaj na cesti. Socialno politične rešitve

morajo v tem primeru obsegati ne le namestitev brezdomcev, ampak tudi njihove socialne okoliščine in socialno blagostanje. Kot komponente socialne integracije morajo preskrbeti tudi možnosti za uspešno reintegriranje, socialno participiranje, osebno varnost, nadzor in opolnomočenje.« (Edgar in drugi, 2000.)

Ciljno pomoč brezdomcem nekatere države razumejo kot pomoč pri njihovem socialnem vključevanju, ki naj odgovarja na večdimenzionalno kopičenje izključenosti (in ne le na odsotnost strehe na glavo), ki je značilno za mnoge brezdomce. Edgar in Meert (2005) citirata ugotovitve nizozemske ekspertne skupine, ki je kot ciljno skupino opredelila (namesto le s terminom »brezdomci«, ki implicira, da je problem samo streha) kot ljudi, ki:

- »niso dovolj sposobni da bi si sami preskrbeli vse potrebne stvari za življenje (zavetišče, hrano, dohodek, socialne stike, ustrezno skrb zase);
- doživljajo več problemov hkrati, kar lahko vključuje nezadostno skrb zase, socialno izoliranost, propadle bivalne in življenjske okoliščine, pomanjkanje stalne ali trajne namestitve, velike dolgove, težave z duševnim zdravjem in odvisnostmi;
- ne prejmejo, po ocenah strokovnjakov iz poklicev pomoči, toliko skrbi in podpore, da bi se lahko obdržali v družbi;
- ne izražajo potreb po pomoči na tak način, ki bi ustrežal običajnim načinom delovanja običajnih skrbstvenih in podpornih ustanov (kjer običajno pomoč iščejo sorodniki, sosede ali opazovalci), in zato prejemajo neustrezno, nezadostno ali neusklajeno pomoč.«

Problem brezdomstva je s tem postavljen v širši okvir ter se ga pojmuje kot spreminjajoč se proces v kontekstu različnih priložnosti in ogrožajočih dejavnikov (katerih rezultat je lahko tudi ekstremna, trajna in večdimenzionalna socialna izključenost). Nabor teh ogrožajočih dejavnikov kaže tabela 1.

Tabela 1: Faktorji ogroženosti in tveganja stanovanjske izključenosti (Edgar in Meert, 2005)

POLJE VZROČNOSTI	DEJAVNIKI OGROŽENOSTI	OPOMBE
STRUKTURNO	Ekonomski procesi	Vpliv na zaslužek, negotovost zaposlenosti
	Povečevanje priseljevanja	Vpliv na ksenofobijo, rasizem in diskriminacijo
	Bolj omejujoče definicije državljanstva	Vedno večje omejitve dostopa do socialnega varstva
INSTITUCIONALNO	Obstoječe storitve nespecializiranih služb	... ne ustrezajo potrebam po pomoči
	Odsotnost dostopnih služb	... ki bi ustrezale potrebam po pomoči
	Mehanizmi razdeljevanja dobrin (storitev in javno dostopnih stanovanj)	Neustreznost glede na potrebe (prostorska koncentracija, postopki dodeljevanja)
	Pomanjkanje ustreznih služb	... za preprečevanje, terensko delo
	Odsotnost koordinacije med obstoječimi nespecializiranimi službami	Vpliva na kontinuum podpore in stanovanjskih karier
ODNOSNO	Družinski status	Samski ljudje so bolj ogroženi
	Značilnosti odnosnih situacij	Partner, ki zlorablja; očim, mačeha
	Razpad odnosov	Smrt, ločitev, zapustitev
OSEBNO	Ekonomski/zaposlitveni položaj	Slab dohodek
	Narodnostni položaj	Verjetnost diskriminacije
	Državljski položaj	Slab dostop do socialnega varstva
	Handikepiranost/dolgotrajna bolezen	Vključuje težave v duševnem zdravju in duševni razvitosti
	Izobraževalni položaj	Slabi dosežki
	Zasvojenost	Alkohol, prepovedane droge, igre na srečo
	Starost/spol	Mladi/stari, ženske
	Priseljski položaj	Položaj priseljenca/pravkar prispel

**Poln voziček,
polni žepi,
polna denarnica,
poln kufer obljub.
Pri polni zavesti priznam,
da imam včasih prazno glavo
in prazen trebuh.**

Kavica

Strukturni in institucionalni dejavniki lahko povečujejo ogroženost in tveganje za socialno izključenost, odnosni dejavniki pa velikokrat nastopajo kot neposredni povodi za krizna stanja, ki lahko peljejo k brezdomstvu. Osebni dejavniki so tudi lahko ključni dejavnik brezdomstva, pri čemer pa jih zaradi njihove manj razvidne narave zlahka spregledamo ali podcenjujemo njihov pomen in težo.

ETHOS-ova definicija (oz. klasifikacija) brezdomstva izhaja iz koncepcije treh področij brezdomstva in stanovanjske izključenosti. Slika 1 kaže ta tri področja in njihove preseke, ki definirajo sedem bolj specifičnih teoretično možnih vrst brezdomstva, ki so bolj podrobno opisane v tabeli 2.

Slika 1: Tri področja brezdomstva in stanovanjske izključenosti (Edgar in Meert, 2005)

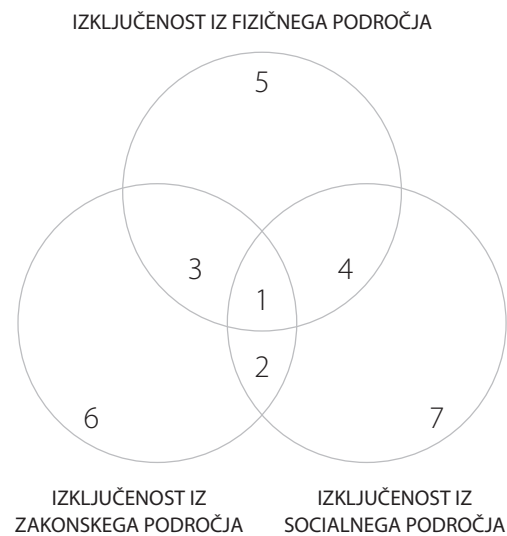

Tabela 2: Sedem teoretično možnih vrst brezdomstva (Edgar in Meert, 2005)

		KONCEPTUALNA KATEGORIJA	FIZIČNO PODROČJE	ZAKONSKO PODROČJE	SOCIALNO PODROČJE
BREZDOMSTVO	1	Brez strehe	Nima prebivališča (strehe)	Ni zakonsko upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Nima zasebnega in varnega osebnega prostora socialnih odnosov
	2	Brez hiše	Ima prostor za življenje, ki je primeren za bivanje	Ni zakonsko upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Nima zasebnega in varnega osebnega prostora socialnih odnosov
STANOVANJSKA IZKLJUČENOST	3	Negotovi in nezadostno stanovanje	Ima prostor za življenje, ki pa ni varen in ni primeren za bivanje	Nima varnosti najema	Ima prostor za socialne odnose
	4	Nezadostno stanovanje in socialna izoliranost ob zakonitem bivanju	Nezadostno stanovanje (ni primerno za bivanje)	Je zakonsko upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Nima zasebnega in varnega osebnega prostora socialnih odnosov
	5	Nezadostno stanovanje (ob varnem najemu)	Nezadostno stanovanje (ni primerno za bivanje)	Je zakonsko upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Ima prostor za socialne odnose
	6	Negotovo stanovanje (ob zadostnem stanovanju)	Ima prostor za življenje	Nima varnosti najema	Ima prostor za socialne odnose
	7	Socialna izoliranost ob zadostnem in varnem stanovanju	Ima prostor za življenje	Je zakonsko upravičen do možnosti ekskluzivne lastnine	Nima zasebnega in varnega osebnega prostora socialnih odnosov

Na osnovi predpostavljenih treh področij možne izključenosti in njihovih kombinacij je FEANTSA razvila svojo konceptualno definicijo – pravzaprav shemo 13 vrst brezdomstva in stanovanjske izključenosti, ki jo prikazuje tabela 3. V njej je teh 13 vrst bolj

podrobno operacionalno opredeljenih. Shema daje najširši okvir definiranja brezdomstva, ki nam omogoča oceniti širino/ozkost posameznih nacionalnih definicij oz. ugledati pojav brezdomstva v širšem okviru in v odnosu s sorodnimi pojavi.

Tabela 3: Evropska tipologija brezdomstva in stanovanjske izključenosti (ETHOS – 2006), kot jo je oblikovala FEANTSA (Edgar in Meert, 2005)

KONCEPTUALNA KATEGORIJA		OPERACIONALNA KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	GENERIČNA DEFINICIJA
Brez strehe (Roofless)	1	Ljudje, ki živijo na prostem, na javnem prostoru (brez zavetja)	1.1 1.2	Spijo pod milim nebom, nimajo 24-urnega dostopa do nastanitve/nimajo bivališča Dostopni s terenskim delom
	2	Ljudje, ki živijo v nočnih zavetiščih in so prisiljeni nekaj ur na dan preživeti na javnih prostorih	2.1 2.2 2.3	Nizkopražna zavetišča, ki vključujejo le nočitve (* spanje v Ljubljani v zabojnikih) Poceni penzion Kratkotrajne hotelske namestitve
	3	Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce/kratkoročnih namestitvah	3.1 3.2 3.3 3.4	Zavetišče (hostel) za brezdomce z začasno nastanitvijo Začasno bivanje (brez določenega roka) Začasno bivanje (s prehodnim rokom) Začasno bivanje (z daljšim rokom)
Brez stanovanja (Houseless)	4	Ženske, ki živijo v zavetiščih/zatočiščih/varnih hišah za ženske	4.1 4.2	Nastanitev v zavetiščih za ženske, varne hiše Podprte (razpršene) namestitve
	5	Ljudje, ki bivajo v zavetiščih/azilih za priseljence	5.1 5.2 5.3	Začasne nastanitve/sprejemni centri (azili) Nastanitve za repatriirance Bivališča za priseljske delavce (* samski domovi)
	6	Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij	6.1 6.2	Kazenske institucije (pripori, zapori) Medicinske institucije
	7	Ljudje s specializirano podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva)	7.1 7.2 7.3 7.4	Skupinske podprte (varovane) namestitve Individualne podprte (varovane) namestitve Namestitve v foajjih Nastanitve za najstniške starše
	8	Ljudje, ki bivajo v negotovih bivališčih (brez pravice najema)	8.1 8.2	Začasno bivanje s sorodniki/ prijatelji (ne po svoji izbiri) Bivanje brez veljavne (pod)najemne pogodbe
Negotovo (Insecure)	9	Ljudje, ki živijo v grožnji pred izselitvijo/deložacijo	9.1 9.2	Pravne prisilne izselitve najemnikov Pravne prisilne izselitve zaradi spremembe lastnine (* zaradi denacionalizacije)
	10	Ljudje, ki živijo pod grožnjo nasilja	10.1	Življenje pod grožnjo nasilja s strani partnerja, staršev ali drugih
Neprimerno (Inadequate)	11	Začasne strukture	11.1 11.2 11.3	Mobilno domovanje (v avtu, prikolici, kolibi, vagonu) Ilegalna zasedba zemljišča (npr. Romi) Ilegalna zasedba stavbe (skvotiranje, * bivanje v "bazi", bivaku)
	12	Ljudje, ki živijo v neprimernih bivališčih	12.1	Neprimerno za bivanje (glede na nacionalno zakonodajo ali standarde)
	13	Ljudje, ki živijo v ekstremni prenaseljenosti	13.1	Glede na nacionalno normo prenaseljenosti

Razvrstitev v tabeli 3 opozarja na mnoštvo oblik brezdomstva ter hkrati na kulturno relativnost oz. pogojenost definicij s kulturno določenimi normami, standardi, pričakovanji in zakonodajo. Zadnja kolona v tabeli je odprta, kar pomeni, da v različnih

družbenih kontekstih vanjo lahko k posameznim podkategorijam vpisujemo različne specifične oblike brezdomstva oz. morda najdemo celo nacionalno specifične dodatne podkategorije. Domnevamo lahko, da bolj ko je v neki družbi problem razširjen in

so nasploh oblike/stili življenja pluralizirani, več možnih in obstoječih oblik brezdomstva bomo v njej našli. Gre za tipologijo, ki so jo razvile različne evropske države. Je kompleksna in razvejana, kar odraža obsežnost, razvejanost in kompleksnost pojava v teh državah, pa tudi meddržavne razlike. Predpostavljamo, da bolj kompleksna slika brezdomstva implicira tudi potreben boj za kompleksne načine spopadanja s tem pojavom. Iz te klasifikacije ne moremo povzeti enostavne definicije brezdomstva, temveč nas predvsem opozarja na različne družbene pod sisteme, ki so s pojavom povezani, npr. zdravstvo, penalni sistem, pravna ureditev, urbanizem, institucija družine in s tem povezana pričakovanja itd.

Kot rečeno, pa vsaka taka statična klasifikacija/tipologija – kolikor koli je že kompleksna – ne more dobro zajeti procesne, spremenljive narave brezdomstva, zaradi katere je velik del brezdomstva manj opazen, skrit, neviden. Mnogi brezdomci namreč skozi leta, mesece ali celo tedne prehajajo med različnimi vrstami namestitev, med cesto, skvotiranjem, začasnim bivanjem v skvotih in "bazah", bivanjem pri prijateljih, zakonitimi podnajemniškimi nastanitvami, zaporom, bolnico in zavetišči. Lahko se zgodi, da jih zlahka izgubimo iz evidenc, zato ker v nekem (oz.

sploh nobenem) določenem trenutku niso "stalno" nekje, ampak so "vedno nekje drugje". Pomembno je to, da nimajo takšnih socialnih mrež ter drugih pogojev za to, da bi lahko kjerkoli bivali trajno in varno, pa tudi če, to ne bi bilo ob najbolj ugodnih materialnih bivalnih pogojih.

Primer 2: posameznik, ki kroži med različnimi oblikami nastanitve

M., star med 20 in 30 let, ima od svojega 15 leta dalje težave z nedovoljenimi drogami, s tem v zvezi pa še s kriminalnimi aktivnostmi. Prvič je šel od doma še mladoleten in sicer zaradi neso glasij oz. nemogoče uskladitve odvisniškega načina življenja z zahtevami staršev. Od tedaj je vsega skupaj na cesti preživel vsaj 3 leta. Medtem je bil pogosto v različnih programih zdravljenja, v določenem obdobju (ko mu je spričo preprodaje drog uspelo priti do večje količine denarja) je imel celo stanovanje v najemu, občasno se je vračal k staršem. Ti niso dokončno prekinili stikov z njim, pač pa so se v določenem obdobju, da bi ga obvarovali pred "kvarnimi vplivi mesta" preselili na periferijo, kar pa seveda zgodbe ni bistveno spremenilo. Še po selitvi je nihal med bivanjem v bazah v centru mesta, zavetiščem in vračanjem domov oz. k staršem. Trenutno je ta oseba na prestajanju kazni, neposredno povezane z brezdomskim in odvisniškim načinom življenja (male kraje, tativine, preprodajanje ...). Ker prestajanje kazni ni ravno čas, naklonjen gojenju vezi z družino, prav tako pa ne čas približevanja k večji samostojnosti, ter ker statistike iz tujine bivanje v kazenskih ustanovah prikazujejo kot enega glavnih dejavnikov, povezanih z brezdomstvom, je veliko vprašanje, kaj bo naslednja postaja v življenju predstavljene osebe in kdaj ter kako se bo omenjeno kroženje ustalilo oz. ustavilo.

Primeri tega, kako lahko posameznik kroži med različnimi vrstami nastanitve, so morda še pogostejši oz. je menjavanje oblik nastanitev hitrejše med mladimi, posebej odvisniki, katerih poti se začasno

ustavljajo - poleg bivanja v bazah, pri starših, v programih odvajanja ali zdravljenja od drog ali pri prijateljih - tudi v kazenskih institucijah.

Primer 3: posameznik, ki kroži med različnimi oblikami nastanitve

Zaradi predsodkov nisem mogel dobiti stanovanja v svojem kraju (eno od srednje velikih slovenskih mest – op. avtorjev), veš kako je to, na teden morda pride en ali pa dva oglasa ven, potem pa lastniki delajo selekcijo. Veš da men noben ... k mam čupo, pa na primer punco, ki je rdeča v glavo, pa ne vem, kaj še vse. Tako da nisem mogel nikakor dobiti stanovanja, potem ko sem letel od doma. Tega ki sem ga imel, je bil pa tako, ne vem, bila sva v eni hiši, nisva bila v bloku. In nad nama sta stanovala lastnika, stara čez 65 let. In se je on vtikal, zakaj jaz nikjer ne delam, jaz sem pa denar vlekel od tega, ko sem dilal. Tama-la je delala u kazinoju, ne, ... pa potem so spraševali, zakaj se ona tako oblači, na primer, skos je govoru, da naga hodi po svetu, ko je bilo poletje. Ta mala je prišla ob štirih zjutraj domov, je imela tako službo, ob osmih nama je pa začel z električno štemarco, v tisto steno, kamor sva imela glavo obrnjeno. Ma ja, in veš, da ni moglo it. Sva šla pač ven, ne. Pol pa stanovanja nisem mogel dol najt, sej sem bil en cajt malo tle malo tam, samo veš, da ne moreš nekemu se nalimat na hrbet pa mu bit v breme.

Sem iskal stanovanje, pa ga nisem našel, potem sem pa še službo zaradi tega izgubil ne, k veš da celo noč bit nekje zuni, pa prideš na šiht, ne moreš delat normalno, ne. Šef je reku, da ko si bom najdu stanovanje, lahko pridem nazaj, ne, sam pol me je pa peljalo eno z drugim: nism več mogu nič, ... ta vir dohodka, ki sem ga imel sigurnega na mesec, na primer, sej socialno imam, ne, sam še zmeri rabiš neki zraven, če hočeš stanovanje, ker stanovanja so precej draga. Potem nisem našel stanovanja, sem bil že počasi na cesti, že v mestu, kjer sem živel prej. Pa se mi je nakopičilo, nisem mogel več neki bluzit, pa sem prišel v Ljubljano. Sej je tisto, jaz sem prišel sem z namenom, da si službo, na primer, spet najdem, pa tle je več možnosti, če nič drugega, si študentsko sobo najdeš al pa karkoli. Samo, pol tuki je tko, da, ... hm, pa si v krogu začaranem.

Posebna vrsta brezdomstva je t. i. dnevno brezdomstvo, ki ga v resnici v tabeli 4 sploh ne najdemo, v tabeli 3 pa ga najdemo v kategoriji 7 – *Socialna izoliranost ob zadostnem in varnem stanovanju* ali v kategoriji 4 – *Nezadostno stanovanje in socialna izoliranost ob zakonitem bivanju*. Gre za osebe, ki sicer imajo streho nad glavo, torej svoj prostor, ki je lahko bolj ali manj primeren in bolj ali manj varen, vendar pa je njihovo življenje čez dan povsem podobno življenju brezdomcev iz drugih kategorij, tudi iz tistih, ki označujejo odsotnost strehe nad glavo. Njihov problem je odsotnost kakršnihkoli ali smiselnih socialnih stikov, vezi in odnosov v prazni-

ni življenjskih dejavnosti, ki se seveda praviloma povezuje z odsotnostjo materialnih virov in možnosti uporabe prostora. Dnevno brezdomstvo je velikokrat nekakšna vmesna faza pred prehodom v "polno" brezdomstvo, lahko pa je tudi razmeroma trajno stanje. Dnevno brezdomstvo, ki je kvalitativno po mnogočem podobno "polnemu" brezdomstvu, je tudi zelo težko meriti in ugotavljati. Dnevno brezdomstvo je torej pojav, pri katerem posameznik sicer ima bivališče (najpogosteje pri starših ali drugih sorodnikih, včasih celo samostojno), a je sicer izključen iz produktivnih sfer življenja v družbi, katere del naj bi bil. Torej ni vključen v izobraževal-

Moja zgodnja srečanja z brezdomstvom

Tole bo premišljevanje ali – točneje – spominjanje na dogodke iz mojih mlajših dni, ki bi jih lahko – neposredno ali pa samo posredno – navezal na pojem brezdomstva. Vsaka beseda, ki se je človek nauči, je uokvirjena v neki izkušnji, ki je hkrati osebna izkušnja tega človeka; sicer bi naučena beseda bila prazna, brez vsakega pomena. Brezdomstvo je ena od besed, ki jih pozna velika večina ljudi, in vsakdo ima svojo lastno izkušnjo z brezdomstvom, tudi če sam nikoli ni bil v vlogi brezdomca. Ta moj kratek uvod ima namen prepričati bralca teh vrstic, kako ni nobena izkušnja brezdomstva edina prava in izvirna. Res je, da so izkušnje nekaterih oseb trše in bolj neposredne, morda celo usodne, izkustva drugih pa milejša in bolj površna. Vsa pa so po svoje zanimiva in vredna trenutka naše pozornosti.

Ko si otrok ali mladostnik, si zelo odvisen od starejših. K tej odvisnosti sodi tudi dejstvo, da prebivaš v stanovanju, katerega lastnik nisi ti, ampak nekdo drug, največkrat tvoji starši ali skrbniki. Kljub temu večina otrok takšen kraj imenuje »moj dom«. Otroci razumejo lastništvo drugače kot odrasli. To pomeni, da »biti moj« zanje ne pomeni isto kot »biti moja lastnina«. Iz otroštva mi je ostal neprijazen spomin na poudarjanje takšnega lastniškega vidika doma. Moja mati me je večkrat poskušala disciplinirati z besedami: »Ali me boš ubogal, ali pa lahko greš od hiše!« Takšno govorjenje me je žalilo. Dom mi je pomenil preveliko vrednoto, da bi ga kdorkoli, celo moja lastna mati, smel uporabiti kot pripomoček za krotenje težavnih otrok. Danes včasih obžalujem, ker v tistih trenutkih nisem bil dovolj pogumen in zvit, da bi zares zapustil dom in se za nekaj dni kam potuhnil. Moje izginotje bi nedvomno sprožilo velik preplah in morda bi se našla odrasla oseba, ki bi prepoznala v tem dejanju izraz otroške stiske in bi ustrezno ukrepala. Mati je včasih dejala tudi naslednje: »To je moja družina, ki sem jo ustvarila jaz (skupaj z možem), zato bo v njej po moje, ko pa boš imel svojo družino, boš ti smel zahtevati, da je po tvoje!« Takšno mišljenje se mi je že kot otroku globoko upiralo. Seveda sem imel mehko posteljo v ogrevani sobi in streho nad seboj, ki ni zamakala, in v hladilniku me je vedno čakala okusna hrana, skozi okna ni mrzlo pihalo in sploh je bilo vse v skladu z merili povprečnega meščanskega udobja. Vedel sem – rekli so mi, da prebivam v urejeni družini. Da nimajo vsi takšne sreče, so še pristavili. Imeli so prav. V našem domu nista kraljevala alkohol in fizično nasilje. In vendar se je moja predstava o domu bolj opirala na okusno opremljeno stanovanje v prijetni sosesti, kot pa na žive osebe, s katerimi sem dolga leta delil sobe in ostale prostore. Počutil sem se, kot da sem na dolgem porovanju od doma, ki ni moj, v katerem sem se znašel po čudnem naključju in me v njem nekako trpijo, proti domu, ki bo samo moj, ki si ga bom sam ustvaril in ga upravljal po svoji volji ter ga napolnil z bitji in stvarmi, ki mi bodo morali biti pokorni, drugače si bodo prislužili izgon iz tega »raja«.

Bil bi krivičen, če ne bi omenil neke sverle točke v tem lastniškem konceptu doma. V stanovanju se je nahajal prostor, ki je bil nekaj posebnega. Obenem je bil to tudi najmanjši prostor v stanovanju – WC ali stranišče. Vanj je

že po definiciji smel vsak le sam in samo v ta prostor si se mogel zakleniti za toliko časa, kolikor si sam preudaril, da je potrebno. Moral si samo prvi priti tja in prostor zasesti. Na stranišču sem se počutil močan, neodvisen, svoboden. Tam sem lahko bral knjige in revije ali se kako drugače kratkočasil. Skozi zidove so pogosto vdirali proseči glasovi: »Si že gotov? Boš kmalu?« Seveda sem na takšna vprašanja odgovarjal pritrdilno. A le redko se mi je mudilo iz tistega prijetnega, slabotno osvetljenega prostora, ki je imel svojevrsten odmev.

Rad bi opisal še eno, bolj komično prigodo iz mojega otroštva. Ko sem dopolnil določeno starost, sta moja starša pričela med seboj govoriti, da bi me bilo dobro dati v Pionirski dom. Tedaj še nisem vedel, da je to ustanova, ki izvaja najrazličnejše dejavnosti, namenjene otrokom in mladini, kot je na primer učenje tujih jezikov pa različni umetniški tečaji in še marsikaj. Mislim sem, da otroci v tistem domu živijo, starši pa v najboljšem primeru hodijo k njim na obiske. Zato sem se omenjanja Pionirskega doma bal, čeprav tega nikoli niso izrekli kot grožnjo. Pozneje, ko se je ta »grožnja« tudi uresničila, sem spoznal, da sploh ni tako hudo, temveč prav prijetno. Vpisali so me v tečaj slikarstva in grafike in tam sem dobil veliko spodbud za ustvarjalnost. Še vedno hranim nekatere moje takratne stvaritve, predvsem grafike. V Pionirskem domu sem prebil samo nekaj ur tedensko skupaj z drugimi »perspektivnimi« otroki in prijaznimi mentorji. Nihče me ni silil, da se tja preselim ali celo samo prespim v tisti ogromni, labirintu podobni zgradbi, kjer sem občudoval marmorne stopnice in debele stebre ter velike bronaste kipe ležečih žensk. Te so bile edine, ki so tam dejansko stanovale...

Spominjam se tudi Cigank, ki jim je moja mati dajala hrano, obleke in drobiž. Nekatere so bile prav mlade, komaj leto ali dve starejše od mene, desetletnika. Seveda mimo mene niso šle neopaženo. Nisem jim nagajal, pa tudi ogovarjal jih nisem. Poslušal sem, ko so se pogovarjale z mojo materjo, včasih pa so kakšno besedo namenile tudi meni. Bile so nenavadno oblečene, v neobičajne barvne kombinacije. Poleti, ko so pri nas dozorele češnje, je prišla mlada Ciganka, katere ime se še spominjam, oblečena samo v svetlo modre kopalke in obuta v sandale. Zahotelo se ji je češenj, vendar je prosila mene, če ji nabereš sočnih sadežev. Kar naravnost je izjavila, da ima menstruacijo in da zato ne sme plezati po drevju. Takšno neposredno obnašanje pri nas ni bilo v navadi in je zame pomenilo prijetno popestritev. Mlada, napol gola Ciganka, lačna češenj, ki je že čisto prava ženska! Njena družina je stanovala samo nekaj kilometrov od mojega doma, na obrobju mesta. Hiša je bila velika, v kmečkem stilu, z večjim številom majhnih oken, visokim ostrešjem, za hišo se je razprostiral travnik in obdajalo jo je nekaj sadnih dreves, ki najbrž niso več rodila. Hiši se je dalo brez težav približati, saj je mejila na cesto. Toda te hiše že dolgo ni več. Cigani so se odselili. Danes premišlujem, kako je to zanimivo: ljudje, ki prebivajo v šotorih, pri selitvi šotore podrejo in jih vzamejo s seboj, da jih postavijo drugje in jih ponovno naselijo. Običajno ljudje, kadar se selijo, zapustijo hišo ne da bi jo porušili in se naselijo v drugi. Cigani pa ob selitvi hišo podrejo, ne da bi jo vzeli s seboj. Torej ne ravnaajo niti tako kot drugi prebivalci hiš, niti kot v šotorih živeči nomadi. Če sem nekoliko natančnejši: hišo jim podrejo drugi ljudje...

Kot otrok sem počitnice dostikrat preživljal na deželi. Otroci smo sklenili, da bomo naredili lastno hišico na drevesu. Nek daljni sorodnik nam je dovolil, da jo postavimo v njegovem gozdu, čeprav še danes nisem gotov, če smo jo dejansko postavili na njegovem, ali pa smo lokacijo zgrešili. Material smo vzeli od neke stare barake nedaleč od treh smrek,

Dva klošarja, Jure in Bogdan, sedita v parku na kopici in sanjarita:

Jure Bogdanu: 'Ti, kaj bi naredil z denarjem, če bi zadel na loteriji glavni dobiček?'

Bogdan po krajšem premisleku: 'Ej ... vse klopce po Ljubljani bi dal oblazniti!'

7000 000

sredi katerih je zrasla naša prelepa hišica. Bila je nekaj metrov nad dlemi, imela je vrata in zastekljeno okno, znotraj pa celo polico, kamor smo polagali zabavnike. Do vrat si se vzpel po lestvi. Ob hišici je zrasla še nekaj metrov višja opazovalnica. Bili smo zelo ponosni na svoje delo. Vendar naši hišici ni bila usojena dolgotrajna sreča. Najprej je nekdo razbil okensko steklo. Udarci je bil zelo močan, saj so se stekleni drobci razleteli daleč naokrog. Potem so gozdarji nad gozdna tla dvignjeno dno hišice popisali z rdečim sprejem. Napisali so, da je naše početje prepovedani in kaznivo in da moramo našo stvaritev takoj odstraniti. Jaz sem bil proti odstranitvi hišice in se nisem bal groženj, saj nam niso mogli dokazati, da smo jo postavili ravno mi. Lahko bi bili otroci iz druge vasi... Ampak dva moja mlajša kolega sta se gozdarjev zbalala in sta v moji odsotnosti razdrla naše zavetje. Na tleh je ostal kup lesenih desk, stiropora in bitumenske kritine, na smrekovih deblih pa luknje od žebeljev, ki jih je počasi celila dišeča drevesna smola. Po tistem nismo več gradili hišic na drevju. Morala bo priti nova generacija otrok, gnanih od podobne zamisli kot smo bili mi. Upam, da bodo imeli več sreče z novo generacijo gozdarjev...

Na študentskem servisu sem dobil delo za nekaj ur. Rekli so, da gre za selitev. In tako se nas je nekaj študentov zjutraj odpravilo proti večnadstropni hiši na bregu Ljubljane, v starem centru mesta. Počasi sem pričel razumevati prizore, ki so se mi odvijali pred očmi. Ni šlo za navadno selitev, ampak za deložacijo. Poleg nas, nosačev, so bili zraven še policaji, sodnica in še nekaj oseb. Starega krojača in njegovo ženo, po imenu in priimku sodeč iz južnejših predelov naše bivše domovine Jugoslavije, smo proti njuni volji izselili. Ker pregovarjanje ni zaleгло, je nek moški z električnim vrtalnikom prevrtal ključavnico in kmalu zatem so številne roke pričele mrzlično prazniti police, polniti zabojne in škatle, odnašati pohištvo...kot bi mi vsi imeli slabo vest in bi samo želeli, da je vsega čimprej konec. Danes me je kar malo sram, da sem sodeloval, v dobro pa si štejem to, da sem krojača pogosto spraševal, kam naj kakšno stvar dam. S tem sem mu pomagal ohraniti nekaj občutka oblasti na okupiranem ozemlju. Policaji so se med praznjenjem prostorov kratkočasili s pregledovanjem ovitkov video kaset, tudi takšnih, ki jih bolj moralni ljudje prepovedujejo še ne polnoletnim osebam...

Res zanimivo, kako intimnost in varnost stojita in padeta skupaj z lastništvom! Pa vendar nas ljudi tudi lastništvo ne more popolnoma obvarovati pred usodo brezdomstva. Zato lahko v vsakem brezdomcu najdemo del sebe!

□ Jure Kunaver

Primer 4: dnevno brezdomstvo

V delu Ljubljane – novejšem naselju - smo opazili skupino ljudi, ki se zbirajo na trgu pred trgovinami in lokali. Ob robu trga imajo postavljene stole, pa tudi metlo, s katero svoj dnevni kotiček vzdržujejo. So moški srednjih let, njihova dnevna aktivnost pa je vljudno žicanje drobiža pri mimoidočih ter praznjenje steklenic vina, ki si jih z nabranim denarjem lahko privoščijo. Ob večernih urah pospravijo svoje dnevno domovanje in gredo "domov", večina jih živi skupaj z materjo ali drugimi sorodniki. Njihovi odnosi "doma" so napeti, konfliktni in naporni, dom pa ti posamezniki prenesejo ravno do te mere, da se vanj zatečejo spat. V tako imenovani dom ti posamezniki tudi ničesar ne vlagajo, lahko bi rekli, da živijo nekomu na grbi oz. so se iz svoje-ga doma in skrbi za ohranjanje le-tega vsaj do polovice, verjetno pa tudi že čez, že izvzeli. Te osebe niso vključene v nikakršne druge aktivnosti, dan jim torej polni zgolj rutina, ki so si jo postopoma izoblikovali in s katero bodo najverjetneje nadaljevali tudi v prihodnje. Ne iščejo službe, ne druge vrste vključitve. Če bi jih vprašali, ali so s svojim načinom življenja zadovoljni, bi bil odgovor najverjetneje da so, saj njihova raven aktivnosti ne omogoča nikakršne bistvene spremembe v njihovih življenjih, česar se zavedajo in zaradi tega zunanjemu opazovalcu lahko delujejo kot resignirani ter otopeli.

ni sistem, ni zaposlen, pogosto so njegove socialne mreže šibke in neuporabne v smislu socialne mobilnosti, najpogosteje so vezane na ljudi z ulice, ki bi jih lahko uvrstili v različne kategorije brezdomstva. Prav tako so njegove dnevne aktivnosti podobne dnevnim aktivnostim ljudi s ceste. Gre, skratka, za pomanjkanje aktivnosti, ki bi posamezniku napolnile življenje – tako z vidika posameznika kot tudi z vidika širše družbe. Pogosto dnevno brezdomstvo pomeni prognozo za bodoče kronično brezdomstvo, saj ni potrebno dosti (le še na primer izpad podpore staršev zaradi grožnje rubeža), pa tak posameznik pristane na cesti. Na cesti pa pogo-

sto pristane tudi iz drugega razloga, npr. osebno-stne stiske ali zasvojenosti.

Dnevno brezdomstvo je lep pokazatelj že ponujene teze, da pri brezdomstvu ne gre le za pomanjkanje stanovanja, pač pa je marsikdaj odločilen razlog, da nekdo pristane na cesti, drugje kot v pomanjkanju stanovanja, vselej pa je kompleksnejši kot le to. Nezanemarljivo je tudi dejstvo, da se različni opisani pojmi, ki vsi vplivajo na razumevanje brezdomstva in torej tudi na njegovo definiranje ter posledično merjenje – spremenljiva narava brezdomstva, prikrito brezdomstvo in pa dnevno brezdomstvo - med

seboj povezujejo, prekrivajo, dopolnjujejo in ne pomenijo čistih kategorij.

Primer 5: dnevno brezdomstvo

Mlajši moški O., je na papirju solastnik hiše v Ljubljani, v kateri živita še dva njegova sorodnika. Večino časa ta moški preživi na cesti, domov se vrača le redko. V obdobjih, ko se domov vrača prespat, dneve pa preživlja na ulici, bi lahko tega posameznika uvrstili v kategorijo dnevnega brezdomstva. Odnosi doma so zanj nezadovoljujoči in prežeti z odvisnostjo od alkohola in mnogimi vzajemnimi očitki. Ko se vrne domov, ga tam čakajo tudi težave finančne narave, neplačane položnice in mnogi, vse številnejši dolgovi ter pozivi na sodišče zaradi neplačanih dolgov, s tem pa se povečuje tudi verjetnost rubeža in pa medosebna napetost med njegovimi sorodniki in njim. Omenjena oseba uporablja organizacije in servise za brezdomce. Kljub temu, da ima bivališče, ki ni daleč od centra Ljubljane, tam pa svojo posteljo in kopalnico, se tja redko vrača, ampak se raje oblači pri ponudnikih tovrstnih storitev za brezdomce, prav tako se tam tudi hrani, spi pa po parkih (kar je tudi vir mnogih njegovih kazni) ali v drugih bezdomskih bazah. Njegovo socialno mrežo sestavljajo večinoma drugi brezdomci. Zanimivo pri tej osebi je, da mu uspe na cesti ostati celo v obdobjih, ko si začasno najde delo, čeprav pa v takih obdobjih ugotavlja, da je pomembno imeti izhodišče – dom, kjer se je mogoče očediti in spočiti. A kaj, ko se v svojem tako imenovanem domu ne spočije, pač pa se psihično še dodatno razburi in vznemiri, vse to pa so novi razlogi za nadaljnje obupovanje, kako so spremembe nemogoče in za ponovni odhod na cesto.

Zanesljivo ocenjevanje obsega brezdomstva je še dodatno otežkočeno zaradi spodaj navedenih dodatnih razlogov:

- Brezdomstvo je izrazito socialno-kulturno relativen pojem, zaradi česar je ocena njegovega obsega v veliki meri odvisna od robnih pogojev njegovega opredeljevanja (kar na primer v veliko manjši meri ali sploh ne velja za kazniva dejanja ali uporabo drog).
- Brezdomstvo je pojav, za katerega sta značilni procesnost in časovna spremenljivost (iz začasnih in neprimernih bivališč na cesto in spet nazaj). To je gotovo ena od ključnih težav, saj so tako rekoč vsi obstoječi načini merjenja stanovanjskega položaja namenjeni uporabi v prav določenih »sektorjih« družbenih dejavnosti oz. uporabi v okviru specifičnih življenjskih ali institucionalnih polj, ne pa uporabi v nejasnih prostorih med sektorji in življenjskimi polji. Brezdomstvo je tipičen procesni pojav, ki se dogaja v medsektorskih prostorih.
- V Sloveniji (in tudi v mnogih drugih državah) nimamo prav nobene institucije, ki bi bila zadolžena za (centralno) evidentiranje brezdomstva, in zato tudi nobenega (statističnega) sistema (jasno dogovorjenega načina) zbiranja podatkov o brezdomstvu.
- Različne organizacije, ki se srečujejo z brezdomci, tudi nimajo razvitega enotnega načina beleženja in potemtakem merjenja števila brezdomcev. Resda se s pojavom srečujejo v različnih vlogah in torej odkrivajo pojavne oblike in vidike pojava, vendar so njihove evidence deloma nepopolne, deloma pa neprimerljive.²
- Med drugimi težavami naj omenimo le še težavo v zvezi z vprašanjem, ali med brezdomce vključiti tudi t. i. dnevne brezdomce, ki so ogroženi z zelo podobnimi tveganji kot drugi brezdomci, pa čeprav »tehnično« niso brezdomci.

² Vseeno pa je v nekaterih državah enotni sistem beleženja pojava s ciljem merjenja dobro razvit in tudi pri nas si bomo postopoma morali začeti prizadevati za to. Deloma primerljiv je poskus EU, da z oblikovanjem in implementacijo temeljnih indikatorjev uporabe prepovedanih drog vzpostavi evropsko primerljiv informacijski sistem.

V evropskih državah se uporabljajo različni pristopi in načini merjenja, ki naj bi (teoretično) zajeli tudi problematiko brezdomstva. Med njimi so (Edgar in Meert, 2005):

- »ankete in preštevanje oseb, ki spijo na cesti (rough sleepers),
- zbiranje podatkov od ponudnikov socialnih storitev,
- populacijske ankete in ankete gospodinjstev,
- popisi stanovanj,
- analiza vlog za pridobivanje (socialnih) stanovanj za brezdomce,
- podatki iz rezidenčnih institucij (kaznovalne ustanove, psihiatrija itd.),
- posebna/specifična anketiranja.«

Vendar pa avtorja ocenjujeta, da so vsa ta merila zaradi socialnih, kulturnih in političnih razlik le relativno (mednarodno) primerljiva. Po drugi strani menita, da katerokoli od teh meril lahko le v nezadostni meri dokumentira obseg brezdomstva, ki se zaradi svoje skrite in procesne narave izmika ambicijam po natančnem in zanesljivem merjenju. Opozarjata na splošno pravilo, po katerem katerokoli merilo brezdomstva obseg tega pojava podcenjuje. Zavzemata se za to, da bi morali problem skrite narave brezdomstva zaobiti na ta način, da brezdomstvo ugotavljamo in merimo na posreden način, torej z identifikacijo obsega ogroženosti in socialnih tveganj (za izgubo namestitev).

avtorici* Luna J.Š. in Alenka Lamovšek

TO SEM JAZ

IVO ČEKIĆ: PIJEM SAMO ŠE "CHERRY"

Navadno ga lahko srečate pred pošto zraven pravne fakultete. Vsi, ki dnevno hodijo mimo ali stanujejo v bližini, ga poznajo. Tako, da mu velikokrat sploh ni potrebno žicati, ker ljudje sami pristopijo k njemu, mu zaželejo lep dan in primaknejo nekaj tolarčkov. Zadovoljno se jim zahvali in povpraša po njihovi mački, zdravju mož itd ... Tudi on nosi s sabo že kar nekaj življenjske prtljage. Brez dveh prstov je, ker je v cukrarni dobil ozeblino. V boju z alkoholom pa je uspešno zmagal. Natančno iz 22. na 23. december 1998 je sklenil, da ne bo več pil alkohola. V alkoholni fantaziji je imel parlamentarni sestanek s svojim očetom, ki mu je naročil naj neha piti. »Če bi zdaj samo povohal zamašek, bi bil pijan,« pojasni. »Zdaj pijem samo Sherry (Cherry),« se zasmeji in pokaže na češnjev sok. Zakaj je na tej poti, je več kot

čudno, odgovora nima. »Človek mora odgovor poiskati sam v sebi,« pravi. Smisla življenja sam še ni našel. »Tudi jaz sem naredil mnogo napak, ki jih ne morem popraviti, pa tudi če jih hočem,« nadaljuje. Ima se za svobodnega umetnika. Včasih z mimoidočimi pokomentira politično dogajanje:

»Tudi komunizem je ene vrste religija, prehodno obdobje v socialdemokracijo, česar pa ne bomo doživeli. Kučan sugerira Drnovšku. Demokracije ni in je ne bo. Družba pa je slaba, ker se vrh preveč menja ...« Včasih se mu zdi, da ga preganja čas. Bogat pa noče biti. »Bogat si v srcu in duši,« pravi. Počuti se osamljenega. Pravzaprav je osamljen že od leta 1987, ko mu je umrlo dekle, žena pa mu je nabila rogove. Svojega sina in hčere ni videl že 14 let, ker sta v Srbiji. Pove pa tudi, da ga je v zdajšnji situaciji prignala njegova malodušnost. Meni, da je problem brezdomcev predvsem v njih samih.

Kralji ulice - maj 2007

3

Vseeno pa namen ocenjevanja obsega brezdomstva ostaja legitimen cilj. Prizadevamo si za oblikovanje boljših in bolj raznolikih meril (ki naj zajamejo čim več dimenzij brezdomstva, ogroženosti, tveganj). Delovna skupina za statistiko brezdomstva pri EUROSTAT-u je v zvezi s tem naročila pripravo priporočil za oblikovanje bolj harmoniziranega sistema meril. Med njimi so (Brousse, 2004, cit. po Edgar in Meert, 2005; Edgar in drugi, 2007):

- »oblikovati celovito in usklajeno shemo/klasifikacijo za stanovanjsko/brezdomsko statistiko;
- predlagati standardiziran nabor spremenljivk, ki naj jih uporabljajo ponudniki storitev za brezdomce;
- pripraviti skupino vprašanj, ki naj bi jih uporabljali v evropskih anketah gospodinjstev in ki naj bi spraševala po preteklih epizodah brezdomstva;
- pripraviti skupino vprašanj, ki naj bi jih uporabljali v evropskih anketah gospodinjstev in ki naj bi spraševala po osebah, ki začasno bivajo pri sorodstvu ali prijateljih.«

Vzročna polja brezdomstva

V državah, kjer so bile opravljene ustrezne raziskave, so problematiko brezdomstva pogosto povezovali z zlorabami v otroštvu (Mounier in Andujo, 2004) in nefunkcionalnimi družinami (Tyler, Cauce, Whitbeck, 2004); na Škotskem npr. je med brezdomnimi mladimi 1/3 takih, ki so bili v svojem otroštvu v zunajdružinski obravnavi, zavodu ali rejniški družini (Jones, 2003). Zelo pogosto so s problematiko brezdomstva povezane tudi zlorabe substanc, zasvojenost, povečana zdravstvena tveganja in rizično spolno vedenje (posebej med mladimi), ki povečuje tveganje te populacije okužbe z virusom HIV (Bell idr., 2004); k slednjemu sodi tudi prostitucija (Gwadz idr., 2004). S problematiko brezdomstva so tesneje povezane tudi: problematika duševnih bolezni (Whitbeck idr., 2004), osamljenost

oz. odsotnost kakršnihkoli podpornih družbenih mrež in vezi, pripadnost subkulturam (etničnim, kulturnim ali drugim) ter invalidnost. Posledice mnogih zgoraj naštetih značilnosti se kažejo kot psihološke posebnosti posameznika, ki ga ovirajo pri vzpostavljanju trajnih in zadovoljujočih družbenih odnosov z drugimi.

Z brezdomstvom se glede na mnoge raziskave pogosteje povezujejo nekateri dejavniki, ki jih strnejo npr. avtorji Lownsbrough, Thomas in Gillinson (2004). Ti dejavniki tveganja so:

- odvisnost od drog ali alkohola,
- prekinitev dolgotrajnega razmerja,
- težave v duševnem zdravju,
- nezaposlenost,
- bivanje v zaporu oz. težave s policijo,
- posameznik je imel izkušnjo, da so ga spodili od doma,
- prisilna izselitev,
- življenje v skrbstvenih ustanovah,
- izkušnje nasilja in zlorabe.

Dodatni dejavniki tveganja oz. dejavniki, povezani s tem, da nekdo postane brezdomec oz. spi na prostem, ki jih navajajo isti avtorji (prav tam), pa so:

- izključitev iz šole oz. pomanjkanje kvalifikacij,
- vključenost v skrbstvene ustanove,
- dvojne diagnoze oz. multiple potrebe (kombinacija težav v duševnem zdravju in težav z alkoholom ali drugimi drogami),
- stik s sistemom sodstva,
- vključenost v vojsko/mornarico,
- pretekla izkušnja brezdomstva,
- pomanjkanje podpornih socialnih mrež,
- težave pri vzdrževanju doma,
- dolgovi,
- povzročanje težav sosedom (pogosto povezano s t. i. multiplimi potrebami).

Raziskave dokazujejo, da je naštete dejavnike pogosto najti v biografijah mnogih brezdomcev in potencialnih brezdomcev. Naslednja razvrstitev (tabela 4), zasnovana podobno kot tabela 1, te – bolj ali manj iste – dejavnike sistematizira v štiri skupine in jih poveže s t. i. fokusi podpore.

Tabela 4: Dejavniki, ki vodijo oz. pripomorejo k brezdomstvu (Edgar, 2006)

VZROKI	DEJAVNIKI	SPROŽILNI DEJAVNIKI	FOKUS PODPORE
STRUKTURNI	Revščina Nezaposlenost Stanovanjska problematika	Dolgovi Finančna stiska Izselitev (prežeča ali dejanska)	PREVENTIVA
INSTITUCIONALNI	Institucionalizacija Bivanje v rejništvu ali drugi zunajdružinski obliki vzgoje Izkušnja zapora Izkušnja vojske	Zapustitev institucije Zapustitev oblike skrbi Odpust iz zapora Odpust iz vojske	USMERJENOST V STANOVANJA
ODNOSNI	Izkoriščevalski odnos v otroštvu Izkoriščevalski odnos s partnerjem Razpad družine (smrt ali ločitev)	Zapustitev doma staršev Pobeg iz izkoriščevalskega odnosa Posameznik ostane sam	USMERJENOST V OSKRBO
INDIVIDUALNI	Duševna bolezen Motnja v duševnem razvoju Odvisnost od drog Odvisnost od alkohola	Slabšanje stanja/epizoda bolezni Konec podpornega odnosa Zloraba substanc Zloraba substanc	REINTEGRACIJA

Edgar (prav tam) poudarja in izpostavlja pomen strukturnih in institucionalnih dejavnikov pred dejavniki drugih dveh skupin; nanje postavlja tudi fokuse delovanja in politik. Tudi pri odnosnih in individualnih dejavnikih vidi potenciale ter potrebo za podporo in delovanje.

Med individualne dejavnike so pogosto (v mnogih drugih delitvah ali javnem in celo političnem govoru) všteti mnogi osebnostni dejavniki, ki od strukturnih razlogov usmerjajo fokus k posameznikovi neprilagenosti, nepokornosti in nepopolnosti ter na njegovih individualnih značilnostih utemeljujejo odrekanje podpore tem posameznikom in širjenje represivnih ukrepov. Primerjavo dveh ekstremnih optik, ki obe lahko tudi predstavljata podlago za oblikovanje rešitev in politik, prikazuje tabela 5, ki je vzeta iz prostora Velike Britanije in namesto pojma brezdomstvo jemlje širši pojem – “podrazred”, ki nakazuje na potencialno trajno izključen del populacije.

Prva izkušnja žicanja

Prvič mi je bilo nerodno, ful. Resno. To pa je. Prvič sem začel gori pri Mercatorju žicati. Mel sem enga... Ne resno, jaz nisem mogel, pa še on me je napeljeval. Žicni. On me je navadu. Jaz najprej nisem mogel. On je prvi začel. Rekel sem mu *Jaz ne morem, ubij me, ampak jaz ne morem*. Ko je on žical sem se jaz obrnil stran in gledal v izložbe. Tako mi je bilo nerodno. Pol pa, ko sem se ga malo nalil, pol sem pa tudi jaz začel. In takrat sem začel žicat.

Ivan

Ko smo se končno (v sklopu projekta *24 ur z brezdomci*) podali na ljubljanske ulice, sem se odločila, da se bom tudi sama preizkusila v žicanju. Na lastni koži sem namreč želela preizkusiti vsakdan brezdomca. Ampak stvar ni tako preprosta, kot se morda zdi. Namreč, bilo mi je zelo nerodno. Ko sem si že izbrala osebo, ki jo bom prosila za denar in počakala, da je prišla do mene, mi je srce začelo razbijati tako močno, da sem dobila ogromen cmok v grlu ter brez besed gledala izbrano osebo, kako je šla mimo mene. Nisem zmogla, bilo me je preveč sram... Vendar sem se spet opogumila in mimoidočemu kar naenkrat bleknila: *A bi bilo kej drobiža?* Mimoidoči me je preprosto zavrnil z odrezanim NE in potem nisem več zbrala poguma, da bi še kdaj poskusila.

Petra

Tabela 5: Primerjava individualističnega in strukturalističnega modela podrazreda – (Jones, 2003)

INDIVIDUALISTIČNI MODEL	STRUKTURALISTIČNI MODEL
OSNOVNI PRINCIPI	
Poudarek na delovanju	Poudarek na strukturi
Samodeterminiranost	Determinizem
Posameznikova (individualna) izbira	Družbene ovire in pritiski
Temelječa na "principu močnejšega" in monetarizmu	Temelječ na socialni pravičnosti
Temelji na tradiciji	Temelji na socialnih intervencijah
VLOGA POSAMEZNIKA OZ. DRŽAVE	
Država blaginje jemlje moč (disempowerment)	Država blaginje opolnomoča
Poudarek na individualnih odgovornostih	Poudarek na kolektivnih pravicah
KARAKTERISTIKE PODRAZREDA	
Homogenost	Heterogenost
Stabilnost	Nestalnost
Kultura revežev	Razredna kultura
Deviantnost kot strategija	Deviantnost kot preživetvena strategija
Samoreprodukcija	Družbena reprodukcija
REŠITVE	
Kaznovanje	Prevenција
Intervencije, ki dajejo manj »potuhe«	Intervencije, ki bi zmanjšale neenakosti
Cilj so nižji finančni stroški	Cilj so nižji socialni stroški

Z vidika oblikovanja politik, katerim temelj so razlage sveta, podprte z ustreznimi ideologijami, je ob tem pomembno izpostaviti, da poudarjanje individualnih ali osebnostnih dejavnikov ter celo individualnih odločitev za brezdomstvo bolj kot pripomore k reševanju problematike, pogosto lahko predstavlja odličen izgovor za odvrčanje podpore, spregledovanje problema in širše odgovornosti zanj, neukrepanje ter celo za represivno ukrepanje; razlaga pa omogoča pa predvsem nadaljnje zakrivanje oči pred problemom.

V prostoru Velike Britanije, kjer so bile narejene mnoge študije na področju brezdomstva, ugotavljajo, da imajo za seboj že vsaj 30 let ukvarjanja s tem pojavom (Foord, Palmer in Simpson, 1998). Tako lahko

tudi že reflektirajo, katere iniciative na tem področju so doslej delovale in katere niso. Na podlagi tega lahko predlagajo spremembe politik na področju brezdomstva, medtem pa je naša družba, kjer je brezdomstvo relativno mlad pojav (pri nas ni prisoten več kot 15 let), pred izzivom, da pobude za mrežo ukvarjanja z brezdomstvom oblikuje na novo.

Postali smo bogatejša družba, izbira in nadzor nad lastnim življenjem sta za mnoge člane sodobnih družb neizpodbitno dejstvo. A tudi razlike v prihodkih so se (v zadnjih desetletjih) povečale. V VB ugotavljajo, da četrtna populacije ni delila naraščanja bogastva. Oni imajo torej manj priložnosti in manj nadzora nad svojimi življenji.

Ponudba, kot je nadjete nikjer drugje!

Realitas Tours

je za vas pripravila program trodnevnega potovanja

"Kralji ulice"

po sledih ljubljanskih brezdomcev

Ste nezadovoljni?

Se vam zdi, da gre drugim bolje od vas?

Potovanje, po katerem boste morda veseli, da živite tako, kot živite, pa čeprav ste bili prej nezadovoljni!

Ste samozadostni? Imate občutek, da ste pozabili na druge? Ste zaprti v svojem svetu? Ste asocialni? Odprite se! Poglejte svet okoli sebe! Dajte si priložnost!

Vabimo vas na potovanje, po katerem ne bo nič več tako, kot je bilo prej!
Posebna in edinstvena ponudba!

Imate občutek, da poznate resnično življenje samo iz televizije? Se vam zdi, da obstajajo neke vzporedni svetovi? Sumite, da bi lahko bilo življenje čisto drugačno? Pridružite se nam in se prepričajte!

Program potovanja obsega:

- Uvodno informacijsko motivacijsko delavnico
- Srečanja in pogovore s terenskimi eksperti
- Več kratkih predavanj na terenskih lokacijah. Predvidevamo predavanja, ki bodo pokrivala naslednje teme: Antropologija klošarstva, Diplomacija na cesti – prijateljstvo in agresija, Sociologija vsakodnevnega življenja brezdomca - zemljevidi preživetja, Umetnost dela na cesti, Država blaginje in ideologije revščine, Recepti pod mostom, Meteorologija, Analiza kontejnerjev...
- Praktikum – vodene praktične vaje iz predmeta »Umetnosti dela na cesti«
- Približno 48 ur neposredne osebne izkušnje na terenu
- Obisk lokacij najboljših ponudb organizirane prehrane za brezdomce ter degustacija ponudbe
- Obisk poznanih brezdomskih baz ter iskanje lokacij za prenočevanje
- Mnoge priložnosti za nepredvidljive zasuke potovanja
- Sprotno vodeno refleksijo
- Zaključno evalvacijsko srečanje
- Načrtovan in vodeni proces naknadne refleksije (pisanje dnevnika)
- Eno naknadno podporno srečanje udeležencev potovanja z udeleženiimi terenskimi eksperti
- Podelitev diplome o uspešno zaključenem potovanju

VREME, OBLEKA IN POTREBNA OPREMA:
Udeležencem potovanja svetujemo, naj se opremito vremenu in temperaturnim razmeram primerno. Obleka naj bo udobna in takšna, da je ne bo škoda izpostavljati naporom

Opomba: zaradi razumljivih razlogov so pričakovane sprotne izvedbene in vsebinske spremembe programa.

in obremenitvam potovanja. Udeleženci naj s seboj ne nosijo nobenih dragocenosti oz. ničesar, česar ne bi radi izgubili.

OSEBNOSTNA NARAVNANOST IN PRIČAKOVANJA:
Primeren je ljubezniv, stoičen in neagresiven odnos do samega sebe, drugih ljudi, lokalnega okolja in sveta okrog nas. Pri vodenju potovanja je potrebno pričakovati veliko stopnjo neformalnosti in improvizacije. Od udeležencev pričakujemo tudi lastno iniciativnost, vendar usklajeno s skupinskim duhom. Idealno naravnost bi lahko opisali kot – »naklonjena in obzirna radovednost«.

Edinstveno!

VARNOST IN ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE: Vsak

udeleženec nosi vso odgovornost zase. To se nanaša tudi in predvsem na odgovornost za doseganje temeljnega cilja potovanja: srečanje z realnostjo. Zaradi razumljivih okoliščin organizatorji potovanja udeležencem ne moremo zagotoviti oz. ponuditi posebnih pogojev, kot so posebne dietne prehrane, tekoča voda, zagotovljeni prevozi, zagotovljeni in vnaprej znani urniki dejavnosti, itd. Udeleženci so v celoti odgovorni za svoje zdravstveno in drugačno zavarovanje in sami nosijo vsa s tem povezana tveganja. Otroci in mladoletniki se lahko potovanja udeležijo le v spremstvu svojih staršev oz. skrbnikov.

VODSTVO IN IZVAJALCI POTOVANJA:
Organizatorji zagotavljamo najvišjo možno raven izvajalcev programa, lokalnih terenskih ekspertov ter akademsko usposobljenih strokovnjakov.

Male skupine!

CENA POTOVANJA:

Ob predplačilu en teden pred začetkom potovanja je cena potovanja 16.990 SIT, za vplačila v zadnjem tednu je cena 19.990 SIT. V primeru odpovedi potovanja v času do predvidenega dneva odhoda se vrne 50 % vplačanih sredstev. V primeru odstopa od potovanja na dan odhoda ali med potekom potovanja vplačanih sredstev ne vračamo.

UGODNO!

Ponudba je »ALL INCLUSIVE«! To pomeni, da boste lahko na potovanju pojedli, popili in doživeli, kar je vključeno v osnovno ceno potovanja, ali pa kar bo na potovanju zaslužen!

POPUSTI: za otroke do 2 leti starosti - brezplačno; za otroke od 10-14 let - 25 % popusta; za mladoporočence ter za drugega člana iz istega gospodinjstva - 20 % popusta; za izbrisane in osebe brez državljanstva, upokojence in brezposelne - 50 % popusta. Popusti se ne morejo seštevati!

FILANTROPSKA MISIJA ORGANIZATORJEV:
Ves preostanek dohodka se nameni nevladni organizaciji, ki bo izdajala časopis *Kralji ulice* ali drugemu fondu za podporo dejavnosti za brezdomce.

Vaše predprijave pričakujemo na e-mailu:

realitas_tours@yahoo.com

Na istem naslovu so vam na voljo tudi vse v tem trenutku dostopne dodatne informacije.

Brezdomstvo reflektira to pomanjkanje izbir in nadzora nad življenjem v ekstremni obliki. Je več kot le pomanjkanje bivališča oz. nastanitve (*housing*). Gre za odtujitev in oddaljenost od glavnega družbenega toka. Gre za fundamentalno zanikanje državljan-
skih, političnih in socialnih pravic. Brezdomstvo je ekstremna oblika socialne izključenosti, ki – če izkušnja traja dlje kot neko krajše obdobje – deluje na posameznikovo življenje tako, da razkraja njegove ambicije, upanje in tudi življenje samo.

V svojem bistvu je brezdomstvo družbeni problem, povezan z revščino in neenakimi življenjskimi priložnostmi, prisotni pa so tudi drugi dejavniki, ki so pogosto tipizirani kot "strukturni", "osebni" in "situacijski" (prav tam).

V nadaljevanju podrobneje opisujemo strukturne vidike vzročnega polja.

Glavni strukturni razlogi za brezdomstvo so povezani s ponudbo in povpraševanjem po stanovanjih v kombinaciji z njihovimi cenami in sposobnostjo ljudi v različnih ekonomskih okoliščinah, da bi si privoščili plačevanje najemnine in najemanje posojila, kot to narekuje prosti trg.

Rast populacije in urbanizacija sta razmerje in ravnotežje med ponudbo in povpraševanjem stanovanj seveda korenito spremenila. S spremembo družbenega življenja je naraslo tudi število gospodinjstev z enim samim članom, t. i. samskih gospodinjstev.

Trend naraščanja potreb po novih stanovanjih se bo po predvidevanjih analitikov v prihodnosti nadaljeval, v Veliki Britaniji napovedujejo njegov porast še za prihodnji dve desetletji, vse več je pričakovati tudi gospodinjstev z enim samim članom (v VB v naslednjih 20 letih pričakujejo 5,5 milijonov novih gospodinjstev, od tega 1 milijon gospodinj-

stev z enim članom (Foord, Palmer, Simpson, 1998)). Tudi v našem okolju, navajajo avtorji (Mandič in Gnidovec, 1999), demografske spremembe kažejo v smer vse večjega števila manjših gospodinjstev, tudi samskih, poleg tega pa nastaja tudi vse več nedružinskih tipov gospodinjstev. Skratka, slika je vse bolj diferencirana in kot taka bi zahtevala tudi prilagojen nepremičninski trg, bolj fleksibilen in ugoden za različne tipe gospodinjstev.

Privatni najemniški sektor, ki je bil za ljudi z nizkimi prihodki glavni vir nastanitve, se je s časom korenito zmanjšal. V Veliki Britaniji je leta 1991 najemniški sektor zajemal le še 7 % (leta 1960 pa je bila najemniških stanovanj več kot četrtina).

V Veliki Britaniji je v zadnjih 30 letih narasla ponudba socialnih stanovanj (*social rented housing*), a njihova dostopnost je kljub temu postala vse težja, saj so kriteriji za pridobitev teh stanovanj zaradi povpraševanja, veliko večjega od ponudbe, zelo zahtevni. V socialnih stanovanjih se tako lahko nastanijo predvsem družine. Tako v Veliki Britaniji kot v drugih evropskih državah je sektor neprofitnih/socialnih stanovanj začel v zadnjem času upadati, deloma ker so se gradnje (neprofitnih) stanovanj ustavile, deloma pa zaradi državnih politik stanovanjskega trga, ki so v globalnem tekmovanju vse bolj podvržene prostemu trgu in logiki pridobitništva.

Našo družbo je od 90. let dalje prizadela privatizacija, ki je bistveno vplivala na delež najemniških stanovanj, ki jih je v Sloveniji po tranziciji ostalo le še 9 %, pri čemer se Slovenija tudi med tranzicijskimi državami (skupaj z Romunijo, Bolgarijo in še nekaterimi drugimi) umešča med tiste države, v katerih je delež najemniških stanovanj najmanjši. V drugi skupini tranzicijskih držav, v katero se uvrščajo Češka, Slovaška in Poljska, je delež najemniških stanovanj 25–28% (Hegedus, Mayo, Tosics, 1996; po Mandič in Gnidovec,

1999). V ekonomsko razvitejših evropskih državah je delež najemniških stanovanj med 15 in 40 % (Mandič in Gnidovec, 1999).

Kritiki učinkov privatizacije Forrest in Murie, 1996; Boelhower, 1993; Duffy, 1998, ki jih navajata Mandič in Gnidovec (prav tam), izpostavijo dejstvo, da se je zaradi zmanjšanja števila javnih najemnih stanovanj znatno poslabšala razpoložljivost cenovno dosegljivih stanovanj. Ključno pri tem je, da je ta sprememba prizadela predvsem skupine prebivalstva, ki redkeje oz. težje vstopajo na trg lastniških stanovanj – to so po Mandič in Gnidovec (1999) manjša, samska, enostarševska gospodinjstva in pa mlajše in manj premožno prebivalstvo.

Obenem se je v Sloveniji v zadnjem času zmanjšala dostopnost nekomercialnih stanovanjskih posojil, katerih obseg je sredi 90. let prejšnjega stoletja znašal manj kot desetino obsega v času pred dveh desetletjema (Mandič, 1996).

Dodatni strukturni dejavnik, ki je bistveno pripomogel k obubožanju vse večjega števila ljudi in k ekstremnim oblikam socialne izključenosti – brezdomstvu, je še ekonomska recesija, pojecanje industrije, velike spremembe na trgu dela – predvsem porast začasnih zaposlitev – ter povečana mobilnost in vse večje zahteve od delavcev. Vse to je pripomoglo k destabilizaciji prej relativno stabilnih skupnosti. Zaradi spreminjenih razmer so se v družbah pojavile nove rizične skupine, nove začasno ali trajno izključene skupine ljudi. S trga dela izključenim ljudem so nadomestila za nezaposlene, pokojnine in socialne pomoči torej glavne in najpogostejše edine determinante njihovih stanovitvenih možnosti.

Trg dela tudi pri nas postaja podvržen vse večji fleksibilnosti, vse bolj je za posameznika negotov in mu ne nudi trajne materialne preskrbljenosti. Obe-

nem pa se druge sfere tej fleksibilnosti ne prilagajajo z enako hitrostjo, družba v pogledu predvsem stanovanjskih politik, pa tudi socialnih ugodnosti, nikakor ne sledi trendu na novo nastalih potreb ter potrebam po hitrem, usklajenem in fleksibilnem reševanju na novo nastalih problemov.

Ko socialno-ekonomske spremembe in razvoj na področju trga z nepremičninami sovpadajo s spremembami na področju pokojnin, socialnih podpor in nadomestil za nezaposlene, so ustvarjeni pogoji za to, da znatno število ljudi popolnoma izpade s trga z nepremičninami – nekateri za daljši čas ali trajno, menijo avtorji iz Velike Britanije, Foord, Palmer in Simpson (1998).

Ob že naštetem se še enkrat vprašajmo o osebno-stnih in situacijskih dejavnikih, ki lahko pri ustvarjanju posamezne brezdomne situacije nadgradijo strukturne dejavnike. Spol, starost in etnična pripadnost, težave z zdravjem, nizka stopnja izobrazbe ali pomanjkanje le-te; vse to nadgrajuje in otežuje dejavnik prikrajšanosti na trgu z nepremičninami in seveda tudi na trgu dela. Avtorji Foord, Palmer in Simpson (1998) razmerje med obema vrstama dejavnikov razumejo tako: Osebnostni in situacijski dejavniki nekako čakajo v ozadju, dokler neki drug dogodek, na primer nezaposlenost, izselitev ali neuspeh pri načrtovanju prihodnosti, konec odnosa, alkoholizem ali pojav duševne bolezni, ne povzroči pri posamezniku (ali družini) brezdomstva.

Specifične skupine brezdomcev

Dnevno brezdomstvo

Dnevno brezdomstvo je pojav, ki pogosto časovno predhodi brezdomstvu v pravem pomenu besede. Dnevne brezdomce naj bi po definicijah avtorjev Jones in Pleace (2005) prepoznali predvsem po

POGOVOR NA ČETRTHNI SKUPNOSTI - III. DEL

V lanskem letu smo se predstavniki Kraljev ulice udeležili sestanka Komisije za socialno-zdravstveno varstvo in problematiko mladih v eni od ljubljanskih četrtnih skupnosti na temo brezdomstva. V prejšnjih dveh številkah Kraljev ulice smo – na osnovi izjav predstavnikov četrtne skupnosti – opisali, kako so dojemali brezdomstvo, kaj so v zvezi z njim že poskušali narediti in kako so si predstavljali bodoče delovanje. V današnjem prispevku se odzivamo na vsa opisana mnenja, ki jih pogosto slišimo tudi od ljudi nasploh.

Na podlagi tem, izhajajočih iz pogovora v četrtni skupnosti, ki smo ga analizirali v prejšnjih številkah, bomo tokrat razmišljali o stališčih do brezdomstva v našem okolju in izpostavili nekatere s tem povezane probleme. Sledi torej razmislek o stališčih do brezdomstva v širši populaciji, pri čemer bomo uporabili in nadgradili nekatere iz fokusne skupine dobljene teme. V razmisleku bomo uporabili tudi nekatere pogostejše slišane odzive širše javnosti na problematiko brezdomstva.

Za tranzicijske družbe, kot je tudi naša, so značilne nenadne spremembe v smeri večje pluralizacije, ki so najhitreje opazne ravno v urbanih območjih in v največjem obsegu v prestolnicah kot najbolj pretočnih in obenem brezimnost nudečih območjih. Kot družba se soočamo z novimi pojavi, od katerih nekatere večina prebivalstva prav hitro nekritično sprejme (primer »potrošniških svetilčič« – nakupovalnih centrov in njihovega neslutene razmaha v zadnjih 15 letih), ob drugih pa se lahko še daljši čas krešejo ognjene strele in se nasprotovanja med skupinami z različnimi interesi na videz nikamor ne premaknejo (primer gradnje džamije). Na pojave, ki so za prebivalce kulturno neumestljivi, tuji, novi, se ti pogosto odzivajo s strahom in odporom. Okrepi se tudi trend zagledanosti v poznano, pogosto mitološko, kar naj bi nekoč bilo tisto pravo, danes pa tega skorajda ni več. Morda je eden od najbolj močnih ločevalnih principov tega, kaj od novoprihajajočih pojavov je v širši javnosti zaželeno in kaj ne, princip ločevanja med tem, kar prihaja iz ekonomsko razvitejšega zahodnega sveta in na drugi strani vsem, kar prihaja od drugod, čeprav pa tudi ta logika ne zdrži. Prosjačenje na ulicah na tisoč in en način je namreč v veliki meri značilnost »ekonomsko razvitega sveta« in skorajda nepogrešljiv del velikih bleščečih prestolnic Evrope ter ZDA (tudi sprehod po »mitološkem Parizu« s tamkajšnjimi »mitološkimi closhardi«, prav hitro razkrije neverjetno raznolikost načinov prosjačenja, že samo po vlakih podzemne železnice). »Hrbtna plat« zahodnega blišča in dejstvo, da ekonomski razvoj prinaša in naplavlja tudi vse več neuspešnih poskusov vključitve dela prebivalstva, je pri ljudeh seveda nezaželena senca, ki bi jo, če bi bilo to mogoče, očitno raje skrili in umaknili iz svojih svetov, v najslabšem primeru – ali globoko v sebi – pa gojijo občutek, naj z neuspešnimi poskusi obračunajo represivni organi in jih vendarle umaknejo iz vidnega polja »vzornih državljanov«, ki jim za zdaj še nekako uspeva loviti ritem. Le kdo želi biti vedno znova opominjan na stranske posledice

lastnega načina življenja in lastnih težej po napredku, kopičenju in razvoju?

Torej, na brezdomstvo in pojav uličnega življenja, s poudarkom na ljudeh, ki prosijo, se meščani odzivajo v luči tranzicijske razpetosti, kjer silnice vlečejo hkrati v smer pospešene pluralizacije in napredka, obenem pa tudi težijo k ohranitvi starega, poskušajo obdržati nespremenjeno stanje ali celo vrniti »stanje od včeraj«, ki pa ga seveda ne znajo več dobro opisati. Pojavi, povezani z brezdomstvom, namreč v ljudeh sprožajo zmedene in nasprotujoče si občutke.

V ljudeh se med drugim zbuja težnja in potreba po tem, da bi soljudem pomagali. Ob tem se v množtvu različnih posameznikov in skupin, ki prosijo za pomoč, morajo nekako odločiti, kdo je njihovega sočutja, usmiljenja ali pomoči vreden in kdo ne. Za to ne obstajajo že izdelani kriteriji, pač pa se ljudje o tem vedno znova vsak po svoje izjavljajo, predvsem izhajajoč iz intuitivne ravni, torej na podlagi svojih notranjih predstav, predsodkov in globokih a nereflktiranih prepričanj. O ločnicah med zaslužnimi in nezaslužnimi se ljudje torej najpogosteje izjavljajo, ne da bi znali racionalno trdno utemeljiti svojo razmejitev. V razmejitvah, kdo je vreden pomoči in kdo ne, se skrivajo različni diskurzi, med njimi pa sta morda najbolj opazna ravno dva: (krščanski) diskurz usmiljenja in diskurz mi/oni (naši si zaslužijo pomoč; neki drugi – tujci pa ne).

Z diskurzom krščanskega usmiljenja mislimo na prepričanje, da naj bi bil nekdo, ki prosi oz. berači na ulici, zares videti ubog in nebogljjen, po možnosti bolan, ostareel in šibak, nikakor pa naj ne bi bil videti zdrav, mlad, pokončen oz. kot da je z njim vse v redu. Ubogi si namreč zaslužijo denar »v imenu boga/v božje ime/v boga ime«, kdor da revnemu in ubogemu, si po krščanskem izročilu tlakuje pot v nebesa oz. je dar ubogemu identičen daru samemu bogu. Ker pa berači dandanes niso več isti, kot so bili v »mitoloških Kristusovih časih«, je ljudem težko sprejeti nove pojavne oblike izključenosti in mnogotere zgodbe odrinjenosti posameznika, zato si iščejo kar se le da trdne ločnice, da bi se tudi v novonastalih okoliščinah znašli in pravilno odločili ter tako ugodili svoji vesti. To, da si na videz čili posamezniki ne zaslužijo pomoči, pa je diskurz, ki verjetno presega zgolj krščanski diskurz usmiljenja, kjer je podarjeni denar »ubogemu« lahko zgolj miloščina in ni dejanje izmenjave med enakovrednima človekoma.

Posamezniki se lahko na ulici pred mimoidoče v resnici postavijo na mnoge različne načine in

mnogoteri so lahko njihovi motivi za to dejanje. Pri tem lahko izražajo več šibkosti, ponižnosti, uklonljivosti ali pa več ponosa, tudi nonšalantosti ali preprosto odsotnosti, pogosto pa lahko dajejo mimoidočim nasprotujoča si sporočila, ki jih ti težko dešifrirajo in ob njih ostajajo zmedeni. Želijo si, da bi jim kdo pojasnil, kdo je oseba, ki jih prosi in ali ta denar res krvavo potrebuje. Dejstvo je, da ljudje prosijo iz najrazličnejših motivov, nekateri ker so lačni, drugi, ker poskušajo zbrati denar za odmerek drage droge, tretji za svoj vsakodnevni alkohol, četrti zato, ker to od njih zahteva njihov »delodajalec« in peti morda slednjič le še zato, ker je to edini način komuniciranja z drugimi ljudmi, ki ga poznajo oz. ki jim je še ostal. Vsekakor pa prosjačenje za nikogar (vsaj na začetku) ni nekaj preprostega, pravzaprav je vselej neprijetno delo, ki najpogosteje zahteva ter prinese določeno mero osebne degradacije, preden postane navada sprjaznjenega posameznika, ki v življenju nima več kaj izgubiti.

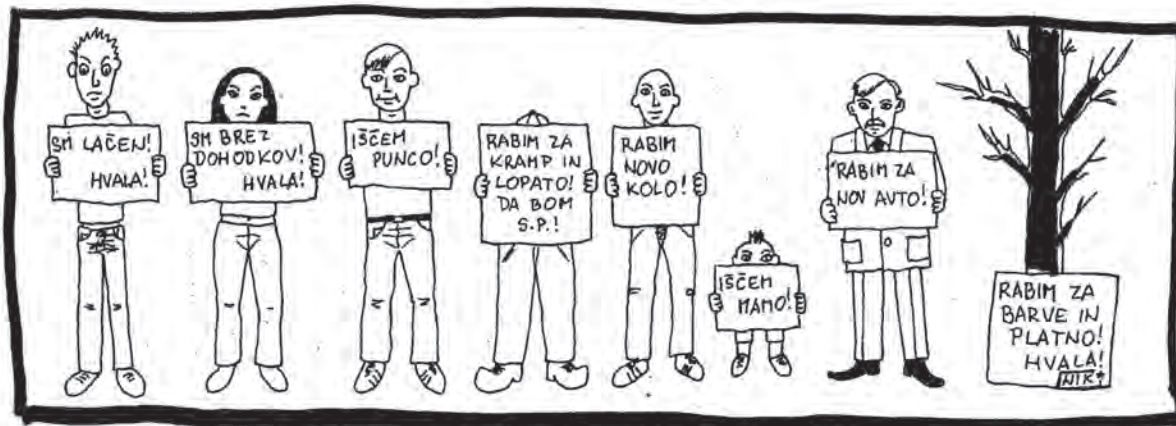
O zmedbi ljudi na področju odzivanja na tiste, ki prosijo, govori tudi dejstvo, da so njihove opredelitve glede tega, kdo si zasluži pomoč in kdo ne, pogosto nedosledne. Ista oseba se tako lahko zgraža nad »rejenostjo« nekaterih brezdomcev, ki na ulici prosijo, na drugem mestu pa lahko ista oseba omenja »svojega stalnega« brezdomca, ki mu vselej stoji ob strani (z evrom dnevno, na primer) in ki naj bi bil brezdomec *par excellence*, ki pa je slučajno prav tako ali morda še bolj »rejen« od koga drugega, prej omenjenega.

Dodatno zanimivo je tudi naslednje opažanje. Namreč, ljudje pogosto izražajo simpatijo do »pijančkov, ki iskreno povedo, da potrebujejo za litrico rujnega«. Iz izjav ljudi je sklepati, da še bolj kot njihov iskren pristop (namreč, iskrenost uživalca nedovoljenih drog se še ni izkazala za plodno, kar se tiče dobrodelnosti mimoidočih), ljudi angažira nekakšno sočutje, identifikacija, ki morda temelji na razširjenosti in splošni sprejetosti alkoholizma v našem kulturnem okolju, pri čemer realne škodljive posledice uporabe ene ali druge droge za ljudi niti niso tako pomembne. Lahko bi rekli, da ljudje raje podprejo razvado, ki jim je poznana, ki je kulturno sprejeta in ni nek novi

»bav-bav«, ki ga še ne poznajo tako dobro in se zato njegovih posledic toliko bolj bojijo, pred pojavom samim pa si raje zakrijejo oči. Torej uživalec nedovoljenih drog dobro ve, da si mora izmisliti, za kaj potrebuje denar, saj iskrenost - »rabim za šut«, ne bo med mimoidočimi vzbudila nobenega sočutja niti simpatije ali nagrade za iskrenost.

Zanimivo je še, da predstavniki širše javnosti mnogokrat poudarjajo ločnico med mladimi in starimi »klošarji«, do starejših izražajo simpatijo in sočutje, do mlajših pa nerazumevanje in jih radi obkladajo z na predsodkih temelječimi izrazi, kot je »delomrznost«. Mlajši ljudje na ulicah so vendarle novejši pojav, tudi njihovo prosjačenje, množična odvisnost in dvojne diagnoze (odvisnost v kombinaciji z duševno boleznijo) so pojavi, ki se jih kot družba še nismo dobro navadili, kaj šele zanje začeli iskati ustrezne rešitve. Verjetno je sprejetje nekega pojava za »svojega« predpogoj za urejanje tega področja, pri oblikovanju sistemskih rešitev in politik soočanja z brezdomsko problematiko pa je sodelovanje javnosti seveda ključnega pomena. Zato je tudi delo z javnostjo, njeno informiranje, obveščanje in osveščanje ena od ključnih nalog, ki mora potekati vzporedno z oblikovanjem politik za zmanjševanje brezdomstva in velikih materialnih razlik med deli prebivalstva. Nučen in pomemben cilj tranzicijskih družb, kot je tudi naša, je torej sprejetje in normalizacija novih pojavnih oblik brezdomstva in socialne izključenosti - v smislu pojave sprejeti za svoje, za del našega okolja. Če kot družba razglašamo, da postajamo del globalne skupnosti in smo na to po eni strani ponosni ter se veselimo sadov, ki bi jih povezovanje na globalni ravni lahko prineslo, ne prenesemo pa na ulici videti ljudi, ki prosijo, pa so očitno prišli iz drugih kulturnih okolij - kaj ni to svojevrstno sprenevedanje?

Javnost bo z kdo ve kakšnim tempom postopoma sprejela tudi »stranske učinke« ekonomskega razvoja in pluralizacije. Javno mnenje in stališča širše javnosti do socialnih vprašanj so podlaga za razvoj solidarnosti, ta pa botruje edino uspešnim oblikam politik, takim, ki so osnovane na skupnostih, na njihovih posebnostih in ki pri svojih projektih za reševanje problematike angažirajo ter vključujejo vse člane skupnosti.

tem, da imajo podobne potrebe in preživljajo dneve na podobno kot brezdomci v polnem pomenu te besede.

Dejavniki, ki jih lahko povežemo z dnevnim brezdomstvom, hkrati pa so to splošni dejavniki, povezani z brezdomstvom, ki jim je skupno to, da niso vezani na samo bivališče, pač pa na druge sfere življenja, so naslednji:

- nezaposlenost,
- pomanjkanje dostopa do izobrazbe, usposabljanja ali zavoda za zaposlovanje,
- pomanjkanje produktivnih aktivnosti, ki bi posamezniku zapolnjevale dan,
- pomanjkanje družbene podpore, vključujoč prijatelje, družino in partnersko razmerje,
- odtujenost od družbe in kulturnih norm; lahko v povezavi s težavami v komunikaciji z drugimi,
- slaba samopodoba, nezadostne kompetence za razvijanje socialnih ali ekonomskih odnosov, biti v stiku z viri podpore in službami pomoči,
- zdravstvene težave, ki lahko zmanjšajo kompetence nemotenega življenja, dela in samostojnega delovanja, včasih vključujejo težave z alkoholom ali drogami ali težave v duševnem zdravju (oz. multiple potrebe),
- pomanjkanje kompetenc za neodvisno življenje (Jones idr., po Jones in Pleace, 2005).

V našem kontekstu v skupino dnevnih brezdomcev lahko vštejemo mlajše odvisnike. Nekateri med njimi živijo pri starših, a se v svojih "domovih" zadržujejo tako malo, kot se le da, drugi v Ljubljano hodijo iz drugih krajev in v njej ostajajo dnevno ali več dni skupaj, občasno se spet vrnejo v domači kraj, a po drugi strani se od "doma" tako v realnem kot simbolnem pomenu te besede sčasoma vse bolj oddaljijo. Mnogi od posameznikov, ki so pozneje postali brezdomci, so v svojih pričevanjih opisovali, da so v preteklosti že živeli podobno življenju brezdomca, tudi

dokler so še imeli bivališče. Prehod v brezdomstvo namreč v večini primerov ni nenaden, pač pa je prej postopen. Ena pogostih stopenj in torej dejavnikov, ki napovedujejo poznejše trajnejše brezdomstvo, je tako imenovano dnevno brezdomstvo.

Tudi avtorji Jones in Pleace (2005) ugotavljajo, da je podobne potrebe najti med naslednjimi tremi različnimi populacijami: potencialnimi brezdomci, brezdomci in nekdanjimi brezdomci, kar hipotezo o kontinuiranosti pojava le potrjuje.

Dnevno brezdomstvo je pogosto tudi ena od epizod tako imenovanega ponavljajočega se brezdomstva, imenovanega tudi ciklično brezdomstvo, ko posameznik kroži med različnimi, najpogostejše negotovimi oblikami nastanitve, zavodi, institucijami in ulico.

Treba je poudariti tudi nevarnosti, ki jih tako široka definicija lahko vnaša v razumevanje brezdomstva. Dejavniki in izkušnje, ki jih zelo pogosto najdemo pri brezdomcih (institucionalna zgodovina, nizka izobraženost, uporaba drog, težave v duševnem zdravju), še ne pomenijo, da je posameznik z eno ali več takih izkušenj tudi ogrožen z vidika z brezdomstva. Večina ljudi z naštetimi izkušnjami in težavami namreč nikoli ne ostane brezdomnih. Pomembno se je zavedati, da vsi ti dejavniki lahko pomenijo večje ali manjše tveganje za brezdomstvo glede na obseg in stanje strukturnih dejavnikov, od katerih so (kot že rečeno) najpomembnejši stanovanjska problematika, spremenjen trg dela in spremenjen (otežen) dostop do socialnih ugodnosti.

Mladi brezdomci, brezdomni odvisniki, "dvojne diagnoze" in učinek vrtljivih vrat

V zadnjem desetletju in pol se je problematika brezdomstva v Ljubljani močno razrasla in zavzela številnejše pojavne oblike.

Ena od pojavnih oblik, ki se tako pri nas kot drugod po svetu še posebej povečuje in zato postaja vse večji strokovni izziv, je brezdomstvo mladih. Tranzicija mladih v odraslost postaja v današnjem času vse bolj negotova, spremlja jo vse več različnih tveganj. Z zmanjševanjem podpore mladim iz državnih virov (Jones, 2003) in vse težje dostopnosti (socialnih) stanovanj zanje velika večina odgovornosti za socialno-ekonomsko podporo mladih ostaja na ramenih njihovih staršev. Slednje je razlog za povečevanje razlik in torej vse večje socialno razslojevanje družin, ki so zmožne in pripravljene preskrbeti svoje otroke na njihovi tranziciji v odraslost, ter tistih, ki si tega ne morejo privoščiti, ker preprosto ne zmorejo ali pa iz različnih razlogov niso pripravljene vlagati v svoje otroke.

Mladi brezdomci so torej ena od tistih ranljivih skupin, ki so v opisanih spremenjenih razmerah postale posebej izpostavljene. Pojavnost dogodka prehoda iz stanovanja staršev v prvo samostojno stanovanje se v ekonomsko razvitih družbah spreminja, njegova dosedanja samoumevnost pa postaja vprašljiva. Do prehoda iz starševskega doma v samostojno stanovanje prihaja po številnih raziskavah sodeč pozneje, torej pri višji starosti kot pred desetletji (Mandič in Gnidovec, 1999).

Posebna podskupina znotraj populacije brezdomcev so brezdomni odvisniki od nedovoljenih drog. V zadnjem času je bilo v Evropi in po svetu nasploh narejenih veliko študij, ki so se osredotočile tako na stanovanjsko vprašanje kot tudi na storitve, ne neposredno vezane na bivališča, ki jih brezdomna populacija potrebuje. Torej je nemogoče ločiti z brezdomstvom povezane problematike, med katerim je ena poglobitnejših tudi zasvojenost, od na videz ožjega vprašanja brezdomstva. Na Norveškem je študija lokalnih oblik pomoči, ki so jih uporabljali nekdanji brezdomci, pokazala, da ima velika večina

brezdomcev težave z zasvojenostjo. Velika večina (70 %) mestnih oblasti je na podlagi preteklih izkušenj zagovarjala stališče, da velik del – če ne kar vsi uporabniki s težavami z drogo – potrebuje spremljevalne programe in podporo ter pomoč pri urejanju stanovanjskega vprašanja (Ytrehus in Dropping, 2004; po Hansen, 2006).

Različne raziskave (Tommasello idr., 1999) so izpostavljale predvsem dosegljivost brezdomnih odvisnikov tako v raziskovalnem smislu kot tudi v smislu obravnave. V omenjeni raziskavi so težje dosegljivo populacijo terenski raziskovalci iskali tako podnevi kot ponoči, in sicer so jih usmerjali na kliniko, imenovano *Health care for homeless*. Njihove ugotovitve so, da brezdomni odvisniki potrebujejo drugačno obravnavo kot tisti z domom, predvsem pa so brezdomnost definirali kot dejavnik, ki občutno zmanjšuje posameznikovo vztrajanje v programu obravnave.

Seveda pa je nujno poudariti tudi pomen različnih sociodemografskih dejavnikov pri odločanju za vključitev v ta ali oni program, kar so dokazale mnoge raziskave, npr. Lundgren idr. (2003). Za uživalce z manj socialnimi in ekonomskimi viri je manj verjetno, da se bodo vključili v dodatne in spremljevalne programe odvajanja. Izjema naj bi bilo vključevanje brezdomcev v komune, kar lahko razložimo z njihovo potrebo po strehi nad glavo in varnem prostoru, kamor se lahko začasno umaknejo. Raziskovalci (prav tam) zaključujejo, da je treba sistem programov za odvajanje bolje prilagoditi odvisnikom z manj socialnimi in ekonomskimi viri.

Ko govorimo o brezdomnih odvisnikih, ne moremo mimo pojma "dvojnih diagnoz". To je termin, ki pomeni soobstoj vsaj dveh neodvisnih težav, na področju dela z ranljivimi skupinami pa se najpogosteje nanaša na kombinacijo in soobstoj resnejše duševne bolezni in odvisnosti od dovoljenih ali

nedovoljenih psihoaktivnih substanc. Nekateri avtorji namesto tega izraza to skupino poimenujejo osebe z več hkratnimi posebnimi (zdravstvenimi) potrebami (people with multiple /health/ needs), kar prav tako zajema resne duševne težave, odvisnost ... V nadaljevanju bomo uporabljali krajši in pri nas bolj poznan izraz "dvojne diagnoze".

Pomembno je poudariti, da gre tako kot pri brezdomstvu tudi pri problematiki dvojnih diagnoz za relativno nov družbeni fenomen, ki je povezan z množično deinstitutionalizacijo (ne glede na to, ali povezanost deinstitutionalizacije in povečanega obsega brezdomstva vzamemo zares ali pa si ga razložimo kot mit; glej Mossman, 1997), in sočasno s povečanim dostopom do različnih drog (tudi v širši populaciji oz. v revnejših slojih). O vzročno posledičnih povezavah oz. krožni povezanosti duševnih težav in uporabe drog so mnenja deljena in diskusije nikoli končane. Ker gre kot pri vseh družbenih pojavih za kompleksen splet so-delujočih dejavnikov, iskanje vzroka niti ni pravo vprašanje, pomembnejše za oblikovanje politik in modelov pomoči na tem področju je spoznanje, da gre za posameznike, ki zaradi svojih multiplih težav v trenutnem sistemu nikjer ne najdejo svojega mesta in ostajajo brez ustrezne obravnave ter prepuščeni predvsem sami sebi in brezupnemu učinku "vrtljivih vrat", potovanju in kroženju v sisteme zdravstva in spet iz njih, iz kazenskega pravosodja, terapij, tretmajev in socialne pomoči.

Številne raziskave (npr. Kertesz idr., 2003) pričajo o pomembnosti post-tretmajskih programov za brezdomne odvisnike, npr. post-detoksifikacijskih programov. Ugotavljajo namreč, da je povratništvo v zasvojenost in hkrati življenje na cesti mnogo pogostejše brez uporabe post-detoksifikacijskega spremljevalnega programa. Programi naknadnega spremljanja zmorejo upočasniti učinek vrtljivih vrat

in začaranega kroga, v katerem se brezdomni odvisniki sicer vrtijo z vstopanjem in spet zapuščanjem različnih programov "pomoči" brez pravega napredka ali uspeha. Upočasnitev učinka vrtljivih vrat pa lahko poveča možnost za ustrezne intervencije in tudi možnost večje utrditve vzorcev življenja, ki niso povezani z odvisnostjo, skratka večjo možnost za ureditev določenih sfer življenja.

Mnoge študije so tudi pokazale, da so službe in servisi, ki jih uporabljajo predvsem odvisniki in duševni bolniki, lahko dober potencial za prekinitev brezdomčevega tavanja od ene do druge ustanove, zatočišča, institucije. Po drugi strani pomanjkanje koordinacije med oddelki in različnimi servisi lahko še pripomore k trajanju brezdomstva (Ulfrstad, 1999; Ytrehus, 2002, Taksdal idr., 2006; vse po Hansen, 2006).

Poleg upočasnitve učinka vrtljivih vrat, ki ga omogočajo post-tretmaji, in spremljanja posameznikov ne le v medicinskem, pač pa tudi v psihološkem in socialnem smislu, je za delo z brezdomnimi odvisniki, brezdomci, ki imajo težave v duševnem zdravju, in posamezniki z dvojnimi diagnozami torej ključnega pomena prav dobra koordinacija ustanov, njihova medsebojna povezanost in prilagodjenost posameznikom takim, kot so, in ne takim, kot naj bi (po takih ali drugačnih merilih) bili. Morda je preprosto, a ključno vodilo ustanovam, ki se srečujejo z brezdomnimi odvisniki ter posamezniki z dvojnimi diagnozami, lahko naslednje: pogosto je razlog za neuspeh srečanja med uporabnikom in ustanovo/organizacijo v tem, da organizacija posamezniku nudi, ponuja in predpisuje tisto, kar misli da zna in zmore dati, za kar je usposobljena; uporabnik pa zelo verjetno potrebuje nekaj drugega. Do dialoga v takem nesoglasju ne pride, uporabnik je v najboljšem primeru poslan na drugi naslov. Specifika omenjene populacije je ravno v tem, da zanje nikjer ni prostora in "prave" obravnave. V psi-

hiatričnih ustanovah se jim izogibajo, ker so odvisniki, v ustanovah za zdravljenje odvisnosti pa se jim izogibajo, ker imajo psihiatrično diagnozo. Morda ni tako pomembno v prvem trenutku najti pravo obravnavo za posameznika, ki je prišel po pomoč, a najti dokončno rešitev za njegovo življenjsko situacijo včasih sploh ni mogoče. Kljub temu ali prav zaradi tega je z vidika so-delujočih ustanov ključno uporabniku dati občutek, da je v naši organizaciji dobrodošel in slišan, da je zaznan kot celota, kot oseba, in ne kot taka ali drugačna diagnoza ali problem.

Kot pretežno samostojna težava ali pa težava, kombinirana z drugimi (npr. težavami v duševnem zdravju), se med brezdomci zelo pogosto pojavlja zasvo-

jenost z alkoholom, pri nas in v širši okolici še vedno najcenejši in najbolj dostopni ter kulturno v veliki meri sprejeti drogi. Da je alkoholizem najpogostejša težava brezdomcev v velikih mestih, ugotavljajo številne raziskave. Pogosto se kombinira tudi z drugimi odvisnostmi ali duševnimi težavami.

Alkoholizem je najpogostejše eden od mnogih ogrožajočih dejavnikov pri brezdomcih in je redkokdaj ali nikoli težava sam po sebi. V raziskavi z naslovom *Alkoholizem med brezdomnimi moškimi v Nemčiji* (Fichter idr., 1997) so se raziskovalci ukvarjali prav s tem, namreč ugotavljali so prisotnost alkoholizma in njegove povezanosti z drugimi mentalnimi motnjami med brezdomnimi moškimi v Münchnu. Ugotovili so, da le manjša (5%) skupina izmed pre-

Marici

Marico si lahko skoraj vsak dan srečal na klopki ob kavarni Pločnik na Wolfovi, kjer je klepetala s svojimi prijatelji. Prišla je iz Bosne, bližala se je 53 letu, bila je drobna, »kot vrabček«, so jo na kratko opisali brezdomski prijatelji. »Bila je tako prijazna,« se z zamišljenim glasom spominja ena izmed njih. »Včasih smo skupaj kaj spili, ponavadi je dva ali tri deci spila in zaspala. Ja, veliko časa je prespala,« se nasmehne tretji. Marica je imela probleme z nogami, ni mogla hoditi, zato so jo včasih prenašali naokrog. Nekajkrat jo je odpeljal rešilec, pa je bila že v dveh urah nazaj. Marica pa ni imela prijateljev samo med brezdomci. Tudi vratar, ki dela zraven Centro Merkurja, ji je rad pomagal. Spustil jo je noter, da se je pogrela in ji večkrat dal za čaj. Ostali so ji nosili hrano in pijačo. Potem je neke noči, na isti klopki kjer je preživela veliko toplih in tudi mrzlih dni, zaspala in se

Včasih se igram

Včasih se igram
Da sem sam
In nikogar ni
Ki bi zmotil mojo igro
Tako se v miru naprej igram
Se igram
Da sem sam

♠ Jure Kunaver

ni več zbudila. »Ni fer, da je umrla,« ježno pove njen prijatelj. Meni je srce raztrgalo, pa sem jo poznal šele kratek čas. Hudo je to. Maričinega fanta ni bilo zraven. Pa so povedali drugi namesto njega: »Prehudo mu je govoriti, šele čez čas mu je vžgalo ven, kar je zadrževal v sebi. Bila sta skupaj tri leta. Rad jo je imel, pa veš kako?«

♠ Maja in Luna

učevanih brezdomcev ni imela nikoli v življenju katere izmed duševnih težav s standardizirane liste. Najpogostejše so bile depresija, epizode manije, "kognitivne motnje" in t. i. "disocialna osebnost". 72 % brezdomcev alkoholikov je dejalo, da so se problemi z alkoholom pojavili pred prvo epizodo brezdomstva, 10 % odstotkov, da se je oboje pojavilo v približno istem času, 10 % pa, da so najprej postali brezdomci, nato pa so začeli piti. Tako je v skladu z rezultati lahko alkoholizem razumljen kot eden pomembnejših dejavnikov, ki vodijo v brezdomstvo, po drugi strani pa je lahko tudi posledica brezdomstva in posameznikovega boja s slabimi življenjskimi pogoji in nizkim samospoštovanjem. Natančen sklep o tem, kaj je pogostejše vzrok in kaj posledica, bi morda lahko dala longitudinalna raziskava; po drugi strani pa je v tesni prepletenosti družbenih pojavov med seboj težko in pogosto malo smiselno iskati vzročno-posledične povezave. Posameznikovo življenje je namreč enkraten preplet mnogoterih dejavnikov in izkušenj, kjer matematični parametri, ki bi lahko z gotovostjo napovedali potek in nadaljnji razvoj dogodkov, ne veljajo.

Ženske in brezdomstvo

Med ženskami je tako pri nas kot po svetu manj brezdomk. Dejavniki za to so v prvi vrsti kulturni, povezani s tradicionalno žensko spolno vlogo, pogostejše vezano na dom, družino in gospodinjstvo, ter pogostejše investirano z vzajemnimi zavezujočimi skrbstvenimi odnosi. Vendarle pa je tako v svetu kot pri nas pojav brezdomk prisoten in sploh ne redek. Brezdomci sami poudarjajo tudi dejstvo, da težko življenje in težko preživetje na ulici ženske bolj odvrča od tega življenja in prej uporabijo vse mogoče druge možnosti, ki so jim še ostale, preden gredo zares živeti na ulico. Izkušnje kažejo, da si ženske na ulici hitreje kot moški lahko najdejo nekoga, ki je pripravljen tudi v nastanitvenem smislu zanje poskrbeti, že zaradi njihovega relativno

manjšega števila. To pa je obenem dejstvo, ki nam daje misliti o večjem obsegu skritega in potencialnega brezdomstva med ženskami, a to je tema, ki je na tem mestu ne bomo posebej razvijali.

S kulturnega stališča je med mladimi dekleti in dekletki, ki se znajdejo na ulici, bistvena razlika. Medtem ko naj bi bil pri deklicah izraziteje razlog za odhod od doma beg pred zlorabo ali konflikti, pa je pri dekletkih pogostejše in kulturno sprejemljivejše spodbujanje odhoda od doma in ekonomske osamosvojitve. Tako lahko sklepamo, da je pri deklicah odhod na cesto pogosto povezan z zlomom predvidene socializacije in bolj nefunkcionalno družinsko situacijo kot pa pri dekletkih, četudi to morda bolj velja za rev-

To sem jaz

Letos je 10 let, odkar sem v presledkih na ulici. V tem času sem dopolnila 21 let. Iz leta v leto sem globlje, pa nisem hudoben človek, pomagam sočloveku, če le lahko. Zaznamovalo me je spolno, fizično in psihično nasilje (bila sem posiljena od strica). Bolehala sem za anoreksijo in bulimijo in imela 2 spontana splava. Zdaj jemljem 66 tablet Metadona, 6 Distraneurinov in za mojo bolezen (shizofrenijo) zdaj 3x200mg Seraquela (novejše zdravilo). Našla sem si drugega fanta v življenju; s prvim, ki je v zaporu (bil je na Dobu 3 leta, zdaj pa je na Povšetovi še kak mesec), sva izgubila otroka, ko sem bila noseča. Tudi moj oče je narkoman, hodi v isti metadonski program v Logatec. Tudi zdajšnji fant hodi v isti center. Samo še shizofrenije bi se rada ozdravila, čeprav pravijo, da bom vedno na zdravlilih. Večkrat sem tudi v Polju. Metadona bi se rada znebila oba s fantom in zaživela normalno življenje z otroki. Moj zdajšnji fant ima sinčka, starega 3 leta, in pojutrišnjem greva k njemu, da bo živel z nama in najinim(a) otrokom(a), saj ga je njegova mati zabodla skoraj do smrti. Zaenkrat se še opijava, a gre na bolje, samo ljudje »narkomanom« težko pomagajo, če sploh. Našla si bova »flat« in nato še avto. Pa on službo, jaz pa šolo.

■ Kim

nejše okoliše in subkulture, kjer je poslati otroka na ulico, da se tam ekonomsko "osamosvoji", norma.

Pogoji brezdomstva pogosto zmanjšajo nadzor ženske nad vsakodnevnimi situacijami, tudi nad zanositvijo. Raziskave iz ZDA ugotavljajo, da je med revnimi več nenačrtovanih nosečnosti, da pa so dejavniki, ki pri brezdomnih ženskah prispevajo k zanositvi oz. k neobvladovanju nosečnostne problematike, naslednji: viktimizacija žensk, ekonomsko preživetje, slab dostop do kontracepcije, slabši nadzor nad spolnostjo, želja po intimnosti in upanje na (boljšo) prihodnost (Killion, 1998).

Osebe v dolgotrajni (institucionalni ali drugačni) oskrbi

Vredni posebne pozornosti znotraj skupine brezdomcev so posamezniki z institucionalno zgodovino (Little, Leitch in Bullock, 1995). Gre predvsem za problem otrok, ki so v nadomestnih, rejniških družinah, zavodih in podobnih ustanovah dolgotrajnejše oskrbe. Raziskave izpostavljajo sodelovanje primarne družine v teh procesih. Pomembnost sorodnikov in prijateljev oz. takih ali drugačnih socialnih mrež se pokaže šele takrat, ko posameznik zapusti neko ustanovo in se mora osamosvojiti. Splošno strokovno mnenje, ki ga potrjujejo tudi mnoge raziskave, je, da ti posamezniki z dolgotrajno zunajdružinsko oskrbo ostanejo tudi v prihodnosti nekoč zaznamovani. Težko zgradijo identiteto, ne znajo delovati v odnosih – so socialno oškodovani, čustveno in vedenjsko manj kompetentni in pogosto manj sposobni skrbeti sami zase oz. si omogočiti samostojno življenje. Medtem ko je pri nekaterih to seveda zgolj prehodna življenjska faza, ki jo uspejo premagati, opisane okoliščine posameznike pogosto vodijo v nadaljnje obravnave in odvisnosti, oboje pa se neredko stopnjuje v ekstremno izključenost in brezdomstvo.

Raziskovanje brezdomstva v Ljubljani

Z raziskavo o brezdomstvu v Ljubljani, o katere spoznanjih poročamo v tej knjigi, je naročnik – Mestna občina Ljubljana – želel predvsem pridobiti spoznanja o naravi in obsegu brezdomstva v Ljubljani ter podpreti razvoj inovativnega modela dela z brezdomci. V okviru raziskovalne naloge smo zbirali in analizirali različne vrste podatkov, pri čemer smo med drugim uporabljali naslednje metode (podrobneje glej Dekleva in Razpotnik, 2006):

1. anketiranje brezdomcev,
2. obiskovanje in opazovanje dela obstoječih organizacij, ki so se v Ljubljani v tistem času (2005/2006) ukvarjale z brezdomstvom,
3. delo na terenu oz. na cestah, kjer smo srečevali brezdomce, se z njimi pogovarjali in spoznavali,
4. analiza različnih podatkov o delu institucij, kar naj bi omogočilo oceno obsega brezdomstva v Ljubljani,
5. razvijanje in uvajanje inovativnega modela dejavnosti na področju brezdomstva, pri čemer so se kombinirale mnoge zgoraj navedene metode, ter
6. spoznavanje javnega mnenja o brezdomstvu, pri čemer smo iskali članke o brezdomcih v periodičnem tisku in analizirali, o čem pišejo, ter izvedli pogovor s krajani ene ljubljanske četrtne skupnosti na temo brezdomstva.

V naslednjih poglavjih te knjige opisujemo raziskovalne dejavnosti in spoznanja v povezavi z zgoraj omenjenimi točkami 1–5.

Vincencijeva zveza dobrote
Mobilno razdeljevanje obrokov
tople hrane na dveh ali treh
lokacijah. Ljubljana Tabot, pred
cerkvijo Srca Jezusovega vsak dan
okoli 19h in pri Stari cerkvi (Sv.
Jerneja) okoli 19:30h.

Društvo AREAL
pisarna Vošnjakova 7b
telefon: 01 4301077
mobitel: 031 500689
E-mail: areal@email.si

Zavetišče za brezdomne
uživalce nedovoljenih drog.
Odperto med 19:30h – celo noč,
tja do 9:30h zjutraj. Vikendi,
prazniki – NON STOP. V
primeru ostrega vremena (sneg,
mraz, dež) prilagodijo čas
odpiranja. Imajo 11 ležišč, vendar
v izrednih primerih uporabijo
dodatna ležišča. Možnost pranja,
kuhanja in opravljanja osnovnih
higienskih potreb.

AIDS fundacija Robert
Dnevni center STIGMA
Za uporabnike nedovoljenih drog
Wolfova 8
Vsak delovnik 10:00-16:00h.

OZRK Ljubljana
(Območno združenje
rdečega križa Ljubljana)
Tržaška cesta 132,
Oskrba brezdomcev,
vsak petek od 8-12h.

Škofijska Karitas
Poljanska cesta 2,
telefon: 01 4392130
Pridovanje napotnic za
skladišče na Hudovernikovi 2,
kjer oddajajo obleke in podobno,
vsak delavnik od 8-13h ter 14-16h,
ob petkih pa od 8-12h.

Sit, obrit in umit v Ljubljani

Zemljevid je še v nastajanju. Tisti, ki sem vam zdi da bi vaša organizacija, servis ali ponudba tudi sodila vanj, se prosim oglasite uredništvu. Zemljevid bomo z veseljem obogatili v morebitni naslednji številki.

Ponudba različnih oblik pomoči brezdomcem v Ljubljani

Ambulanta s posvetovalnico
za osebe brez zdravstvenega
zavarovanja – Pro Bono

Mislejeva ulica 3

Brezplačna ambulanta in posvetovalnica, ki je namenjena vsem občanom MOL-a brez urejenega zdravstvenega zavarovanja - brezdomci, tujci z neurejenim statusom. Osebe brez zdravstvenega zavarovanja so tu deležne nujne medicinske pomoči, pri socialni delavki pa svetovanje in pomoč pri ureditvi zdravstvenega zavarovanja.

URNIK SPLOŠNE AMBULANTE:

pon.	10:00h – 12:00h
to.	10:00h – 11:00h
sre.	10:00h – 11:00h
če.	17:00h – 19:00h

Zavetišče za brezdomce
Poljanska 45b

Omogoča:

1. Celodnevno oskrbo za 28 ljudi z odločbo CSDja. Uradne ure od 08:00h do 14:00h in od 16:00h do 21:00h.
2. Razdeljevanje hrane vsak dan od 11:30h do 13:00h. Možnost kopanja.
3. Prenoišče za brezdomce od 20:00h zvečer do 8:00h zjutraj. Poleti se bo verjetno odpiralo šele ob 22:00h! Možnost kopanja.

Karitas Štepanja vas
Mekinčeva ulica 3,

Brezdomcem nudijo hladen obrok, čaj, možnost opravljanja osnovnih higienskih potreb in oddajajo oblačila. Ob torkih od 17-19h.

Različne oblike pomoči,
predvsem hrano, nudijo tudi
na drugih lokacijah:

- Župnija Sv. Trojice, Slovenska cesta 21
- Franciškanska cerkev, Prešernov trg 4
- Župnija Polje, Polje 351
- Sestre matere Terezije, Župnija Ježica in drugod.

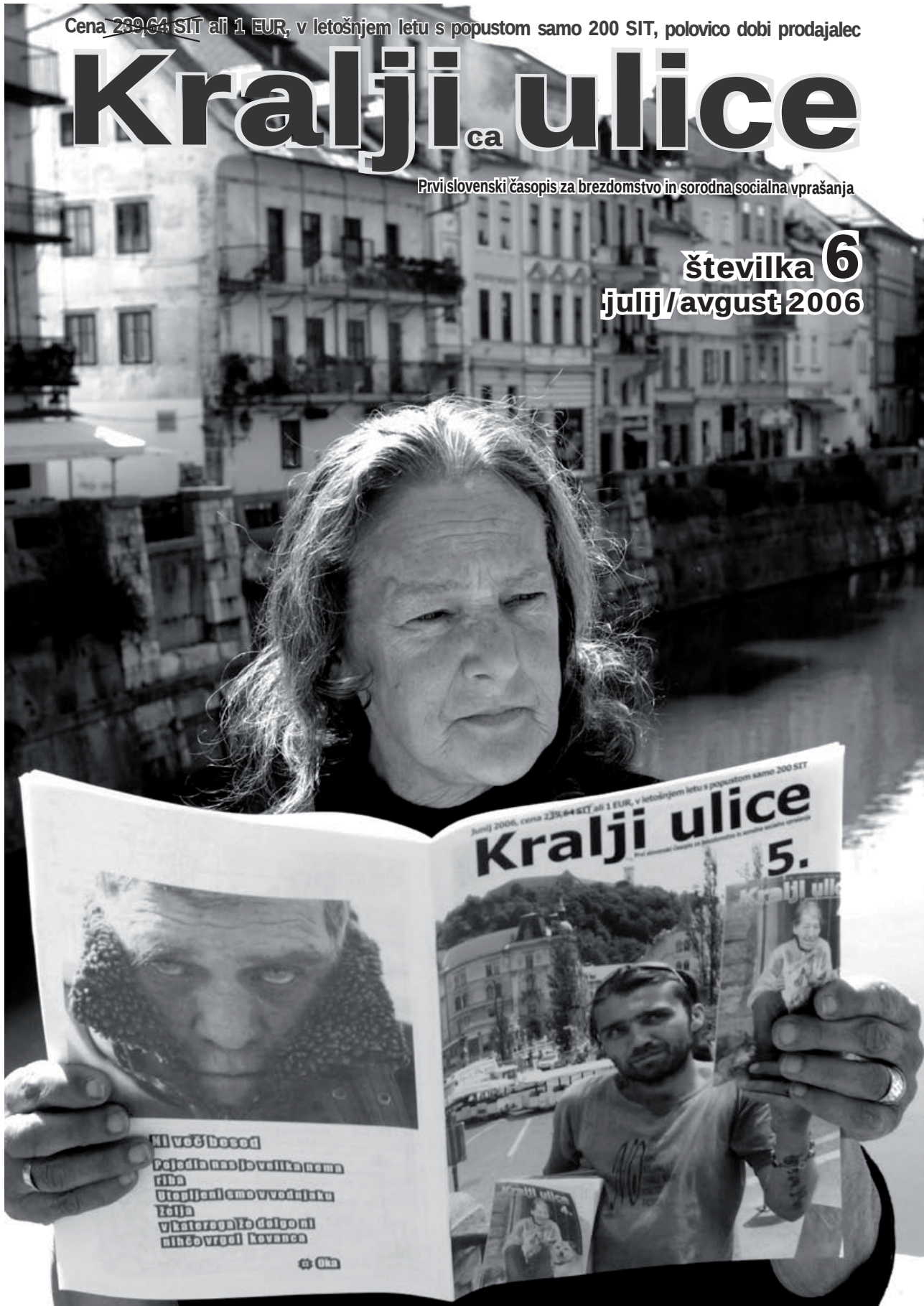
Tokrat smo zemljvid omejili na širši center Ljubljane, ker se na tem območju nahaja največ organizacij.

Cena ~~239,64 SIT~~ ali 1 EUR, v letošnjem letu s popustom samo 200 SIT, polovico dobi prodajalec

Kralji ca ulice

Prvi slovenski časopis za brezdomstvo in sorodna socialna vprašanja

številka **6**
julij/avgust 2006

3 Ljubljanski brezdomci v številkah

V tem poglavju poročamo o rezultatih anketiranja obsežnega vzorca ljubljanskih brezdomcev. Za anketiranje smo se odločili uporabiti vprašalnik, ki bi nam lahko dal (mednarodno) primerljive podatke. Kot osnovo smo izbrali anketni vprašalnik, ki so ga uporabili in je opisan v raziskavi *Prevention is better than cure* (Preprečevanje je boljše od zdravljenja), ki jo je izdelala angleška organizacija Crisis (Randall in Brown, 1999). Naša anketa je primerljiva z omenjeno angleško le v nekaterih osnovnih vprašanjih; k tem smo dodali še večji del svojih vprašanj, ki naj bi – po naši presoji – izražale specifične slovenskega/ljubljanskega prostora ter dale odgovore na nekatera vprašanja, ki so bila specifična za našo raziskavo (npr. o tem, kako brezdomci dojemajo/ocenjujejo/uporabljajo/zaupajo izbranim ustanovam). Zadali samo si cilj, da anketiramo vsaj 100 brezdomcev, kar bi glede na nekatere neuradne ocene obsega brezdomstva pomenilo približno 25 % ljubljanskih brezdomcev.

Anketo je sestavljalo 216 vprašanj, ki so bila razporejena na 16 straneh anketnega zveščiča. Večina vseh vprašanj je bilo zaprtega tipa, s tem, da je skoraj vsak sklop vprašanj imel še dodano odprto vprašanje, npr. "Drugo ...". Le tri vprašanja so bila povsem odprtega tipa. Vprašanja so sestavljala naslednje tematske sklope:

- splošna demografska in podobna vprašanja,
- vprašanja o začetkih brezdomstva,
- o trajanju brezdomstva in sedanjem stanju,
- o razlogih za brezdomstvo,
- dožemanje prednosti in slabosti brezdomskega življenja,
- uporaba storitev izbranih ustanov ter njihovo dožemanje in zaupanje tem ustanovam,
- uporaba drog in težave v duševnem zdravju,
- zgodovina institucionalnih obravnav,
- viri zaslužka,
- vizije za prihodnost.

Kako smo izbirali brezdomce in kako izvedli anketiranje

Anketiranje smo izvajali na terenu. Načeloma je to pomenilo, da je moral anketar najti človeka, ki je ustrezal določeni definiciji brezdomca, ga prositi za sodelovanje in nato na "terenu" (na cesti ali pač kjerkoli) izvesti anketiranje. V pripravljalni fazi smo razmišljali, da bi stike z brezdomci iskali kjerkoli po mestu, pozneje pa smo se odločili, da ta "kjerkoli" omejimo predvsem na prostor v organizacijah, ki skrbijo za brezdomce na področju Mestne občine Ljubljana in v njihovi neposredni okolici. Menili smo, da bo tako anketiranje lahko potekalo časovno bolj ekonomično in za anketarje varno, hkrati pa bo lahko tudi motivacijsko ugodno za brezdomce. Domnevali smo, da bo anketiranje tam, kjer jih bo več skupaj, tudi za njih bolj sprejemljivo in da bodo lahko drug drugega spodbujali pri odločitvi za sodelovanje v anketi. Ta predpostavka se je po naši izkušnji v precejšnji meri izkazala za točno.

Izbrali smo štiri organizacije bolj "institucionalnega tipa" (ki so delovale v svojih prostorih in se z brezdomstvom ukvarjale bolj ali manj ekskluzivno) ter več lokacij, na katerih so dobrodelne ustanove razdeljevale hrano in obleke (Karitas, Rdeči križ, župnišča). "Institucionalne" lokacije anketiranja so bile: obe zavetišči (na Poljanski in Vošnjakovi) ter oba dnevna centra za uživalce drog (Aids fondacija Robert in Društvo Nova stigma). Na vsaki od teh petih lokacij (pri čemer smo vse lokacije razdeljevanja hrano in obleke šteli za eno) naj bi opravili približno 20 anket. Poleg teh lokacij smo dopuščali (in spodbujali) tudi možnost, da anketarji brezdomce poiščejo in anketirajo tudi kjerkoli drugje (na "cesti").

V večini primerov je bilo anketiranje organizirano tako, da je na mesto anketiranja prišel več kot en anketar (torej dva, trije ali štirje). Deloma je bilo to potrebno zato, ker smo domnevali, da bo tovrstna

“skupinska scena” motivirala brezdomce, deloma pa zato, ker smo izvajali anketiranje ob dogodkih, kjer je bila prisotnost brezdomcev časovno omejena (npr. použivanje toplega obroka) in smo jih želeli v omejenem času zajeti čim več.

Vzorčenje na lokacijah anketiranja naj bi bilo načelno slučajno, kar je pomenilo, naj bi anketarji vzpostavili stik z brezdomci slučajno in brez izbiranja kakih posebnih podskupin. Veljalo naj bi splošno vodilo, da anketarji po prihodu na lokacijo bodisi na glas “objavijo” svoje vabilo k anketiranju, potem pa sprejmejo vsakega,³ ki bi se za to odločil – bodisi da po vrsti vprašajo enega brezdomca za drugim, ali želi sodelovati. Določeno izjemo od tako razumljenega načela slučajnosti smo naredili po tem, ko smo anketirali že več kot polovico oseb. Ugotovili smo, da smo zajeli skoraj same moške, zato smo dali anketarjem dodatno navodilo, naj posebno pozornost namenijo motiviranju in pritegovanju žensk.

Konkretno je anketiranje potekalo tako, da so anketarji vsak teden obiskovali izbrane organizacije v terminih, ko so organizacije za brezdomce odprte (nekateri delujejo vsakodnevno, nekatere pa svoje storitve brezdomcem nudijo le nekaj ur tedensko). Če na predvideni lokaciji ni bilo nobenega kandidata, smo se odpravili na znana mestna zbirališča brezdomcev. Kandidatom smo se predstavili, razložili, za kakšno anketo gre, in povabili k sodelovanju tiste, ki so potrdili, da imajo oziroma so imeli izkušnjo z brezdomstvom oziroma so se prepoznali v naši definiciji brezdomstva. Ta je bila enaka kot v omenjeni angleški študiji (Randall in Brown, 1999) in se je glasila:

Brezdomec ali brezdomka ste, če spite zunaj ali v bazah, zavetiščih, v kletih ali vežah, če iz dneva v

dan nimate zagotovljene strehe nad glavo oziroma nimate svojega doma.

To definicijo, ki je bila v velikih črkah natisnjena na začetku anketnega vprašalnika, so anketarji po potrebi prebrali osebi, kadar je bila ta v dvomu, ali je brezdomna ali ne.

Pomemben delež pri odločitvi za sodelovanje je prispevala nagrada za sodelovanje – brezdomci so za odgovarjanje na anketo, kar je v povprečju trajalo dobre pol ure, za svoj porabljen čas prejeli plačilo 500 tolarjev. Sčasoma se je med brezdomci razširila novica o anketi, za katero se prejme plačilo, in nekateri kandidati so anketarje tudi sami ogovorili, da bi radi sodelovali. Nekaterim se je vseeno zdela anketa predolga ali premalo plačana ali pa niso hoteli podeliti svojih izkušenj in so odklonili sodelovanje. Proti koncu anketiranja je bilo takih vedno več. Verjetno je večina tistih, ki so bili zainteresirani in pripravljeni za sodelovanje, že sodelovala in so proti koncu anketarji več časa porabili, prepričujoč novega kandidata, naj sodeluje. Včasih so priskočili na pomoč tudi tisti, ki so že sodelovali, in neodločenega kandidata bodrili, naj sodeluje, saj ni nič težkega in se splača.

Uporabljali smo torej pretežno priložnostno vzorčenje z elementi stratificiranega vzorčenja (sistematično pokrivanje različnih lokacij) in metodo snežne kepe, s pogojem prostovoljne odločitve za (skromno plačano) sodelovanje pri anketiranju. Poskušali smo doseči zajem 25 % vse populacije, kar nam je glede na ocene obsega ljubljanskega brezdomstva tudi uspelo.

Zbiranje podatkov je potekalo novembra in decembra 2005. Nalašč smo se odločili za anketiranje

³ Edina omejitev pri vzorčenju je bila ta, da bi moral biti anketirani star vsaj 18 let, torej polnoleten. Ni se zgodilo, da bi na anketiranje pristal kak mladoletnik ali otrok, zato nam tega omejujočega izbirnega kriterija ni bilo treba nikoli uporabiti.

v zimskem oz. hladnejšem času, saj smo domnevali, da se bodo takrat dojemanja brezdomstva pri anketiranih nekako izostrila. V času anketiranja je bilo dejansko precej mraz; temperature so se spuščale do 0 in včasih celo pod 0 stopinj Celzija.

Pri raziskavi so sodelovali štirje anketarji, vsi v starosti od 22 do 30 let; dva od njih z obsežnimi izkušnjami s terenskim delom z brezdomci, eden s skromnejšimi izkušnjami in eden brez specifičnih izkušenj s to populacijo (vendar z mnogimi izkušnjami v delu z drugimi skupinami stigmatiziranih in deprivilegiranih ljudi). Med anketarji so bile tri ženske in en moški; trije diplomanti ustreznih študijskih smeri (socialno delo ali socialna pedagogika), eden pa absolvent socialne pedagogike. Za anketarje smo pripravili krajše usposabljanje ter med anketiranjem izvedli tudi spremljevalne sestanke za analizo poteka anketiranja in morebitnih težav pri anketiranju. Vodja anketiranja je bila socialna delavka Maja Vižintin, ki je imela s populacijo in terenskim delom največ izkušenj in je lahko ostale anketarje (predvsem dva z manj izkušnjami) uvedla v lokacije anketiranja.

Samo anketiranje naj bi potekalo tako, da bi se anketar usedel zraven brezdomca in mu po vrsti bral vprašanja iz ankete, tako da je lahko brezdomec tudi sam bral vprašanja in opazoval, kako anketar označuje izbrane odgovore. V nekaj primerih so anketirane osebe izrazile željo, da bi anketo izpolnjevale same (torej brez glasnega branja vprašanj), in njihovi želji smo seveda ugodili.

Po prvotnem načrtu naj bi na vsaki predvideni lokaciji opravili enako število (okrog 20) anket, a se je izkazalo, da so nekatere lokacije bolj obiskane ozi-

roma tja naenkrat prihaja več brezdomcev kot na druge. Kjer je bilo več brezdomcev, smo tudi prej našli osebo, ki bi bila pripravljena odgovarjati na anketo, zato smo na bolj obiskanih lokacijah lahko opravili več anket kot v istem času na slabše obiskanih lokacijah. Vseeno smo vztrajali tudi na slabše obiskanih lokacijah in poskušali zajeti vse pripravljene za sodelovanje. Ankete smo izvajali tudi v povsem "odprtih" okoljih – na ulici ali v lokalu, glede na priložnostno srečanje na kaki izmed mestnih točk, kjer se brezdomci zadržujejo, ali po predhodnem dogovoru s posameznikom. Tabela 6 kaže, na katerih lokacijah smo k anketiranju pritegnili in anketirali brezdomce.

Tabela 6: Število anketirancev glede na lokacijo anketiranja

ANKETIRANIH OSEB:	f	%
LOKACIJA ANKETIRANJA:		
Zavetišče Poljanska	21	20
Zavetišče Vošnjakova	3	3
Aids fundacija Robert	26	24
Društvo Nova stigma	9	8
Karitas Štepanja vas	15	14
Župnišče Frančiškani	7	6
Rdeči križ Vič	6	6
Škofijska Karitas Ljubljana	1	1
Na cesti	6	6
Drugje (v lokalu ipd.)	13	12
Skupaj	107	100

Tabela 6 kaže, da smo se v realiziranem vzorcu nekoliko oddaljili od načrtovanega; v obeh zavetiščih smo zajeli skupaj 22 % vzorca, v obeh dnevnih cen-

4 V primerjalni študiji (Randall in Brown, 1999) so anketirali 120 brezdomcev, ki so jih našli v različnih londonskih zavetiščih in podobnih posebnih/varovanih namestitvah.

trih skupaj 33 %, na lokacijah razdeljevanja hrane in oblačil 27 %, na odprtih lokacijah pa preostalih 18 %. V celoti smo z numerusom 107 presegli zastavljen obseg anketiranja.⁴

Kljub večkrat omenjenemu načelu slučajnosti vzorčenja pa je le-to vendarle potekalo samo na specifičnih "nesvobodnih" lokacijah in z delovanjem ključnega dejavnika samoizbire. V skladu s tem in po intuiciji predvidevamo, da so na anketo pristali in odgovarjali tisti brezdomci, ki so bolj zaupljivi, ki imajo manj nakopičenih težav oziroma se svojih težav manj sramujejo, so bolj sprijaznjeni s svojo situacijo

in pripravljeni o njej govoriti. Na prvem mestu so to brezdomci, ki obiskujejo institucije, kjer lahko dobijo različne vrste pomoči, torej tisti brezdomci, ki iščejo oziroma izkoriščajo pomoč, ki jim je na voljo. Vzorec torej ni povsem slučajen vzorec brezdomcev, ampak – spet glede na razpoložljive okoliščine – le dober ali najboljši približek temu.

Kdo so bili anketirani brezdomci

V naš vzorec smo s terenskim anketiranjem zajeli 107 brezdomcev, žensk je bilo 16 (15 %) in moških 92 (85 %). Anketiranci so bili stari od 19 do 69 let, s povpreč-

to sem jaz

Moje življenje na ulici...

Takole vam bom povedal, v kratkih besedah sicer, ampak...

Redki so ljudje, ki so pripravljeni pomagati, zato bi že na samem začetku rad izrazil priložnost in se tistim redkim zahvalil; rad bi se zahvalil mojim ljudem, ki hodijo mimo, predvsem Andreju Novaku (znanemu kolumnistu), Mitji Ribičiču (čeprav je bil komunist-hmmm, čeprav, kolikor je bilo Tita, toliko je bilo vsaj žita!), Marku, ki mi je zadnjič prinesel topli obrok...pa še kdo bi se našel. Se je že zgodilo, da sem žical in so se ustavljali ljudje ter mi nekako potožili, da se nam bodo kmalu pridružili. Ljudje trpijo. Nimam nič proti Sloveniji (da me ne bo kdo narobe razumel), to je moja dežela, vendar sem prepričan, da bi se moralo najprej poskrbeti za svoje državljane, ne pa da se naše zunanje predstavnike pošilja v Sudan, kjer jih potem še ugrabijo. No, pa pustimo zdaj to...

Pač, propadel sem, a vendarle sem še vedno človek, dobičina po srcu. Z bolnimi nogami ne morem narediti niti petnajst, dvajset metrov, včasih sem bil v slovenski rokometni reprezentanci, bil sem nogometaš, košarkar, dvaintrideset let imam poštene delovne dobe, danes pa se matram na betonu. Ulica je hujša kot smrt..., včasih smo rekli, da umiramo po obrokih. Bojim se zime, vsi prebivalci ulice se je bojijo, saj je-odkar sem jaz na ulici- pobila že od 60-70 ljudi. Večkrat sem komu naredil šotor ali, bolje rečeno, hišico iz kartona, da bi bilo pri minus petnajstih vsaj malce bolj znosno, a beton vendarle ostaja smrt. Vsak človek mora imeti srce; imeli smo dve mucki, polni življenja, nismo jih imeli kam dati; prijazna mladička, katerih dom je postala ulica..., tako kot nam.

Nekoč sem gledal film Betonska džungla, ki je pripovedoval zgodbo o šestletnem otroku, ki je izgubil starše, šel na ulice San Francisca ter za preživetje tudi kradel, celo ubijal in se tako počasi staral. Ves že ostarel je nekega dne hodil po avtocesti, se sredi poti ustavil in zaklel: »Prekleti beton!« Tako bom pa jaz »riknu«. Dam se pa ne, ker imam še nekaj prijateljev; tebe, Tino...jokam... Tina je šla zadnjič mimo, me objela in rekla: »Babi, drž se!«.. In se bom. Kolikor časa se bom lahko. Želel bi si, da bi vi, Društvo Kralji ulice, odprli center, topel center, kjer bi se lahko skrili pred zimo in si tako le malo podaljšali svoja življenja. Upam pa, da bodo nekoč ljudje razumeli, da smo tudi mi na ulici ljudje.

Globoko se vam zahvaljujem, da ste prišli in posneli zgodbo, resnično zgodbo, ki jo pišem še sedaj, hvala lepa.

Grega - Babica

3

Pripoved o otroštvu

Ko sem bil star 6 let, se je mama ločila. Od takrat pa do mojih 17 let je zamenjala veliko intimnih prijateljev. Vsak novi, ki je prišel, je hotel nov način življenja. Zadnji kurbir se me je hotel takoj losat. Bil sem brez službe in sem moral delat na njegovi parceli, da sem zaslužil kosilo. Prišli so dnevi, če nisem hotel delat, sem bil brez hrane in toplega doma. Zjutraj ob 7.00 sem moral ven, celi dan sem preživu zunaj brez hrane, tudi po 3 dni. Ko sem prišel domov, je bila prva beseda, greš jutri na parcelo, kaj mi je drugega preostalo. Ko je bilo na parceli vse narejeno, sta mi obadva rekla, da naj grem, in jaz sem si dal v nahrbtnik cunje in sem šu.

♠ Aleš Mrak

no starostjo 41,3 leta. Moški so bili stari od 19 do 69 let, v povprečju 41,7 let, ženske pa od 19 do 60 let, v povprečju 38,9 let. Presenetil nas je velik delež najstarejših brezdomcev in starost najstarejših; starih 60 ali več let je kar 9 ali skoraj 1/10 našega vzorca.

Po izobrazbi je bilo v vzorcu največ takih, ki imajo končano srednjo šolo (55 oziroma 51 %), sledijo jim tisti z dokončano osnovno šolo (43 % ali 46 anketirancev), štirje (4 %) niso dokončali osnovne šole, trije (3 %) pa imajo končano višjo ali visoko šolo.

Noč pred anketiranjem jih je 30 % preživel v zavetišču, 32 % jih je spalo "zunaj" (v bazah, kletih itd.), 28 % pa še drugje (pri prijateljih, partnerjih, starših itd).

Med anketiranci jih je največji del (60 %) samskih (in še nikoli poročenih), drugo največjo skupino pa predstavljajo ločeni (25 %). Le 11 % jih je poročenih ali v zunajzakonski zvezi. Preostali 4 % so vdovci/vdove.

58 ali 54 % anketirancev je brez lastnih otrok, 28 ali 26 % jih ima enega otroka, 21 ali 20 % pa jih ima več kot enega otroka. Od teh, ki imajo vsaj enega otroka, jih je 33 ali skoraj 2/3 v zadnjem letu imelo stike s svojimi otroki, preostala tretjina pa ne.

Na vprašanje o stikih s starši in drugimi bližnjimi sorodniki v zadnjem letu je odgovorilo 99 anketirancev. Od njih jih je 38 (38 %) imelo redke stike, 37 (37 %) ni imelo nobenih stikov, 24 (24 %) pa jih je v zadnjem letu imelo pogoste stike s svojimi sorodniki.

Vsaj en veljavni osebni dokument (osebno izkaznico, potni list ali vozniško dovoljenje) ima 90 anketirancev (83 %), veljavno zdravstveno izkaznico (urejeno osnovno zdravstveno zavarovanje) pa ima le 70 anketirancev (65 %).

Pri vprašanju Ali imate urejeno državljanstvo? jih je 104 (97 %) odgovorilo, da imajo slovensko državljanstvo, 2 (2 %) imata drugo državljanstvo in ena oseba (1 %) nima urejenega državljanstva.

Le 13 % anketirancev ni bilo nikoli zaposlenih, ostali pa so bili in so dosegli v povprečju 12,7 let priznane delovne dobe.

Začetek brezdomstva

O kvantitativnih značilnostih brezdomskega življenja je spraševala vrsta vprašanj. Ta so se nanašala na časovne opredelitve in okoliščine brezdomstva. Tabela 7 kaže, pri kakšni starosti so anketiranci prvič postali brezdomci. Vprašanje je bilo odprtega tipa, tako da so anketiranci lahko odgovorili s kakršnokoli opredelitvijo svoje takratne starosti. Najmanjša dobljena starost je bila 7, najvišja pa 63 let. Odgovore smo kategorizirali v več starostnih kategorij. Če pogledamo posamezne odgovore, je modalna vrednost razporeditve – nekoliko presenetljivo – 15

let, kar je starost, v kateri je bilo 7 anketiranih prvič brezdomcev. Naslednji najpogosteje izbran odgovor (16 let – 6 odgovorov) je soseden prvemu.

Tabela 7: Starost, pri kateri so anketiranci prvič postali brezdomci.

STAROST:	f	%
Do 15 let	15	14
16–25 let	31	29
26–35 let	20	19
36–45 let	23	21
46–55 let	12	11
Nad 55 let	6	6
Skupaj	107	100

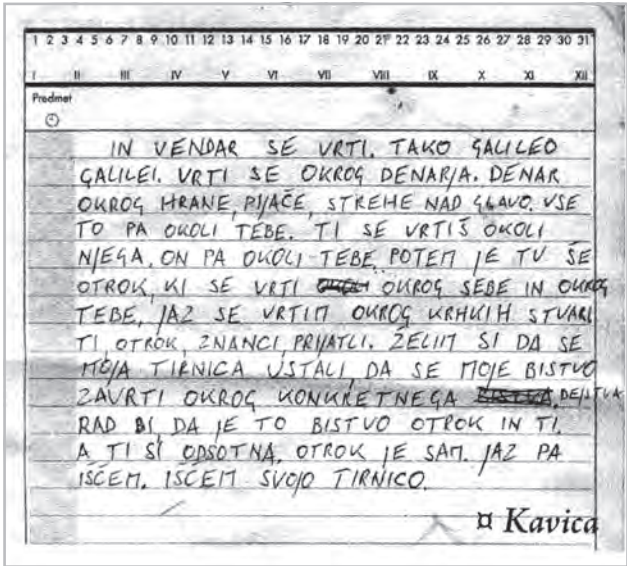
Tabela 7 kaže, da človek lahko postane brezdomec tako rekoč v vseh življenjskih obdobjih, pri čemer je to manj verjetno v starejšem obdobju (po 55. letu). Med anketiranimi brezdomci jih je relativno največ prvič postalo brezdomcev v obdobju mladostništva, in to relativno največ v zgodnjem mladostništvu (med 15. in 18. letom), nekoliko manj, a še vedno relativno nesorazmerno veliko, pa v poznem mladostništvu (19–25 let). Skoraj polovico (41 %) naših brezdomcev je to prvič postala v starosti do 25 let, medtem ko je četrtnina vseh (24 %) to postala v obdobju svoje mladosti. To nakazuje, da je brezdomstvo v veliki meri povezano s težavami v matični družini oz. z neuspešnimi prehodi iz matične družine ali zunajdružinske vzgoje) v samostojno življenje.

Na morebitne težave v družini (nezadovoljstvo, konflikte, nesprejemanje, izkoriščanje, zanemarjanje, zlorabljanje itd.), zaradi katerih se mladi odločijo za brezdomstvo oz. so vanj prisiljeni, posredno kaže tudi značilnost obravnavanja mladih v mladinskih domovih, vzgojnih zavodih ali prevzgojnem domu.

V našem celotnem vzorcu je bilo takih 28 %. Analiza podatkov je pokazala, da je med tistimi, ki so prvič postali brezdomci razmeroma mladi, torej do 25. leta življenja, veliko več takih, ki so imeli izkušnjo bivanja v mladinskih domovih, vzgojnih zavodih ali prevzgojnem domu (70 % nasproti 31 %). Tudi ta rezultat vodi k sklepu, da je brezdomstvo v precejšnjem številu primerov povezano z neuspešnim prehodom iz vzgojnih zavodov v samostojno življenje oz. da bi bilo treba več skrbi posvetiti oblikovanju boljših življenjskih možnosti za mladostnike, ki odhajajo iz vzgojnih zavodov.

Tabela 7 pokaže, da obstaja še drug modus (relativni vrh porazdelitve) v porazdelitvi starosti ob prvem brezdomstvu. To je starostno obdobje med 36. in 45. letom starosti. Precej očitno tovrstno prvo brezdomstvo ne more biti odziv na težave v matični družini, lahko pa je znak nekakšnega zloma socialnih mrež v srednjih letih. Iz literature je znano, da v tem starostnem obdobju brezdomstvo lahko sledi ločitvam zakonov oz. partnerskih zvez.

Tabela 8 kaže starost ob prvem brezdomstvu glede na sedanji status anketiranca. Iz tabele je razvidno, da so ločeni – in s tem tisti, ki so bili nekoč poroče-

ni – tisti, ki so v povprečju najpozneje v življenju prvič postali brezdomci, sledijo pa jim vdovci/vdove. Iz te zveze je mogoče slutiti, da obstajata dve vrsti dejavnikov nastanka brezdomstva: tisti, ki delujejo bolj močno in bolj zgodaj v obdobju bivanja v matični družini in prehajanja v samostojno življenje, ter drugi, ki so povezani z neuspehom v zrelejšem življenju oz. z razpadom partnerske/zakonske zveze oz. sekundarne družine.

Tabela 8: Starost ob prvem brezdomstvu glede na sedanji zakonski status anketiranca.

SEDANJI ZAKONSKI POLOŽAJ	f	POVPREČNA STAROST OB PRVEM BREZDOMSTVU:
Samski in nikoli poročen	64	26,6
Ločen	27	43,9
V zunajzakonski zvezi	9	19,1
Vdovec/vdova	4	39,0
Poročen	3	32,0
Skupaj	107	30,9

Tabela 9 kaže, kje je anketiranec bival tik pred tem, preden je prvič postal brezdomec. Daleč najbolj pogost odgovor je “pri starših”, če pa k temu prištejemo še odgovor “pri rejnikih” in “v vzgojnem zavodu”, ugotovimo, da je 41 % anketiranih prvič izkusilo brezdomsko življenje po tem, ko so živeli v svoji matični družini ali nekem njenem nadomestku. Iz tega lahko sklepamo, da so konflikti v družini in nezadostne možnosti, ki spremljajo prehod v samostojno življenje, najpogostejša okoliščina (in tudi vzroki?) prvega brezdomstva.

Drugi najpogostejši odgovor je bivanje s partnerico (z otroki ali brez), ki zajame 26,2 % vseh odgovorov. Odhod v brezdomstvo po konfliktnem razmerju s partnerjem/-ico je okoliščina, za katero smo v zgodbah brezdomcev velikokrat slišali. Nekateri so po taki

ali drugačni prekinitvi odnosov s svojo primarno ali sekundarno družino še nekaj časa živeli sami, nato pa – praviloma zaradi pomanjkanja denarja – zdrknili v brezdomstvo. Zato ne čudi, da je tretji najpogostejši odgovor “sam”, ki obsega 22,4 % anketiranih.

Tabela 9: Prebivališče anketiranca, preden je prvič postal brezdomec, in povprečna starost ob prvi izkušnji brezdomstva glede na vrsto zadnjega doma.

STANOVANJE (DOM) TIK PRED PRVO IZKUŠNJO BREZDOMSTVA:	f	%	POVPREČNA STAROST OB PRVEM BREZDOMSTVU:
Pri starših	38	35,5	22,6
S partnerjem/partnerico (z otroki ali brez)	28	26,2	40,0
Sam/-a	24	22,4	38,0
Pri rejnikih	3	2,8	17,3
V vzgojnem zavodu, mladinskem domu ali prevzgojnem domu	3	2,8	16,3
S prijatelji ali znanci	2	1,9	31,0
V zaporu ali priporu	1	0,9	45,0
Pri sorodnikih	1	0,9	25,0
Drugje	7	6,5	28,6
Skupaj	107	100,0	30,9

Tabela 9 potrjuje logično predpostavko, da so tisti, ki so postali prvič brezdomci neposredno po odhodu iz rejništva ali vzgojnega zavoda, povprečno zelo mladi (pod 18 let), kar pa ne velja nujno za tiste, ki so odšli v brezdomstvo iz družine. Ti so bili takrat v povprečju stari 22,6 let, med njimi pa so bili stari od 7 do 46 let. Iz teh podatkov lahko sklepamo, da je za zgodnji prehod v položaj brezdomca najbolj ogrožajoč dejavnik življenja v kaki od oblik zunajdružinske vzgoje, temu pa sledi življenje v družini. Življenje v družini je razmeroma nevarno – to bi bil eden od zaključkov naše analize, vsaj kar se tiče družin brezdomcev, vključenih v našo anketo.

Primerjali smo še čas prvega brezdomstva v skupinah starejših in mlajših brezdomcev. V prvi skupini so bili stari nad 40 let, v drugi pa mlajši. Starejši (ki so bili v povprečju stari 52,5 let) so prvič postali brezdomci pri svojih 39,9 letih, skupina mlajših (zdaj starih v povprečju 29,7 let) pa pri svojih 21,5 letih. Pri tej statistično zelo pomembni razliki gre deloma za statistični artefakt, ker smo namreč le v skupini starejših lahko zajeli večji delež tistih, ki so prvič postali brezdomci po razpadu socialnih mrež v srednjih letih. Deloma gre morda tudi za potrditev opažanja o dveh vrstah brezdomcev: o tistih, ki imajo pretežno težave s čezmerno in redno uporabo alkohola, ter drugimi, ki imajo pretežno težave s čezmerno in redno uporabo prepovedanih drog.⁵ Drugi so praviloma mlajši, med drugim tudi zato, ker čezmerna uporaba drog pokaže hitreje in radikalneje škodljive posledice, če gre za prepovedane droge kot za alkohol. Morda gre tudi za odraz tretjega dejstva, da je namreč brezdomstvo pri nas pojav novejšega nastanka; po nekaterih opažanjih spremlja družbeno tranzicijo iz socializma v kapitalizem. Tako mlajša kot starejša skupina brezdomcev je v povprečju prvič postala brezdomna v času tranzicije; mlajši v povprečju okoli leta 1997, starejši pa okoli leta 1993.

To hipotezo (povezavo tranzicije z brezdomstvom) prikazuje še tabela 10, ki kaže, v katerem "zgodovinskem" obdobju so anketiranci postali prvič brezdomni. Ta kaže, da približno 1/5 (23 oseb) današnjih ljubljanskih brezdomcev "izvira" iz predtranzicijskega obdobja, ostali pa iz tranzicijskega. V tem smislu je današnje brezdomstvo gotovo pretežno tranzicijski pojav, vendar pa vrsta zbranih podatkov seveda ne omogoča neposrednega sklepa v smeri vzročnih povezav. Dejstvo je, da brezdomstvo v mnogih razvitih državah v zadnjem desetletju ali

dveh narašča, in torej tega porasta ni mogoče pripisati tranziciji, temveč prej globalnejšim ekonomskim in političnim spremembam, katerih del je tudi tranzicija.

Tabela 10: Obdobje, v katerem so anketiranci prvič postali brezdomci.

LETO PRVE IZKUŠNJE BREZDOMSTVA:	f	%
1945–1989 (obdobje 45 let)	23	21
1990–1993 (obdobje štirih let)	13	12
1994–1997 (obdobje štirih let)	14	13
1998–2001 (obdobje štirih let)	20	19
2002–2005 (obdobje štirih let)	37	35
Skupaj	107	100

Velike in tudi statistično pomembne razlike v času prvega brezdomstva med brezdomci pa najdemo glede njihove uporabe drog in duševnih težav. Kot kaže vsakodnevna izkušnja, so uporabniki prepovedanih drog prvič postali brezdomci mnogo prej kot neuporabniki, prav tako – čeprav manj očitno – tudi pivci alkohola prej kot abstinenti (ali zmerni uporabniki). Ekstremno razliko najdemo med zmernimi pivci/nepivci alkohola in rednimi uporabniki prepovedanih drog: prvi so v povprečju prvič postali brezdomci pri malo več kot 39 letih, drugi pri malo manj kot 19. V tej značilnosti je torej med njimi dobrih 20 let razlike. Do te ugotovitve smo prihajali na osnovi mnogih različnih analiz. Implikacija te ugotovitve je, da so med brezdomci zelo različne podskupine, ki gotovo potrebujejo različno obravnavanje. Tudi prisotnost težav v duševnem zdravju, ki se kaže bodisi kot izkušnja hospitaliziranosti na psihiatričnem oddelku bodisi kot subjektivna ocena o duševnih težavah, za skoraj osem let »pospeši« vstop v prvo izkušnjo brezdomstva.

5 Pri čemer seveda zanemarjamo tretjo skupino brezdomcev, ki ne kažejo škodljive uporabe ne enih ne drugih drog.

Trajanje brezdomstva in sedanje stanje

V tem delu obravnavamo štiri vidike trajanja brezdomstva: pogledali bomo trajanje prve izkušnje brezdomstva, skupno trajanje brezdomstva v življenju do časa anketiranja, lokacijo spanja zadnjo noč pred anketiranjem in lokacije spanja zadnjih 30 dni pred anketiranjem.

Tabeli 11 in 12 kažeta trajanje prve izkušnje brezdomstva in skupno trajanje vseh obdobij brezdomstva v življenju. Iz prve tabele je razvidno, da obdobje prvega brezdomstva lahko traja manj kot en teden in več kot 10 let. Dejansko je za več kot polovico brezdomcev prvo obdobje brezdomstva trajalo vsaj eno leto, za eno sedmino pa več kot 10 let. Modalni odgovor je celo od dveh do petih let. Podatek je pomemben, ker je predvidoma čas prvega brezdomstva tisto obdobje, ki je morda razmeroma bolj dostopno kakim strokovnim posegom, saj takrat brezdomski življenjski stil še ni utrjen. Po drugem in kasnejših obdobjih oz. po daljšem času brezdomstva postane ta stil utrjen in življenje na cesti obvladljivo, kar pomeni, da je morda brezdomcu težje ponuditi motivacijsko zanimive alternative.

Tabela 11: Trajanje prve izkušnje brezdomstva

TRAJANJE PRVE IZKUŠNJE BREZDOMSTVA:	f	%
Manj kot en teden	5	5
Nad enim tednom do enega meseca	12	11
Nad enim mesecem do treh mesecev	10	9
Nad tremi meseci do šestih mesecev	11	10
Nad šestimi meseci do enega leta	14	13
Nad enim letom do dveh let	18	17
Nad dvema letoma do petih let	20	19
Nad petimi leti do desetih let	2	2
Nad deset let	15	14
Skupaj	107	100

Tabela 12 kaže, da so bile kar 3/4 brezdomcev v našem vzorcu brezdomne skupaj (v enem ali več epizodah brezdomnega življenja) več kot eno leto in več kot 1/5 več kot 10 let. V tem primeru je šlo torej zares za kariero brezdomstva oz. za razmeroma dobro utrjen življenjski stil. Razmeroma malo brezdomcev v našem vzorcu je tako živelo le za krajši čas (torej manj kot eno leto).

Tabela 12: Skupno trajanje vseh obdobij brezdomstva v življenju

SKUPNO TRAJANJE BREZDOMSTVA:	f	%
Manj kot en teden	1	1
Od enega tedna do enega meseca	4	4
Od enega do treh mesecev	6	6
Od treh do šestih mesecev	4	4
Od šestih mesecev do enega leta	12	11
Od enega do dveh let	23	22
Od dveh do petih let	25	23
Od petih do desetih let	9	8
Nad deset let	23	21
Skupaj	107	100,0

Vzporedna analiza odgovorov na obe vprašanji (o trajanju prvega brezdomstva in o skupnem trajanju brezdomstva) pokaže, da je bilo za približno dve petini anketiranih prvo obdobje brezdomstva tudi edino; torej da so (bili) brezdomci neprestano od časa prvega brezdomstva pa do časa anketiranja. Za tri petine je značilno, da je njihovo skupno trajanje brezdomstva v življenju daljše od obdobja prvega brezdomstva. To pomeni, da so po prvem brezdomstvu (enkrat ali večkrat) prenehali s takim življenjem, nato pa kasneje spet začeli (enkrat ali večkrat) tako živeti.

Tabela 13 kaže, kje so anketiranci preživeli zadnjo noč pred anketiranjem. Približno 1/3 jih je spala zu-

naj, torej v bazah, kletih, vežah itd., malo manj kot 1/3 pa v zavetiščih. Če so točne ocene o 400 brezdomcih v Ljubljani in če lahko domnevamo, da je bil naš vzorec bolj ali manj reprezentativen, bi to pomenilo, da dnevno v Ljubljani zunaj spi okoli 130 brezdomcev. Podatki se nanašajo na dva mrzla meseca v zimi 2005/2006, ko je potekalo anketiranje.

Tabela 13: Kje so anketiranci preživel zadnjo noč pred anketiranjem.

LOKACIJA PREBITJA VČERAŠNJE NOČI:	f	%
Zunaj	34	31,8
Zavetišče	32	29,9
Svoje stanovanje ali soba	16	15,0
Pri prijateljih, znancih, sorodnikih	11	10,3
Pri partnerju	4	3,7
Pri starših	3	2,8
Drugje	7	6,5
Skupaj	107	100,0

Tabela 14 kaže število noči, ki so jih anketirani v zadnjih 30 dneh preživel/prespali zunaj. Malo manj kot 2/3 anketiranih ni zunaj preživel niti ene noči; malo manj kot 1/3 jih je zunaj prebilo vsaj polovico noči; 1/4 pa jih je zunaj prebilo vse noči v zadnjih 30 dneh.

Preverili smo še, ali obstajajo med različnimi podskupinami brezdomcev statistično pomembne razlike v tem, ali so prejšnjo noč preživel zunaj oz. koliko noči so v zadnjih 30 dneh prebili zunaj. Ugotovili smo, da sta s spanjem zunaj povezani dve značilnosti brezdomcev, in sicer prisotnost težav v duševnem zdravju in starost, v kateri je bil anketirani prvič brezdomen. Tisti, ki so bili prvič brezdomni bolj zgodaj v svojem življenju, in tisti, ki imajo težave v duševnem zdravju, so statistično pomembno pogostejše zadnjo noč preživel zunaj, pa tudi v zadnjem mesecu so

preživel v povprečju dvakrat več noči zunaj. Za ilustracijo: brezdomci s težavami v duševnem zdravju so preživel v zadnjih 30 dneh v povprečju po 13,6 dni zunaj, tisti brez težav pa 6,7. Tisti, ki so bili prvič brezdomni pred svojim 30. letom, so preživel zunaj 13,1 noči, drugi pa le 5,7 noči. Ti podatki opozarjajo na posebej slabši položaj oseb s težavami v duševnem zdravju in tistih, pri katerih se je brezdomno življenje razvilo oz. izkusilo že prej.

Tabela 14: Število noči, ki so jih anketirani v zadnjih 30 dneh preživel/prespali zunaj.

ŠTEVILO NOČI V ZADNJIH 30 DNEH, PREBITIH ZUNAJ:	f	%
0	63	59
1–5	5	5
6–10	5	5
11–15	2	2
16–20	0	0
21–25	5	5
26–30	27	25
Skupaj	107	100

Razlogi za nastanek brezdomstva

Več vprašanj je spraševalo po razlogih in okoliščinah nastanka položaja brezdomstva. Ta vprašanja so seveda (kot tudi vsa druga) spraševala po anketirančevemu subjektivnemu doživljanju ter pravzaprav interpretaciji samega sebe in svoje psihične/socialne situacije v času nastanka brezdomstva.

Izraz “razlog” je zelo širok in neopredeljen. Lahko se ga razume kot objektivni vzrok, lahko kot subjektivno stanje in še marsikaj, lahko kot okoliščino, lahko ima naravo zunanje prisile ali lastne odločitve. Lahko se ga razume kot neposredni razlog, ki je v resnici posledica nekih bolj oddaljenih razlogov. Po razlogih smo spraševali v vprašanju z zaprtimi odgovori, ki pa je

imelo tudi možnost dodatnega odprtega odgovarjanja. Tabela 15 pokaže, da je bil najpogostejše izbran zaprt odgovor "finančne težave", ki je nekako najbolj logičen; če bi človek imel denar, ne bi imel težav z

nastanitvijo. Vendar pa so za finančne težave (kot neposreden razlog) lahko odgovorni še drugi razlogi, ki so bolj oddaljeni in kompleksni, npr. odnosni ali celo sistemski. O njih govorijo drugi možni odgovori.

STE OPAZILI, DA JE ŽE POMLAD

Če bi šlo to v revijo, da bi lahko, ne vem, bralcem, če bo kdo to bral, al pa bilo komu, tudi tebi, ne, ... pač bi rad povedal, da enkrat, ko si, ko si na drogi, al pa bilo v čem, da ne vidiš marsikakšne stvari, ne.

Tako ko si skuliran, pa to, ko vidiš, da je okrog tebe življenje, pa sonce, pa kakšen folk, ki te ima rad, ...

Da ni pač, tisto, vse črno, al pa vse belo, da je tudi barvast, barvast svet in, razumeš, da ni, da ni, da ni vse, ...

Kakšni se ful sami sebi smilijo, v stilu, kao, mene noben ne mara, jaz grem, jaz se bom ubil, jaz bom tist, ampak, da so, da so, za vsakega človeka je na svetu oseba, ki ga ima rada, ki je pripravljena za njega vse, vse narest, da bo začutil spet lajf, toploto na tem planetu in da bo lahko, da lahko vsak normalno živi, samo če hoče, mora, mora si vsak pustit pomagat, prvo si mora pustit pomagat, pa mu bo potem lahko pomagalo se, ane, ...

Zadnjič sva rožice nabirala in komu se zdi to pač rožice nabirat, in to je to, ne, ...

A ko pa tako malo zamisliš, prej ko si non stop za denarjem okrog skakal, pa ko si, ko sploh nisi vidu nič, zdaj ko vidiš da pač, v bistvu, v naravi so rožice, in da je to en del druženja, en del, ne vem, isto, če sta par, lahko rečeš, isto en del ljubezni, ne vem, spoprijateljavanja, ne vem, rožice nabirat, ko se kakšnemu zdi, kva, tako kot meni, kva boš tist nabiral, dej, kaj mu pa je, ne.

Sam pa je no, tko, nabereš une rožice, pa šopek, pa daš domov, a kakšni te, ki niso bili nikoli tam, ki so, pač, rožice nabirat je za njega nekaj normalnega, al pa videt, ne vem, ua, lej, spomlad prihaja, pa drugačen vonj ima vse, kakšen folk tega sploh ne opazi! Pač navajen na tisti svoj tempo, tik-tak, tik-tak in sploh ne gleda, sam gleda naravnost, služba, denar, tup, tup tup, tam, ne gleda okrog sebe sploh, kaj se dogaja.

Ker droga nam je to v bistvu vse, vse zasenčila, sploh nismo opazili, mislim, si sam letel vsak dan za tistim šponom, ko bi bil vsaj samo špon, bi bilo dobro, to je bilo 10, 20 jurjev na dan, nisi imel časa, da bi se okrog sebe obrnil, da bi vsaj videl, kaj se dogaja, sploh nisi, nisi imel filinga več za nobeno stvar, si bil kot ena bilka, ki je bila odvisna, da jo vrtnar vsak dan zalije, to je bil pa heroin, ne.

foto: Bojan Deždeva

Tabela 15: Razlogi za nastanek brezdomstva (N = 107; možno je bilo izbrati več odgovorov).

RAZLOG ZA LASTNO BREZDOMSTVO:	% PRITRDILNIH ODGOVOROV
Denarne težave kot razlog za brezdomstvo	61
Lastna odločitev kot razlog za brezdomstvo	59
Izgon/izselitev kot razlog za brezdomstvo	54
Izguba službe kot razlog za brezdomstvo	49
Konec odnosa s partnerjem kot razlog za brezdomstvo	33
Prepir s starši kot razlog za brezdomstvo	31
Težave z duševnim zdravjem kot razlog za brezdomstvo	27
Težave s pitjem alkohola pri bližnjih kot razlog za brezdomstvo	25
Beg pred nasiljem kot razlog za brezdomstvo	23
Beg pred izkoriščanjem kot razlog za brezdomstvo	23
Težave s pitjem alkohola kot razlog za brezdomstvo	22
Smrt bližnjega kot razlog za brezdomstvo	22
Težave z duševnim zdravjem pri bližnjih kot razlog za brezdomstvo	20
Težave z uporabo drog kot razlog za brezdomstvo	18
Odpust iz ustanove (zapora, zavoda, bolnice) kot razlog za brezdomstvo	7
Težave z uporabo drog pri bližnjih kot razlog za brezdomstvo	7
Beg pred spolno zlorabo kot razlog za brezdomstvo	6

Podobno logična oz. nekako prazna odgovora sta najpogostejše izbrana drugi in tretji: "lastna odločitev" ter – ravno obratno temu – prisilna izselitev oz. celo izgon. Čeprav sta ta dva razloga na videz ravno diametralno nasprotna, pa lahko predstavljata le dve strani iste medalje: človeka lahko postavijo na cesto, lahko pa se malo prej sam odloči, da odide. Verjetno v tej dihotomiji ostane – po svojem občutku – bolj avtonomen oz. v večji meri subjekt tisti, ki se odloči sam oditi, kot pa tisti, ki ga vržejo ven. Morda je možno celo to, da se nekdo, ki želi oditi, vede tako, da ga izženejo. Kakorkoli, med na-

šimi anketiranci jih je bilo približno pol, ki so bili izgnani, pol pa jih je šlo po lastni odločitvi.

Trem najpogostejše izbranim – in nekako praznim – odgovorom sledi več vsebinsko bolj zgovornih razlogov. Če jih nekoliko kategoriziramo, najdemo naslednje značilne kategorije razlogov:

- izguba službe (49-krat)
- odnosne težave s partnerjem (33-krat)
- odnosne težave s starši (31-krat)
- težave z duševnim zdravjem – lastnim ali svojih bližnjih (27 + 20-krat)
- težave z lastnim pitjem alkohola ali svojih bližnjih (25 + 22-krat)
- beg pred nasiljem, izkoriščanjem ali spolno zlorabo (22 + 23- + 6-krat)
- težave z uporabo alkohola, lastno ali svojih bližnjih (18 + 7-krat)
- smrt bližnjega, pri čemer lahko domnevamo, da gre (verjetneje) za smrt starša ali (manj verjetno) za smrt partnerja (22-krat) in
- odpust iz institucije (7-krat).

Navedeni in izbrani razlogi sestavljajo klasičen šopek razlogov za brezdomstvo, predvsem razlogov, kot so doživljeni in osmišljeni individualistično. Gre za množico možnih razlogov, ki jim je skupen razpad socialne mreže oz. konfliktnost v primarnih posameznikovih socialnih mrežah, spremljana z pomanjkanjem možnosti v širših mrežah, da bi se našle alternative ali načini kompenzacije tega razpada. Skoraj vse te težave so konec koncev povezane z materialno prikrajšanostjo oz. nezadostnostjo, ki na koncu pomeni, da posameznik mora oditi, ali pa se odločiti, da gre sam od sebe.

Preverili smo še, ali obstajajo med različnimi podskupinami brezdomcev statistično pomembne razlike v tem, katere razloge navajajo kot pomembne za svoje brezdomstvo. V splošnem med podskupi-

nami brezdomcev v navajanju razlogov ni veliko razlik. Kot povsem pričakovano se je izkazalo, da ženske pogosteje kot moški navajajo beg pred spolno zlorabo kot razlog za svoje brezdomstvo. Od ostalih razlik med podskupinami brezdomcev omenjamo le še eno: prisotnost duševnih težav je bila (statistično) pomembno povezana s tem, da so anketirani bolj pogosto navajali kot razlog za svoje brezdomstvo težave z lastnim duševnim zdravjem, beg pred nasiljem, beg pred izkoriščanjem, težave s pitjem alkohola, smrt bližnjega, težave z duševnim zdravjem pri bližnjih ter beg pred spolno zlorabo. Ti podatki spet potrjujejo zelo verjetno posebno in dodatno ogroženost brezdomcev s težavami v duševnem zdravju.

Eno vprašanje je spraševalo po tem, ali bi kaka vrsta pomoči lahko preprečila, da bi anketiranec postal brezdomec (ko je to postal prvič). Tabela 16 kaže hierarhijo možnih oblik pomoči, ki bi lahko preprečila, da bi anketiranec postal brezdomec.

Tabela 16: Odstotek anketiranih, ki menijo da bi jim določene oblike pomoči lahko pomagale, da ne bi (prvič) postali brezdomci (N = 106; možnih več odgovorov).

VRSTA POMOČI KOT MOŽNOSTI PREPREČITVE PRVEGA BREZDOMSTVA	%
Druga nastanitev	71
Zaposlitev	66
Denarna pomoč	64
Pogovor z nekom	52
Nasvet glede nastanitve	47
Pomiritev s partnerjem	25
Pomoč pri težavah s pitjem ali drogami	24
Pomiritev s starši	18
Drugo	32
Ni bilo nobene možnosti preprečitve brezdomstva	15

AL SLIŠTE

Al slišite kako pijanec za vogalom šči
Al slišite kako psihopat v temo bolšči
Al slišite kako narod za žico trpi
Al slišite kako čakajo da bodo ponje pršli
Al slišite kako disidenti trpe
Al slišite kako so ulce prazne
Al slišite kako točajka zapira lokal
Al slišite kako ni ne kruha ne iger

Al slišite kako pravice ni

✦ Josip Kalašnikov

Povsem logično je prvenstvo odgovora, da bi jim pomagalo, če bi imeli možnost druge nastanitve. Tudi drugi in tretji najbolj pogost odgovor sta povezana z bolj materialnimi vidiki problema: potrebovali bi zaposlitev ali denarno pomoč. Četrta in peta vrsta pomoči se nanašata na svetovalno pomoč v ožjem pomenu besede, na pogovor in nasvete. Naslednje tri vrste pomoči so šele vsebinske: pomiritev s starši ali partnerjem in pomoči v povezavi z lastno uporabo drog. Te tri vrste pomoči so se zdele relevantne samo četrtini anketirancev ali manj, 15 % odstotkov pa jih je menilo, da takrat ni bilo nobene možnosti učinkovite pomoči.

Prednosti in slabosti življenja na cesti

Dva sklopa vprašanj sta spraševala po dojetanju prednosti in slabosti (težav in problemov) življenja na cesti. Tabela 17 kaže lestvico prednosti življenja na cesti. Tri osnovne prednosti (nad 50 % pozitivnih odgovorov) so neodvisnost ter zastoj hrana in obleka. Za-

Dnevnik lopova

KRAJCI ULICI

Zaporniški dnevnik je G.T.S. začel pisati pri 19 letih, ko je bil prvič zaprt. »Ves prestrašen sem pristal med ljudmi, ki sem jih prej imel za drugačne, na koncu pa sem sam postal eden izmed njih,« je povedal. Pisanje dnevnika mu je nudilo vsaj malo utehe med zaporniškimi zidovi. Dnevnik je pisal več mesecev, objavljali ga bomo po delih.

Kraj: Povšetova 5, soba 68

Čas: Sreda, 30. 11. 1994 ob 18.00h

Prižgem cigareto, k sebi potegnem pepelnik in začnem pisati svoj prvi dnevnik v življenju. Opazujem dogajanje v sobi. Cimri so se umirili, ker je na sporedu dnevnik na Slo.1. Večerja je bila dobra, veliko solate, ki je moja najljubša hrana. Potem sem si hotel ogledati nadaljevanke Med vrsticami zakona. Z gledanjem ni bilo nič, ker me je začel moriti Marjetica. Pisal je pismo svoji dragi, hotel je, da mu pomagam opravičiti dogodek, ko je pošlatal njeno sestro. Šele zdaj opazim, da tudi vsi ostali v sobi nekaj pišejo. Kolibri piše pismo sestri, Patuljak piše pisno pritožbo na sodišče, ki naj bi zadrževalo pismo njegove drage, Kasim pa piše eni svojih ljubic. Zamenjam kuli, vzamem enega izmed zaporniških. Tu jih imamo na tone, izdelujejo jih tisti, ki bi radi, da se jim tu še bolj zmeša. Omare so polne raznih delčkov, fedrčkov, minc, pokrovčkov, ogrodij ... Misli mi uhajajo nazaj, nazaj v svobodo, ko sva z Žigo štartala.

Pijana, zadeta, se pravi razposajena sva bila, namenjena mimo Tivolija v mesto, v staro Ljubljano. V riti sva ga imela kar nekaj. Še prej sva bila pri Šukljetu, kjer smo pili, potem pa na dil. Pri vrtcu sva opravila, potem pa k Stari cerkvi na par pijač. Ostal sem torej na poti v Tivoliju. Padla je ideja, po sodnih zapiskih sodeč moja. Uletela sva v tri katrce. Plen sva skrila v grmovje med pivovarno Union in bencinsko črpalko. Pozneje sva ob Delavskem domu obdelala še eno viso in katrco. Potem sva se, kljub mojemu nasprotovanju, (Lopovska zapoved: Nikoli se ne vračaj na kraj zločina), odločila, da pobereva še tisti plen, ki sva ga prej skrila. Vse skupaj sva hotela odnesti drugam. Odpravila sva se proti

bencinski črpalki, na parkirišču naju je dohitel policaj. Postavil naju je ob ograjo in poklical pomoč. Bil je ves podelan, junak pa je postal takoj, ko je prispel policijski džip. Pregledali so naju zelo površno a grobo. Kot bi bila morilca. Izkoristil sem priložnost in skril nekaj paketkov, ki sem jih imel v robčkih.

Ura je 21.00, paznik je ugasnil luč. Za danes sem končal s pisanjem.

Nadaljevanje sledi.

✠ G.T.S.

Moj očka -

Moj očka je vodja lopovov bil,
rad je tudi dobro travco kadil,
zraven dve kišti piva je pil,
a zame dober je bil.
Večkrat v arest na dopust je odšel,
je rešetke prežagal,
in k meni prišel.
Policaji so večkrat po njem spraševali,
a drugi so se jim le smejali.
Večkrat brez denarja od doma odhaja,
s praznim žepom pičke osvaja,
vedno med folkom on se sprehaja,
kjer dost je ljudi, je tudi denarja.

✠ Kim

računala* Saša in Anja

BILANCA

Saša je star 36 let. Trenutno rešuje spore z delodajalcem na delovnem sodišču, druge zaposlitve nima, ima pa že 20 let delovne dobe. Začasno prebiva Pod gozdom 12, v zapuščenem hotelu, ki je last Študentskega servisa Maribor. V hotelu si je uredil svojo sobico, veliko 15 kvadratnih metrov, poleg nje je tudi kopalnica, vendar na žalost neuporabna, saj v hotelu ni vode in prav tako tudi ne elektrike. Stanovati tam ni prijetno, pravi, saj zna biti zelo mrzlo, ponoči ga pred mrazom ne zavaruje niti debel pulover v kombinaciji s spalno in odejo. Že pet let ni ne duha ne sluha o prenovi hotela, ki pa je tudi pod spomeniškim varstvom, kar še podaljšuje postopek začetka obnove. Pred kratkim je na stanovanjski sklad podal vlogo za nujno bivalno enoto, kjer so mu povedali, če mu v pol leta ne odgovorijo, naj po preteku tega roka poskusi s ponovno vlogo. Do sedaj iz stanovanjskega sklada še ni prejel odgovora.

Prihodki:

- 205 EUR mesečne socialne podpore;
- prek priložnostnih del zasluži okoli 100 EUR mesečno;
- s prodajo časopisa pa si pridobi prav tako okoli 100 EUR na mesec.

Skupaj torej dobiva okrog 400 EUR mesečno.

Odhodki:

- dnevni stroški za hrano in cigarete znašajo nekaj več kot 8 EUR na dan, to je mesečno 250 EUR;
- preživnina, ki jo plačuje, znaša povprečno 120 EUR na mesec;
- zavarovanje mu še vedno plačuje delodajalec.

Stroški skupaj znašajo torej 370 EUR na mesec, kar je manj kot znesek prihodkov. Ostali denar Sašo prihrani ali pa si z njim kupi obleko in obutev.

Kralji ulice - maj 2007

5

nimivo je, da se uživanje dovoljenih in nedovoljenih drog pojavljata kot prednost za precej manjši del brezdomcev. Morda zato, ker je droge tako ali tako možno uporabljati tudi drugje, ali pa zato, ker drog vendarle ne uporabljajo vsi. Brezdomstvo v tej luči izpade predvsem kot umik iz vpetosti v socialni svet, pri čemer je ta vpetost domnevno tesno povezana z mnogimi socialnimi pritiski in občutki neuspešnosti.

Tabela 17: Odstotek anketiranih, ki menijo, da se strinjajo s posamezno od značilnosti življenja na cesti kot prednostjo (N = 107; možnih več odgovorov).

PREDNOSTI ŽIVLJENJA NA CESTI:	%
Biti sam svoj gospodar kot prednost brezdomstva	73
Obleka zastoj kot prednost brezdomstva	64
Hrana zastoj kot prednost brezdomstva	62
Ne-odgovornost kot prednost brezdomstva	51
Družba/prijateljstvo kot prednost brezdomstva	48
Ne-plačevanje računov kot prednost brezdomstva	46
Ni treba nikogar ubogati kot prednost brezdomstva	38
Pitje, kadar hočem, kot prednost brezdomstva	36
Uporabljanje drog, kadar hočem, kot prednost brezdomstva	20
Ni treba delati kot prednost brezdomstva	16

V tabeli 18 vidimo, da so bili anketirani zelo soglasni v tem, da je mraz težava brezdomstva. Morda je k temu kaj prispeval tudi zimski čas izvedbe anketiranja. Zanimivo pa je, da je kar pet po rangu naslednjih najpogostejših težav čustvene in socialne narave. Ob tem, da je skoraj 2/3 anketiranih pri prejšnjem vprašanju omenjalo kot prednost zastoj hrano, pa jih je pri tem vprašanju malo več kot 1/3 omenjalo lakoto kot težavo. Brezdomsko življenje torej ni za vse enako; medtem ko enim hrana in lakota nista problem, drugim sta. Morda gre za razlike med bolj ali manj socialno in "podjetniško" spretnimi brezdomci ali za razlike med telesno močnimi in šibkimi ali pa celo za razlike v subjektivni pomembnosti hrane.

Zanimivo je še, da težave z zasvojenostjo in policijo niso zelo visoko na lestvici težav. To lahko pojasnimo s tem, da pač z dovoljenimi ali nedovoljenimi drogami niso zasvojeni vsi brezdomci, ampak samo en njihov del. Križanje teh odgovorov z drugimi o pogostosti uporabe drog pokažejo skoraj popolno ujemanje obeh vrst odgovorov: Alkohol in droge vidijo kot problem cestnega življenja skoraj izključno tisti, ki jih redno uporabljajo. Teh pa je – sodeč po naših podatkih – vsakih med 20 in 30 %.

Dve vprašanji o ljubezni in spolnosti sta se uvrstili v zgornjo in srednjo tretjino lestvice problemov. Križanje obeh vprašanj je pokazalo, da tisti, ki pogrešajo spolnost, praviloma pogrešajo tudi ljubezni, obratno pa ne velja; kar polovica tistih, ki pogrešajo ljubezen, namreč ne pogreša tudi spolnosti. V celoti gledano pa je le 38 % brezdomcev, ki ne pogrešajo niti ljubezni niti spolnosti.

Tabela 18: Odstotek anketiranih, ki menijo, da jim navedena značilnosti življenja na cesti povzroča težave ali probleme (N = 107; možnih več odgovorov).

TEŽAVE ALI PROBLEMI V ŽIVLJENJU NA CESTI:	%
Mraz	79
Pomanjkanje svojega prostora/zasebnosti	74
Negotovost prihodnosti	61
Pomanjkanje ljubezni	57
Enoličnost/dolgčas	57
Slab odnos drugih ljudi	50
Pomanjkanje denarja in prisiljenost v beračenje	50
Zaprto življenjskih priložnosti	49
Zdravstvene težave	45
Občutek nekoristnosti	43
Lakota	38
Pomanjkanje spolnosti	38
Občutki krivde	34
Zasvojenost z drogami	29
Težave s policijo	28
Zasvojenost z alkoholom	25
Občutek, da je slab za otroke/družino	23
Skrivanje pred znanci/sorodniki	22

V naslednjih analizah smo ugotavljali, katere so podskupine brezdomcev, ki (statistično) pomembno bolj pogosto kot druge podskupine menijo, da jim določena značilnost življenja na cesti povzroča težave ali probleme. Kot najbolj odstopajoče od drugih

spet najdemo brezdomce s težavami v duševnem zdravju. Ti kar pet značilnosti uličnega življenja navajajo statistično pomembno pogostejše od tistih, ki ne poročajo o težavah v duševnem zdravju. Te značilnosti so občutki krivde, zasvojenost z alkoholom, zdravstvene težave, pomanjkanje ljubezni ter pomanjkanje spolnosti. Še druge tri izpostavljene skupine so tisti z nižjo izobrazbo, zasvojenost z prepovedanimi drogami ter tisti, ki so bili prvič brezdomni bolj zgodaj v življenju. Te skupine lahko tudi razumemo kot bolj ogrožene znotraj brezdomske populacije.

Uporaba drog, težave v duševnem zdravju in institucionalna kariera

Vse značilnosti smo že večkrat omenili kot specifične ogrožajoče dejavnike. To so tudi lastnosti, ki jih velika večina literature o brezdomstvu omenja kot (statistično) precej tipične za brezdomsko populacijo. Laiki na drugi strani brezdomstvo precej povezujejo z uporabo drog in zasvojenostjo, precej manj pa s težavami v duševnem zdravju. V širšem smislu seveda tudi zasvojenosti predstavljajo težavo v duševnem zdravju oz. pogojujejo težave v doseganju optimalnega posameznikovega psihosocialnega delovanja in socialnega vključevanja.

V vprašalniku smo o teh dveh vidikih zastavili več vprašanj, ki pa so bila deloma posredna. Tako nismo spraševali, ali je posameznik zasvojen in ali ima duševno bolezen, temveč, ali je bil hospitaliziran in koliko uporablja droge. V celoti je bilo s tema vidikoma povezanih 16 vprašanj. V nadaljevanju ob vsakem od teh vprašanj navajamo % anketiranih, ki so odgovorili pritrdilno:

- Kje ste bivali oz. stanovali, tik preden ste prvič postali brezdomec/-ka? (izbrani odgovor: »V psihiatrični bolnici«) – 0 %
- Razlog za moje brezdomstvo je bilo: (izbrani odgovor: »Težave z mojim duševnim zdravjem«) – 27 %

- Razlog za moje brezdomstvo je bilo: (izbrani odgovor: »Težave z duševnim zdravjem pri partnerki/-ju ali starših«) – 20 %
- Ko bom želel/-a prekiniti z brezdomstvom, bom potreboval/-a: (izbrani odgovor: »Pomoč pri težavah z duševnim zdravjem«) – 24 %
- V svojem življenju sem že bil/-a oziroma sem v nekem obdobju bival/-a v: (izbrani odgovor: »V psihiatrični bolnici«) – 23 %
- K temu, da sem začasno nehal/-a biti brezdomec/-ka, mi je pomagalo: (izbrani odgovor: »da sem se dobil/-a pomoč za reševanje težav z alkoholom ali drogami«) – 16 %
- K temu, da sem začasno nehal/-a biti brezdomec/-ka, mi je pomagalo: (izbrani odgovor: »Da sem prenehal/-a piti alkohol ali jemati droge«) – 19 %
- Po mojem prvem obdobju brezdomstva sem bival/-a oz. šel/šla živeti: (izbrani odgovor: »V komuno ali terapevtsko skupnost za zdravljenje odvisnosti«) – 0 %
- Pri življenju na cesti je zame težava ali problem: (izbrani odgovor: »Zasvojenost z alkoholom«) – 25 %
- Pri življenju na cesti je zame težava ali problem: (izbrani odgovor: »Zasvojenost z drogami«) – 29 %
- V svojem življenju sem že bil/-a oziroma sem v nekem obdobju bival/-a v: (izbrani odgovor: »V enoti za zdravljenje odvisnosti od drog ali alkohola, komuni, terapevtski skupnosti«) – 23 %
- Kateri so bili vaši pomembni viri dohodkov v zadnjih treh mesecih? (izbrani odgovor: »Dilanje drog«) – 8 %

Zgoraj navedeni podatki nakazujejo, da smo na vprašanja v zvezi s prisotnostjo težav v duševnem zdravju dobili pritrdilne odgovore v obsegu od 0 do 27 %, večina odgovorov pa se suče med 20 in 27 %.

Odgovore na tri vprašanja o pogostosti uporabe drog kaže tabela 19.

Tabela 19: Pogostost uporabe dovoljenih in nedovoljenih drog ter vbrizgavanja drog (v %).

POGOSTOST ...:	... UPORABE ALKOHOLA	... UPORABE NEDOVOLJENIH DROG	... VBRIZGAVANJA NEDOVOLJENIH DROG Z INJEKCIJO IN IGLO
Nikoli	38	60	69
Redko, občasno	40	18	15
Redno, vsak dan	21	22	16
Skupaj	100	100	100

Različne podskupine anketiranih (tisti s težavami v duševnem zdravju, uporabniki alkohola in prepovedanih drog) pa se domnevno med seboj delno prekrivajo. Tabela 20 kaže prekrivanja med anketiranimi glede na to, ali in koliko uporabljajo alkohol in prepovedane droge.

Tabela 20: Anketiranci glede na svojo uporabo alkohola in prepovedanih drog.

		POGOSTOST UPORABE ALKOHOLA			Skupaj
		nikoli	redko, občasno	redno, vsak dan	
Pogostost uporabe nedovoljenih drog	nikoli	25	26	13	64
	redko, občasno	7	7	5	19
	redno, vsak dan	9	10	5	24
Skupaj		41	43	23	107

Na osnovi tabele 20 lahko oblikujemo naslednjo kategorizacijo:

- brezdomci, ki ne uporabljajo niti alkohola niti prepovedanih drog – *abstinenti* – 23 % vseh;
- brezdomci, ki niti alkohola niti prepovedanih drog ne uporabljajo pogosteje kot »redko ali občasno« – *zmerni uporabniki*; 67 % vseh;
- brezdomci, ki uporabljajo alkohol vsakodnevno, prepovedane droge pa ne pogosteje kot »redko ali občasno« – pogojno rečeno *zasvojeni z alkoholom* – 18 % vseh;
- brezdomci, ki uporabljajo prepovedane droge vsakodnevno, alkohol pa ne pogosteje kot »redko ali občasno« – pogojno rečeno *zasvojeni s prepovedanimi drogami* – 17 % vseh;

- brezdomci, ki tako alkohol kot prepovedane droge uporabljajo redno/vsakodnevno – pogojno rečeno *zasvojeni s prepovedanimi drogami in alkoholom* – 5 % vseh.

V tabeli 21 smo klasifikacijo anketiranih glede na vzorec uporabe drog razširili še z značilnostjo/spremenljivko težav v duševnem zdravju.⁶ Iz tabele je razvidno, da z večanjem intenzitete uporabe drog raste tudi delež uporabnikov s težavami v duševnem zdravju, in sicer od 28 % med abstinenti do 80 % med tistimi, ki so zasvojeni tako s prepovedanimi drogami kot alkoholom. Le 42 ali 39 % je anketiranih, ki ne poročajo niti o težavah v duševnem zdravju niti o redni/vsakodnevni uporabi kake od drog.

⁶ Kot osebe s težavami v duševnem zdravju smo opredelili tiste, ki so pritrdilno odgovorili na eno ali obe od naslednjih dveh vprašanj: Ali so bile težave z vašim duševnim zdravjem eden od vzrokov za vaše prvo brezdomstvo? ter Ali ste že bili kdaj hospitalizirani v psihiatrični bolnici?

Tabela 21: Število in odstotki anketiranih z različnimi vzorci uporabe drog glede na prisotnost težav z duševnim zdravjem.

TIP UPORABNIKOV DROG:	MED NJIMI % OSEB, KI POROČAJO O TEŽAVAH V DUŠEVNEM ZDRAVJU:
Abstinenti	28
Zmerni uporabniki	40
Zasvojeni z alkoholom	44
Zasvojeni s prepovedanimi drogami	37
Zasvojeni s prepovedanimi drogami in alkoholom	80

Za brezdomce je sodeč po razpoložljivi literaturi značilno razmeroma pogosto bivanje/obravnavanje v institucijah zaprtega tipa, za katere je značilno bodisi prisilno obravnavanje bodisi prostovoljna vključenost. Tabela 22 kaže, koliko % anketirancev iz našega vzorca ima življenjsko izkušnjo bivanja v kaki od takih institucij. Na prvem mestu je pripor/zapor, ki je za naš vzorec skoraj že normativna izkušnja. Če pa skupaj gledamo zapor/pripor in vzgojni zavod, se izkaže, da ima že 52 % anketiranih izkušnjo bodisi z eno, bodisi z drugo, bodisi z obema institucijama.

Tabela 22: Odstotki anketirancev ki imajo življenjsko izkušnjo bivanja v kaki od institucij.

VRSTA INSTITUCIJE:	%
Življenjska izkušnja bivanja v zaporu ali priporu	43
Življenjska izkušnja bivanja v mladinskem, prevzgojnem domu/vzgojnem zavodu	28
Življenjska izkušnja dolgotrajnega (vsaj trimesečnega) bivanja v bolnišnici	25
Življenjska izkušnja bivanja v psihiatrični bolnišnici	24
Življenjska izkušnja bivanja v enoti za zdravljenje odvisnosti	23
Življenjska izkušnja vključenosti v poklicno vojsko, mornarico ali tujsko legijo	8

Ker so nekateri od anketirancev bivali v več kot eni instituciji, smo izdelali tabelo 23, ki kaže, v kolikih

od naštetih vrst institucij so posamezniki že bivali. Izkaže se, da jih le približno 1/4 nima izkušnje z nobeno od naštetih institucij, medtem ko jih je 2/5 že bilo v dveh ali več. Podatek veliko pove o socialnem položaju analiziranega vzorca.

Tabela 23: Odstotki anketirancev glede na to, v koliko od naštetih šestih vrst institucij so posamezniki že bivali.

V KOLIKO (OD 6 VRST) INSTITUCIJ JE POSAMEZNIK ŽE BIVAL:	f	%
V nobeni	29	27
V eni	34	32
V dveh	22	21
V treh	9	8
V štirih	7	7
V petih	6	6
V šestih	0	0
Skupaj	107	100

Analizirali smo še morebitne razlike med podskupinami brezdomcev v številu vrst institucij, v katerih so bivali, glede na njihove različne značilnosti. Izkazalo se je, da imajo z različnimi vrstami statistično pomembno več izkušenj tisti brezdomci, ki: so sedaj mlajši; imajo nižjo izobrazbo; imajo težave z duševnim zdravjem; so bili ob prvem brezdomstvu mlajši; imajo daljši brezdomski staž ter – presenetljivo – v

Lukijada

V naslednjih številkah vam bom predstavil nekaj vidikov življenja na ulici. Veliko sem videl in sem pripravljen deliti. Rad bi vas razsvetlil, vam kaj razložil in včasih posvaril. Saj veste: iz nevednosti se rojevajo predsodki. Ljubezen in razumevanje podirajo meje, ki so zgrajene z obsojanjem, sovraštvom in nepoznavanjem.

Na ulici sem odrasel, se selil iz Ljubljane v Piran, bil za kratek čas po ostalih slovenskih mestih, prepotoval pa sem tudi severne in južne dežele. Kraje, ki sem jih obiskal, pa ne bi poznal, če ne bi spoznal njihovih prebivalcev, predvsem kraljev ulic vsakega mesta, ki so ponavadi prava zakladnica mitov in legend. V sledečih epizodah bom vsakič obdelal določen aspekt boja za preživetje, boja za vsakdanji odmerek sreče,

zadovoljstva, ljubezni ali pripadnosti. Ljudje smo družabna bitja in to nas sili v interakcije, v dialog, takšen ali drugačen. Zato sem tudi vam bralcem objavil svojo GSM številko, kamor mi lahko sporočite svoje strinjanje ali nestrinjanje, lahko pa sprostite tudi debato.

Mogoče želite, da kaj raziščem za vas, se s kom pogovorim oziroma pridem čemu do dna. Za vas bom šel tudi k županji. Požgečkal pa bom tudi še ne izvoljene funkcionarje in jih kasneje prijel za jezik.

Za prvi članek sem si izbral žicanje, prosjačenje in še kakšno ime bi našli. Te teme, že tolikokrat obdelane, bi se lotil, ker je še vedno tako različno interpretirana. Najpogostejše je scenarij tak: »Oprostite, bi bilo kaj drobiža?« Sledi: »Za kaj pa rabiš?« Odgovor: »Za to in to.« Sledi pa v smislu: »Če bi bilo za hrano, bi bilo,« ali: »Delat pojdi.« V nekaterih primerih pa tudi dobi.

Nihče pa ne pomisli kako, kaj in zakaj. Za vsakim posameznikom se skriva zgodba, življenje, vsakodnevno trpljenje. Verjemite, da ni lahko, ko prodajaš svoje dostojanstvo za nekaj denarja, ne veliko, niti dovolj veliko za noč v topli postelji. In tako obupan si potem deležen še poniževanj, da ne rečem naslajanj. Ne rečem, da so nekateri vedno taki, ampak pride tudi dan, ki ti ga nekdo pokvari. Potem pa se je najlažje znesti nad prvim, ki prosi, ki se za trenutek proda, in že tako ranjeno osebo v trenutku spremeniš v smet.

To so živi ljudje, ki so se tako ali drugače znašli v tem položaju. So kot vi in jaz, imajo svojo zgodovino, svoje potrebe, svoje želje, svoja čustva. Saj te ulica utrdi, vendar srce ne postane kamen in svojci ostanejo svojci. Ne obsojajmo jih. Opozorjen pa sem bil tudi na to, da rajši slišijo grajo, kot pa ignoranco. Ignoriramo muho, pa še njo odženemo, če pa gremo mimo človeka, brez da bi se odzvali, pa pustimo občutek, kot da ga ni. Kot če bi koga pozdravil in nam on ne bi odzdravil. Kot da ne obstaja, kot bi mu po ovinkih rekli, da je druga, manjvredna oblika življenja. Ko pa se zgodi v družini,

Tomi in Luka, ulična prijatelja.

Marec 2006

na pragu, se delamo pametne in ko nismo dovolj predani, »vržemo puško v koruzo« in spet pristanemo pri ignoranci. Ste že slišali za reke, različne glede na kulturo? Glasijo se z enakim bistvom in to je JIN JANG. V vsaki slabi stvari je nekaj dobrega in obratno. To pa bi lahko razložili, da v nižjih slojih najdeš napake višjih slojev. Da ne pametujem preveč in ne razmišljam namesto vas!

Ste kdaj pomislili na vzrok in posledico. Veliko je vidikov, kot je veliko ljudi, zato bi nazadnje napravil smiselni zaključek. Do sedaj sem se pritoževal nad tretiranjem dotične skupine ljudi. Na koncu bi jih rad tudi okaral zaradi njihovega obnašanja, ki je, kot vaše, včasih stereotipno.

Ne mečimo se v isti koš. Živimo vsak dan in si oproščajmo napake. Pa še to! Veliko od njih občasno dela, a kaj, ko poravna račune za sobo, malico, prevoz in nič ne ostane za kvaliteto življenja. Pravila determiniranosti zelo držijo. Tudi če izvezam nepotizem, korupcijo in nove oblike zaslužnjevaja. Poglejte v svoje podjetje, pogledajte svoje vladarje.

Zaključek? Upam, da terorizem ne postane opcija.

opaža: ■ Luka pripombe in pohvale
piše: ■ Tomi GSM 040 554 825

Ti odstotki specifično odgovarjajo na tezo, da je brezdorstvo vedno stvar lastne odločitve. Pokazale so se pomembne razlike v tem pogledu med podskupinami brezdorcev. Najbolj presenetljiva je ugotovljena razlika med uporabniki alkohola/abstinenti in uporabniki prepovedanih drog. Le 64 % rednih pivcev alkohola si želi v prihodnosti z brezdorstvom prekiniti, medtem ko je takih med rednimi uporabniki prepovedanih drog kar 100 %. Je to zato, ker so še mlajši? Ali zato, ker se ne počutijo v tolikšni meri "polni" in pravi brezdorstci kot "alkoholiki" in celo tisti, katerih brezdorstvo ni povezano z alkoholom? Ali pa je to povezano z njihovim specifičnim (nerealnim) doživljanjem realnosti? Pomembno spoznanje iz analize je bilo še to, da daljšanje brezdorstkega staža kakor tudi višja sedanja starost zmanjšujeta ambicije po prenehanju tega statusa. Subjektivne možnost za prekinitve brezdorstva so torej verjetno večje pri mlajših brezdorcih in tistih, katerih brezdorstko življenje še ni tako utrjeno oz. ki še niso razvili pogleda nase kot na brezdorstca.

zadnjih 30 nočeh niso niti ene preživeli zunaj. Med vsemi temi značilnostmi najbolj ločita analizirane skupine dve: težave z duševnim zdravjem in nižja starost ob prvem brezdorstvu. Spet ugotavljamo, da ti dve značilnosti določata podskupini psihosocialno najbolj ogroženih brezdorcev.

Pogled v prihodnost – prenehanje brezdorstva

Nekaj vprašanj ankete je spraševalo po željah in pričakovanjih v zvezi z morebitnim prenehanjem brezdorstva.

88 % anketiranih si želi v prihodnosti z brezdorstvom prekiniti, 11 % pa si želi v prihodnosti ostati brezdorstec ali brezdorstca.

Zastavili smo še vprašanje "Kako verjetno se vam zdi, da vam bo uspelo v času prihodnjih treh let prekiniti z brezdorstkim življenjem in najti svoj dom?" Nanj so odgovarjali samo tisti, ki so tako željo izrazili v prejšnjem odgovoru (pa še ti niso vsi znali odgovoriti na to vprašanje). Malo manj kot polovici se je zdela ta želja povsem uresničljiva, malo manj kot 2/3 vsaj precej verjetna. 10 % se zdi njihova želja povsem ali precej neuresničljiva, 1/5 pa glede tega niha. Največ anketiranih je ob tem menila, da je pogoj za prekinitve z brezdorstvom močna lastna volja. V nasprotju s tem, kar morda implicira dosedanja analiza, le redki anketiranci menijo, da bi potrebovali pomoč pri duševnih stiskah ali celo pri zasvojenosti, potrebovali pa bi denar, stanovanje in službo. Na pomiritev s starši ali partnerjem pomislijo le zelo redki, saj so se verjetno ti odnosi že povsem pretrgali in pokvarili.

Primerjava naših ugotovitev z angleškimi

V naši raziskavi uporabljen vprašalnik je bil v nekaterih vidikih primerljiv z vprašalnikom, uporabljenem v raziskavi Prevention is better than cure (Preprečevanje je boljše od zdravljenja), ki jo je izdelala angleška organizacija Crisis (Randall in Brown, 1999). Primerljivost pa ni popolna, in sicer deloma zato, ker nismo imeli na voljo originalnega angleškega vprašalnika, le njegov opis, še bolj pa zato, ker imajo v Angliji za brezdomce na voljo vrsto oblik namestitev, ki jih pri nas nimajo. Poleg tega gre za kulturne razlike v razumevanju različnih izrazov. V nadaljevanju opisane primerjalne podatke je torej treba razlagati s precej previdnosti.

Raziskava Prevention is better than cure je bila izvedena leta 1999 na območju centralnega Londona. Raziskovalci so anketirali 120 brezdomcev, ki so jih našli v različnih "zimskih" in "nočnih" zavetiščih, hostlih, skupnostnih/podprtih stanovanjih, nekaj pa so vključili tudi takih, ki so spali zunaj ali pri prijateljih/znancih. Med njimi je bilo 100 ali 83 % moških. Pogoji za vključitev je bil, da so bili brezdomci in da so imeli (v zadnjem času) izkušnje spanja zunaj. Po njihovih podatkih (Randall in Brown, 1999) je bil zajet vzorec »primerljiv z demografskim profilom vseh brezdomcev, ki spijo zunaj v centralnem Londonu«.

Tabela 24 kaže primerjavo nekaterih ključnih značilnosti med vzorcema slovenske in angleške raziskave, in sicer % brezdomcev iz vzorcev, za katere je bila značilna določena lastnost. Hiter pogled na tabelo daje vtis presenetljive podobnosti odstotkov pri veliki večini indikatorjev. Kar pri 13 indikatorjih (od 18) se odstotki razlikujejo za 8 ali manj točk, v povprečju le za 3,6 odstotne točke. Nekoliko bolj (za 12–20 odstotnih točk) pa se razlikujejo štiri stalni spreminljivke (kaj anketirani menijo, da je bil pomembni razlog za njihovo brezdomstvo) in

ena stvarna spreminljivka (kje so preživeli prejšnjo noč). Poglejmo si nekoliko podrobneje najprej teh pet bolj razlikujočih se spreminljivk.

Ljubljanski brezdomci so v precej večjem deležu kot londonski zadnjo noč preživeli zunaj (32 % : 20 %). To razliko lahko hipotetično razložimo na dva načina. S prvim bomo povezali spanje zunaj z uporabo nedovoljenih drog. Uporabniki teh drog namreč po naših podatkih pogosteje kot drugi spijo zunaj. Vsi indikatorji iz tabele 24 v zvezi z nedovoljenimi drogami pa kažejo, da je bilo morda v vzorcu brezdomcev leta 2005 v Ljubljani več uporabnikov nedovoljenih drog kot v vzorcu leta 1999 v Londonu. Če bi bilo to res, bi to lahko razložilo večji skupni delež brezdomcev, ki spijo zunaj v Ljubljani kot v Londonu. Druga hipotetična razlaga se nanaša na dostopnost nočnih in trajnejših zavetišč oz. možnosti za poceni prenočišče sploh. Glede na daljši obstoj pojava brezdomstva v Angliji kot v Sloveniji in s tem povezano veliko bolj razvito mrežo ustanov (različnih stopenj zahtevnosti oz. različnih "višin pragov") je možna domneva, da so imeli londonski brezdomci leta 1999 več možnost za urejeno spanje, in zato manj potrebe po spanju zunaj kot pa ljubljanski brezdomci.

V delnem neskladju s tema hipotezama je podatek, da so ljubljanski brezdomci veliko pogosteje kot londonski (43 % : 26 %) menili, da je v času njihovega prvega brezdomstva obstajala še kaka alternativna možnost nastanitve. Vendar pa je (očitno) niso izkoristili. To so bile torej alternativne možnosti z nekim "ampak". Hipotetična razlaga te razlike bi morda lahko bila, da so bili naši brezdomci v času prvega brezdomstva nekoliko mlajši kot londonski. Mnogi opisi teh alternativnih možnosti so se namreč nanašali na starše ali sorodnike, kar je morda bolj značilno za mlajše osebe.

Tretja razlika se nanaša na pogostost težav z duševnim zdravjem (merjena s kombiniranim indikatorjem psihi-

atričnega obravnavanja + mnenja, da je bil to eden od razlogov za brezdomstvo), ki naj bi bila med londonski- mi brezdomci večja. Za to razliko nimamo prave razla- ge, razen morda to, da je specifičen izraz “težave z du- ševnim zdravjem”(kakor smo ga v dobesečnem prevo- du uporabili v našem vprašalniku) v angleškem kultur- nem okolju bolj znan in sprejemljiv kot v našem ter so ga zato londonski brezdomci raje sprejeli in navedli.

Tabela 24: Odstotki brezdomcev iz vzorcev dveh raziskav, za katere je bila značilna določena lastnost.

RAZISKAVA: % BREZDOMCEV, KI SO ...:	RANDALL IN BROWN, 1999	PRIČUJOČA ŠTUDIJA
... prejšnjo noč spali zunaj	20	32
... neposredno pred prvim brezdomstvom živeli pri starših ali rejnikih (upoštevan celoten vzorec ne glede na starost)	38	38
... neposredno pred prvim brezdomstvom živeli pri starših ali rejnikih (upoštevana le skupina, ki je bila stara pod 26 let)	67	69
... prepire s starši navedli kot enega od razlogov za brezdomstvo	33	31
... navedli kot enega od razlogov za brezdomstvo to, da so jih izgnali iz stanovanja	36	54
... navedli kot enega od razlogov za brezdomstvo to, da se je končal odnos s partnerjem	13	33
... menili, da je v času njihovega prvega brezdomstva obstajala še kaka druga možnost namestitve	26	43
... navedli kot enega od razlogov za brezdomstvo to, da se so bili izpostavljeni bodisi nasilju, bodisi izkorišča- nju, bodisi spolni zlorabi	38	35
... navedli, da so bili v življenju izpostavljeni bodisi nasilju, bodisi izkoriščanju, bodisi spolni zlorabi	40 ⁷	46
... bili kot otroci v vzgojnih zavodih ali podobni obliki zunajdružinske vzgoje	25	28
... imeli izkušnjo bivanja bodisi v vzgojnih zavodih ali podobni obliki zunajdružinske vzgoje bodisi v priporu/zaporu	49	52
... navedli, da so bili bodisi že obravnavani v psihiatrični ustanovi bodisi so bile njihove težave z lastnim du- ševnim zdravjem eden od razlogov za brezdomstvo	51	39
... navedli kot <u>glavni</u> razlog za brezdomstvo svoje težave z duševnim zdravjem	3	2
... imeli izkušnjo bivanja v psihiatrični ustanovi (tu niso všteti programi za zasvojene z drogami)	16	24
... imeli izkušnjo bivanja v kaki enoti za zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog ali alkohola	18	23
... navedli kot enega od razlogov za svoje brezdomstvo bodisi težave s svojim pitjem alkohola bodisi pitje koga bližnjega	33	40
... navedli kot enega od razlogov za svoje brezdomstvo težave z lastno uporabo drog	13	18
... navedli kot <u>glavnega</u> od razlogov za svoje brezdomstvo težave z lastno uporabo drog	5	6

Še pri dveh indikatorjih najdemo opazno višje % med slovenskimi brezdomci. Prvi je mnenje, da je bil končan odnos s partnerjem eden od razlogov za brezdomstvo. To razliko lahko v precejšnji meri pripišemo temu, da je bil naš vzorec brezdomcev nekoliko starejši kot londonski, saj je bilo v njem 52 % starejših od 40 let, v londonskem pa le 35 %.

Zadnjo razliko najdemo pri mnenju o tem, da je bil eden od razlogov za brezdomstvo to, da so osebo izgnali iz stanovanja. Za to razliko ne najdemo smiselne razlage.

Pri ostalih indikatorjih pa najdemo – kot rečeno – presenetljive podobnosti. Te govorijo o tem, da je

7 Tu gre izjemoma za podatek iz študije Smith in drugi, 1998, ki jo citirata Randall in Brown, 1999.

sodobno brezdomstvo globalen pojav oz. da predstavlja individualni in družbeni odgovor na podobne družbene razmere, ki se v Angliji in Sloveniji očitno strukturirajo zelo podobno.

Zaključki

Brezdomstvo je kompleksen in strukturiran družbeni pojav. To pomeni, da ne obstaja samo en tip brezdomstva, samo ena vrsta življenjske kariere brezdomca, samo eno življenje brezdomskega življenjskega sloga. Brezdomec lahko postaneš v različnih življenjskih obdobjih, zaradi različnih razlogov in z različnim življenjskim ozadjem. Vseeno pa je vsemu brezdomstvu (ali skoraj vsemu) v razvitih (zahodnih) državah skupno pretrganje konvencionalnih socialnih mrež, bolj ali manj večstransko obubožanje (z vidika različnih kapitalov) in slab ali poslabšujoč dostop do različnih družbenih izvorov.

V naši analizi smo potrdili večino spoznanj o psihosocialnih značilnostih brezdomcev, kakor so poznana iz mnogih raziskav brezdomstva. Pri tem smo našli kar presenetljivo podobnost z izsledki angleške raziskave Prevention is better than cure, ki smo jo sicer vzeli za izhodišče anketiranja brezdomcev v Ljubljani.

Brezdomstvo nastaja na kompleksnem biografskem ozadju, ki vključuje najrazličnejše socialne in okoljske, družinske, kulturne in podobne dejavnike, k nastanku in vzdrževanju brezdomskega življenja kot individualnega odziva na življenjsko situacijo pa prispevajo še specifične osebnostne značilnosti, ki predstavljajo nekakšno kristalizacijo okoljskih vplivov in posledic osebnih odločitev.

V razlagi teh procesov je običajno govoriti o dejavnih tveganja in varovalnih dejavnikih na eni strani ter

o posameznikovih odločitvah na drugi. Če govorimo o brezdomstvu, so ključne npr. odločitve za odhod "na cesto", za "vztrajanje" na cesti, za prekinitve življenja na cesti. Seveda pa vse te odločitve ne potekajo v vakuumu ali v svetu popolne prostosti, temveč v konkretnih življenjskih situacijah, ki so praviloma zelo omejene in krizne. Odločitev za brezdomstvo – pa ne glede na to, ali doživlja, da se je tako sam odločil, ali pa, da je bil k temu prisiljen⁸ – za posameznika (domnevno) vedno pomeni težko odločitev in tako, ki se njemu zdi v konkretni življenjski situaciji najboljša ... med možnimi, seveda.

Največja skupina brezdomcev se poda (ali je v to prisiljena?) v brezdomsko življenje v obdobju adolescence; v veliki večini tako, da zapustijo svoj dom (ali so iz njega vrženi) po obdobju resnih konfliktov s starši (ali rejniki). Samo varianta te situacije je tista, ko ima posameznik med bivanjem doma in brezdomstvom še obdobje bivanja v vzgojnem zavodu ali morda na psihiatriji ali enoti za obravnavanje zasvojenosti ali v zaporu. Obdobje bivanja s starši (ali v alternativnih oblikah domov) je za mnoge zaznamovano z nasiljem ali izkoriščanjem/zlorabo. Veliko brezdomcev poroča tudi o mnogih znakih zasvojenosti in težav z duševnim zdravjem pri starših. Konflikt, ki se konča z odhodom enega od doma, torej ni "vzrok", ampak je praviloma le zadnje dejanje dolgo trajajoče drame, ki sega veliko let nazaj ali vse do brezdomčevega zgodnjega otroštva.

Druga običajna krizna situacija je razpad socialne mreže, posebej partnerskega odnosa v – bolj ali manj – obdobju odraslosti (večinoma v poznih 20. in 30. letih). Tudi v takih primerih odhod od doma ni posledica enkratnega konflikta ali krize, temveč dalj časa trajajočega napetega in razpadajočega odnosa, ki se pač v nekem trenutku usodno zaostri. Pri tem

⁸ Oba "razloga" spadata med tri najbolj pogosto navedene razloge za brezdomstvo: 59 % naših anketiranih je reklo, da so se tako sami odločili, hkrati pa jih je 54 % reklo, da so bili k temu prisiljeni.

in memoriam Luka Vižintin Brumen (1984-2006)

Bil je torek zvečer, 7. novembra, ko smo se zbrali v klubu Zakon na Vrhniki na posebnem pesniškem dogodku. Lokalni in iz Ljubljane uvoženi publiki smo uvodoma predstavili ozadje našega časopisa, ekipo ustvarjalcev, pretekle izkušnje in načrte za prihodnost. Nekaj poslušalcev se je vključilo v pogovor z odzivi in predlogi za časopis ter konkretnimi izkušnjami s prodajalci.

Potem pa se je začelo pesnikovanje. Predstavila sta se dva slovenska poeta, ki smo ju oba že gostili na straneh našega uličnega časopisa. Prvi je oder zavzel Jure Kunaver, ki je bral svoje pesmi iz vseh obdobja dolgotrajnega ustvarjanja. V živo

pesmi iz ust avtorja zazvenijo povsem drugače, kot ko jih sam pri sebi bereš, Jure pa je z zvočnim interpretiranjem in tempom dosegel še prav posebno vzdušje.

Sledil je Josip Kalašnikov, punk poet, iz katerega so kar vreli izseki čudovito jezne kratke proze in poezije, vmes pa nas je zabaval s svojimi pikrimi provokativnimi komentarji. Nastop je posvetil svojemu prijatelju in soborcu proti sistemu, prezgodaj preminulemu Luki Vižintin Brumnu. Luka

je tudi sam pisal in objavljala pesmi v Kra-
ljih ulice pod psevdoni-
mom NLP. Spominjali
se ga bomo po njego-
vi nežnosti, dobremu
srcu, ljubezni do glas-
be in poezije.

✠ M.V.

DOMOVINA

Kaj je to?

Je to jezik, ki ga govorim

Je to prasec, ki ga žremo

Je to vino, ki ga žlampamo

Je to domovina

Je to predsednik, ki ga volimo

Je to le sonce, ki nas greje ali morje, ki nas obliva

Je to domovina

Kaj je to domovina

Kaj je ta bebavi imaginami pojem, ki nič ne pomeni

Mati, domovina je rdeče sranje

Mami, kaj je s tem hotel povedat pesnik

Sine, nekaj gnilega je v deželi Danski Šentflorjanski

✠ Josip Kalašnikov

Foto * Domen Repnik

LABORATORIJSKE PODGANE

Nekatere izmed nas posrkajo že iz maternice,
druge poberejo iz kanalizacije civilizacije,
v imenu znanosti nam 3x na dan
vbrizgavajo kemikalije v telo,
Svetijo nam v oči
kakor da bodo tako pregnali temo...
Tema brez sanj...

Najprej nas oropajo svobode,
za konec pa še čustev.
Čeprav so nas oropali možganov,
nas niso oropali zob, ki jih kažemo smrti!
Usta več niso vajena nasmehov,
oči so postale mrtev aparat.
Gensko spremenjeni s tremi ušesi
vohljamo za dodatnim strupom,
da zapolnimo praznino... temo.

✠ NLP

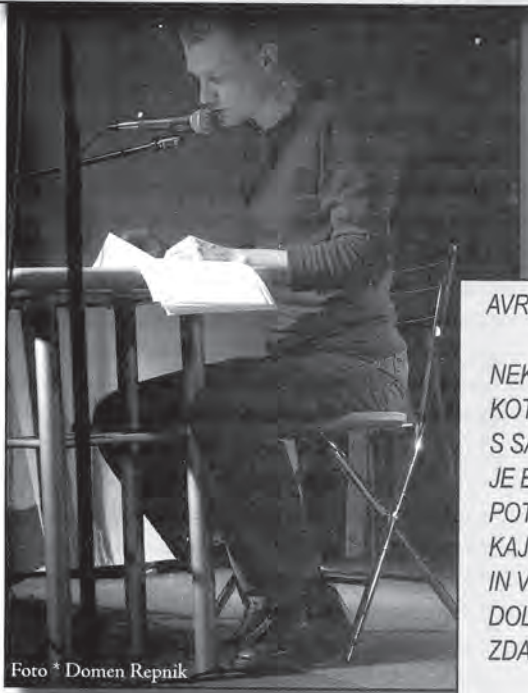

Foto * Domen Repnik

AVRE

NEKOČ JE VSAKDO IMEL AVRO
KOT KAKŠEN SREČEN SVETNIK,
S SAMIMI SVETLIMI AVRAMI
JE BIL NAPOLNJEN ŠOLSKI HODNIK.
POTEM PA NE VEM,
KAJ SE JE ZGODILO Z MANO
IN VSEMI TISTIMI LJUDMI.
DOLGI HODNIK JE NAJBRŽ ŠE POLN,
ZDAJ DOSTI MLAJŠE LUČI.

✠ Jure Kunaver

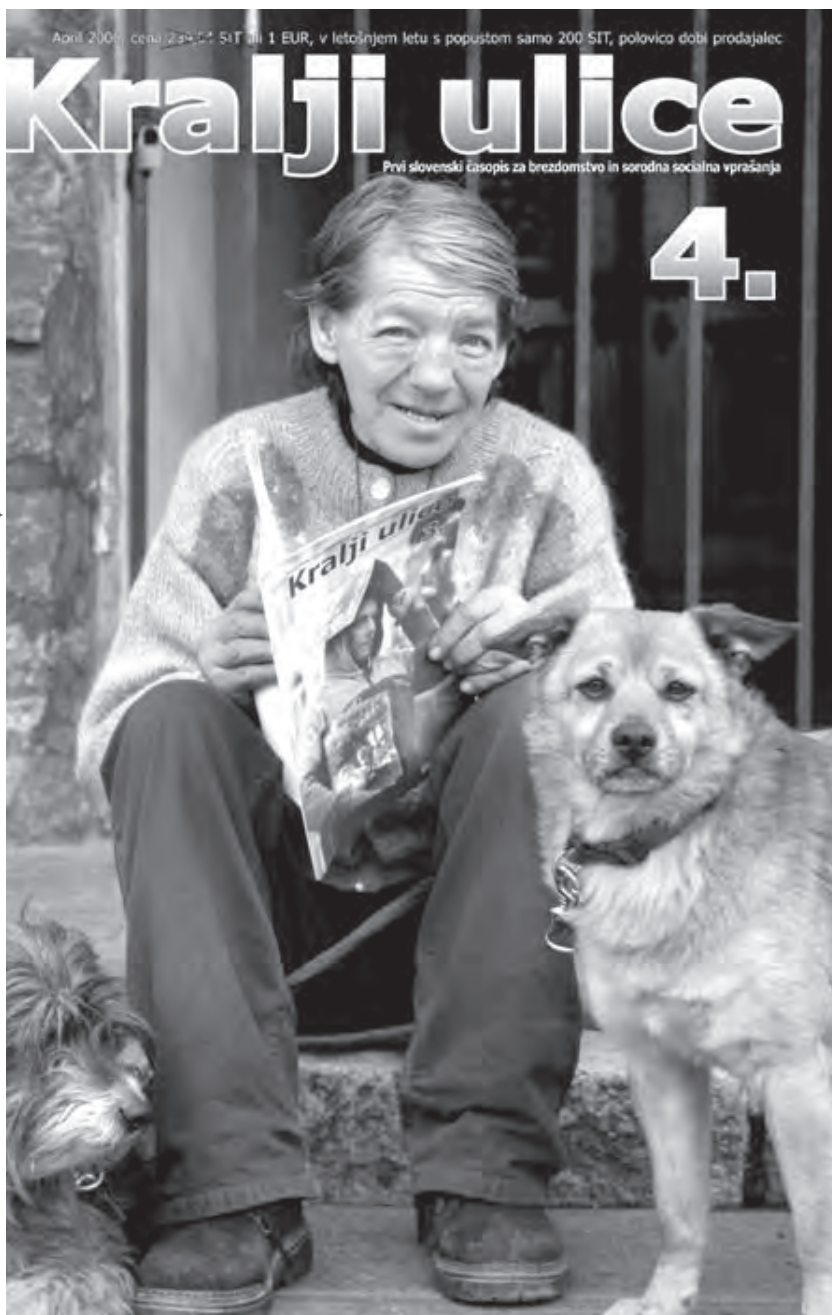
spet niso nepomembne osebnostne lastnosti, vzorci vedenja, materialna situacija in socialna umeščenost obeh partnerjev – v nekaterih primerih smo izvedeli, da so tudi partnerke naših brezdomcev imele v svojih biografijah mnoge ogrožajoče dejavnike. Tudi partnerski konflikti so pogosto označeni z nasi-

ljem, zasvojenostmi, duševnimi težavami, revščino itd. Vendar pa v veliki večini brezdomci postanejo moški – tako pri nas kot tudi drugje po svetu.

Tretji scenarij prehoda v brezdomstvo je brez neposredno predhodne krize in pretrganja odnosne mreže, ki bi ga lahko označili z (enkratnim) odhodom od staršev ali partnerja. Gre za ljudi, ki so v taki ali drugačni obliki namestitve živeli sami, potem pa jih je "zavil finančni vijak", kar je lahko spremljala izguba službe ali drugih virov dohodkov, zadolževanje, rubeži, padanje po lestvici kakovosti prebivališč itd. K vsemu temu pogosto prispeva tudi zaostrovanje težav z duševnim zdravjem ali zasvojenostjo, oboje pa v kontekstu nedelujočih ali raztrganih (ali nespletnih) socialnih in drugih varovalnih mrež.

Vse to pa ne bi povzročilo brezdomstva, če bi bile na voljo lahko dostopne in dovolj cenene možnosti namestitve. V odsotnosti teh pa se izkaže odhod na cesto kot (subjektivno) najboljša ali edina preostala možnost.

Naše anketiranje pa je pokazalo še na poseben (slabši) položaj t. i. ogroženih pod-skupin znotraj večje skupine brezdomcev. Po naših ugotovitvah so to predvsem tisti s težavami v duševnem zdravju, tisti, ki so prvič izkusili brezdomsko življenje v mlajših letih, manj izobraženi in tisti, ki so vsakodnevni uporabniki prepovedanih drog.⁹ Tem bi morala biti posvečena posebna pozornost v strokovnem delu in razvijanju programov, saj so v povprečju bolj psihosocialno oškodovani, imajo slabši položaj in več dejavnikov tveganja. To bi moral biti eden od ciljev politike na tem področju, pa čeprav ti brezdomci verjetno hkrati predstavljajo tudi skupino, ki jo strokovni in laični delavci, ki delajo z njimi, doživljajo kot "težjo" in morda tudi manj perspektivno.

9 Med njimi je še posebno zahtevna skupina tistih, ki so zasvojeni z dovoljenimi IN nedovoljenimi drogami, hkrati pa imajo še težave z duševnim zdravjem.

4 Institucionalna mreža na področju brezdomstva v Ljubljani

V tem poglavju predstavljamo mrežo institucij oz. organizacij, tako vladnih kot nevladnih, ki se v Ljubljani ukvarjajo z brezdomstvom. Opišemo posamezne organizacije in njihov obseg delovanja; nekateri opisi pa so obogateni še s kakim dodatnim vidikom. Navedene so organizacije, ki jih brezdomci na področju Ljubljane uporabljajo v večji meri, pa tudi če njihova osnovna dejavnost ni namenjena brezdomcem, ampak denimo uporabnikom nedovoljenih drog. Tiste organizacije, ki jih obiskujejo zgolj posamezni brezdomci, niso opisane, prav tako so izpuščene nekatere župnijske ponudbe nudenja hrane posameznim brezdomcem. Te tudi ne delujejo tako transparentno, da bi jih lahko zanesljivo evidentirali.

Opisi organizacij so nastali v raziskavi o brezdomstvu v Ljubljani, ki smo jo izvajali v letih 2005/2006. Naši viri informacij so bili: obiski ustanov, pogovori z za-

poslenimi v organizacijah, anketiranje brezdomcev, pogovori z brezdomci, opazovanje z udeležbo; pri nekaterih organizacijah smo si lahko pomagali tudi z dokumenti o njihovem delovanju, npr. z opisom dejavnosti. Od časa, ko je bila raziskava že končana, pa do oktobra 2007 se je institucionalna mreža v Ljubljani občutno spremenila. Predvsem se je institucionalna mreža spremenila v smislu, da so nekatere organizacije dopolnile svoje ponudbe, pojavilo se je nekaj povsem novih ponudb, ena od organizacij (CARS – center za preventivo AIDS-a in ranljive skupine; Dnevni center za uporabnike nedovoljenih drog) pa je v vmesnem času prenehala delovati. Opise, kakor so nastali ob koncu raziskave, smo predstavnikom organizacij poslali v dopolnitev v septembru 2007, tiste organizacije, katerih podatkov prej nismo imeli, pa smo naknadno prosili, naj nam posredujejo osnovne podatke o svojem delovanju.

avtorica* Luna J. Šribar

UVODNIK

DILEMA

Tale časopis bi bil prav gotovo lahko veliko bolj donosen. Za začetek bi lahko začeli nuditi oglaševalski prostor. Velike firme, bi nam zato, da lahko oglašujejo pri nas, plačevale mastne denarce. Sploh ne vem zakaj naša urednica temu tako trmasto nasprotuje. Potem bi lahko po delih prodali društvo Kralji ulice, ki je izdajatelj časopisa, najboljšim ponudnikom in spet mastno zaslužili. Kupila bi nas velika, dobro stoječa podjetja, v katerih bi, če bi šlo vse po sreči, imela svoje deleže tudi država. Naši največji oglaševalci bi postali naši lastniki in podjetja, ki bi imela večinske deleže naših lastnikov. Ustvarjali bi toliko dobička, da bi vsi naši cestni novinarji in novinarke z delom od osmih do štirih in malo čez, lahko zaslužili dostojno novinarsko plačo, si najeli stanovanje in se spet fino vklopili nazaj v družbo. Tako jim ne bi bilo več treba pisati čez sistem in ves čas, že s tem kar so, opozarjati na vse nepravilnosti naše družbe. Nasploh bi lahko nehali poročati o teh težkih, morečih, socialnih tematikah. Kdo bo pa to mesec za mesecem prebiral?! Sicer pa si nam z

uredniško politiko sploh ne bi bilo treba več beliti glave. Za vse bi poskrbeli naši večinski lastniki, v nadzorni svet bi postavili svoje ljudi, ti bi imenovali upravo, ki potem imenuje odgovornega urednika. Pač, prišlo bi do nekaj kadrovskih menjav, seveda v dobro časopisa. Najbrž bi bilo treba zamenjati uredniški odbor, pa urednico seveda in postaviti na položaje ljudi, ki vedo o katerih tematikah je vredno poročati, na kakšen način se o njih piše in o katerih stvareh sploh ni vredno pisati oziroma škodi ugledu časopisa (beri njegovim lastnikom, med katerimi bi bila posredno tudi država). Ali pa bi naredili tako, kot so naredili na Financah in bi se direktorska in uredniška funkcija kar združili. Zakaj bi komplicirali po nepotrebnem. Kakorkoli, naši cestni novinarji bi v kratkem času ugotovili, da se je uredniška politika spremenila in je daleč od tega zaradi česar so se na začetku pridružili časopisu. Ugotovili bi, da ne morejo več pisati kot prej, da jim nekaterih tekstov sploh ne objavijo brez pojasnila. Nekateri novinarji bi se poskušali konstantnim pritiskom nad njihovim delom prilagoditi, drugi bi se upirali, tretji spet pa bi poslali vse v k... in odšli na cesto. Mislim, da bo treba spremeniti naslov uvodnika.

Opis organizacij, ki se na območju Ljubljane ukvarjajo z brezdomstvom

Podatke o posameznih organizacijah smo dobili iz pogovorov s koordinatorji programov, drugimi delavci v organizacijah, prostovoljci in uporabniki. Povratne informacije o ustanovah s strani uporabnikov smo dobili tudi prek anketiranja brezdomcev ali iz intervjujev, pa tudi iz bolj neformalnih pogovorov z njimi. Podatki iz pogovorov s koordinatorji programov so v večini primerov dopolnjeni z opazovanjem z udeležbo in z analizo refleksij zunanjih obiskovalcev teh programov. Po opravljeni raziskavi in pred objavo smo opise organizacij poslali v dopolnitev ključnim osebam programov.

Zavetišče za brezdomce Poljanska

Zavetišče za brezdomce je od leta 1988 delovalo kot razdelilnica hrane, ki se je nahajala v neposredni bližini sedanjega zavetišča, a na drugi lokaciji. Postopoma se je pojavila potreba po prostoru, kjer bi vse večje število brezdomcev lahko tudi prespalo. Z novembrom 1993 se je zavetišče preselilo v nove prostore, kjer lahko nudi možnost bivanja in hrane brezdomcem. Zavetišče deluje na Poljanski cesti v okviru Centra za socialno delo Ljubljana Center.

Vsak dan se poleg brezdomcev v zavetišču oglasijo tudi drugi občani, ki jim je dnevno na voljo povprečno 100 obrokov tople hrane. Razdeljevanje hrane poteka vsak dan med 11.30 in 13.00 uro. Na kosilo po pripovedovanju zaposlenih prihaja vedno več ljudi. V letu 2007 je obisk dostikrat presegel 120 uporabnikov. Ob koncu meseca se število poveča, ker poleg brezdomcev pridejo še upokojenci in drugi ljudje, katerih prihodki ne zadoščajo za preživetje in jim takrat zaradi nizkih pokojnin zmanjka denarja za preživetje. Novost so v zadnjem času prebivalci drugih evropskih držav, ki pridejo v Slovenijo brez sredstev za preživljanje in so vedno

bolj vidni med brezdomci. Predvsem so to državljani Češke, Slovaške, Poljske, Romunije in Madžarske. Letošnje leto je njihovo število nekajkrat pomenilo četrtno obiskovalcev Razdeljevalnice hrane, kar domačinom ni bilo všeč, saj je hrane zmanjkovalo.

Poleg hrane nudijo delavci v zavetišču vsem uporabnikom spoštljiv odnos, pomoč pri urejanju različnih formalnih in osebnih zadev ter motivacijo za konstruktivno reševanje življenjskih stisk.

Poleg razdelilnice hrane so v isti stavbi tudi bivališča, ki sprejmejo 28 stalno nameščenih ljudi. Za pridobitev zatočišča oz. sobe v stavbi je potrebna odločba pristojnega centra za socialno delo, kar pomeni, da tam nastanjeni uživajo socialno pomoč v funkcionalni obliki. Z drugimi besedami to pomeni, da se pri nastanjenemu posamezniku velik del socialne podpore (ta znaša do 205,57 €) avtomatično prelije v plačilo bivališča za brezdomca. Vse ugodnosti zavetišča, temelječe na hišnem redu, so tem posameznikom na voljo 24 ur dnevno. Spanje je mogoče od 19. ure zvečer do 8. ure zjutraj. Uporabniki sami čistijo prostore (po razporedu uslužbencev) med 8. in 9. uro zjutraj. Brez utemeljenega razloga (bolezen, pospravljanje, skrb za higieno itd.) zadrževanje v spalnicah prek dneva ni dovoljeno. Čez dan (do kosila in po njem) se lahko tisti, ki nimajo nobenih zunanjih opravkov ali dela, zadržujejo v dnevnem prostoru. Na voljo jim je tudi čajna kuhinja, ki se med kosilom spremeni v prostor za razdeljevanje obrokov.

Čas bivanja za posameznega brezdomca v zavetišču (v bivalni enoti) ni omejen, prostor za naslednjega se sprostí po smrti nekoga ali ko ta iz različnih razlogov zapusti bivališče, kar pa se ne dogaja prav pogosto. Čeprav ni pogojev, ki bi posameznika, ki biva v zavetišču, spodbujali k mobilnosti, pa je doktrina zaposlenih še vedno usmerjena k želji po pozitivnih spremembah. Kljub prizadevanju, da

Umetnik – duševni bolnik

Umetnik je ob pol enajstih zvečer vstal iz postelje, naveličan je bil čakanja prijatelja, ki bi mu moral prinesiti denar od zadnjih risb, kupljenih od njega. Prijatelj je že cel dan rahlo okajen, pije alkohol, pa še kaj pokadi, če ga kdo povabi.

Umetnik trenutno nima za platno in osnovne barve, da bi lahko slikal, zato se je odločil za pisanje. To je njegova četrta knjiga. Tretjo knjigo je poslal v založbo in čaka, če mu jo bodo objavili, da vsaj nekaj zasluži. Ostale knjige pa še niso dodelane. Umetnik je sanjač, upa da bo na kakšnem področju uspel. Saj je umetnik od rojstva.

Živi v neki državni hiši, ker je izgubil hišo in psa, zato ker je pred leti, leta 2000, psihično zbolel. Če si umetnik, si to na vsakem področju. On se je tedaj zavzemal za resnico. Ker drugega ni delal, kot risal, slikal in preprodajal marihuano. Nekaj slik so mu ukradli, ker so bile tako dobre, ampak on od tega ne more živeti, od komplimenta, mislim.

Živel je v neki starejši hiši, prvo nadstropje je bilo njegovo, od psa, punce, prijateljev in kupcev trave. Nekega dne si je nabavil neko literaturo, ki ga je kar odnesla, zraven je seveda kadil prekomerne količine trave. Mislim, da se je umetnik sam spravljal na rob pameti, iskal pa je le resnico.

S travo je toliko zaslužil, da je lahko normalno živel, aja, pa tudi pil je, najraje pivo. Včasih sem bil pri njem na obisku. O njem lahko pišem zato, ker ga le jaz poznam. Mogoče se motim, ampak njega nihče drug ne pozna. Zdaj ima malo prijateljev, razen mene, pa še koga, tudi tistega, ki ga je danes zajebaval in mu ni prinesel denarja.

Ko se je preveč ukvarjal s čudno literaturo, se mu je vse bolj jasnilo, uspel je pobegniti normalno delujočim možganom in je začel uporabljati mnogo več, ni pa vedel, da to območje varuje vesoljska policija. To so neke sile, nadnaravne, prihajajo pa iz zraka.

Umetnika je na neki njegovi poti nekaj preusmerilo, moral se je skriti in tako je razbil šipo na balkonskih vratih, da se je lahko skril. Potem so ga našli in ga bolnega odpeljal v zapot.

Pred tem sta šla s prijateljem z vespo malo na izlet po Dolenjski. Popila sta liter domačega vina in pokadila en joint. Vse skupaj se je dogajalo pred neko vikendico. Kasneje se je umetnik skoraj zastrupil, ker je dal v usta neke oreške, ki so bili tam nastavljeni, skoraj je umrl, saj je bil v njih močan strup. Rešil se je tako, da si je poplaknil usta z veliko vode iz studenca, na katerem so plavali lokvanji. Na začetku njune poti ju je hotel nekdo ubiti z belim kombijem, za las je manjkalo.

Aja, pred vikendico je bilo vse nekaj čudno, postavljene so bile nove ograde, znotraj katerih so bile srne, ovce in druge živali, izgledalo je, kot da čakajo na Noetovo barko. Ob zidu vikendice pa je bilo razstavljeno eno veliko belo jajce, za njim je pa bila slika črnega mustanga. Odpeljala sta se v dolino, kjer je imel nek tip veliko leseno hišo ob potoku. Tam sta bila dva Rusa, en je v potoku iz kamnov naredil manjši bazen, no ja, pa še jaz sem bil tam, aja, pa rdeča preproga je bila postavljena za umetnika. On je bil edini, ki mu je uspelo hoditi brez glave okrog. Saj je bil zmeraj v stanju meditacije. Ostali niso vedeli v kateri dimenziji se nahaja.

Tam je bil še en hud pes, ki ga je lastnik zaklenil v hišo. Potem smo odšli, umetnik je pa začel dvomit v prijatelja, če je res prijatelj in za katero stran dela. Med potjo sta se skregala, saj ga prijatelj ni razumel, potem sta se pobotala. Bilo je pri nekem gozdu, ko je prijatelj stopil do njega in se hotel pretepati a ga je umetnik z vso silo vrgel ob zemljo. Iz gozda je priletelo 10 netopirjev. Umetnik ni mogel verjeti. Pomislil je, kaj pa, če sem jaz vampir, ali pa sem to bil v prejšnjem življenju. Ko je doma prebiral knjige, je hotel izvedeti samo resnico in nič drugega, ampak zdaj, po štirih letih, se ukvarja s pisanjem, tako kot jaz.

Zgodba, ki vam jo pripovedujem, temelji na resničnih prigodah, ki so se zgodile in se še dogajajo. Kajti on, moj prijatelj do groba, bo verjetno še dolgo živel. Brez njega bi mi bilo dolgčas, od kod bi potem jemal navdih za svoje pisanje.

Bog te živi, Umetnik.

Se nadaljuje.

α Nix

APRIL 2006

bi bilo zavetišče le začasna točka na življenjski poti nekoga in da bi iz njega posameznik odšel na bolje, pa ni prav pogosto tako. Le redki gredo iz zavetišča na svoje, večini pa bivanje v zavetišču po pripovedovanju zaposlenih predstavlja bolj ali manj "zadnjo postajo", točneje za dve tretjini uporabnikov.

Novembra 2004 se je program zavetišča razširil na Prenočišče za brezdomce, ki je zavetišče odprtega oziroma prehodnega tipa. Gre za bivalne zabojnike, ki so manj gotova in tudi manj dokončna oblika nastanitve, posamezniki v njih bolj fluktuirajo, seveda iz različnih razlogov. V zabojnikih se posamezniki prek dneva ne smejo zadrževati. V ta prenočišča lahko pride kdorkoli; vsak dan so to lahko druge osebe, prenočevanje v zabojnikih pa je brezplačno.

Prenočišče se odpre ob 20.00 zvečer in zapre ob 8.00 zjutraj. Sprejme lahko 18 oseb, ki ob tem lahko poskrbijo tudi za osebno higieno – temu je namenjen dodatni zabojnik. To je nezanesljiva bivalna oblika, ki nudi posamezniku zelo nizek bivanjski standard, zgolj prenočišče od večera do jutra v družbi različnih, menjajočih se ljudi. Ker to marsikomu ne ustreza ali ne zadošča, si morda iz tega razloga poskuša iskati kaj drugega. Po drugi strani posameznik tu izgubi posteljo, če zvečer ne pride pravočasno. Seveda pa se za stalno obliko oz. za zabojnike odloča različna populacija z različnimi življenjskimi pogoji in potrebami. Ker je v prenočišče praviloma prihajalo več ljudi, kot je ležišč, se je uveljavilo pravilo, da ima pri sprejemu prednost tisti (tista), ki je prenočeval/-a že prejšnjo noč. Ostali morajo počakati na izpraznjeno ležišče. Če se ob dogovorjenem času uporabnik ne pojavi, zasede njegovo mesto drugi, sam pa se znajde med čakajočimi.

Poleg prepovedi vnašanja alkohola, orožja in ukradenih stvari v zavetišče je pomembno pravilo seveda še nenasilje. Nasilja v zavetišču ne tolerirajo. Za-

radi nasilnosti uporabniki izgubijo pravico obiskovanja zavetišča.

Poleg že omenjenih dejavnosti so pomembne dejavnosti zavetišča še: svetovalno in animacijsko delo, zbiranje in razdeljevanje oblačil ter skrb za zdravje in pravočasno usmerjanje brezdomcev v različne zdravstvene institucije. Težave se predvsem pojavijo takrat, ko nekdo hudo zboli, ker delavci v zavetišču niso usposobljeni za nego teh ljudi, drugod pa jih pogosto ne želijo sprejeti. Ena izmed zelo pomembnih ustanov, s katero tesno sodelujejo, je ambulanta s posvetovalnico za osebe brez zdravstvenega zavarovanja – ProBono.

Viri financiranja zavetišča so prispevki uporabnikov, donatorji ter seveda mesto in država. Največji strošek predstavlja hrana. Poleg vodje zavetišča so zaposleni še štirje delavci.

Ambulanta s posvetovalnico za osebe brez zdravstvenega zavarovanja – ProBono

Ambulanta s posvetovalnico za osebe brez zdravstvenega zavarovanja je bila ob odprtju zamišljena kot projekt za kratek čas; le dokler se stvari glede nezavarovanih oseb sistemsko ne uredijo. Ustanovljena je bila januarja leta 2002, torej pred skoraj šestimi leti, obenem pa je v naši družbi vse več ljudi, ki izpadejo iz zdravstvenega sistema oz. v njem ne najdejo svojega mesta. Torej je ambulanta ProBono vedno bolj potrebna, sistemskih rešitev glede zdravstvenega varstva najranljivejših skupin pa ni videti.

Njeni ustanovitelji so štirje: mestna občina Ljubljana, župnijska Karitas Šepanja vas (ki je z zdravstvenimi storitvami začela kar v okviru Karitas), Zdravstveni dom Ljubljana in Slovenska filantropija. V Ambulanti s posvetovalnico ProBono so tri osebe zaposlene s polnim delovnim časom (socialna delavka, medicinska sestra in čistilka, ki skrbi tudi za

to, da se brezdomci, ki obiščejo ambulantno, pred pregledom pri zdravniku okopajo, razdeli jim spodnje perilo, nogavice, brisače – dobljene od Karitasa ali z donacijami), 38 zdravnikov pa dela prostovoljno (ginekologi, psihiatri, pulmologi, internisti, pediatri, fiziologi, nevrologi ...).

Ambulanta je razdeljena na medicinski del in del socialne službe. Večina uporabnikov potrebuje oboje, pogosto pa uporabniki organizacijo obiščejo le zaradi zdravstvenih težav in storitev socialne delavke ne potrebujejo. Socialna delavka skrbi za to, da se uporabniki čim hitreje osnovno zdravstveno zavarujejo, če je to seveda možno, in se vključijo v trenutni zdravstveni sistem. Socialna služba znotraj te ustanove se sooča predvsem s težavami stalne namestitve uporabnikov ter sodelovanja s centri za socialno delo glede denarnih pomoči in drugih storitev. V splošni in številnih specialističnih ambulantah izvajajo zdravstvene storitve za brezdomce, tujce, izbrisane, slovenske državljane brez stalnega prebivališča, bivše podjetnike z dolgovi iz prispevkov za zdravstveno in pokojninsko zavarovanje, Rome ter druge osebe brez zdravstvenega zavarovanja na območju MOL. Socialno ogroženim osebam se pomaga še pri urejanju bivališča, statusa, zavarovanja in socialne pomoči. Poleg ambulate delujejo tudi posvetovalnice, in sicer splošna, otroška, za nosečnice in diabetike.

Zdravila se zagotavljajo prek donacij Lekarne Ljubljana, proizvajalcev farmacevtskih proizvodov (Lek, Krka, Bayer), zdravstvenih domov in zasebnih zdravnikov, individualnih donatorjev, Ministrstva za obrambo – Vojaške zdravstvene službe, Karitas Sežana in podobnih donatorjev, stroške dela socialne delavke financira MOL, preostalo pa financira Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

V letu od avgusta 2004 do avgusta 2005 (ko so bili zbrani in zabeleženi nam dostopni podatki) je bila

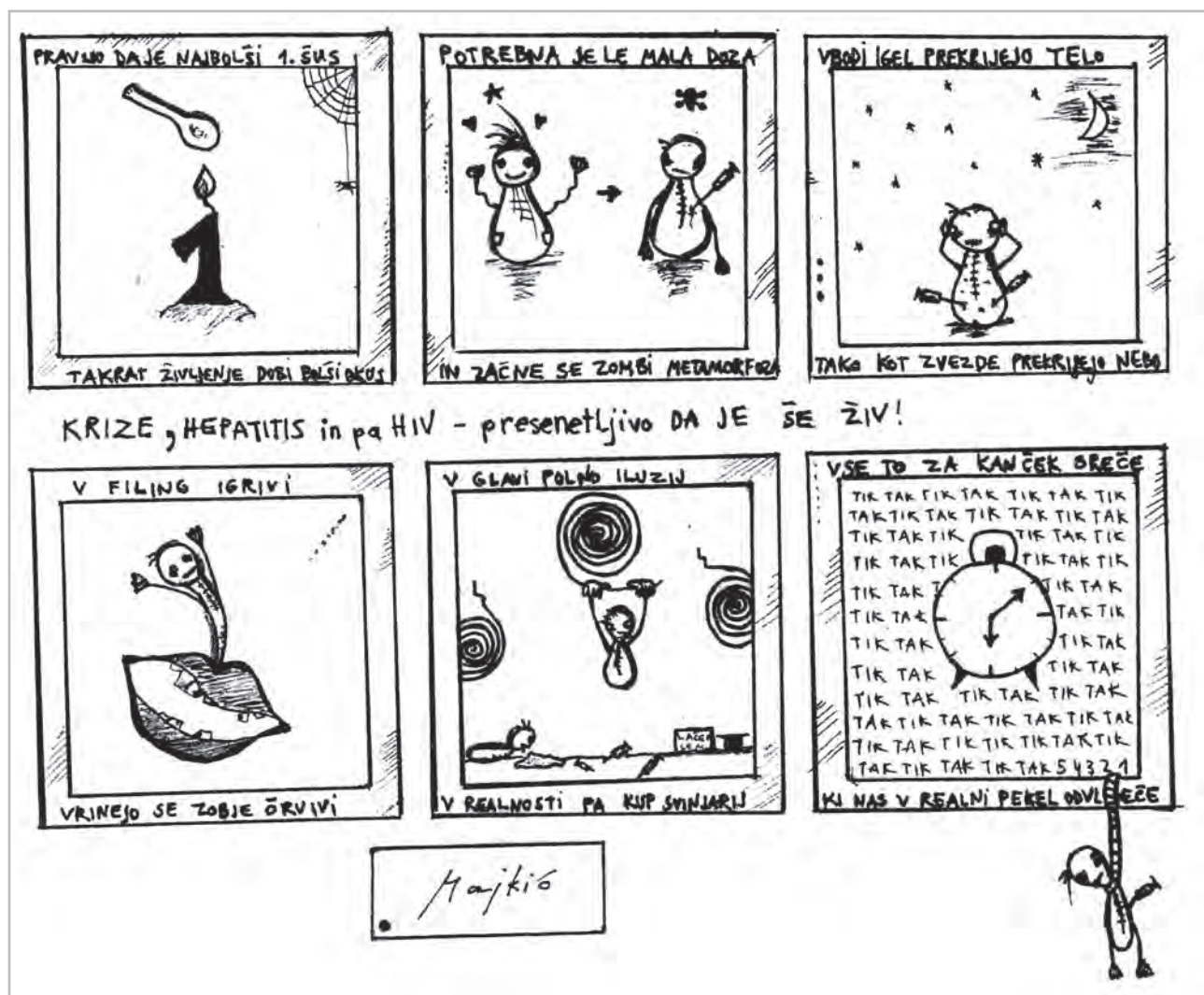
posvetovalnica deležna 300 obiskov 300 različnih ljudi. Od tega je bilo 55 brezdomcev s slovenskim državljanstvom in 6 brezdomcev tujcev; ostalo so bili tujci, azilanti, Romi ... V letu 2004 so v posvetovalnici obravnavali 24 % žensk. Zanimivo je, da je 80 % obravnavanih brezdomcev v posvetovalnici rojenih v 50. letih prejšnjega stoletja. S prehodom v kapitalizem se je po mnenju strokovnjakov, zaposlenih v tej organizaciji, spremenila tudi splošna dostopnost zdravstvenih storitev. Na primer, Ministrstvo za zdravstvo plačuje manj računov za obvezno medicinsko pomoč, kar naj bi bila njegova pristojnost, ambulanta ProBono pa se sooča s posamezniki, ki teh računov niso sposobni plačati sami in jim pomaga pri uveljavljanju njihove pravice. V ambulantni je obiskov seveda več kot pri socialni delavki, in sicer okoli 600 različnih ljudi letno.

Organizacija torej deluje na dveh področjih – zdravstveni del pokrivajo sestra in zdravniki prostovoljci, socialni del pa pokriva socialna delavka. Zdravniki so vsi po vrsti prostovoljci, vse skupaj pa vodi idejni vodja projekta, upokojeni zdravnik dr. Aleksander Doplihar.

Ambulanta ni namenjena uživalcem nedovoljenih drog.

Zavetišče za brezdomne uživalce nedovoljenih drog

Začetki Zavetišča za brezdomne uživalce nedovoljenih drog segajo v leto 2000, ko so delovali v Fužinah v najetem stanovanju – bivanjski enoti. Program se je razvil na osnovi samopomočne organizacije. Leta 2002 so v Fužinah zaradi težav s sosedi prostore zaprli. Novembra 2002 so najeli pritlično hišo v Centru Ljubljane, jo primerno namenu obnovili in opremili, prostore v obliki, kot jo imajo sedaj, pa so odprli 15. februarja 2003. Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev je Zavetišče leta 2004 pre-

šlo pod okrilje Aids fundacije Robert (AFR). Zaradi številnih nepravilnosti v delovanju AFR si je Zavetišče v letu 2005 poiskalo drugo krovno organizacijo – Altro, Odbor za novosti v duševnem zdravju.

To zavetišče se nahaja v centru Ljubljane, še celo bolj centralno lokacijo ima kot tisto na Poljanski, vendar je obenem skrito očem množice. Verjetno zanj vedo le tisti, ki so imeli take ali drugačne opravke z njim. Morda je kdo zanj slišal prek medijev, vendarle pa ga ni prav lahko najti.

Njihov odpiralni čas je v primerjavi z ostalimi ustanovami pozen, in sicer v večernih in nočnih urah

– od 19.30 pa vse do 9. ali 10. dopoldanske ure (po- zimi se bivalni čas malo podaljša), ob koncih tedna in med prazniki pa je odprto ves dan.

Imajo 14 postelj. Ležišča so razporejena v treh bi- valnih sobah s pogradi. Po pripovedovanju vodje zavetišča so imeli tudi že 18 ali 19 ljudi nastanjenih hkrati, in sicer v obdobjih hudega mraza, vendar se s povečevanjem števila nameščenih v zavetišču poveča kompleksnost in zahtevnost skupine oseb, ki zaradi narave težav posameznikov in njihovega življenja že tako niso »lahka« populacija. Govorimo lahko že kar o forenzični populaciji, saj ima marsi- kateri uporabnik za seboj izkušnjo zapora. V Zaveti-

šče se lahko vključi brezdomec, uživalec drog, ki je polnoleten in se v tistem trenutku nahaja na področju MOL. Iz programa se izključi tistega, ki ne spoštuje hišnega reda.

Blizu vhodnih vrat je pisarna s steklenimi vrati, prostor za strokovnega delavca oz. dežurnega. Posebnost tega prostora je, da ima posteljo, saj je delo v tem zavetišču specifično – nočno. Poleg pisarne so tu še sanitarije. Prostori delujejo toplo in so prijetni, domačno urejeni.

Povprečna starost uporabnikov Zavetišča je 30 let. Njihove življenjske poti so različne. Nekateri se vključijo v program takoj po prihodu iz zapor, druge sprejmejo na urgentni klic Centra za socialno delo ali bolnišnice, tretji pridejo s ceste, nekateri pa celo iz okrilja družine. In poti iz Zavetišča? Nazaj na cesto, v zapor, domov, na zdravljenje.

Zaposleni v programu si prizadevajo, da bi si čim več uporabnikov uredilo življenje, torej se zaposlilo, izboljšalo odnose z družino, si poiskalo nov dom, začelo skrbeti za svoje zdravje. Zato se za vsakega sprejetega odpre Osebna mapa, portfolio, iz katerega je razviden napredek posameznika. Osnova za vse dejavnosti, povezane z reševanjem socialne problematike uporabnikov, pa je sprejemni intervju, s katerim si strokovni delavci pridobijo temeljne informacije o uporabnikovem stanju in – če obstaja potreba – skupaj z njim naredijo načrt reševanja socialne težave. Del integracije zajema tudi zaposlovanje uporabnikov prek programa Aktivne politike zaposlovanja. Tako naj bi bili stanovalci že ob prihodu usmerjeni v aktivno prihodnost ter k iskanju možnosti in novih življenjskih priložnosti. Vendar strokovni delavci iz Zavetišča poročajo, da postaja začetni z novim življenjem vedno težje, pri tem pa vidijo kot ključne druge institucije (npr. CSD). Te naj bi pomagale brezdomnim uživalcem, pa se namesto tega odvrčajo od

njih, zavlačujejo postopke ali pa sploh ravnaajo samovoljno, in ne po zakonskih predpisih. Motivacija uporabnikov, da bi začeli na novo, je posledično iz dneva v dan manjša.

Primer dobre prakse je osamosvojitev starejšega brezdomca uživalca drog, ki je prevzel odgovornost za svoje življenje in zdravje ter po štirih letih bivanja v Zavetišču najel svojo sobico. Starejši brezdomni uživalci drog so sploh posebna skupina uporabnikov, za katero v družbi ni poskrbljeno. Pojavlja se potreba po odprtju "bivanjske enote za ostarele uporabnike nedovoljenih drog". Glede na to, da so zasvojenosti relativno nov pojav v naši družbi in da prve generacije, odkar je ta pojav postal po obsegu večji, še niso prav zares zaključile krogotoka svojega življenja, je misel o potrebni namestitvi za ostarele uporabnike na mestu. Zaposleni v zavetišču opažajo tudi, da je povpraševanje po nastanitvi vedno večje.

Sprejemni postopek v zavetišče poteka v Dnevno reintegracijski enoti, dnevnem centru, odprtem predvsem za "zavetiščnike", kjer poleg osnovne podpore dobijo še sterilni pribor za inicijiranje, imajo možnost uporabe računalnika, si postrežejo s kavo in keksi ter se med seboj družijo. Program je zasnovan nizkopražno, to pomeni, da cilj programa ni vzpostaviti abstinenco, kar pa ne pomeni, da posameznikov, ki izrazijo željo po prenehanju z uživanjem drog, ne spodbujajo na njihovi poti, predvsem z informacijami, kam se lahko obrnejo. Enota je odprta vse delovne dni od 9.00 do 16.00, čeprav je želja uporabnikov, da bi podaljšali delovni čas.

Finančno zavetišče temelji na podpori ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, mestni občini Ljubljana ter FIHO-u. Redno zaposleni so trije strokovni delavci – dva socialna delavca in andragoginja, dela pa tudi en javni delavec.

Uporabniki za bivanje prispevajo 60 EUR mesečno ali 5 EUR dnevno. Zanimivo je, da se mnogi odločajo za drugo možnost, četudi v zavetišču prespijo večino ali kar vse noči v mesecu. V Zavetišču imajo uporabniki možnost, da si sami pripravijo topel obrok, denar za nakup sestavin pa se zagotavlja iz njihovih prispevkov.

Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog **Stigma**

Dnevni center društva Stigma se nahaja v Župančičevi jami v blokovskem naselju. Dnevni center je zelo urejen, društvo pa ima tudi lepo urejene pisarne oz. prostore za zaposlene. Stigma je odprta od julija 2005. Prostor iz svojega okolja (novejšega blokoveškega naselja) ne izstopa, torej ga na prvi pogled niti ni opaziti.

Njena glavna dejavnost je dnevni center in zamenjava igel v njem, ukvarjajo pa se tudi z mobilno zamenjavo igel (v ta namen uporabljajo posebej predelan kombi), svetovanjem v zaporih ter s svetovalno dejavnostjo. Druge dejavnosti Stigme so tudi informiranje in svetovanje staršem oz. družinam uporabnikov drog. Družinam in uporabnikom so za svetovanje na voljo po telefonu ali osebno. V stik z njimi je mogoče priti tudi prek spleta oz. elektronske pošte.

Cilji društva so poleg nudenja varnega socialnega prostora, podpore in pomoči uporabnikom tudi pomoč pri urejanju dokumentov ter zagovorništvo. Poleg tega želijo zajeti čim večji delež skrite populacije. Poročajo, da 70 % uporabnikov njihove organizacije dejansko ni imelo stika z drugimi programi, torej jim izpolnjevanje namena dobro uspeva. Njihova naravnost je pragmatična; zmanjševanje škode, izhodišče pa socialno delo, ki sprejema uživanje drog. Dodatni vtis je, da so vodje projekta ne le zelo strokovni pri delu z uporabniki, njihovo de-

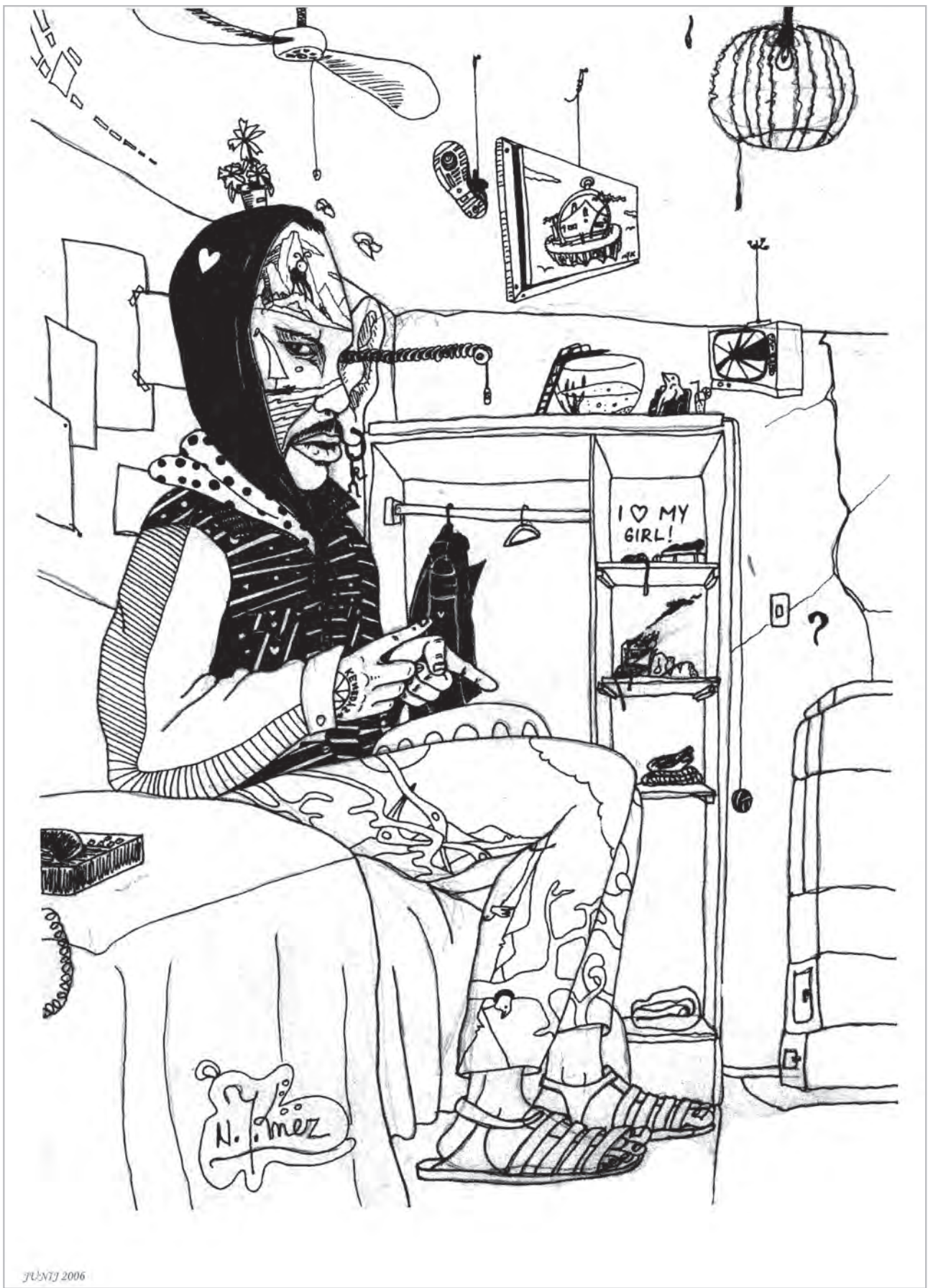
lovanje sloni na trdni teoriji, prek pogovora z njimi je čutiti tudi jasno vizijo za nadaljnji razvoj in realistično zavedanje socialne umeščenosti tako uporabnikov kot same organizacije v širši sistem.

Zaposlene imajo socialne delavce in enega laičnega delavca, v izvajanje programa se kot prostovoljci vključujejo študentje/-ke FSD in uporabniki drog – enega od uporabnikov vsako leto zaposlijo prek programa javnih del, občasno pa je pri njih uporabnik ali uporabnica vključen/-a v program usposabljanja na delovnem mestu. Kadrovsko so dovolj dobro pokriti, trenutno pri njih deluje sedem strokovnih delavcev.

Povprečna starost uporabnikov dnevnega centra je 25 do 27 let, velika večina je moških, ki so nezaposleni in z nedokončano izobrazbo. Ena od glavnih stvari, ki bi jo organizacija rada ponudila svojim uporabnikom, pa je še ne more, je varna soba za injiciranje. Na tem področju smo po mnenju zaposlenih v društvu Stigma kot družba še zelo nepripravljeni za nove iniciative.

V prostorih društva Stigma si imajo uporabniki možnost poleg izmenjave igel pripraviti topel napitek, na voljo so sanitarije, prav tako tudi računalniki. Urejenost prostora zaposleni komentirajo s tem, da je uporabnikom všeč biti del lepo urejenega prostora, saj se tako postopoma lahko znebijo občutka, da so zanje primerne samo zanikrne beznice.

Društvo Stigma ima zgodovino delovanja v okviru nekdanje Stigme, ki se je kasneje vključila v AIDS fundacijo Robert (kasneje CARS), njihov dnevni center za uživalce nedovoljenih drog pa je bil vse do leta 2007 na Wolfovi. Kasneje se je program Stigme iz AFR spet izločil in osamosvojil. Glede svoje osamosvojitve je vodja programa povedal, da so se ločili, ker se niso strinjali z vodenjem in ker niso bili

deležni vseh pravic ter sredstev, ki so jim pripadala. Predvidevamo lahko, da je bilo po "ločitvi" pred njimi kar nekaj mukotrpnega dela brez financ in drugih osnovnih pogojev. A ker so vztrajali, so društvo lahko ponovno vzpostavili, odprli prostor in sedaj odlično delujejo. Trenutno se ukvarjajo z iskanjem dodatnega prostora v centru Ljubljane, kjer bodo oktobra odprli še en dnevni center.

Vincencijeva zveza dobrote

Vincencijeva zveza dobrote je laična organizacija, delujoča v okviru Katoliške cerkve. V devetnajstem stoletju je Frederik Ozanam skupaj s somišljeniki ustanovil organizacijo, ki naj bi se ukvarjala z najbolj zanemarjenim slojem v družbi, slojem, ki ga družba odriva na rob. Danes je prisotna v 130 državah na vseh petih celinah, ima 50.000 konferenc, torej društev, v katerih deluje več kot 900.000 članov. Konference so se v Sloveniji začele ustanavljati že pred drugo svetovno vojno, in sicer 43 let po ustanovitvi Vincencijeve zveze v Parizu. Njihova pomoč je bila precej razvejana. Že takrat jo je podpiralo 300 članov in 200 dobrotnikov.

Vincencijeva zveza dobrote deluje v Ljubljani ob pobudi lazaristov od leta 1994. Poleg Ljubljane, kjer se ukvarjajo s pomočjo brezdomcem, delujejo tudi v Šentjakobu in Celju, kjer se ukvarjajo s pomočjo bolnim in ostarelim.

Pri njihovem delu jim finančno pomagajo prostovoljni prispevki, Mestna občina Ljubljana, ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, FIHO, posamezniki, največ pa samostanske skupnosti.

Vincencijeva zveza dobrote je imela sedež najprej v Ljubljani na Taboru 12, njihova dejavnost pa je tedaj zajemala vsakodnevno deljenje sendvičev in obleke med 16. in 17. uro. Čez čas so začeli z mobilnim deljenjem toplega obroka in obleke ter svojim upo-

rabnikom skušali prisluhniti v njihovih vsakodnevnih težavah. Topel obrok so najprej delili na treh lokacijah, in sicer na Taboru, v Križankah in v Šiški. Oktobra 2006 so mobilno razdeljevanje hrane omejili na Ambrožev trg in v Šiško.

30. maja 2006 je imela Vincencijeva zveza dobrote otvoritev Dnevnega centra za brezdomce. Dnevni center se nahaja v Plečnikovem podhodu 1 in spada pod Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote, ki je oktobra 2006 dobilo status humanitarne organizacije.

Dnevni center je bil na začetku odprt ob sredah od 16. do 19. ure, čez nekaj časa pa tri dni v tednu, in sicer ob ponedeljkih, sredah in petkih. Danes je Dnevni center za brezdomce odprt vsak dan, zraven pa poteka še deljenje hrane na terenu v Šiški pri Stari cerkvi. Ostale lokacije mobilnega deljenja hrane so se zaradi pridobitve prostorov ukinile. Mobilno deljenje hrane je ena redkih tranzitnih oblik skrbi za brezdomce, torej terenskih, takih, ki posežejo v življenjski prostor brezdomcev. V tujini o tako imenovanih tranzitnih oblikah skrbi – nudenju hrane ali drugih tovrstnih storitev za brezdomce – ugotavljajo naslednje: Anglija pozna mnogo takih ustanov, kar 38 različnih, kjer brezdomcem delijo hrano. Med njimi je največ prostovoljnih organizacij; dobra tretjina jih je pod sponzorstvom Cerkve, manj pa je privatnih ustanov.

V Dnevnom centru uporabnikom nudijo pomoč ali pogovor, sicer pa lahko brezdomci tam dobijo topel obrok, obleko in obutev, obenem imajo tudi možnost tuširanja in pranja oblek. Nudi se jim pomoč pri iskanju zaposlitve, stanovanja in najboljše možnosti za zdravljenje. Poleg samega delovanja Dnevnega centra se organizirajo še delavnice tako za brezdomce kot za prostovoljce, razni krožki, piknik in silvestrovanje z brezdomci.

Karitas

Karitas ima veliko podružnic in oblik dela po različnih področjih in župnijah. Nekatere od teh so razvile posebne oblike dela, namenjene prav brezdomcem. Na tem mestu navajamo tri, ki so dejavne na področju brezdomstva v Ljubljani.

Karitas Štepanja vas

Karitas Štepanja vas deluje že 15 let in pomaga osebam, ki so v materialni stiski. Ob torkih med 17. in 19. uro imajo vrata odprta za brezdomce, ki jim je v prostorih Karitasa poleg hladnega prigrizka (kruh, pašteta, mesni narezek, sok ali čaj) na voljo celotna higienska oskrba (tuširanje, britje, striženje, novo spodnje perilo in obleke).

Karitas ima v Štepanji vasi prostore v hiši poleg župnije. Brezdomcem so vrata odprta enkrat tedensko dobri dve uri v popoldanskem času. Ob sredah so vrata iste stavbe odprta za ogrožene družine.

Ob vhodu brezdomce evidentirajo in zapišejo, kakšno obliko pomoči potrebujejo. Vodijo poimensko evidenco. Večje stvari, kot so čevlji ali bunde, lahko praviloma dobijo le enkrat na dve leti, čeprav zaposleni povedo, da se zgodi, da po potrebi tudi spregledajo to pravilo.

V tem Karitasu delujejo prostovoljci, in sicer vsi po vrsti upokojenci, izjema je morda kak pater, ki vodi evidenco. Skupno število prostovoljcev, ki se izmenjavajo pri dežurstvih, je 25. Tudi njihova vodja je upokojenka. Sicer je med prostovoljci najpogostejše najti prebivalce župnije Štepanja vas. Izjema je brivec, ki se na 14 dni pripelje iz drugega dela Ljubljane. Na sprejemu ponavadi dela en moški, kaplan ali drug prostovoljec, v kuhinji, kjer se delijo hladni prigrizki in pijača, ena od žensk – Iva ali njena namestnica, spodnje perilo deli starejši župnik (na videz najstarejši od omenjenih prostovoljcev),

drugi prostovoljec deli čevlje, v kletnih prostorih nekaj prostovoljk deli obleke. Hrano lahko dobi vsak, obleko ali čevlje pa posameznik prejme z napotnico, ki jo dobi ob registraciji. Kopalnici sta dve, zato se lahko v dveh urah pod tušem, pa tudi pri brivcu ali frizerju, zvrsti le omejeno število oseb. To včasih povzroča spore; tisti, ki čakajo, so namreč nestrpni, če ta, ki je v kopalnici, ne pohiti ...

Po podatkih tam zaposlenih se v Karitasu Štepanja vas tedensko izmenja tudi od 50 do 60 brezdomcev, prek leta verjetno do 300 različnih ljudi. Po podatkih vodje programa v Karitasu je bila njihova najmlajša brezdomna uporabnica stara komaj 16 let, sicer pa v Karitas prihajajo tako starejši kot mlajši, vmes pa se najdejo tudi sicer redke brezdomne družine. Zaradi lokacijske oddaljenosti od centra Ljubljane in izhajajoč iz opazovanja z udeležbo, lahko sklepamo, da se na tem mestu pojavi kar nekaj predstavnikov sicer "skrite" populacije, oz. takih posameznikov, ki se jih na drugih lokacijah, v drugih organizacijah ali neformalnih točkah, kjer se zbirajo brezdomci, ne opazi.

Ob večjih praznikih in ob posebnih priložnostih (ponavadi ko kdo umre) je v bližnji cerkvi maša za brezdomce, ki to želijo. Ostali, ki tovrstnih dušnih pastoralov ne želijo, ob teh priložnostih na odprtje vrat Karitasa pač počakajo malo dlje, potem pa se vrata odprejo za vse. Potem se eden za drugim zvrstijo skozi vrata stanovanjske hiše po stopnicah do sprejemnega računalnika, kjer jih pater popiše in si zapiše, po kaj so prišli. Ob božiču jim mladi skavti, ki delujejo v isti hiši, kot je Karitas, priredijo predbožično prireditev. Ob praznikih so obiskovalci Karitasa seveda deležni tudi posebnih priboljškov.

Opazili smo, da so še v največji nemilosti znotraj Karitasa tisti, ki so higiensko bolj zanemarjeni, katerih higienska merila se ne skladajo s pričakovanji

OGLASNA DESKA

Stranka, ki je na lesenem mostu kupila časopis številka 11 v torek 20.2.2007 od prodajalca Tima pozor! Tim sprašuje ali se ga je ustrašila in pobegnila brez drobiža, ali je to bila napitnina? Če se kdo v dogodku prepozna, naj odgovor sporoči Timu ali v uredništvo.

IŠČEM SOBO

Trenutno sem na cesti, spim na betonu. Stara sem 42 let. Včasih sem normalno živela kot gospodinja z otrokoma, stanovanjem in vrtom. Doslej sem delala kot kuharica, negovalka na domu in cvetličarka. Iščemo sobo. Socialna podpora mi je edini vir dohodkov, toliko lahko ponudim za stroške bivanja, za hrano in ostalo bom poskrbela sama (s prodajo Kraljev ulice zaslužim za sproti). V zameno za sobo lahko tudi čistim, kuham ali skrbim za domače živali, ki jih imam zelo rada. Odgovore na ta oglas posredujte uredništvu Kraljev ulice na telefon 059 022 503. Hvala.

STIGMA V ŽUPANČIČEVI JAMI

Najprej bi se rad zahvalil timu za vso potrebno pomoč, obenem pa vas bi pohvalil za vaše delo, ki ga opravljate profesionalno. Upam in si želim, da bi znali ljudi in uporabniki to pri vas ceniti in spoštovati, skratka, želim vam še veliko uspehov in napredovanj.

ŠOU (Študentska organizacija v Ljubljani) in Kralji ulice vabimo na **PIKNIK ZA LAČNA USTA** v četrtek 5.4.2007 ob 14h v Trnovski pristan. Prireditev bo potekala v okviru Meseca sociale in zdravstva. Dobrodošli, da skupaj pozdravimo pomlad! V primeru dežja piknik odpade oziroma bo prestavljen (bodite pozorni na dodatna obvestila).

Skratka, več takih projektov: preprečitev bolezni, večja varnost pri spolno prenosljivih boleznih, napredek pri odvisnikih, osveščenost in pa manj kaznivih dejanj. Ker pa se je povečalo število uporabnikov, kakor sem opazil, bi bilo kar potrebno odpreti še kakšen tak projekt, kot je v Župančičevi jami. Saj je tam zelo profesionalen tim. Tudi sam sem neke vrste uporabnik. S poštovanjem KTM

Spoštovani bralci! Če imate morda mobije in adapterje, ki so dotrajani in neuporabni, jih lahko prinesete v naše uredništvo - pod šifro: za KTM. Lahko pa me tudi pokličete na 051 837 981. Hvala!

Življenjske razmere pri Štefki na Vodnikovi 13 ste lahko spoznali že v prejšnjih številkah. Štefka in Marjan, ki živi pri njej, se pripravljata na življenje z elektriko, čeprav priključitev še vedno ni zdaj želita še sesalec in pralni stroj. Če se najde kdo, ki bi lahko eno ali drugo podaril, naj se oglasi uredništvu.

KAM ZDAJ IN KAKO NAPREJ?

Si pristal na cesti čez noč, si morda moral zapustiti partnerko, morda celo sina ali hčer, po vsem skupaj pa še službo? Zelo ti je težko v tvojih čustvih, še veliko težje pa v duši, znašel si se v pravi katastrofi, če imaš občutek, da bi spustil kakšno solzo, se zjokaj, bolje ti bo. Ko se vsaj kakšen evro za kavo. Pojdi v čim bolj miren lokal in si jo naroči, če ne zapravljaj, ker ti bo prišel v naslednjih dneh zelo prav. Denarja bi se lahko najbolj informiral za nekako normalno življenje na cesti. Za začetek imaš na voljo mobilnik - NON STOP dosegljiva, na kateri dobiš skoraj večino informacij. Če slučajno nimaš mobilnika, si ga probaj sposoditi. Ne razmišljaj o alkoholu ali kakšni drugi substanci, ker te zelo hitro zasvojijo, ker si momentalno zelo ranljiv in dovzeten za marsikaj od škodljivih snovi. Ne dovoli si tega za svoje dobro. KTM

STREET

KRALJI ULICE

ŠE VEDNO NA VOLJO ZA 2€ PRI VAŠEM ULIČNEM PRODAJALCU.

S-TRIP-NIK

tistih, ki tam delujejo, pa tudi drugih brezdomcev, ki tja prihajajo ter od ostalih očitno pričakujejo čistočo, higieno in določeno stopnjo urejenosti. Tam kaj delujoči se zgražajo tudi nad pojavom mladih brezdomcev in odvisnikov, katerih razloge za brezdomstvo, kot pravijo, težje razumejo.

Župnijska Karitas Marijino vnebovzetje

Od leta 2006 v samem Centru Ljubljane na Nazorjevi ulici deluje Karitas župnije Marijino vnebovzetje, kjer brezdomci lahko tedensko dobijo hrano. Njihov uradni naslov je Prešernov trg 4. Vsako sredo med 8. in 12. uro poteka razdeljevanje paketa s hrano (sladkor, mleko, testenine ...), enkrat mesečno pa poteka poleg hrane tudi razdeljevanje oblačil.

Škofijska Karitas Ljubljana

Mnogi ljubljanski brezdomci s pridom uporabljajo tudi Škofijsko Karitas, katere ena od dejavnosti je tudi pomoč brezdomcem. Na Poljanski cesti v pisarni potrebni pomoči najprej povedo, kaj potrebujejo (obleka, čevlji ...), potem pa s pridobljeno napotnico nedaleč stran na Hudavernikovi ulici v Karitasovem skladišču to prevzamejo. Karitas deluje vsak delovnik ob določenih urah. Poleg predpisanih ur se morajo ljudje, ki želijo pomoč, držati tudi pravila dveh korakov; najprej pridobitev napotnice in potem na drugem koncu prevzem stvari. Medtem ko v pisarni na Poljanski delujejo zaposleni ljudje, v skladišču na Hudavernikovi delujejo starejše prostovoljke, ki med uporabniki veljajo za dobrovoljne in prijetne.

Območno združenje Rdečega križa Ljubljana

Ena od dejavnosti Rdečega križa s sedežem na Tržaški cesti 132 je tudi program Brezdomci. Program oskrbe brezdomcev je tradicionalna dejavnost Območnega združenja Rdečega križa Ljubljana (OZRK Ljubljana). V humanitarnem centru na Viču imajo lepe in velike prostore, ki jim dajejo možnost oskrbe brezdomcev. V sodelovanju z drugimi organiza-

cijami v Ljubljani tako skrbijo za čim bolj kakovostno in konkretno pomoč. Humanitarni center je odprt trikrat na teden; ob sredah, četrtek in petkih dopoldne. Brezdomcem nudijo možnost tuširanja, obleko in hrano. Ob posebnih priložnostih organizirajo zanje še različna praznovanja. Ob teh priložnostih povabijo k sodelovanju tudi dijake prostovoljce iz ljubljanskih srednjih šol.

Ob sredah in četrtek lahko brezdomci pri Rdečem križu poskrbijo za svojo higieno, se stuširajo in preoblečejo. Ob petkih oskrbijo brezdomce s suhim obrokom hrane med 9. in 12. uro. V evidenci imajo 40 brezdomcev. Po pomoč ob petkih redno prihaja 25 brezdomcev, ki jim razdelijo suh obrok hrane (sveža bela štručka, dve konzervi rib ali mesnega narezka ali salamo poli). V zimskem času posedijo, spijejo čaj in se pogrejejo.

V sodelovanju z dijaki Gimnazije Bežigrad ob veliki noči za brezdomce tradicionalno pripravlja pogostitev s pirhi in pecivom, ob svetovnem dnevu hrane jih pogostijo z golažem in potico (projekt Za kruha lačne), tradicionalno jim pripravijo tudi novoletno zabavo z obiskom dedka Mraza. Razdelijo jim darila, ki jih dobijo z donacijo. Ob vseh prireditvah za brezdomce jim ponudijo pomoč prostovoljci – dijaki iz ljubljanskih srednjih šol. Med brezdomci občasno izvedejo anketo z namenom, da bi se čim bolj približali njihovim potrebam. Ugotavljajo, da je zdravstveno stanje brezdomcev slabo in je v veliki meri posledica njihovega življenja.

V oskrbo brezdomcev nameravajo v prihodnje vključiti še meritve krvnega pritiska in krvnega sladkorja ter zdravstveno svetovanje.

Zavetišče božjega usmiljenja

Vodijo ga sestre redovnice misijonarke ljubezni. Imenujejo ga tudi Zavetišče za uboge. Gre za pre-

nočišče, ki obstaja šele nekaj mesecev. Hiša se nahaja na Ježici na Kališnikovem trgu 7. Posameznik, ki nima kje spati, lahko pride tja zvečer, tam lahko dobi večerjo ob 17.30, se stušira in prespi. Ob 7 h zjutraj je na voljo tudi zajtrk. Potem sledi pospravljanje hiše, ki jo morajo gostje zapusti do 9 h. Izjema so težki bolniki, taki, ki niso sposobni zapustiti sobe. Ker hišo oskrbujejo redovnice (misijonarke ljubezni), ima ta tudi versko dimenzijo. V hiši imajo kapelo in opravljajo verske obrede skupaj z uporabniki. Bivanje v zavetišču in druge usluge, ki jih sestre nudijo, so brezplačne.

V zavetišče je vsak sprejet le začasno, uporablja ga lahko največ tri mesece. V tem času naj bi si iskal trajnejšo rešitev. Kdor je sprejet v prenočišče, se zaveže, da bo izpolnjeval hišni red. V zavetišču ne morejo bivati opiti, tisti, ki so pod vlivom droge, ali agresivni. Po prvih mesecih delovanja so se misijonarke odločile, da ne bodo sprejemale uporabnikov nedovoljenih drog, to pa so argumentirale s tem, da jim ne znajo pravilno pomagati, poročajo pa tudi o težavah s tistimi, ki so že bili pri njih. Doslej je v hiši prespalo 50 ljudi. Med njimi so nekatere morale odsloviti zaradi težav, povezanih z alkoholom.

Če kdo prihaja prvič k njim, je najbolje, da se oglasi pri sestri prednici okoli 17. ure katerikoli dan.

Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice

Program Kralji ulice se izvaja kontinuirano od poletja 2005. Društvo izvaja program Distribucijski dnevni center Kralji ulice. Osnovna dejavnost društva za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice je izdajanje cestnega časopisa Kralji ulice, ki ga soustvarjajo in po ulicah prodajajo brezdomci in drugi socialno ogroženi ljudje. Od julija 2006 deluje distribucijski dnevni center Kralji ulice, ki je namenjen distribuciji časopisa, nastajanju prispevkov, reševanju vsako-

dnevnih težav brezdomcev, konstruktivnemu preživljanju prostega časa brezdomcev, izvajanju izobraževalnih in socialno-kulturnih delavnic ter interesnih skupin. V dnevnem centru potekajo tudi sestanki aktivna prodajalcev, uredniškega odbora, tima in prostovoljcev, deluje pa tudi razstavni prostor in potekajo filmski večeri. Poleg tega društvo od julija 2007 dalje opravlja redno terensko delo, z uporabniki pa se prirejajo izleti, čistilne akcije, dnevi odprtih vrat in drugi družabni dogodki ter se nasploh spodbuja in udejanja njihovo udejstvovanje v javnosti – njenih različnih sferah – od udeležb na kongresih in medijskih dogodkih do sodelovanja pri prostovoljstvu, izobraževalnih in kulturnih projektih.

Društvo Kralji ulice uspešno sodeluje z številnimi drugimi organizacijami v Ljubljani in širši Sloveniji, vključuje pa se tudi v pobude mednarodnega sodelovanja. Preden je društvo dobilo svoje prostore (ki pa so za vse potrebe programa trenutno premajhni in nezadostni), so pri distribuciji cestnega časopisa brezdomcem sodelovale naslednje organizacije: Zavetišče za brezdomce na Poljanski, CARS (Center za AIDS in ranljive skupine), Karitas Štepanja vas, Društvo Stigma, Ambulanta za osebe brez urejenega zdravstvenega zavarovanja ProBono, Območna enota Rdečega križa Ljubljana in druge. V distribuciji časopisov po drugih območjih Slovenije sodelujejo največ s Škofijsko Karitas Maribor.

Dnevni center je odprt šest dni v tednu, in sicer od ponedeljka do petka od 10. do 16. ure in ob sobotah od 10. do 12. ure. Za distribucijo časopisov med prodajalce so namenjeni termini od 10. do 12. ure (od pon. do sob.) in od 15. do 16. ure (od pon. do pet.). Vmesni čas od 12. do 15. ure (od pon. do pet.) in popoldanski čas od 16. do 19. ure sta namenjena izvajanju različnih delavnic (fotografska, računalniška, zaposlitvena ...), sestajanju različnih skupin (npr. aktivna prodajalcev, uredniškega odbora ...) in te-

renskemu delu. Ob nedeljah enkrat mesečno organizirajo filmske večere (od 17. do 20. ure), ki so zelo dobro obiskani, saj je ob koncih tedna ponudba programov in aktivnosti za brezdomce precej okleščena. Ob koncih tedna dvakrat mesečno organizirajo tudi različne športne aktivnosti (pohodi, košarka, plavanje ...).

Obiskovalcem centra nudijo hladne in tople napitke ter prigrizke, razdeljujejo jim podarjene dobrine (hrano, oblačila, kozmetiko ...). V garderobi podarjenih oblačil se uporabniki lahko preoblečejo in tudi ostrižejo, lahko shranjujejo lastnino ter v t. i. banki shranijo svoj denar. Uporabnikom nudijo tudi informacije, kje je na voljo kakšna vrsta pomoči ali storitve, jih spodbujajo in spremljajo pri urejanju osebnih dokumentov, fotografiranju (pridobili so npr. donacije brezplačnih fotografij za osebne dokumente od številnih ljubljanskih fotografov), pomagajo jim sprožiti postopek pri upravni enoti za prijavo stalnega prebivališča na CSD. Tiste, ki imajo prekrške in jih ne morejo odplačati (predvsem gre za kršitve zakona o javnem redu in miru, ZJRM), motivirajo, da v okviru društva opravljajo družbeno koristna dela in s tem odslužijo svojo kazen. V program Usposabljanje na delovnem mestu, ki poteka v okviru Zavoda za zaposlovanje, Evropskega socialnega sklada ter Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, redno vključujejo čim večje število zainteresiranih uporabnikov.

Strokovni delavci in prostovoljci izvajajo redno terensko delo, s katerim poskušajo doseči sicer nedostopno populacijo brezdomcev, ter razvijajo delo s prostovoljci, ki jim nudijo usposabljanje, redne sestance in supervizijo. Na željo prostovoljcev organizirajo tudi predstavitve drugih področij socialnega dela. Kot učna baza nudijo tudi mentorstvo bodočim strokovnjakom – študentkam in študentom Fakultete za socialno delo in Pedagoške fakultete.

Druge organizacije

Delujejo predvsem v okviru župnišč, samostanov, cerkev ipd. Brezdomcem redno ali občasno delijo hrano, predvsem hladne obroke, eni od vsakodnevnih spremljevalcev mnogih brezdomcev so Frančiškani v strogem centru mesta, ki dnevno delijo lačnim ljudem sendviče. Posebej se tovrstna ponudba poveča v času prednovoletnih praznikov. Obstajajo torej še druge pobude, ki pa jih v naše opise nismo zajeli, ker ne delujejo tako transparentno, da bi lahko o njih dobili informacije, oz. nam brezdomci, s katerimi smo bili v stiku, niso poročali o njih.

Zaključki

Institucionalni sistem vladnih in nevladnih organizacij na področju brezdomstva v MOL obsega naslednje pomembnejše akterje:

- Zavetišče za brezdomce na Poljanski cesti. Zavetišče je posebna organizacijska enota Centra za socialno delo Ljubljana Center. Nudi celodnevno oskrbo (v hiši: stalno bivališče, higienska oskrba – kopalnica, toplo kosilo in velikokrat tudi večerja) 28 brezdomcem, praviloma z odločbo Centrov za socialno delo MOL. Brezdomci tu ostajajo za daljši čas, nekateri tudi več let. Dodatno Zavetišče nudi (v štirih zabojskih) prenočevanje in možnost higienske oskrbe (med 20.00 in 8.00) za 18 oseb, za katere ni treba, da so prijavljene v MOL. Pravica do prenočevanja tu ni stalna, ampak se lahko (hitro) izgubi, če brezdomec ne pride v Zavetišče dovolj zgodaj. Zavetišče nudi še topla kosila komurkoli, ki na prostor razdeljevanja pride med 11.30 in 13. uro, velikokrat pa je tudi točka razdeljevanja suhe hrane in oblačil (predvsem za "njihove" varovance). Zavetišče deluje vse dni v letu.
- Ambulanta s posvetovalnico za osebe brez zdravstvenega zavarovanja ProBono nudi brezplačno zdravstveno in socialno oskrbo (nujna medicinska pomoč, svetovanje in pomoč pri ureditvi

zdravstvenega zavarovanja in drugih dokumentov; pomoč nudijo poleg zaposlenih še zdravniški prostovoljci) nezavarovanim osebam, ki se jim

ni treba izkazati z dokumenti. Podatki socialne službe v Socialni ambulanti za obdobje med avgustom 2004 in avgustom 2005 kažejo, da je

bila od zapisanih okoli 300 obravnavanih oseb v posvetovalnici za osebe brez zdravstvenega zavarovanja skoraj ena četrtnina brezdomcev.

- Karitas Štepanja vas nudi enkrat tedensko brezdomcem hladen obrok, možnost tuširanja in/ali britja/striženja ter razdeljevanje oblačil.
- Območno združenje rdečega križa Ljubljana na Tržaški ulici ima t. i. humanitarni center, ki je za brezdomce odprt trikrat tedensko; ob sredah, četrtkih in petkih dopoldne. Brezdomcem nudijo možnost tuširanja, obleko in hrano.
- Vincencijeva zveza dobrote nudi mobilno razdeljevanje tople večerje pri Stari cerkvi v Šiški, od maja 2006 pa imajo odprt tudi dnevni center za brezdomce, ki deluje vsako popoldne. Nudijo pomoč in podporo ter hrano, obleko in tuširanje.
- Škofijska Karitas s sedežem na Poljanski vsak delavnik iz skladišča na Hudavernikovi ulici razdeljuje brezdomcem obleko in druge potrebščine.
- Karitas župnije Marijino vnebovzetje na Nazorjevi tedensko nudi brezdomcem paket hrane, mesečno pa razdeljevanje oblačil.
- Zavetišče za brezdomne uživalce nedovoljenih drog na Vošnjakovi ulici nudi brezdomcem, zasvojenim z nedovoljenimi drogami, prenočevanje, pomoč pri urejanju osebnih dokumentov in podobno.
- Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma populaciji uživalcev nedovoljenih drog nudi možnost dnevnega bivanja, izmenjavo igel, izvajajo pa tudi svetovanje in terensko delo. Odprti so vsak delovnik med 9. in 15. uro.
- Zavetišče božjega usmiljenja na Kališnikovem trgu na Ježici – misijonarke ljubezni ubogim nudijo prenočišče.
- Različne oblike pomoči v manjšem in lokalnem obsegu nudijo tudi druge župnije na območju MOL.
- Društvo Kralji ulice izdaja cestni časopis, ki omogoča vsakemu brezdomcu aktivno udeležbo pri

ustvarjanju časopisa in njegovi prodaji oz. dostop do legalnega zaslužka z lastnim delom. Društvo izvaja kontinuirano terensko delo ter v letu 2006 organizira delavnice kreativnega pisanja, gledališke delavnice in načrtuje še druge oblike usposabljanja in kulturnega udejstvovanja brezdomcev. Z julijem 2006 so dobili distribucijski center, odprt vsak delovnik in ob sobotah dopoldne. Brezdomci tam prevzemajo časopise, delajo pa tudi prispevke za časopis in se udeležujejo drugih aktivnosti, lahko dobijo informacije in strokovno svetovanje. Poteka tudi terensko delo.

Značilnosti celotnega institucionalnega sistema ukvarjanja z brezdomstvom v MOL lahko na kratko povzamemo in ocenimo takole:

- Za dve osnovni potrebi brezdomcev – prehranjevanje in razdeljevanje oblačil – je v MOL poskrbljeno zelo dobro, torej v obsegu, ki ustrezno pokriva potrebe brezdomcev. S tem se ukvarjajo skoraj vse našteje organizacije, ki so dobro prostorsko porazdeljene. S tako pozitivno oceno se strinjajo tudi brezdomci sami, od katerih mnogi pravijo, da je v Ljubljani za njihovo osnovno oskrbo poskrbljeno bolje kot v marsikaterem drugem slovenskem mestu.
- Možnosti prenočevanja so se do pred nedavnim nudile na dveh lokacijah, nedavno se jima je pridružila še tretja. Populacija se v glavnem deli na uživalce nedovoljenih drog (eno zavetišče) in ostale. Lokaciji sta obe povsem ustrezni. Trenutne zmogljivosti so tako rekoč povsem zasedene oz. bolje rečeno tako dobro zasedene, kot je ob upoštevanju zahtev po stabilnosti socialne klime in režima sploh mogoče pričakovati. Veliko znakov (statistike, mnenja predstavnikov organizacij, mnenja brezdomcev, opažanja v terenskem delu) kaže na to, da bi gotovo lahko bile tudi večje zmogljivosti prenočevanja podobno (polno) zasedene. Ta primanjkljaj postelj verjetno ni enako

očiten v vseh letnih mesecih; največji je v mrzlih mesecih. Leta 2006 je MOL prvič pomanjkanje ležišč v hladnih mesecih kompenzirala z odprtjem začasnega prostora za prenočevanje v centru Ljubljane. Ta prenočišča so po opažanju s terenskega dela uporabljali med drugim tudi tisti posamezniki, ki so zaradi neupoštevanja ali nezmožnosti upoštevanja pravil v tedanjih oblikah namestitve imeli prepoved; torej bolj ogroženi in zahtevnejši posamezniki.

- Značilnost sedanjega sistema nujenja prenočevanja oz. nastanitve je, da je razmeroma malo diferenciran, in zato ne pokriva v enaki meri potreb vseh podskupin brezdomcem. Sicer pa se zdi, da osebje obeh zavetišč znotraj danih prostorskih in materialnih možnosti pogoje bivanja diferencira – glede na prostorske in druge pogoje – v kar optimalni meri. O prenočišču, ki ga nudijo misijonarke ljubezni, ne moremo reči še ničesar, saj deluje šele kratek čas in v času naše raziskave še ni bil odprto.
- V zvezi z nastanitvenimi/bivalnimi možnostmi pa ostaja kritična točka skrb za brezdomce, ki pridejo iz bolnišničnih obravnav po akutnih ali kroničnih telesnih boleznih in bi potrebovali za krajši ali daljši čas paramedicinsko in splošno-higiensko nego, ki je sami niso sposobni, prav tako pa zanje niso usposobljeni ali nimajo materialnih pogojev delavci v Zavetišču. V zavetiščih osebje ni pripravljeno, razmere pa ne najugodnejše tudi za druge morebitne posebne potrebe posameznikov, pa naj gre za duševno bolezen ali mladoletnike. Za take primere bi potrebovali posebne namestitvene možnosti in dogovor z zdravstvenimi ustanovami, da bi ljudje brez lastnega bivališča lahko v njih ostajali, dokler se zanje ne najde ustrezne namestitve. V nasprotnem primeru se morajo brezdomci po različnih posegih, pogosto tudi ne lahkih operacijah, vrniti na cesto, saj se zanje ne najde ugodne namestitvene rešitve. Podobno

velja pomanjkanje namestitev za ostarele brezdomce, ki potrebujejo več nege, ki jim je ni mogoče nuditi v trenutnih zavetiščih. Ena od bolj specifičnih skupin, ki potrebuje namestitev, so brezdomni uživalci nedovoljenih drog, katerih prva generacija se stara in se zato pojavlja potreba po odprtju bivanjske enote za ostarele uporabnike nedovoljenih drog.

- Dejstvo, da so namestitvene možnosti dostopne le na določenem mestu (predvsem imamo tu v mislih obe zavetišči) in da mnogi, ki tam bivajo, ne čutijo želje, da bi se od tam kam premaknili, oz. jim to ni treba, povzroča stanje, ki bi ga lahko opisali kot sindrom institucionalizacije. To pomeni, da se brezdomci prilagodijo na trenutno stanje in se njihov proces (še možnega) razvoja v smeri avtonomije in življenjske kompetentnosti zaustavi. Ta proces razvoja bi lahko spodbujala mreža diferenciranih režimov/pogojev nastanitve, ki bi brezdomcem omogočala prehod iz bolj heteronomnih, pasivnih, institucionaliziranih in v vzdrževanje obstoječega stanja usmerjenih oblik/stilov oskrbe v oblike, ki bi zahtevale njihovo večjo aktivnost, avtonomnost in socialno učenje za odgovorno spopadanje z novimi življenjskimi izzivi. Strokovna klima zavetišč pri nas ni tako usmerjena, seveda pa tudi poslanstvo in pogoji dela (kadrovska zasedenost) zavetišč niso takšni. Oblika nastanitve, ki bi brezdomce peljala v smeri ponovne avtonomne nastanitve, se pravzaprav ne bi imenovala zavetišče. Za dosego cilja brezdomce pripeljati k (ponovni) vzpostavitvi nastanjenosti je potrebna celostna politika, ki bi poleg zavetišč – za reševanje nujnih primerov – razvijala in podpirala še celo paleto drugih ukrepov – dostopnih bivališč, možnosti posojil za najrevnejše itd.
- Ocenjujemo, da Socialna ambulanta s posvetovalnico za osebe brez zdravstvenega zavarovanja ProBono izpolnjuje zelo potrebno funkcijo in

deluje na obravnavani problematiki ustrezno fleksibilno. Vendar pa ob tem ostajajo uporabniki nedovoljenih drog brez zdravstvenega zavarovanja brez podobno prilagojenega pristopa do zdravstvene oskrbe.

- V zvezi z zdravstvenim varstvom brezdomcev, ki sicer imajo osnovno zdravstveno zavarovanje, ne pa tudi dopolnilnega, še vedno ostaja (oz. se na novo poraja) ta problem, da jih javna zdravstvena mreža sicer obravnava, potem pa zaradi tega, ker nimajo dopolnilnega zavarovanja, in zaradi revščine ne morejo kupiti predpisanih zdravil oz. koristiti drugih potrebnih zdravstvenih storitev, ki so jim predpisane.
- Poseben – prav tako že dolgotrajen – problem se nanaša na osebe brez dokumentov oz. stalnega prebivališča. Dokumenti oz. stalno prebivališče so pogoj za dostop do mnogih pravic, npr. tudi zdravstvenega zavarovanja ali bivanja v Zavetišču na Poljanski. Reševanje tega problema je menda normativno že urejeno (z republiškim dogovorom oz. navodilom), vendar ga delavci na nekaterih centrih za socialno delo ne uresničujejo.
- V MOL ostaja razmeroma malo zadovoljena potreba brezdomcev po manj tveganem, bolj strukturiranem in osmišljajočem preživljanju dnevnega časa, vključenosti v skupnost ter po dejavnostih, v katerih bi se lahko izkazali kot produktivni, potrebni in avtonomni ljudje. Ta potreba je zelo očitna tako pri brezdomcih, ki spijo v zavetiščih, tistih, ki spijo zunaj, in pri tistih, ki imajo formalno urejene možnosti spanja, vendar so dnevni brezdomci. Te potrebe bi morale zadovoljevati oblike dela, kot so dnevni centri in drugi projekti, ki bi nudili možnosti za vključevanje brezdomcev v različne konstruktivne dejavnosti. V zadnjem letu je ponudba na tem področju znatno napredovala in se razvila; v Ljubljani sta trenutno dva dnevna centra za brezdomce, ki se tudi po terminih odprtosti dokaj dobro dopolnjujeta.

- V zadnjem letu in pol se je na področju brezdomstva v Ljubljani pravzaprav sprožil cel val novih pobud. Med njimi so tudi kvalitativno novi pristopi in oblike dela, kot jih doslej še ni bilo, kar je seveda zelo dobrodošlo. Vse te nove oblike so verjetno posledica vse večjega obsega brezdomstva, pa tudi odpiranja te teme v javnosti. Junija 2005 je izšla poskusna številka prvega slovenskega časopisa za brezdomstvo in sorodna socialna vprašanja, ki je razburkala in dosegla širšo javnost. Kmalu za tem se je odprl nov prostor Karitas na za brezdomce odlični lokaciji – na Nazorjevi. Kralji ulice so medtem postali društvo ter nadaljevali s terenskim delom in angažiranjem brezdomcev za sodelovanje; z letom 2006 je cestni časopis postal mesečnik. Konec maja 2006 je vrata odprl tudi dnevni center Vincencijeve zveze dobrote, julija 2006 pa še distribucijski center Kralji ulice. Ključen in nujen izziv vsem sedanjim organizacijam, ki delujejo na področju brezdomstva v Ljubljani (pa tudi širše, seveda), je njihovo povezovanje in sodelovanje. Povezane v funkcionalno in zaupno mrežo se lahko problematik brezdomstva lotevajo mnogo bolj celostno, kot če delujejo parcialno in odtujeno.
- Začetki delovanja organizacij za brezdomce pri nas so v več primerih povezani s samopomočnimi pobudami in/ali terenskim delom. Ko organizacije pridobijo prostore in se ustalijo, obstaja nevarnost, da se terensko delo zanemari ali postavi v drugi plan. Zaradi posebnosti dela z brezdomci in pomembnosti zajemanja skrite populacije pa je terensko delo še kako pomembno, saj omogoča stalno odkrivanje novih pojavnih oblik brezdomstva ter nudenje podpore in pomoči tistim, ki do organizacij iz takih ali drugačnih razlogov sploh ne pridejo, torej najbolj odrinjenim.
- Primer po svetu razširjene prakse terenskega dela z brezdomci, ki jo Vincencijeva zveza dobrote izvaja tudi pri nas, a jo je z ureditvijo dnev-

nega centra omejila na le še eno lokacijo, je tudi mobilno deljenje hrane brezdomcem. Mobilne enote deljenja hrane so pogosto edini vir hrane nekaterim posameznikom, še posebej zasvojenecem, ki jim je pri denarju prioriteta drugje, ugotavljajo avtorji. Prednost mobilnega deljenja hrane je tudi v tem, da so obroki topli, kar blagodejno deluje predvsem v zimskem času. Različni avtorji poudarjajo, da se s tem, ko se hrana deli na javnih mestih, pojav brezdomstva javno dviga na površje, k očem javnosti. To ima seveda pozitivne učinke dvigovanja in razvijanja zavesti javnosti o stanju in problemih, po drugi strani pa lahko uporabnike dodatno marginalizira in stigmatizira. Tako imajo tovrstne pobude značilnost hkratne inkluzivnosti in ekskluzivnosti, obenem imajo možnost vključevanja brezdomcev v širšo družbo, a po drugi strani nevarnost izključevanja, odvisno tudi od tega, kako so ti programi javno predstavljeni, pospremljeni in umeščeni v neko okolje.

- Pozitivno in nujno pri delu z brezdomci je, da strokovni ali terenski delavci nudijo pomoč (pa naj gre za deljenje hrane ali zgolj za informiranje oz. svetovanje) vsem, da ne sprašujejo po izkazih in da morebitna selekcija ni obremenjena s predsodki. Nedopustno bi bilo, da bi pri delu z brezdomci tudi strokovnjaki ali prostovoljci reproducirali predsodke in moralne očitke, ki so jih brezdomci pogosto deležni že v širši družbi. Take (na diskriminaciji temelječe) oblike pomoči lahko povzročijo več škode kot koristi, pri brezdomcih poglobijo občutek nezaupanja, strahu in sovraštva oz. odklonilnega odnosa do zunanje družbe.
- Nevarnost, ki jo nosijo s seboj ponudbe za brezdomce, je socialna stigma, ki se drži npr. deljenja brezplačnih obrokov hrane, prodaje cestnega časopisa oz. udeležbe pri drugih ponudbah za brezdomce, ki od posameznika zahtevajo, da se

razkrije kot brezdomec. Tisti posamezniki, ki se počutijo ogrožene, če jih drugi vidijo kot reveže oz. klošarje, in bi se od te socialne skupine radi oddaljili ali držali stran, se teh programov ne udeležujejo in ostajajo populacija, ki jo je s takimi oblikami dela težko zajeti. Razmisliti velja o oblikah pomoči, ki se jih bodo lahko posluževali tudi tisti posamezniki, ki niso pripravljeni na tovrstno socialno razkritje. Po drugi strani lahko že trenutne organizacije delujejo tako, da se v svojem delovanju izogibajo grobi socialni kategorizaciji. To pogosto omogočajo nehierarhične oblike dela, kjer prisotnost prostovoljcev in drugih predstavnikov skupnosti doseže učinek brisanja meja med "nami" in "njimi",

- Pri ustvarjanju in tudi spreminjanju javnih predstav o brezdomstvu in posledično programov, ki se z njim ukvarjajo, imajo pomembno vlogo lahko teoretiki in raziskovalci, ki optiko revščine in odgovornosti zanj postavljajo v širšo luč, širši kontekst, in torej pripomorejo k destigmatizaciji revežev kot tistih, ki jim po lastni krivdi ni uspelo v življenju in so zaradi tega slabi. Pomembno je, da organizacije z njimi sodelujejo, saj sta obe praksi (raziskovanje in teorija na eni ter delovanje na drugi strani) manj uspešni, če delujeta vsaka zase.
- Brezdomci zaradi svojih socialnih in osebnostnih značilnosti predstavljajo skupino uporabnikov, ki (laične ali strokovne) delavce, ki delajo z njimi, ne pripeljejo zlahka do občutka uspešnosti ob doseganju velikih sprememb uporabnikov na bolje. Delavci na tem področju se zato soočajo z izzivom ustreznega osmišljanja svojega dela. Pri tem obstajata dve obliki manj ustreznega odzivanja, ki sta na videz diametralno nasprotni, v resnici pa precej podobni. Eno tako odzivanje je infantilizacija brezdomcev, obravnava le-teh kot nemočnih in neodgovornih ter prepričanje, da je treba vse narediti namesto

njih. Drugo tako odzivanje je poniževanje brezdomcev in pomanjkanje zaupanja v to, da so kot ljudje lahko koristni, da je njihova človeška izkušnja pomembna in dragocena ter da so (vsaj z določenih vidikov) sposobni rešiti svoje morebitne težave. Ker je hiter napredek pri delu z brezdomci utopičen cilj, se rutinsko delo z njimi vse prehitro izteče v ugotovitev, da so izgubljeni primeri, za katere ni pomoči. Oba pristopa dolgoročno onemogočata kakršnokoli avtonomno akcijo in odrasle brezdomce, sicer pogosto zares ranjene osebnosti, utrjujeta v njihovih vlogah nedoraslih, neavtonomnih ali slabih osebkov. Zgolj pomoč iz usmiljenja lahko zadovoljuje osnovne potrebe brezdomcev, lahko reši in ohrani mnoga življenja, teže pa z vidika položaja te družbene skupine ljudi karkoli premakne. Lahko bi celo rekli, da utrjuje njihovo vlogo nemočnih, če je ponudba zgolj tovrstna in ni drugih ponudb, ki bi spodbujale, seveda po malih korakih, sicer tvegano in negotovo pot brezdomcev v smeri aktivnosti, avtonomnosti in samostojnega, vendar po potrebi podprtega vključevanja v družbo na tem ali onem področju. Iz teh misli sledi potreba po razvijanju strokovnosti in strokovnih modelov dela tudi z brezdomci. Strokovnost v tem kontekstu pomeni vztrajno in diferencirano podpiranje brezdomcev v njihovem življenjskem razvoju, izhajajoč iz njihovih individualnih posebnosti, dojemanj in možnosti ter predvsem na osnovi zaupnega in dovolj varnega odnosa med strokovnjaki in uporabniki. Tako usmerjeno delo seveda prinaša nove izzive in pasti, zato mora biti podprto s strokovnjakovim stalnim usposabljanjem, refleksijo in strokovnimi podpornimi mehanizmi, kot sta npr. timsko delo in ustrezna supervizija.

Hvala bralkam in bralcem za njihove SMS odzive, nekaj smo jih izbrali za objavo:

Živjo. Res bi rada pohvalila vašo revijo. Kupim si jo vsak mesec in odkar jo prebiram, se je moje mnenje o brezdomcih res spremenilo. Prej nisem znala gledati na stvari z njihovega zornega kota in se do njih včasih nisem obnašala kot do soljudi. Hvala, da ste mi pokazali, da vse stvari niso črno - bele. Živa

Včeraj sem končno dočakala dan, ko sem lahko kupila Kralje ulice. Še aprila sem bila zasvojena s heroinom, brez smisla za življenje. Vaše zgodbe so podobne mojim. Zdaj čakam na sprejem na detoksikacijo. Ponosna sem nase in vem, da mi bo uspelo. Tudi vi ste nekaj posebnega. Vso srečo tega sveta vam želim! Jasmina

Vsem pri časopisu bravo. Priznam, »padla sem noter«. Kraljem, ki so napisali prispevke, je za čestitat. Lepo, toplo in prijazno. Nataša

Ne nisem navdušen nad Kralji ulice, ne morem bit navdušen nad stisko. Vsaka čast, delate korak proti nam, na mehkih jogijih spečim. Edini cajtnig, ki ga res preberem! Klemen

Ravnokar na vlaku berem 4.število Kraljev ulice, ki sem jo kupila dopoldan. Krasno poučno čtivo! Še jih bom kupovala in namesto kepice sladoleda raje stisnila drobiž vam. LP

Foto * Borut Černe

pismo bralke

Bila sem študentka, ki je včasih rada posedala z brezdomci po raznih parkih v Ljubljani. Največkrat pa smo bili v Križankah. Tudi sama sem bila na nek način brezdomka čez dan. Ob večurnih pavzah med predavanji pogosto nisem imela kam, razen v park. No, seveda je takrat že stala tudi knjižnica NUK, ampak ob sončnih dnevih, pa tudi v zimskih snežnih popoldnevih, je bilo v parku kar živahno, ljudje so bili prisrčni. Ob pivkanju vina pa sem poslušala njihove zgodbe. Te so bile žalostne, ali pa tudi ne. Ljudje so se odločali za takšno življenje tudi iz čiste svoje filozofije. Niso se šli sistema, bi se temu reklo. Jaz sem jih prekrstila v moje Čričke, oni pa mene v svojo študentko.

V tretjem letniku sem morala začeti delati preko študentskega servisa. Sama sem imela doma otroka, ki je ob vstopu v osnovno šolo potreboval več. Zato mi je takratna direktorica Ruža, imam jo v lepem spominu, našla delo tajnice, v nekem predstavništvu v Ljubljani. Sem so zahajale tudi stranke, med njimi je bilo največ moških seveda. In eden izmed njih me je vztrajno vabil na kavico. Bil je elegantno oblečen, zame je bil takrat starina, imel je 42 let. In ko me je tako že stotič povabil ven na pijačo, sem končno privolila. Izbral je Uniona v Ljubljani.

Bil je v vsem kavalir, odprl mi je vrata, slekel plašč, pripravil stol, resnično je bil šikan. Kar naenkrat pa se iz ne vem katere mize zasliši glas Anaaaaaa. No, ko sem se obrnila, sem zagledala moje Čričke. Delo me je malo odmaknilo od njih, zato sem bila vesela, da jih vidim. Cela družina je bila tam za mizo. Videla sem nasmejane obraze, veselje v očeh, ko so me po dolgem času spet videli in zato sem jih šla pozdravit.

Na kavico me ta moški seveda ni več povabil. Ampak moram ga pohvaliti, bil je do konca kavalir. Ko sva spila, je šlo po istih ritualih naprej, oblekel mi je plašč, plačal pijačo, odprl vrata... in se poslovil.

Tako je bilo to. In še zdaj se nasmejim, ko se spomnim za nazaj.

✉ Ana iz Trbovelj

JULIJ 2006

5 Terensko delo z brezdomci

Pojav brezdomstva (v Ljubljani) smo raziskovali prek mnogih načinov zbiranja podatkov, zapisovanja, opazovanja, pogovarjanja itd. Vsemu temu je dajalo okvir, smisel, trdnost in povezanost to, da smo se v času raziskovanja srečevali s številnimi brezdomci in se medsebojno spoznavali. Ta srečanja in spoznavanja največkrat niso potekala v prostorih kakih pisarn ali uradnih ustanov, temveč – najbolj točno in jasno rečeno – kjerkoli, predvsem tam, kjer so bili "naravni" življenjski prostori brezdomcev, ali pa, kjer so bili prostori, ki smo jih raziskovalci skupaj z brezdomci na novo skupaj ustvarili. Tvrstno delo smo imenovali terensko delo.

Metodična in metodološka opredelitev terenskega dela

Terensko delo smo v času potekanja raziskovalne naloge opravljali različni ljudje, predvsem dva poklicna raziskovalca ter strokovna delavka z obsežnimi terenskimi izkušnjami z uporabniki prepovedanih drog in brezdomci. Na teren smo hodili včasih sami, včasih v parih in najredkeje vsi trije skupaj. Ko smo s posameznimi brezdomci že navezali dovolj dober stik, smo terensko delo pogosto opravljali tudi v parih (ali skupinah), ki so jih sestavljali raziskovalec/-i in brezdomec/-i skupaj. V terensko delo so se vključevali tudi študentje; včasih sami, včasih v parih ali skupinah, tudi v kombinaciji z brezdomcem ali drugim poznavalcem uličnega življenja, ki je predstavljal nekakšen povezovalni člen med raziskovalci in terenom.

Mesta srečevanja so bile tiste točke, ki so bile blizu brezdomcem in na katere so nas sami povabili oz. kjer se jih je dalo najti brez vnaprejšnjega dogovarjanja. To so bili parki, trgi ali pa tudi organizacije, ki jih brezdomci uporabljajo. Srečanja so bila včasih dogovorjena, še pogostejše pa – zaradi narave življenja brezdomcev – spontana, srečali ali našli smo

se slučajno, saj za dogovore ni bilo priložnosti. Z istimi posamezniki smo se pogosto srečevali na istih točkah, kasneje pa smo jih tudi že vabili na nove lokacije, v "naše" okolje. Tako smo se z nekaterimi izmenično dobivali v našem in njihovem okolju, z nekaterimi pa zgolj v njihovem. Z nekaterimi smo se srečevali tudi po vnaprejšnjem dogovoru in sčasoma je bilo takih primerov vse več. Z drugimi smo se vendarle srečevali zgolj priložnostno.

Že med raziskovanjem se je oblikovala ideja izdajanja cestnega časopisa, ki smo ga poimenovali Kralji ulice. Ta časopis je prvič izšel junija 2005, drugič novembra 2005, nato pa je od marca 2006 dalje izhajal pretežno mesečno. Dobra priložnost za srečevanje je bilo tako delo za časopis Kralji ulice, ki nas je povezovalo. Izvajali smo tudi organizirane "terenske aktivne prodajalcev", kar pomeni, da smo prodajalce Kraljev ulice obiskali na kraju samem ter se z njimi pogovarjali o prodaji in drugem delu. Z nekaterimi so stiki postali precej redni, nekatere smo tudi formalizirali v redne sestanke – povezane s projektom Kralji ulice, svetovalne in tudi bolj ali manj prijateljske oz. družabne. Zvrstil se je tudi niz izmenjav, ko so brezdomci gostili terenske delavce v svojem okolju (po cel dan, včasih tudi čez noč), prav tako pa so brezdomci dobili možnost, da obiščejo terenske delavce, vendar pa je vsi niso (v celoti) izkoristili. Nekateri od tistih, ki imajo domove (namreč domove svojih primarnih družin; to so bili predvsem mlajši brezdomci), so nas peljali obiskat svoj dom in svoje starše, pri katerih iz različnih razlogov niso živeli. Tako delo se je včasih (v dveh primerih) prevesilo v delo z družino, posredovanje in mediiiranje njihovih odnosov. Zgodilo se je tudi (v dveh primerih), da smo skupaj z brezdomcem obiskali njegov rodni kraj in tam še živeče sorodnike, ki jih posameznik praviloma že zelo dolgo ni videl. Poleg tega je bil kontekst našega srečevanja včasih tudi skupni izlet, enodnevni ali celo teden-

ski, ko smo brezdomci in terenski delavci/raziskovalci šli skupaj na strokovno ekskurzijo po uredništvih cestnih časopisov v tujini. (Zanimivo je, da so prakso izletov nekateri brezdomci ali skupine letih prevzeli in v prihodnje z izleti nadaljevali v lastni režiji.) V posameznih obdobjih so bili stiki s posamezniki ali skupinami brezdomcev intenzivnejši, spet drugič redkejši, odvisno tudi od potreb na obeh straneh in od spremljevalnih okoliščin.

Namen terenskega dela je bil spoznavanje in raziskovanje življenja brezdomcev ter njihovega življenjskega okolja; seveda pa tudi njihovo spoznavanje terenskih delavcev in vzpostavljanje vzajemnega zaupanja. Sprva so terenske delavce zanimale življenjske zgodbe in vsakodnevno življenje brezdomcev, pozneje pa je predmet našega srečevanja vedno pogostejše postajal tudi naš skupni delovni projekt, namreč ustvarjanje člankov za cestni časopis. Neredko smo se z brezdomci sestajali tudi z jasnim namenom reševanja ali urejanja problemov, ki so jih želeli rešiti, pa naj je šlo za urejanje dokumentov, pridobivanje njihovih dobrin in pomoč pri tem, pomoč pri iskanju službe ali stanovanja, reševanje težav s policijo, pisanje pritožb, zagovorništvo v sodnih postopkih, urejanje stikov s starši, reševanje sporov, informiranje in podobno, nujne prevoze, celo selitve, pa tudi podporo ob življenjskih spremembah in prelomnicah.

Pridobljene informacije in podatke smo vseskozi zapisovali, biografske intervjuje smo večinoma (po dogovoru z brezdomci) snemali in posnetke dobesedno prepisali, za druge dogodke pa smo si delali terenske zapiske in (občasno) pisali terenske dnevnike z bolj poglobljeno refleksijo.

Opremljeni z osnovnimi metodičnimi in metodološkimi načeli smo začeli s terenskim delom. Ta načela, ki so se nam kot pomembna izkazala tudi v nadaljnjem delu, so naslednja:

- načelo neinvazivnosti in dialoga,
- načelo srečevanja na »njihovem« terenu, kar onemogoča nastanek nepotrebnih odnosov premoči institucionalnega okvira ter omogoča nastanek odprtejšega in zaupnejšega stika,
- kontinuiteta in stabilnost odnosa s strani raziskovalcev – ne glede na pretrse in spremembe v posameznikovem življenju,
- pravšnja spontanost strukture srečevanja (izkoristiti priložnosti in ne računati na trdnost vnaprejšnjih dogovorov),
- izhajanje iz njihovih motivov, upoštevanje njihove motivacije za srečevanje,
- vzajemno učenje,
- oblikovanje skupnih delovnih projektov in projektnih ciljev,
- zelo temeljna je naravnost neobsojanja drugega,
- iskreno zanimanje za posameznika/skupino, kar se vedno znova izkaže kot nujen pogoj,
- vzeti si čas in ne imeti vnaprej izdelanih predstav o tem, kaj je treba v nekem času doseči,
- srečevanje z uporabniki v različnih terminih in kontekstih; spremljanje posameznika/skupine v različnih sferah/obdobjih/fazah njihovega življenja
- in seveda spoštovanje do ljudi, s katerimi se srečujemo.

Časovno se je naše terensko delo začelo že jeseni 2004 (torej že pred formalnim začetkom raziskovalne naloge), njegovo najintenzivnejše obdobje je bilo skozi vse leto 2005, relativno intenzivno obdobje terenskega dela pa je trajalo še vse do septembra 2006. Konec leta 2004 se je terensko delo po obsegu dokaj stabiliziralo, opravljali smo ga trije raziskovalci s povprečno nad deseturno tedensko prisotnostjo na terenu.

V času zaključevanja raziskovalne naloge (torej v sredini leta 2006) se je začelo terensko delo deloma

oz. vedno bolj institucionalizirati.¹⁰ V tem času je Društvo Kralji ulice že pridobilo svoj prostor, v katerem se je začel izvajati program dnevnega centra, oblikoval se je razmeroma stalen tim sodelavcev, ki niso več delali samo kot prostovoljci, temveč že kot plačani sodelavci, in skladno s tem se je začelo terensko delo izvajati kot razmeroma načrtovan in sistematičen del stalne dejavnosti Društva Kralji ulice. O tem obdobju in ustreznih vsebinah terenskega dela v tej knjigi ne poročamo.

Nekaj spoznanj s terenskega dela

Spoznanja, ki smo jih dobili s terenskim delom, se povezujejo in pokrivajo z marsikaterim spoznanjem, ki smo ga dobili s kako drugo metodo zbiranja podatkov. V terenskem delu smo seveda uporabljali spoznanja, ki smo jih dosegli po drugih poteh, prav tako pa so tekoča spoznanja s terenskega dela vplivala na naše razumevanje drugih podatkov. V raziskavi pridobljena spoznanja so torej predstavljena v več poglavjih tega poročila in velikokrat je težko točno reči, od kod točno so ta spoznanja pravzaprav prišla. V tem poglavju zato navajamo le izbrana, in sicer tista, za katera se nam je zdelo, da so najbolj specifično povezana prav z metodo terenskega dela.

1. Prvo spoznanje s terenskega dela je bilo, da je stik z (ljubljskimi) brezdomci možen in da je bil odnos, ki smo ga bili z njimi pripravljene vzpostaviti, pri njih pogosto zelo dobrodošel. Za komunikacijo so bili mnogi od njih motivirani, nekateri (redki) pa stikov niso iskali ali so se jim celo izogibali. Pri redkih je bilo možno varen/zaupljiv odnos vzpostaviti

že zelo hitro, ponavadi pa je bil potreben dolgotrajnejši proces gradnje vzajemnega zaupanja, postopnega spoznavanja in razkrivanja. Celo pri tistih posameznikih, s katerimi smo v stiku od samega začetka in so stiki pogosti in intenzivni, ne bi mogli reči, da so razkrite vse plati njihovih življenj; nasprotno, marsikaj ostaja prikrito in se le počasi odstira. Odločitev glede tega, kaj nam bodo zaupali in kaj podelili z nami, ostaja vseskozi v celoti odločitev brezdomcev samih, in pri tem nismo videli nobene potrebe, da bi jih k temu silili; zdelo se nam je prav, da sami narekujejo ritem razvoja odnosa. Kako hitro in kako so brezdomci pripravljeni razkrivati plasti svojega življenja, je povsem njihova odločitev, raziskovalci pri tem nimamo vloge inšpektorjev ali moralne policije, ki bi imela nalogo odkrivati resnico. S stališča raziskovalcev je predvsem pomembna subjektivna realnost brezdomcev – prav taka, kot jo predstavljajo oni sami kot glavni akterji svojih življenj. Seveda je v gradnji stikov in razvijanju odnosov prišlo tudi do nesporazumov in predvsem užaljenosti, najpogosteje zaradi neizpolnjenih predstav o tem, kakšno vlogo naj bi posamezni brezdomci zavzemali v projektu ali v življenjih raziskovalcev. Pogost razlog užaljenosti¹¹ in razkolov je bilo rivalstvo med posameznimi skupinami in posamezniki, s katerimi smo želeli raziskovalci ne glede na njihovo starost, spol, politično pripadnost, zdravstveno stanje in status glede uporabe takih ali drugačnih drog imeti nerazlikujoč odnos. Neomajno stališče posameznih brezdomcev ali njihovih skupin je bilo včasih tako, da so oni ali njihova skupina boljši od drugih in da si tisti "drugi" iz takih ali drugačnih razlogov ne zaslužijo sodelovanja z raz-

¹⁰ Z izrazom institucionalizacija mislimo na to, da je terensko delo postalo del programa Kraljev ulice in del delovnih nalog posameznih delavcev ter da so se izvajalci terenskega dela zanj vedno bolj dogovarjali in ga načrtovali. Še vedno pa je obstajalo tudi manj institucionalizirano terensko delo, ki je bilo v večji meri povezano z delom novih prostovoljnih sodelavcev.

¹¹ Seveda smo bili tudi terenski delavci včasih užaljeni in prizadeti. Svojo užaljenost pa smo s časovno distanco večinoma prepoznali kot izraz in posledico lastnega narcizma, megalomanskih pričakovanj in poskusov prehitrega razvijanja delovnih projektov, kar ni ustrezalo realnosti drugih sodelavcev teh projektov.

iskovalci ali v skupnem projektu. Prav to je ena od glavnih težav, na katere smo raziskovalci naleteli pri svojih prizadevanjih vzpostavljanja stikov.

2. Brezdomci se (sami med seboj) delijo v več posebnih podskupin; po kriterijih prijateljstva, lokacije, skupne zgodovine itd. Še posebej opazna je delitev na dve skupini: mlajših v starosti do približno 35 let, med katerimi jih (po podatkih ankete) 85 % občasno ali redno uporablja nedovoljene droge, ter starejših, med katerimi le zelo redki uporabljajo nedovoljene droge. V nasprotju s tem večina brezdomcev iz obeh skupin poroča o uporabi alkohola. Pogojno lahko govorimo tudi o tretji skupini tistih, ki se ponašajo s tem, da ne uporabljajo ne alkohola ne drugih drog. Ta delitev je pomembna tudi za njihovo identitetno uvrščanje in samopodobo, saj se ima tretja skupina včasih za bolj pošteno, boljšo in potemtakem tudi bolj vredno pomoči. Obenem pa mnogi ne-uporabniki prepovedanih drog zaničujejo t. i. džankije, ki naj bi za razliko od njih kradli, goljufali in manipulirali. V veliki meri gre pri teh delitvah za stereotipne in karikirane predstave, ki jih najdemo zasidrane v širši javnosti in opazne tudi pri nekaterih delavcih na področju brezdomstva v MOL. Za socialno politiko je to spoznanje pomembno zato, ker morda omejuje možnosti razvijanja skupnih programov za vse tri skupine brezdomcev. V nasprotju s prejšnjim stavkom pa smo projekt društva Kralji ulice ter izdajanja cestnega časopisa gradili kot projekt, v katerem naj bi sodelovali brezdomci iz vseh zgoraj omenjenih treh podskupin (in tudi iz vseh drugih). Ta cilj v veliki meri uspemo uresničevati, kar dokazuje, da te delitve niso nepremostljive.¹²

3. Razlikovanje med zgoraj omenjenima podskupinama, uporabniki alkohola ter uporabniki alkohola in drugih nedovoljenih drog, med katerima vendarle

določeni posamezniki prehajajo in se z delitvami ne obremenjujejo, je torej osnovana predvsem v konceptih generacije, uporabe te ali one droge in s tem povezanih dnevnih aktivnostih (bolj ali manj intenzivnega "žicanja" za denar, posluževanja ali neposluževanja nelegalnih aktivnosti za pridobitev denarja, za zadovoljitev takih ali drugačnih potreb), pripadniki ene in druge skupine pa se do neke mere ločujejo tudi v uporabi storitev različnih organizacij, ki v Ljubljani delujejo na področju brezdomstva: tako starejši pogosteje bivajo v Zavetišču na Poljanski cesti, mlajši v zavetišču za uporabnike nedovoljenih drog na Vošnjakovih; mlajši pogosteje uporabljajo dnevni center za uporabnike nedovoljenih drog; oboji obiskujejo dnevna centra za brezdomce. Obe skupini se srečujeta na kosilih, deloma pa tudi na Karitasu in Rdečem križu (čeprav tudi tam prevladujejo starejši); zdravstvena oskrba za osebe brez zdravstvenega zavarovanja pa je uporabnikom nedovoljenih drog zaradi pogojev uporabe prostorov tako ali tako zaprta.

4. Javnost je do mlajših – pogosteje uporabnikov nedovoljenih drog – bolj zadržana; ti predstavljajo bolj demonizirano skupino, ljudem je težje razumeti, zakaj so brezdomci, če pa so mladi in so videti bolj ali manj zdravi. Po drugi strani je pri skupini mladih prehajanje iz brezdomstva v druge oblike življenja pogostejše in bolj možno ter bi zaradi vsega tega moralo predstavljati prioriteten izziv tudi za strokovne programe. Opisano demoniziranje mladih brezdomcev pomeni, da se jim pogosteje "zapirajo vrata" za nudenje pomoči tako v laičnih kot tudi v strokovno vodenih programih. Mnoge izkušnje zavrtnosti, nezaupanja v institucije, nezmožnosti vzpostavljanja zavezujočih odnosov so dejavniki, zaradi katerih je delo s to skupino težko. Izkušnje vendarle kažejo, da je delo z mladimi brezdomci in brezdomkami mogoče, ta pristop pa zahteva predvsem

¹² Med ne-nepremostljive ovire lahko uvrščamo tudi delitve po nacionalnosti, ki so med brezdomci žive in boleče enako kot med drugimi prebivalci Slovenije.

vztrajnost, metodo majhnih korakov in kontinuirano gradnjo odnosa. Predvsem je za največji delež te populacije primeren in potreben pristop zmanjševanja škode; ne le škode ob uporabi substanc, pač pa tudi škode, ki jo povzroča brezdomski način življenja.

5. Poleg obeh že omenjenih skupin je smiselno omeniti tudi t. i. samotarje; tiste brezdomce, katerih življenje izraža, da bodisi nočejo bodisi ne zmorejo graditi in vzdrževati socialnih mrež oz. so izključeni tako iz širših družbenih mrež kot tudi iz socialnih mrež samih brezdomcev. Nekateri med njimi se od drugih ločijo po svojih afirmativnih posebnostih (po poštenosti, nadarjenosti, ne-uporabi opojnih substanc). Z vidika socialne politike je pomembno, da so ti posamezniki pogosteje dovzetnejši za pomoč in socialno mobilnost. Njihovo ne-navezovanje stikov z drugimi brezdomci je torej lahko izraz njihove potrebe in kapacitete navezovanja stikov s pripadniki "zunanjega sveta", v žargonu brezdomcev imenovanih tudi "civilov". Ti stiki (s terenskimi delavci, prostovoljci, strokovnjaki, študenti, novinarji), ki so jih zmožni adekvatno ohranjati in v katere vlagajo energijo, se jim po izkušnjah terenskih delavcev lahko sčasoma obrestujejo v socialni mobilnosti na različnih področjih, pri izboljšanju kakovosti njihovega življenja in v končni fazi tudi v prekinitvi brezdomskega načina življenja. Za to skupino je torej to, da niso vključeni v brezdomske mreže, varovalni dejavnik, saj jim potencialno omogoča prihodnjo socialno mobilnost.

Med samotarji pa so tudi taki, ki so se umaknili oz. bili odrinjeni iz formalnih (npr. Zavetišča) in neformalnih brezdomskih mrež, predvsem zaradi drugim nesprejemljivega življenja (pogosto povezano tudi z nezmožnostjo zadrževanja urina in splošno zanemarjenostjo). Ti posamezniki so pogosto bolj neprilagodljivi, manj zmožni gradnje zavezujočih socialnih odnosov, pogosto so oškodovani tudi v zdravstvenem smislu, nemalokrat so za njimi izjemno težke življenj-

ske preizkušnje. Ti posamezniki so socialno-političnim intervencijam težje dosegljivi, doseči jih je mogoče predvsem s strokovnim terenskim delom. Pogosto bi potrebovali osnovno zdravstveno ali sanitarno nego, vizija zanje vključuje tudi oskrbo v domu za ostarele v času, ko ne bodo več sposobni poskrbeti za svoje najosnovnejše potrebe. V manjšem obsegu bi bile sanitarne in zdravstvene težave rešljive tudi s terenskim delom. Vsa ta dejstva vodijo k spoznanju potrebe po diferenciaciji pristopov k brezdomcem, oblik nudenja podpore in sploh vizij dela: od najosnovnejše nege za izolirane ostarele samotarje do spodbujanja in omogočanja socialne integracije za tiste s potenciali in željami po tem.

6. Med terenskim delom in spoznavanjem konkretnih življenjskih zgodb se je terenskim delavcem brezdomstvo vse bolj kazalo kot pojav s kompleksnim nizom izvorov, pojav, ki je pogosto rezultanta mnogih drugih okoliščin (družinskih, nizov osebnih neuspehov, pomanjkljivih osebnostnih kompetenc, izobrazbenih in zaposlitvenih prikrasnosti ...). Tudi ponovno vključevanje brezdomcev je spričo tega toliko težje, saj pogosto ne more biti dolgoročno uspešno, če se ne loteva vseh ravni vzrokov. Ni dovolj le stanovanjska vključitev, da bi posameznik lahko polno, varno in trajno zaživel v družbi, začel kompetentno uporabljati njene mreže ter odgovorno izbiral njene ponudbe. Za posameznika je niz področij, na katerih mora izvesti spremembo, da bi se vključil, pogosto razlog za obup, pretežak zalogaj; marsikdo na poti reševanja svoje stiske obupa, kar lahko rezultira v občutenju le še enega neuspeha. Za stroko to spet pomeni pomembnost zavedanja malih korakov in potrebo po spodbudi posamezniku, tudi po spodletelih poskusih vključevanja.

7. Eno od zanimivih vprašanj se nanaša na prisotnost nasilja v življenju brezdomcev. O tem namreč občasno poročajo mediji, vsake toliko pa izbruhne

tudi kakšna večja aferi, v kateri so brezdomci najpogosteje obračunavali med seboj. Nasilni obračuni, kot smo jih imeli priložnost spoznati in se s to temo seznaniti, se v največji meri dogajajo znotraj krogov brezdomcev in redkeje ali sploh ne segajo v kroge zunanjih ljudi ali širše javnosti. V pogosto težkem življenju prebijanja iz dneva v dan in boja za lasten ko-

šček kruha, škatlo cigaret, steklenico vina, odmerek heroína ali prostorček pod soncem brezdomci drug drugemu pogosto predstavljajo rivale in grožnjo. Tudi z nasiljem branijo tisto, za kar imajo občutek, da jim pripada, v čemer so podobni sleherniku. Ker pa so od povprečnega člana naše družbe bolj eksisten-

cialno ogroženi, jih ta ogroženost morda pogosteje

Vrste

**Stojimo v vrstah
Izobčeni
Kriziramo
Blackoutiramo
Čekamo šaku pilula.**

NLP

dela za storilce in tudi pogostejše za žrtve neposrednih nasilnih obračunov. Nasilni obračuni se velikokrat zgodijo pod vplivom alkohola. Več nasilja med njimi je lahko tudi posledica pomanjkanja drugih (legitimnih) sredstev za doseganje ciljev in uveljavljanje lastne volje, kar rezultira v najbolj rudimentarnem in najmanj prefinjenem načinu obračunavanja – s pestmi. Včasih je nasilje tudi posledica tega, da nekomu "popustijo živci" in začne razbijati vse okoli sebe, motiviran z nemočjo in stisko ter oborožen z zavestjo, da nima več česa izgubiti. Očitno je, da so tudi na brezdomski sceni prisotni posamezniki, ki so dežurne tarče in ki jih vsi po vrsti tepejo z razlogom ali brez. Čeprav je možno, da je raziskovalcem ostalo mnogo nasilja skritega (pred nami ga namreč niso želeli kazati ali so ga celo želeli prikriti zaradi zavedanja, da gre za nezaželen način reševanja problemov), pa velika večina brezdomcev daje vtis nenasilnih in celo prej defenzivno kot pa ofenzivno naravnanih posameznikov, kar je tudi skladno z njihovim načinom prilagoditve družbenemu sistemu, ki je v veliki meri umik. Nasilni ali bolj ofenzivni posamezniki so med brezdomci prej izjeme kot pravilo. Raziskovalci nasilja s strani brezdomcev nismo bili deležni. Posebna točka je nasilje širše javnosti in pa nasilje policije do brezdomcev, kar je redkokdaj v celoti razkrita tema. Ostaja pa vtis, da je v določenih okoliščinah nasilje s strani policije do brezdomcev nekaj normaliziranega in za njih pričakovanega, ne pa nekaj, zaradi česar bi bilo treba dvigovati prah in to nositi na oči javnosti. Vtis je, kot da gre za številne notranje dogovore med varuhi reda in brezdomci ter da se bolj kot morebitnih udarcev zaradi neposlušnosti ali neuklonljivosti brezdomci bojijo stalnega preganjanja in finančnih glob.

8. Terensko delo je tudi pokazalo, da so brezdomci iz vseh doslej omenjenih skupin in različnih značilnosti pripravljeni na stik, da potreba po ponudbah za osmišljanje časa in ustvarjanje pozitivnih vizij pri njih obstaja in so se za ponujene pobude pripravljeni v večji ali

manjši meri, pač po svojih zmožnostih, tudi angažirati, aktivno vključiti in sodelovati. Posebna značilnost pri delu z njimi je pogosto njihova večja občutljivost in zahtevnost, pri čemer obstaja nevarnost, da bodo ob najmanjšem neuspehu pri poskusu spremembe svojega življenja to doživeli kot še eno potrditev za svojo splošno neuspešnost in se ponovno vdali brezperspektivnosti in resignaciji. Zato je pomembno, da ponujene aktivnosti niso prezahtevne, da omogočajo takojšnje majhne uspehe, ki lahko posameznika motivirajo, da vztraja. Največja korist, ki jo imajo brezdomci s strani terenskih delavcev, je verjetno tkanje socialnih mrež in vstopanje v stike in odnose z – v njihovem žargonu – "normalnimi" ljudmi, kar je tako kratkoročno kot dolgoročno pomembna dejavnost premoščanja različnih svetov, saj jim sicer grozi nevarnost vse večje in kmalu nepovratne odtujitve.

9. Naslednja ugotovitev terenskega dela je, da brezdomci v dovolj veliki meri zaupajo ustanovam, katerih storitve uporabljajo. Odziv na novo ponujene oblike dela z brezdomci in pomoči le-tim je odvisen od kompleksne palete dejavnikov, od potreb, dostopnosti programa, tega, kako je ljudem predstavljen, pa tudi od mnogih, zunanemu opazovalcu bolj prikritih dejavnikov, kot je dinamika med že omenjenimi različnimi podskupinami brezdomcev.

10. Terensko delo rezultira tudi v ugotovitvi, ki se bolj kot na brezdomce nanaša na širšo javnost MOL. Meščani izražajo željo, se odzivajo in potrebujejo (fizične in simbolne) prostore, kjer bi se lahko z brezdomci bolj ali manj strukturirano srečevali, želeli bi jim pomagati in izražati svojo solidarnost z njimi. Pogosto pa so v svojih predstavah, kaj brezdomci potrebujejo, izgubljeni ali pa preveč prepričani vase, kar lahko njihovim dobrim namenom poreže krila in jim vzame voljo za družbeno akcijo. Zaradi tega je tudi naloga stroke odpirati in formirati, omogočati in promovirati prostore srečevanja brezdomcev s širšo javnostjo.

NOVA RAZSTAVA PRI KRALJIH ULICE

foto* Tanja Vuzem

BO.KAJ

Romana
sma Branka
Ziga
Sara
Mina
Petra
Barbara
Marjanka
Sara
Mina
Petra

IN V RESNIC SPLOH NISMO VSI GLIH
IN SPLOH NE GREMO V ISTO SMER
IN SPLOH NISMO OVCE;) he he

pravzaprav se dobivamo, ker nam
gre brezglavo tekanje v čredi na
JETRA, ŽIVCE, PLJUČA, LEDVICE (OBISTI)
SACE **zato** skupaj presegamo

pasivnosti, konformizme, apatije
in kar je še podobnih živali, NPR.
TAKO DA DELAMO KARTICE

no, kaj ste danes lepega
doživeli in zakaj nič?

BO.KAJ

bodimo onkraj krasne apatije Jagenjčkov

izredna tega projekta je financirana s strani Evropske
komisije. Vrednost publikacije (komunikacije) je
zaključno odgovornost avtorja in v nobenem primeru
ne predstavljajo stališč Evropske komisije. Prav tako ni
odrada stališč Nacionalne agencije.

NAPASLI SO NAS

MOVIT

MOVI NA MLADINA

Program MLADINA

Četnik 2
500 Rubelov
500-00 00 00 00
CAR 049 22 804

Na ogled je že tretja razstava v galeriji Kralji ulice.
Predstavlja se skupina Bo.kaj s projektom Nasmehi
dneva. Razstava bo na ogled do 7.4.2007. Več na
naslovu www.bokaj.net.

abljani tudi že na otvoritev naslednje razstave, ki bo v
orek, 10.4.2007 ob 18h. Razstavo z naslovom PODOBE
LJUBEZNI bosta pripravili Katja Vres in Meta Kos.

6 Ocena obsega brezdomstva v Ljubljani

Poznavanje obsega in časovnega gibanja brezdomstva je pomembno. Ker je to pojav, ki zaskrbljuje, seveda zanima javna občila, pa tudi ljudje velikokrat v pogovorih izražamo svoje ocene o gibanju števila brezdomcev v Ljubljani¹³ oz. tovrstne informacije iščemo. Podatki o obsegu pa so pomembni tudi za smiselno načrtovanje in izvajanje socialne politike na področju brezdomstva. Poznavanje števila brezdomcev je na primer zelo pomembno za načrtovanje števila novih ležišč v zavetiščih za brezdomce ter za načrtovanje drugih specifičnih socialno varstvenih storitev. Zato smo tudi v naši raziskavi poskusili razviti načine ocenjevanja števila in gibanja obsega brezdomstva v Ljubljani.

Ocenjevanje števila brezdomcev zaradi razlogov, ki so opisani že v enem od prejšnjih poglavij, ni enostavna naloga. V Sloveniji namreč nimamo kakega (enotnega) registra brezdomcev, niti nimamo uradno sprejete definicije stanja brezdomstva. Poimenovala tega, kdo je »pravi«¹⁴ brezdomec so zelo različna in ohlapna¹⁴. Poleg tega pa brezdomstvo ni stalna človekova značilnost, temveč je le trenutno stanje. Za mnoge brezdomce velja, da prehajajo iz enih oblik (negotovih) nastanitve v druge in da njihov položaj brezdomca ni stalen in nespremenljiv. Zaradi vseh teh razlogov ni mogoče oditi v neko uradno ustanovo in tam dobiti uradne podatke o številu brezdomcev. Namesto tega smo morali sami pridobiti svoje podatke in razviti načine ocenjevanja števila brezdomcev v Ljubljani.

Organizacija, ki se v Ljubljani že najdlje in najbolj sistematično ukvarja z brezdomstvom, obenem pa tudi ves čas svojega dela zbira podatke na razmeroma enoten način je Zavetišče za brezdomce na Poljanski ulici, enota Centra za socialno delo Ljubljana Center. Zavetišče že več kot 15 let nudi prenočišče brezdomcem, od leta 1988 pa tudi razdeljuje brezplačna kosila komur koli, ki pride ponje. Za izhodišče ocenjevanja obsega brezdomstva smo vzeli njihove podatke o prenočiščih in razdeljenih kosilih. Pri tem smo predpostavljali, da je gibanje obsega razdeljenih brezplačnih kosil dosti dober pokazatelj tistih dejavnikov, ki vplivajo tudi na pojavljanje brezdomstva – namreč stopnje ekstremne revščine. V tem smislu verjamemo, da lahko trend gibanja razdeljenih brezplačnih kosil pogojno jemljemo tudi kot dovolj dober pokazatelj trenda gibanja obsega brezdomstva, čeprav oba pojava seveda nista identična oz. enaka. Izraz »dovolj dober«¹⁴ se nanaša seveda tudi na dejstvo, da nimamo na voljo drugih dosti dobrih pokazateljev, predvsem ne neposrednih, zato si moramo pač pomagati s takimi, ki so na razpolago, in ki so posredni. Še dodaten razlog izbire podatkov o razdeljenih kosilih pa je bil ta, da je bilo brezplačnih kosil razdeljevano dovolj veliko, da je bilo z njimi v zvezi mogoče uporabljati statistične metode.

Tabela 25 in graf 1 kažeta, koliko brezplačnih kosil je bilo v 11 letnem obdobju (1995-2005) v Zavetišču letno razdeljenih. Gre za kosila, ki so bila na razpolago vsem, ki so po njih prišli, in pri katerih torej ni bilo nobenih zunanjih omejitev gibanja njihovega števila.

13 Tako je npr. udeleženec pogovora na neki ljubljanski četrtni skupnosti rekel: *Na vsak način pa bo treba nekaj narediti, ker v Ljubljani stanje ne ostaja isto, ampak vsak dan vidiš enega mladega več. Pravzaprav pretiravam, ampak ko grem ponovno čez mesto, ugotavljam, da vidim še nekoga, ki ga do sedaj še nisem poznal. Ker spoznaš jih pa zelo hitro. Tisti, ki pristopi pa reče, a vas smem nekaj vprašat ... takoj ugotoviš, pri čem si.*

14 Drug udeleženec pogovora na ljubljanski četrtni skupnosti pa je vprašal: *Kako ločit to večplastnost teh ljudi in ugotovit, kdo pravzaprav je klošar, a da rečemo, je njegov poklic klošar, kdo je berač, kdo je potepinc, kdo je pa nekdo, ki je pač od nekod prišel in misli, da bo pač na poceni način odnesel, če ne more že na črno delat?*

Tabela 25: Število razdeljenih brezplačnih kosil na leto.

LETO:	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Skupaj razdeljenih kosil letno:	11.516	12.930	15.110	17.151	18.581	21.486	22.356	24.557	28.898	31.163	32.927
Povprečno razdeljenih kosil dnevno:	31,6	35,4	41,4	47,0	50,9	58,9	61,2	67,3	79,2	85,4	90,2
Indeks glede na prejšnje leto:	-	112	117	114	108	116	104	110	118	108	106
Indeks glede na leto 1995:	100	112	131	149	161	187	194	213	251	271	286

Graf 1: Povprečno letno število razdeljenih brezplačnih kosil.

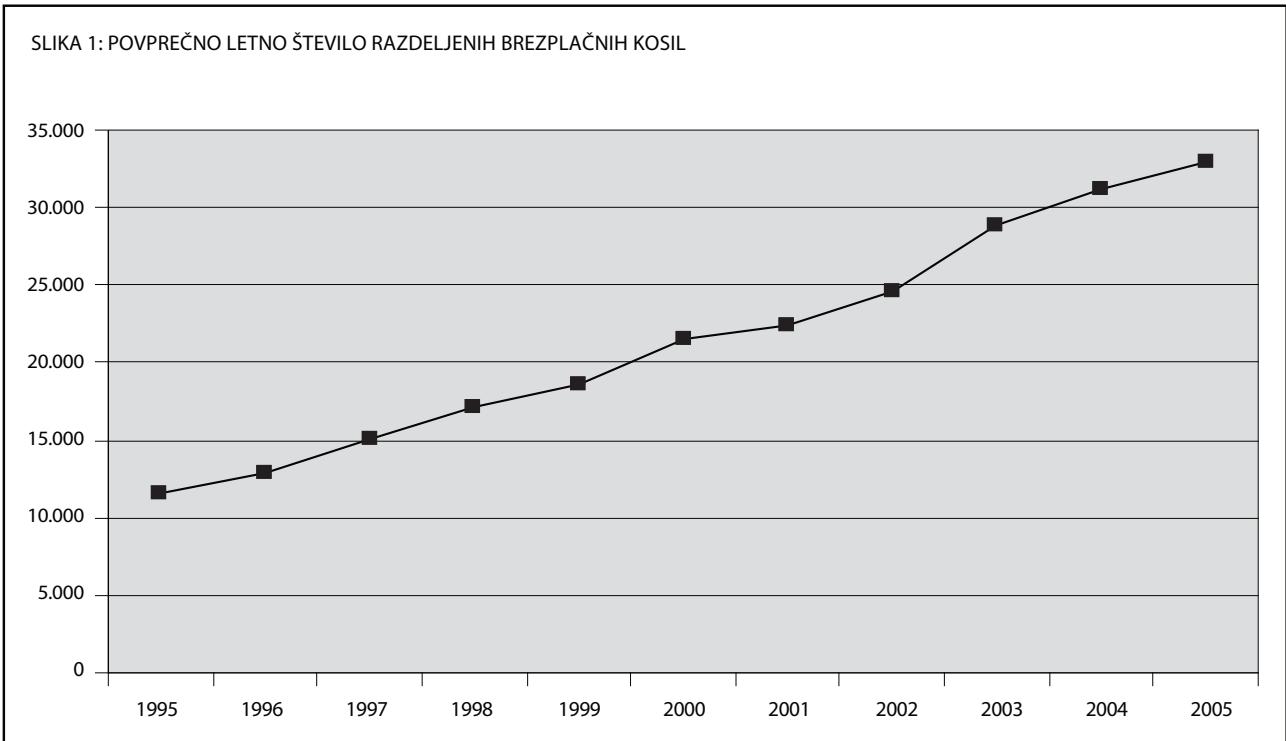

Tabela 25 in graf 1 pokažeta, da je šlo v enajstletnem obdobju za kontinuiran porast števila razdeljenih kosil, in sicer v celoti za 186% porast. Letno število razdeljenih kosil se je v tem obdobju skoraj potrojilo. Letna rast je bila izrazito kontinuirana in je znašala v povprečju 11,2 % na leto. Ker predpostavljamo, da je število razdeljenih brezplačnih kosil dokaj dobro merilo obsega pojavljanja materialnih stisk, in ker so le-te razmeroma neposredno povezane z brezdomstvom, lahko utemeljeno sklepamo, da je verjetno,

da je v proučevanem obdobju močno narasel tudi obseg brezdomstva, oz. obseg podstandardnih ali negotovih nastanitev. Seveda pa ti podatki ne pomenijo »dokaza« za to trditev, oz. ne omogočajo določiti faktorja, s pomočjo katerega bi lahko govorili o stopnji porasta brezdomstva.

V primerjavi s številom razdeljenih brezplačnih kosil pa nam število prenočevanj v Zavetišču pove dosti manj. Razlog za to je ta, da je bila kapaciteta Zavetišča

omejena ter da se je število prenočevanj ves ta čas gibalo zelo blizu teoretično maksimalni kapaciteti. Če je število prenočevanj ostajalo vsa ta leta zelo podobno, je bilo to zato, ker so tudi kapacitete namestitev ostajale enake. Kot pa se bo izkazalo, se je število prenočevanj v tistem letu, ko so se pojavile nove kapacitete, takoj dvignilo. Tabela 25 in graf 2 prikazujeta več podatkov v zvezi s prenočevanjem v Zavetišču.

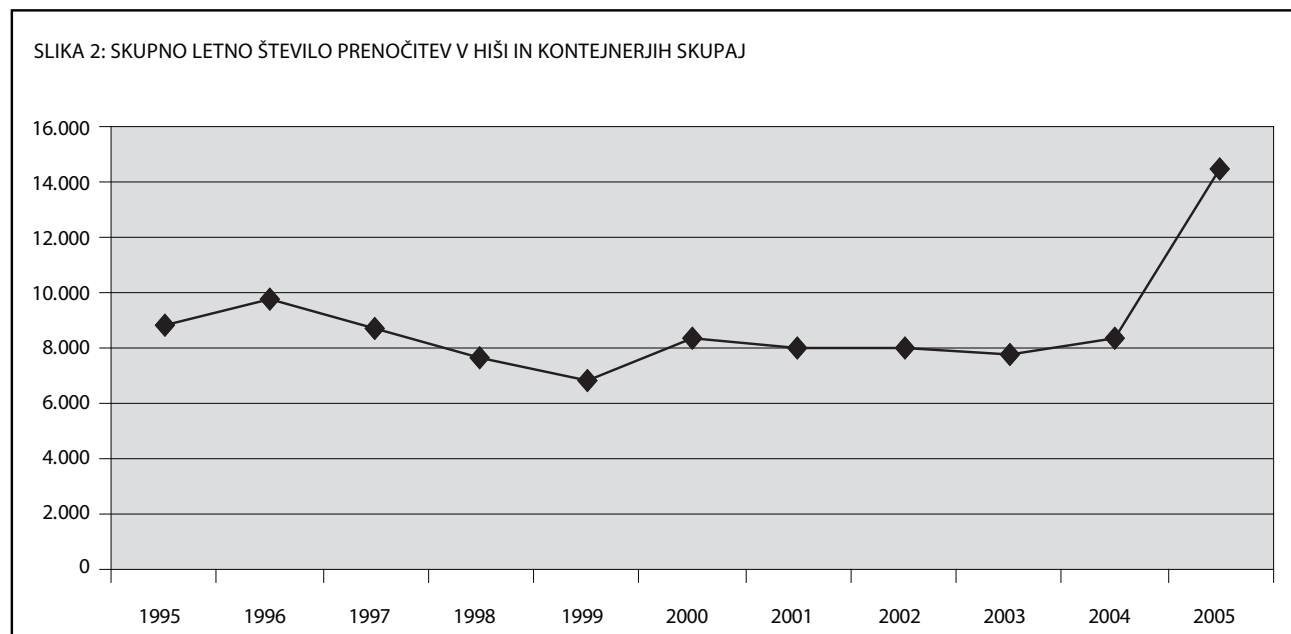
Tabela 26: Število prenočitev v Zavetišču na Poljanski v hiši ter v kontejnerjih ter iz teh podatkov izvedena povprečja.

LETO:	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
PRENOČEVANJE V HIŠI											
Napoteni iz CSD MOL	7.121	7.668	6.497	5.741	5.357	6.529	6.278	6.844	6.663	6.691	7.314
Napoteni iz drugih krajev	986	1.022	1.110	868	468	1.150	1.170	747	704	560	364
Drugi	741	1.041	1.092	1.023	1.044	708	571	403	454	662	893
Skupaj	8.848	9.731	8.699	7.632	6.869	8.387	8.019	7.994	7.821	7.913	8.571
Povprečno nočitev na dan	24,2	26,7	23,8	20,9	18,8	23,0	22,0	21,9	21,4	21,7	23,5
Število nočitev v najbolj frekventnem mesecu	n.p.	n.p.	n.p.	782	653	632	720	762	774	771	826
Kateri mesec je to bil	n.p.	n.p.	n.p.	mar	jan	dec	dec	dec	jan	dec	dec
Povprečno št. nočitev na dan v tem mesecu	n.p.	n.p.	n.p.	25,2	21,1	20,4	23,2	24,6	25,0	24,9	26,6
Prenočevanje v kontejnerjih											
Skupaj letno število prenočevanj v kontejnerjih	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	* 448	5.857
Povprečno prenočevanj na dan	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	14,5	16,0
Število nočitev v najbolj frekventnem mesecu	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	352	534
Skupaj letno število prenočitev v hiši IN kontejnerjih	8.848	9.731	8.699	7.632	6.869	8.387	8.019	7.994	7.821	8.361	14.428

Opombe:
n.r. – ni relevantno, kontejnerji še niso bili odprti
n.p. – ni podatka
* - Podatki se nanašajo le na mesec december v letu 2004, ki je prvi mesec, v katerem so bili kontejnerji v celoti dostopni.

Tabela 26 kaže podatke o prenočitvah v Zavetišču na Poljanski v hiši in v kontejnerjih (več o delu Zavetišča v poglavju 4). Podatki kažejo na dolgoletno stabilno situacijo, ki pomeni zapolnjenost kapacitet Zavetišča blizu njegove zgornje meje (28 ležišč). Podatki še pokažejo, da se zasedenost v različnih mesecih nekoliko razlikuje, s tem da se največja zasedenost kaže v hladnejših mesecih. Ocenjujemo, da je glede na psihosocialne značilnosti populacije uporabnikov težko dosegati večjo zasedenost (v 24 posteljah za moške in štirih za ženske), saj je potrebno vzdrževati ravnotežje med dnevnimi, mesečnimi in letnimi življenjskimi fluktuacijami uporabnikov ter potrebo po dolgoročni stabilnosti režima in socialne klime v Zavetišču. Podobno podatki v tej tabeli kažejo, da so bila tudi prenočišča v kontejnerjih (kjer je kapaciteta 18 ležišč) polno zasedena, saj je bilo v povprečju v letu 2005 zasedenih 16 od 18 postelj, v najbolj obremenjenem mesecu pa celo 17 od 18-ih.

Graf 2: Število vseh prenočitev v Zavetišču na Poljanski.

Graf 2, ki prikazuje seštete podatke o prenočiščih v hiši in v kontejnerjih Zavetišča na Poljanski cesti, podobno kaže na to, da se z obstoječimi kapacitetami v zavetišču na Poljanski v Ljubljani še nismo približali zgornji meji potreb uporabnikov po prenočevanju. O tem sklepamo po tem, da so bile vse kapacitete takorekoč stalno polne, ter po tem, da so se kapacitete kontejnerja napolnile tako rekoč takoj po njihovem odprtju¹⁵.

Zgoraj opisani osnovni podatki o obsegu razdeljenih kosil ter o številu prenočevanj v 11 letnem obdobju pa nas še ne pripeljejo blizu ocenam o številu brezdomcev v Ljubljani. Podatki o kosilih ne zato, ker na brezplačna kosila ne hodijo samo brezdomci a tudi drugi revni ljudje, podatki o prenočiščih pa ne zato, ker v Zavetišču pač ni moglo spati več ljudi, kot so tam imeli ležišč. Zato smo morali razviti bolj zapletene načine ocenjevanja obsega tega pojava ter pri tem izha-

jati iz več vrst podatkov. Te načine in vrste podatkov opisujemo v naslednjem podpoglavju.

Metodološke značilnosti raziskovanja/ocenjevanja obsega brezdomstva v Ljubljani¹⁶

Pri ocenjevanju obsega brezdomstva v Ljubljani smo izhajali iz več vrst podatkov:

- podatki o uporabnikih brezplačnih kosil v razdeljevalnici kosil v Zavetišču na Poljanski cesti v Ljubljani;
- podatki iz anketiranja 91 uporabnikov brezplačnih kosil;
- podatki iz lastnega cestnega anketiranja 107 brezdomcev;
- podatki iz poglobljenih in kompleksnih študij primera desetih brezdomcev;

¹⁵ Zgolj informativno naj poveva, da so kapacitete prenočevanja za brezdomce v Bologni, ki ima skoraj 400.000 prebivalcev v letu 2007 znašale 236 ležišč (Dove andare per ..., 2007).

¹⁶ Večji del tega nadaljevanja tega poglavja je že bil objavljen v Dekleva in Razpotnik, 2007.

- E. podatki iz obsežnega terenskega dela z brezdomci;
- F. podatki drugih organizacij (policije in centrov za socialno delo).

V nadaljevanju na kratko opisujemo značilnosti in pomen vsake od petih vrst podatkov, ki jih bomo v nadaljevanju članka označevali s črkami od A do E.

A. V zavetišču na Poljanski ulici v Ljubljani že več kot 10 let evidentirajo uporabnike, ki tam prenočujejo. Teh je lahko do 42 (toliko je na voljo ležišč) in po vseh kriterijih nedvomno predstavljajo brezdomce. Poleg teh pa vsak dan prihaja na brezplačna kosila še večje število uporabnikov, ki jih dejansko evidentirajo tako, da jih vprašajo po imenu in to ime zapišejo.¹⁷ Uporabniki brezplačnih kosil seveda niso vsi brezdomci, vendar pa jih je po ocenah strokovnih delavcev Zavetišča med njimi mnogo. Poleg te (institucionalne) točke, kjer se stalno zbirajo (tudi) brezdomci, je podobnih točk v Ljubljani, kjer je mogoče dobiti brezplačno hrano (običajno suho), še več. Prav to bazo podatkov Zavetišča na Poljanski pa smo izbrali kot vir podatkov za naše raziskovanje zato, ker obsega največje število let, ker je med vsemi zbirana najbolj sistematično, predvsem pa zato, ker obsega tudi imena uporabnikov, kar nam je omogočilo poglobljene in bolj kompleksne raziskovalne postopke. V naši raziskavi smo uporabili podatke o uporabnikih brezplačnih kosil v obdobju treh let (2003–2005).

B. Boris Kosec (vodja Zavetišča na Poljanski) je v okviru svoje raziskave (Kosec, 2007) v aprilu 2006 anketiral skupino slučajno izbranih 91 uporabnikov brezplačnih kosil, ki so v obdobju enega meseca prihajali na kosila. Med drugim jih je vprašal tudi to, ali so brez-

domci in kolikokrat mesečno pridejo na brezplačna kosila.¹⁸ Za razliko od vira A je bila v teh podatkih torej dostopna tudi informacija, ali se uporabnik sam pojmuje kot brezdomec, vendar pa nismo imeli na voljo imen uporabnikov.

C. V obdobju zime 2005/06 smo s skupino terenskih delavcev anketirali skupino 107 brezdomcev (več o tem v poglavju 3), ki smo jih našli na desetih različnih lokacijah (glej tabelo 6). Osem od teh lokacij je bilo načrtno in vnaprej izbranih; to so bile različne organizacije, ki ponujajo storitve za brezdomce. Na teh lokacijah smo uporabnike povabili k anketiranju, pri čemer je bilo prvo vprašanje in pogoj za upoštevanje ankete, da je uporabnik sam sebe opredelil kot brezdomca. Anketa je imela nad 200 vprašanj, za pričujočo analizo pa je pomembno samo vprašanje o tem, ali uporabnik kdaj hodi na brezplačna kosila na Poljansko cesto.

D. Izdelali smo deset študij primerov desetih brezdomcev, ki smo jih izbrala tako, da bi bili čim bolj različni in da bi hkrati v čim večji meri odražali tipične strukture brezdomcev (kot smo jih poznala iz literature in lastnih izkušenj; o teh študijah primerov sicer v tej knjigi ne poročamo). Med njimi so bile tri ženske, dva z izkušnjo bivanja v vzgojnem zavodu, pet z izkušnjo hospitalizacije v psihiatrični ustanovi, pet takih z izkušnjo zdravljenja odvisnosti, šest z izkušnjo bivanja v zaporu, z modalno starostjo med 31 in 50 let ter s stažem brezdomstva med 4 in 15 let. Po vrsti brezdomstva smo jih opredelili kot pripadajoče štirim skupinam: dva sta bila dnevna brezdomca, dva ciklična, štirje stalni in dva rizična. Študije primerov so bile večinoma narejene na osnovi zelo obsežnega druženja, sodelovanja v skupnem

¹⁷ Uporabnikom dejansko ni treba povedati svojega imena, če želijo prejeti brezplačno kosilo. Imena se zbirajo zaradi analitičnih razlogov. Ta baza imen seveda ni brezhibna in povsem zanesljiva. Zahvaljujemo se Borisu Koscu za prijazno dovoljenje za uporabo teh podatkov.

¹⁸ Zahvaljujemo se Borisu Koscu za prijazno dovoljenje za uporabo teh dveh vrst podatkov iz njegove raziskave.

projektu (izdajanje časopisa Kralji ulice¹⁹), intervjujev, opazovanja z udeležbo, skupnih potovanj itd. v obdobju dveh let.

E. V obdobju izvajanja raziskave (2005–2006) je več oseb izvajalo časovno obsežno terensko delo, v okviru katerega smo srečali mnogo brezdomcev in nekatere kasneje tudi razmeroma dobro spoznali. Terensko delo nam je dalo mnoga spoznanja, ki jih je težko formalizirati in se sedaj izražajo predvsem kot intuicija, na osnovi katere bomo v empiričnem delu raziskave postavljali določene predpostavke in tudi številčne ocene.

F. Pri ocenjevanju obsega brezdomstva smo uporabljali tudi podatke, ki smo jih dobili iz Policijske postaje Ljubljana Center ter iz petih ljubljanskih centrov za socialno delo. Vse te podatke sva pridobili osebno; v osebni pogovoru oz. telefonsko.

V nadaljevanju so opisani štirje načini ocene obsega brezdomstva v Ljubljani, pri katerih so – v raznih kombinacijah – uporabljeni podatki iz zgoraj omenjenih virov od A do F.

Kako pa smo v našem raziskovanju definirali proučevani pojav – brezdomstvo – in katere vrste brezdomstva (npr. izmed 13 kategorij razvrstitve FEANTSE iz tabele 2) smo v raziskavi upoštevali? Na to vprašanje je težko odgovoriti nedvoumno. Pretežen način uporabe (oz. definicije ali opredelitve) izraza "brezdomec" je bil intuitiven ali zdravorazumski, pri čemer je bilo ključno, da so se vprašane osebe prepoznale v tem izrazu. Pri virih podatkov B in C je torej šlo za metodo samoizbora oz. samoprepoznavanja. Pri "cestnem" anketiranju brezdomcev pa smo vendarle uporabili tudi nekoliko bolj opredeljeno definicijo brezdomstva, ki se je glasila takole:

Brezdomec/brezdomka ste, če spite zunaj ali v bazi, zavetiščih, v kletih ali vežah in če iz dneva v dan nimate zagotovljene strehe nad glavo oz. nimate svojega doma.

Najpreprostejša ocena obsega brezdomstva v Ljubljani

Pri tem najpreprostejšemu načinu smo izhajali iz baze podatkov uporabnikov brezplačnih kosil (vir A), ankete 91 uporabnikov (vir B), desetih študij primera (vir C) ter spoznanj iz terenskega dela (vir E).

V anketi 91 uporabnikov brezplačnih kosil (B) se je 50 oseb ali 55 % vzorca deklariralo za brezdomce. Glede na to, da je v letih 2004–2005 prihajalo na brezplačna kosila med 400 in 500 različnih uporabnikov (A), bi lahko sklepali, da je tudi med njimi 55 % brezdomcev, s čimer pridemo do ocene med 225 in 275.

Seveda pa se ti podatki nanašajo le na tisto skupino ljudi, ki hodijo na brezplačna kosila na Poljansko cesto, medtem ko ne zajemajo tistih brezdomcev, ki se tam ne pojavljajo. Po izkušnjah v našem terenskem delu (E) obstajajo mnogi brezdomci, ki na kosila na Poljansko cesto ne hodijo; nekateri živijo ali preživljajo dneve izven ljubljanskega centra, drugi iz drugih razlogov. O deležu teh lahko zgolj ugibamo.

Če pa vzamemo kot izhodišče naših deset študij primera (C), ugotovimo, da tri od desetih obravnavanih oseb niso nikoli uporabljale kosil na Poljanski cesti. Ena domnevno zaradi uporabe drog, zaradi katere se morda tam ni počutila dovolj sprejeto, druga zaradi duševnih težav, ki so ji onemogočale prihajanje na kraje, kjer je bilo veliko neznanih ljudi, tretja pa zaradi oddaljenosti bivanja in premajhne

¹⁹ O procesu razvoja cestnega časopisa Kralji ulice glej več v poglavju 7.

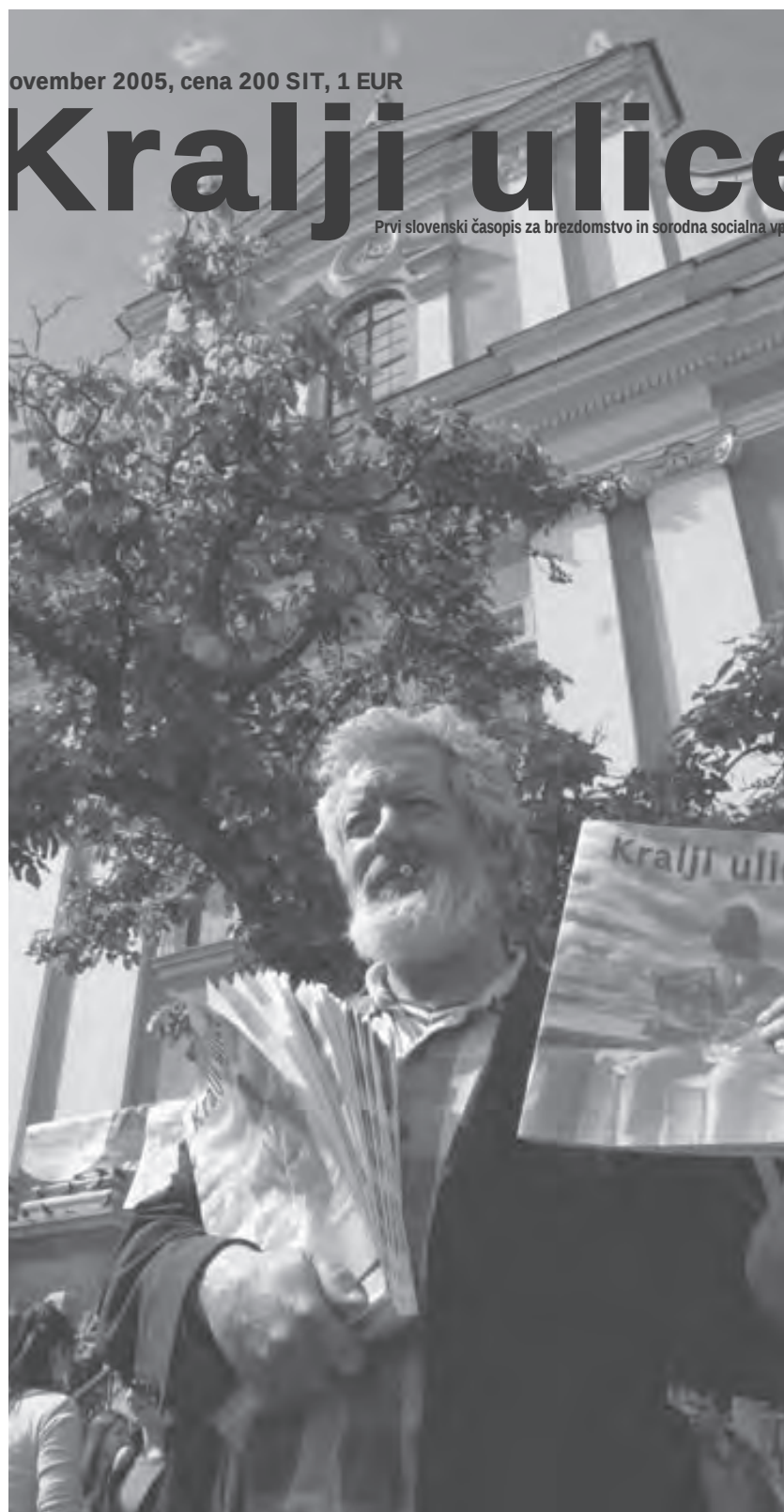
mobilitnosti. Iz tega razmeroma majhnega vzorca bi lahko posplošili, da le 70 % brezdomcev kadarkoli (pa čeprav le zelo malokrat na leto) uporablja brezplačna kosila, kar pomeni, da obstaja vsaj še 30 % takih, ki jih na razdeljevanju kosil na Poljanski cesti ne najdemo. Če k prejšnji oceni od 225 do 275 prištejemo še (matematično) ustreznih 42 % (30/70), pridemo do ocene 319–390 brezdomcev.

Pri tem pa nismo upoštevali še dveh dejavnikov, in sicer prvega, da smo med osebami, obravnavanimi v študijah primera, najverjetneje obravnavali bolj komunikativne in dostopne osebe, ter drugič, da smo veliko večino terenskega dela (na osnovi katerega smo prišli do oseb, ki smo jih obravnavali v študijah primerov) vendarle opravili v centru mesta in tako slabše pokrili bolj oddaljene dele mesta, kjer pa je verjetno tudi manj brezdomcev.²⁰ Oceno 319–390 imamo lahko po tej logiki prej kot ne za konservativno oz. “previdno” oceno.

Če pa za izhodišče vzamemo podatke, da je na brezplačna kosila v obdobju treh let prišlo skupaj 820 različnih oseb (vir A), potem ocena števila brezdomcev, pridobljena po enaki logiki, naraste na 594–727 brezdomcev v obdobju treh let (kar seveda pomeni, da niso bili vsi nujno naenkrat brezdomni oz. da je bil ta izračun vezan na daljše časovno obdobje in je tako lahko zajel nekoliko širšo kategorijo ljudi).

Kompleksnejši izračun

Kosec (2007) je v svoji raziskavi (B) anketiral uporabnike brezplačnih kosil le v enem mesecu. Iz vira A imamo na voljo tudi podatke o obiskovanju kosil za obdobje treh let. Ko smo v prejšnjem podpoglavju izhajali iz vira B, nismo upoštevali dejstva, da je Kosec z zbiranjem podatkov le v enem mesecu zajel

²⁰ Obenem so brezdomci, vključeni v naše študije primera, predvidoma na splošno bolj vključeni v različne programe in ponudbe, kot je to morda “povprečni brezdomec”, vsekakor pa nismo zajeli veliko predstavnikov t. i. “skrite populacije”, torej tistih, ki jih je težko zajeti ali ki se stikov izogibajo.

neproporcionalno veliko tistih, ki prihajajo na kosi-
la večkrat, ter neproporcionalno malo tistih, ki pri-
hajajo na kosila bolj redko (in jih zato morda ravno
tisti mesec tam ni bilo). Možna pa je predpostavka,
da so tisti, ki prihajajo na kosila pogostejše, tudi po-
gostejše brezdomni, med tistimi, ki prihajajo redke-
je, pa je brezdomnih manj.

Tabela 27 ponuja izračun, pri katerem uporabimo
matematično korekcijo, s katero popravimo zgoraj
omenjeno pomanjkljivost. Tabela pokaže naslednje:
če izhajamo iz tega, da je 54,9 % tistih, ki pridejo v
enem mesecu na kosilo (teh je bilo aprila 2006 91;
vir B), brezdomnih, moramo ob upoštevanju enake

strukture pogostosti prihajanja na kosila ugotoviti,
da je od vseh tistih, ki pridejo na kosilo vsaj enkrat v
enem letu (teh je bilo v letu 2005 434; vir A), brez-
domnih le še 35,3 %. S tem se ocena števila brezdo-
mnih v Ljubljani zmanjša za približno eno tretjino ali
od prejšnjih 319–390 na 204–250. Vendar pa pri
tem – tako kot prej – upoštevano le tiste, ki sploh
prihajajo na kosila, in s tem torej izključujemo tiste,
ki zaradi osebnih zadržkov ali prevelike oddaljenosti
in/ali premajhne mobilnosti na kosila ne prihajajo.
Teh je po naši intuitivni oceni verjetno vsaj še 30–50
% več (vir E). Z upoštevanjem faktorja 1,4 ocena
spet naraste na 285–350. Prišli smo torej na zelo po-
doben izračun.

Tabela 27: Ocena odstotka brezdomnih med vsemi, ki so prišli na brezplačna kosila na Poljansko cesto v letu
2005, upoštevajoč izhodiščne indikatorje skupine, ki je prihajala na kosilo aprila 2006

MESEČNA OZ. LETNA POGOSTOST UPORABE BREZPLAČNIH KOSIL (VIR B):	KOLIKO % JE TAKIH V KOŠČEVEM VZORCU N = 91 (VIR B)?	KOLIKO % JIH JE V TEJ SKUPINI BREZDOMNIH (VIR B)?	KOLIKO % JE TAKIH V KOŠČEVEM VZORCU N = 434 (2005) (VIR A)?	ZMNOŽEK 3. IN 4. KOLONE:
1–5-krat mesečno oziroma 1–60-krat letno	9,9	22,2	66,6	14,8
6–10-krat mesečno oziroma 61–120-krat letno	12,1	63,6	13,4	8,5
11–15-krat mesečno oziroma 121–180-krat letno	9,9	66,7	5,5	3,7
16–20-krat mesečno oziroma 181–240-krat letno	1,4	57,1	6,0	3,4
21–25-krat mesečno oziroma 241–300-krat letno	18,7	76,5	3,2	2,5
26-krat mesečno oziroma 301-krat letno	34,1	45,2	5,3	2,4
Skupaj	100,0	54,9	100,0	35,3

Še bolj kompleksen izračun

V tem izračunu poskušamo izhajati iz lastnega anketi-
ranja 107 brezdomcev (vir C) in upoštevati predvsem
obstoječe podatke o tem, na katerih lokacijah smo
uporabnike našli ter koliko iz katere lokacije jih pov-
prečno kdaj uporablja kosila na Poljanski. Ugotovili
smo, da vsi tisti, ki smo jih našli pri uporabi kosil na Po-
ljanski, vsaj kdaj tam uporabljajo kosila (kar je logično;

tabela 28). Enako velja tudi za Škofijsko Karitas na Hu-
davernikovi, Rdeči Križ Vič ter Župnišče Frančiškani
(namreč da vsi anketirani na teh treh lokacijah upora-
bljajo kosila na Poljanski), vendar so te ocene zaradi
majhnih števil manj zanesljive. Tabela pa tudi pokaže,
da med tistimi uporabniki, ki smo jih našli na Karitasu
Štepanja vas, skoraj polovica ne hodi na kosila na Po-
ljansko ter da jih med uporabniki AFR/CARS, Zavetišča

na Vošnjakovi in Nove stigme tudi skoraj polovica ne obiskuje kosil. Ti podatki potrjujejo naše mnenje (vir E), da na kosila na Poljanski ne hodijo v tako velikem številu brezdomci, ki so zasvojeni s prepovedanimi drogami, ter tisti, katerih bivalne lokacije so bolj oddaljene od centra mesta. Prav tako pa na kosila manj hodijo brezdomci, ki smo jih našli in anketirali na cesti ali drugje. To dodatno pomeni, da smo izhajajoč iz podatkov o uporabnikih kosil lahko oblikovali le oce-

ne o uporabnikih, ki z ustanovami navezujejo stike, tisti, ki so iz različnih razlogov do ustanov bolj nazaupljivi ali so jim le-te psihološko in/ali socialno manj dostopne, pa so iz tega izračuna izostali. Ti podatki po eni strani potrjujejo naše predpostavke, ki smo jih upoštevali v prejšnjih dveh podpoglavjih, po drugi strani pa v izračune uvajajo neke neznanke oz. neznane faktorje, s katerimi bi morali množiti doslej izdelane ocene, da bi prišli do bolj točnih ocen.

Tabela 28: Odnos med lokacijo anketiranja in uporabo brezplačnih kosil na Poljanski cesti

NA KATERI LOKACIJI SMO UPORABNIKA NAŠLI IN ANKETIRALI:	UPORABA BREZPLAČNIH KOSIL V ZAVETIŠČU NA POLJANSKI V ZADNJEM LETU:			
	NIKOLI		ŽE KDAJ	
	f	%	f	%
AFR/CARS	10	38,5	16	61,5
Zavetišče Poljanska	0	0,0	21	100,0
Zavetišče Vošnjakova	2	66,7	1	33,3
Karitas Štepanja Vas	7	46,7	8	53,3
Škofijska Karitas na Hudavernikovi	0	0,0	1	100,0
Rdeči Križ Vič	0	0,0	6	100,0
Župnišče Frančiškani	0	0,0	7	100,0
Društvo Nova Stigma	3	33,3	6	66,7
Na cesti	2	33,3	4	66,7
Drugje	3	23,1	10	76,9
Skupaj	27	31,4	59	68,6

Na kratko rečeno, med brezdomnimi uporabniki prepovedanih drog jih kosila vsaj kdaj uporablja le med 33 in 67 %, med bolj oddaljenimi brezdomci morda le nekaj nad 50 % (naša ocena na osnovi vira E), potem pa je še del bolj težko dosegljivih²¹ brezdomcev, od katerih jih uporabljata kosila ravno tako morda le do največ dve tretjini (naša ocena na osnovi vira E). Ker ne vemo, koliko je v absolutnih številkah

vsake od teh treh podskupin (ki se seveda deloma tudi prekrivajo), je težko določiti faktor, s katerim bi morali pomnožiti ocene, dobljene na osnovi uporabnikov brezplačnih kosil. Povsem “na pamet” in izhajajoč iz intuicije bi lahko ocenili, da je pripadnikov teh treh skupin, ki prihajajo na kosila, dodatnih 40 do 100 %. S temi odstotki pridemo do ocen, ki smo jih že navedli, ali pa še do precej višjih, 300–600.

21 Angleški izraz “hard to reach” se nanaša na uporabnike, ki se stikom z ustanovami iz zelo različnih razlogov izogibajo. Po eni strani so taki uporabniki “dobrodošli” za uradne statistike, saj jih zmanjšujejo, po drugi strani pa pogosto predstavljajo najbolj ogroženo in pomoči potrebno populacijo, ki bi si jo morali kar najbolj prizadevati doseči.

Še drugi viri podatkov

Kaj lahko izvemo iz policijskih podatkov? Konec leta 2005 je vodja policijske postaje Ljubljana Center povedal, da so v letu 2004 sprožili 440 obravnav za prekršek po zakonu o kršenju javnega reda in miru, kjer je po njegovem pričevanju večji del kršitev povezanih z brezdomci oz. jih storijo brezdomci: beračenje, spanje na klopci, domnevno nadlegovanje mimoidečih. Pred 7 leti je bilo teh obravnav 200.

Zanimivo je, da je bilo v letu 2003 postopkov, sproženih iz istega zakona, 660, kar nakazuje na postopno opuščanje obravnav teh prekrškov s strani policije (do leta 2004). To je potrdil tudi sam predstavnik policijske postaje Ljubljana Center. Z globo ali zagroženo zaporno kaznijo se namreč posameznikov, ki so na cesti in nimajo več česa izgubiti, očitno ne da uspešno zastrašiti in odvrniti od njihove "obrtni". Verjetno pa jem kako je ta trend spremenil novi zakon o javnem redu in miru, sprejet 6. 7. 2006, ki beračenje obravnava bolj represivno.

Predstavnik policijske postaje Ljubljana Center je povedal tudi (v začetku leta 2005), da imajo v centru Ljubljane registriranih 350 oseb, ki se ("obrtno") ukvarjajo z beračenjem; pri posameznem "poklicnem beraču" pa je povedal, da se tudi do 30-krat znajde v postopku zaradi beračenja. Lokacije, ki jih je izpostavil kot take, kjer se ti prekrški najpogosteje dogajajo, so bile Maximarket, Čopova, Nazorjeva.

Iz tega lahko sklepamo, da je samo na območju, ki ga pokriva policijska postaja Ljubljana Center, 350 brezdomcev, predvidoma pa je še več takih oseb, ki na cesti prosijo in jih torej lahko uvrstimo med najbolj odkrito skupino brezdomcev²², pa so beležki policistov iz tega ali onega razloga ostale skrite. Morebiti nekateri od teh ljudi imajo kje spati oz. bi-

vati, vsekakor pa lahko tudi njih uvrstimo v skupino dnevnih brezdomcev. O tem, kaj se dogaja na območju drugih policijskih postaj v Ljubljani oz. centrov za socialno delo, na žalost nimamo podatkov.

Ker je dvomljivo, da bi na policiji uspeli registrirati prav vse brezdomce, in ker se podatki, ki smo jih dobili, nanašajo le na Ljubljano Center, bi morali dobljene ocene množiti z neznanim faktorjem, ki bi odražal razmerje med vsemi brezdomci ter med tistimi, ki so bili registrirani na območju postaje Ljubljana Center. Če bi bil ta faktor 2,0, bi prišli do ocene 700.

Še zadnji informacijski izvor predstavljajo podatki o tem, koliko je oseb, ki so prijavljene na naslovih organov ali organizacij, ki so jim zadnje dajale pomoč (8. člen Zakona o prijavi prebivališča). O tem smo (ustno) povprašali pet ljubljanskih centrov za socialno delo ter tri nevladne organizacije: Mestni rdeči križ, Helsinški monitor in Karitas.

Na vprašanje, koliko takih oseb je prijavljenih na njihovih naslovih, je pet ljubljanskih centrov za socialno delo odgovorilo, da jih je skupaj 318 (vključujoč tudi 13, ki jih je prijavljenih na naslovu Zavetišča na Poljanski cesti). Na naslovih treh nevladnih organizacij ni prijavljenega niti enega.

Dodati je še treba, da smo v osebnem poizvedovanju dobili vtis, da gre pri možnosti t. i. zakonskega prijavljanja za pomoč, ki je centrom za socialno delo kar najbolj "neljuba" in odvečna. Zoper (zakonsko) možnost take prijave so navajali mnoge argumente, med drugim tudi tega, da se s to možnostjo ljudje želijo izogniti posegom organov pregona. Drugje so nam povedali, da med temi ljudmi niso le "pravi" brezdomci, ampak je tudi veliko takih (do-

²² Seveda pa niso vsi, ki na cesti beračijo, nujno brezdomni.

mnevno uporabnikov prepovedanih drog), ki so jih njihovi starši postavili na cesto (!?!). Tretji so tožili, da na njihove naslove sedaj prihaja mnogo uradne pošte, npr. pozivi za odhod na prestajanje zaporne kazni, s katero potem ne vedo, kaj delati. Predstavniki nevladne organizacije pa so nam – nasprotno – povedali, da so večkrat izdajali ljudem potrdila, da se lahko prijavijo pri njih, pa da to ni bilo povsedeči “uradnim organom”, ki so nato preprečevali, da bi se taka prijava zares izvedla. Dobili smo občutek, da gre ob dolžnosti prijave bivališča za dejanje, ob katerem se srečujejo in lomijo mnoge zelo različne dejavnosti in dolžnosti države, od represivnih do pomočniških in skrbstvenih, ter da je lahko status (ne)prijavljenosti značilnost, na katere se vežejo mnoge pravice po podpori in pomoči, ali na drugi strani možnosti za represivno in kaznovalno delovanje. Nenazadnje moramo dodati še to, da je problematika prijavljanja – v zvezi z nekaterimi vrstami brezdomcev (npr. t. i. izbrisanimi) – tudi močno politizirana, zaradi česar verjetno politični vidiki in presoje marsikdaj ovirajo ali onemogočajo humanitarne ali strokovne socialnoskrbstvene razmisleke ali kriterije dejavnosti.

Spričo tega lahko domnevamo oz. imamo o tem na voljo mnoga pričanja, da se CSD-ji prijavljanja brezdomcev bolj kot ne “otepajo”. Podatke o številu brezdomcev bi morali torej spet množiti z neznanim faktorjem, ki bi odražal razmerje med vsemi brezdomci ter med tistimi, ki so se uspeli na naslovih CSD-jev dejansko prijaviti. Če bi bil ta faktor npr. 1,5, bi prišli do ocene 477 brezdomcev v Ljubljani.

Na koncu lahko sklenemo (najmanj to), da podatki iz tega podpoglavja niso v nasprotju z ocenami obsega brezdomstva iz prejšnjih podpoglavij.

Zaključki

Osnovni zaključek tega poglavja, kar se tiče trendov prenočevanj je, da je mogoče s precejšnjo gotovostjo trditi, da so bile kapacitete zavetišča na Poljanski do leta 2005/2006 povsem polno zasedene (kolikor je to glede na naravo tu oskrbovane populacije ter pogoje za zagotavljanje dovolj znosne socialne klime v Zavetišču mogoče realno pričakovati) ter da vzorec njihove zasedenosti kaže na to, da potrebe brezdomcev v Ljubljani po tovrstnih namestitvenih kapacitetah še niso zadovoljene.

Glede razdeljenih brezplačnih kosil se kažejo naslednji zaključki²³:

- Trend razdeljenih brezplačnih kosil tekom 11 let kaže nedvomno, kontinuirano in enakomerno naraščanje in sicer s povprečno stopnjo 11 % letno. Menimo, da gre za predvsem za odraz naraščajoče revščine ter za pokazatelj učinkovanja dejavnikov, ki so hkrati tudi pomembni dejavniki za nastanek brezdomstva. Domnevamo torej, da ta trend kaže tudi na bolj ali manj vzporedno naraščanje pojava brezdomstva.
- Letno je uporabnikov kosil med 400 in 500, s tem, da jih ni zelo veliko takih, ki bi bili vsakodnevno odvisni od teh kosil; takih, ki jedo ta kosila vsaj vsak drugi dan, je vsako leto le med 50 in 60. Velika večina uporabnikov prihaja na brezplačna kosila redko ali občasno.
- Med uporabniki najdemo zelo različne vzorce uporabe kosil, kar se tiče tega, v katerih obdobjih (letnih ali mesečnih) in kako pogosto jih uporabljajo. Razlagamo si, da ti vzorci lahko odražajo razmeroma nestabilne življenjske stile in vzorce

²³ Vseh postopkov analize zbranih podatkov na tem mestu nismo podrobneje pojasnjevali; zainteresirani bralec jih lahko najde v Dekleva in Razpotnik, 2006. V poglavju »Zaključki« na nekaterih mestih podajamo samo ugotovitve opravljenih analiz.

uporabnikov²⁴. Domnevamo, da je za redno prihajanje na kosila (ob določenem času in na določen prostor), vendarle potreben dovolj »urejen« način življenja. Tega pri rednih uporabnikih dovoljenih ali nedovoljenih drog velikokrat ni, pa tudi hrana za njih ne predstavlja prve prioritete, zato pač ne prihajajo na kosila prav redno, čeprav bi hrano seveda potrebovali.

- Domnevamo, da je med stalnimi/pogostejšimi uporabniki brezplačnih kosil veliko tistih, ki so nastanjeni v Zavetišču, predvsem »v hiši« in manj »v kontejnerjih«, pač zato, ker se zaradi spanja že nahajajo na lokaciji razdeljevanja kosil in ker ta lokacija predstavlja njihov domač prostor, ki ga socialno obvladujejo in si ga lahko v večji meri lastijo/ga nadzorujejo. Poleg tega za bivanje v Zavetišču tudi plačujejo in je verjetno, da želijo za svoj denar od ponudbe zavetišča iztržiti kolikor se le da. Drugi brezdomci oz. uporabniki kosil pa na to lokacijo prihajajo od drugod, kar pomeni, da prvič, prihajajo na tujo lokacijo in morajo pri tem vlagati več energije v prehajanje različnih socialnih teritorijev, ter drugič, da jih prihod na kosilo časovno in materialno več »stane«. Ljubljana konec koncev ni tako majhna, brezdomci pa se nahajajo v njej na zelo različnih lokacijah, od koder bi morali prihajati na Poljansko, če bi želeli dobiti brezplačno kosilo. Vzorci uporabe kosil torej odražajo tudi geografsko lokacijo razdeljevanja kosil v odnosu na lokacije dnevnega zadrževanja potencialnih uporabnikov teh kosil.

- V zadnjih letih v Ljubljani narašča ponudba hladne hrane (sendviči, itd.), tako da obstajajo alternativni načini in lokacije pridobitve hrane. Pomen razdeljevanja kosil na Poljanski (ki pa je še vedno edina točka pridobitve toplih obrokov) se s tem manjša, in potreba po rednem obiskovanju razdeljevanja kosil prav tako, saj človek lahko v različnih dneh kombinira različne ponudnike hrane. Kljub naraščanju ponudbe pa trend razdeljenih kosil še vedno kaže kontinuirano rast. Iz tega sklepamo, da se tudi dejavniki revščine, in s tem brezdomstva še vedno intenzivirajo.

Glede ocen obsega brezdomstva v Ljubljani pa najprej ugotavljamo, da je ocenjevanje obsega pojava, ki je slabo definiran, kulturno relatičen, v času se spreminjajoč ter za katerega ni bilo doslej razvitega prav nobenega celovitega in zanesljivega sistema evidentiranja, zelo težko in nezanesljivo. Pri takem načinu ocenjevanja smo odvisni od terenskih izkušenj (zbiranja podatkov izven institucij) ter preko tega pridobljenih intuicij in mnogih (ne prav dobro preverjenih in preverljivih) predpostavk.

Opisali smo štiri načine (oz. izračune) ocene obsega brezdomstva v Mestni občini Ljubljana (ki je pravzaprav nismo nikakor natančneje opredeljevali, pač pa kar privzeli, da se delo ljubljanskih ustanov nanaša na "ljubljsko brezdomstvo"). V teh načinih smo uporabili predvsem podatke dveh vrst, in sicer podatke ("cestnega") anketiranja ter podatke (o dejavnosti) institucij; kot pomožne, vendar

24 Vendar pa bi bilo zelo pretirano in neupravičeno vzorce »nestabilnosti« uporabe kosil povezovati samo z »nestabilnimi« vzorci življenja brezdomcev kot nečem negativnim. Za primer si pogledajmo vzorce uporabe kosil prvega od avtorjev te knjige v zadnjih treh letih. V tem obdobju sem kosil bodisi doma, bodisi v menzi na delovnem mestu, bodisi v različnih lokalih zunaj moje delovne organizacije. Brez dvoma je, da sem v menzi kosil pogosteje v obdobjih, ko sem se zaradi dela na fakulteti več zadrževal. Načelno je bilo tega več v mesecih, ko so tekla predavanja, in več v poletnem semestru. V nekem obdobju sem imel težave z želodcem, in sem si zaradi tega na delo nosil od doma posebno dietno hrano, ter nehal jesti v menzi. V nekem drugem obdobju sem se hrane v menzi kratkomalo naveličal, ter poskušal čim manj jesti v menzi. V nekem tretjem obdobju sem se zaradi drugačnih urnikov pogosteje časovno ujel s sodelavko, s katero sva šla skupaj jesti kam drugam. Vzorec mojih kosil v menzi je bil torej precej nestabilen, kar pa je odražalo zelo različne vrste dejavnikov: delovne, zdravstvene, organizacijske, družabne in dejavnike okusa. V mojem primeru pa bi le stežka katerega od teh dejavnikov opredelili na tak negativen način kot »nestabilni življenjski stil«, kot bi morda kdo lahko zlahka storil v primeru brezdomcev.

zelo pomembne podatke pa spoznanja, pridobljena v obsežnem terenskem delu in pri oblikovanju desetih študij primera.

Po štirih (deloma) različnih poteh razmišljanja in izračunih smo prišli do več različnih ocen števila brezdomcev v Ljubljani, ki pa se vse gibljejo od 285 navzgor. Na osnovi podatkov o razdeljevanju brezplačnih kosil smo prišli do naslednjih ocen:

- od 319 do 390 v enoletnem obdobju (najpreprostejši način),
- od 594 do 727 v triletnem obdobju (najpreprostejši način),
- od 285 do 350 v enoletnem obdobju (bolj kompleksen način).

Na osnovi podatkov iz ankete 107 brezdomcev smo oblikovali oceno o:

- 300–600 brezdomcih v enem letu (še bolj kompleksen izračun).

Na osnovi podatkov iz policije in CSD pa smo oblikovali ocene o:

- 700 brezdomcih (na osnovi policijskih podatkov) in
- 318 oz. 477 brezdomcih (na osnovi podatkov CSD).

Za vse te ocene pa menimo, da so precej konzervativne, torej take, ki obseg pojava prej podcenjujejo kot precenjujejo. Domnevno podcenjevanje nastaja predvsem zato, ker nismo mogli dobro oceniti relativnega deleža uporabnikov prepovedanih drog, bolj oddaljenih brezdomcev in takih, ki so institucionalnim ponudbam težje dostopni. Glede na delež takih bi bilo treba nekatere od zgoraj omenjenih ocen ustrezno povečati.

Zelo pomembno je tudi poudariti, da smo s temi ocenami zajeli le vidni del pojava oz. le brezdomce v ožjem smislu – predvsem tiste, ki so v danem trenutku brez strehe nad glavo. Ob tem v angleško

govorečem svetu definirajo razliko med pojmom “house-less” in “home-less”, kjer je drugi pojem mnogo širši, tudi kulturno relativen in zajema vse kaj več kot le odsotnost strehe nad glavo v danem trenutku. Iz naše analize smo v določeni meri izpustili vsaj dve skupini: prvo skupino predstavljajo že omenjene osebe, ki “krožijo” in je bivanje brez strehe nad glavo le ena postaja v njihovem kroženju, druge postaje pa so institucije in ostale nestalne namestitve.

V drugi skupini pa so potencialno ogroženi za brezdomstvo. Med njimi so poleg “krožečih” zajeti vsi posamezniki v negotovih bivališčih in bivalnih oblikah. Tudi to skupino bi lahko šteli kot del skrite populacije – skrite na način, da jo je v “seštevek” težko zajeti, saj gre pogosto za posameznike, ki so za brezdomstvo potencialno ogroženi in (še) ne brezdomni.

V to skupino ogroženih bi lahko prišteli tudi posameznike v kazenskih, psihiatričnih in podobnih ustanovah, ki se po odpustu iz različnih razlogov ne bodo imeli kam vrniti.

Definicijo še razširimo, če v to skupino vštejemo še mlade, ki živijo bodisi pri starših bodisi drugje, pa si stanovanjske osamosvojitve ne morejo privoščiti zaradi spremenjenih družbenih razmer. Slabo gmotno stanje v družini, konfliktni odnosi in neurejene razmere ter morebitni dodatni oteževalni dejavniki, kot so odvisnost ali zlorabe, položaj mladih pred osamosvajanjem še otežujejo in povečujejo možnosti za brezdomstvo.

Posebno skupino predstavljajo še t. i. dnevni brezdomci, to so osebe, ki sicer imajo streho nad glavo, vendar pa je iz različnih razlogov njihov način življenja podoben brezdomskemu, in sicer predvsem v tem, da niso udeleženi v različnih produk-

tivnih aktivnostih širše družbe. Potencialno so zaradi pomanjkanja varovalnih mrež in vpetosti (v zaposlovalni, izobraževalni, ekonomski sistem in druge sisteme) ti posamezniki ogroženi, da ob dodatnem ogrožajočem dejstvu (pa naj gre za prepir doma, nezmožnost plačati stroške stanovanja ali za deložacijo zaradi zadolženosti) izgubijo tudi streho nad glavo ali pa se tej na videz prostovoljno odpovedo s tem, ko se domov (zaradi težje zaznavnih, čustvenih in drugih psiholoških razlogov) postopoma sploh nehajo vračati.

Težko je govoriti o tem, koliko bi se ocene števila brezdomcev v Ljubljani ob upoštevanju zgoraj navedenih kategorij povečale – ker za ta izračun ni na voljo jasnih parametrov. Vsekakor pa lahko trdimo, da bi se številke občutno povečale.

Gradnja ustrežnejšega sistema družbenega odzivanja na brezdomstvo in tudi ocenjevanje njegove učinkovitosti bosta zahtevala med drugim tudi izboljševanje sistemov merjenja oz. ocenjevanja obsega brezdomstva. Pri tem bo nujno oblikovanje bolj kompleksnih parametrov in sodelovanje celotne mreže ustanov, ki delujejo na področju brezdomstva.

JR, v letošnjem letu s popustom samo 200 SIT

Iji ulice

Prvi slovenski časopis za brezdomstvo in sorodna socialna vprašanja

5.

7 Inovativni akcijski projekt – časopis Kralji ulice

Ena od predvidenih dejavnosti raziskovalne naloge, ki jo je v letih 2005/2006 podprla MOL, je bila tudi "Izdelava zamisli pilotskega alternativnega/inovativnega akcijskega projekta/programa dela z brezdomci ter njegova izvedba". Namen tega pilotskega inovativnega projekta naj bi bil »preizkusiti možnosti socialnega vključevanja brezdomcev v skupnost ter omogočanja vzajemnih pozitivnih izkušenj brezdomcev ter širše skupnosti, oz. spreminjanja doživljanj prebivalstva (detabuiziranje, večje poznavanje problematike, mehčanje stereotipov)«.

Kmalu po začetku izvajanja raziskovalne naloge se je začela spontano razvijati zamisel izdajanja cestnega časopisa. Sprva je bila to le zamisel izdaje enkratne publikacije s seminarskimi izdelki skupine študentov, ki so se ukvarjali s problematiko brezdomstva, nato pa smo se – nošeni na krilih energije presenetljivo pozitivnega sodelovanja z brezdomci – opogumili in to publikacijo oblikovali kot poskusno, ničelno številko cestnega časopisa. V mnogih pogovorih s sodelavci iz ceste smo se odločili za naslov časopisa »Kralji ulice« in prvo, oz. ničelno številko izdali junija 2005. 2.600 izvodov te številke je bilo razprodanih v nekaj dneh, hkrati pa so se javna občila nanjo odzvala zelo pozitivno. Podobno (izrazito prevladujoče) pozitivni so bili tudi odzivi laične javnosti ter tako rekoč vsi odzivi strokovne javnosti. S tem je bil uresničena – v prijavi raziskovalne naloge – načrtovana dejavnost »Izdelava zamisli pilotskega alternativnega/inovativnega akcijskega projekta/programa dela z brezdomci ter njegova izvedba«.

Zaradi doseženega uspeha je iniciativna skupina za razvoj in izdajanje cestnega časopisa pridobila nov pogum, se organizirala kot društvo ter začela kandidirati za sredstva na različnih razpisih. V letu 2006 je društvo Kralji ulice pridobilo sofinanciranje s strani dveh ključnih sofinancerjev (MOL in Ministrstvo

za delo, družino in socialne zadeve), si najelo prostor za svoj distribucijski dnevni center (ki je začel z rednim obratovanjem julija 2006), ter do konca izvajanja raziskovalne naloge izdalo 7 številk časopisa Kralji ulice. Ta dejavnost je že močno preseгла prvotni namen ("Izdelava zamisli pilotskega alternativnega/inovativnega akcijskega projekta/programa dela z brezdomci ter njegova izvedba") ter jo lahko razumemo kot uspešen prenos (akcijsko) raziskovalnih spoznanj v prakso in v tem smislu uveljavljanje spoznanj raziskave v stvarnem življenju.

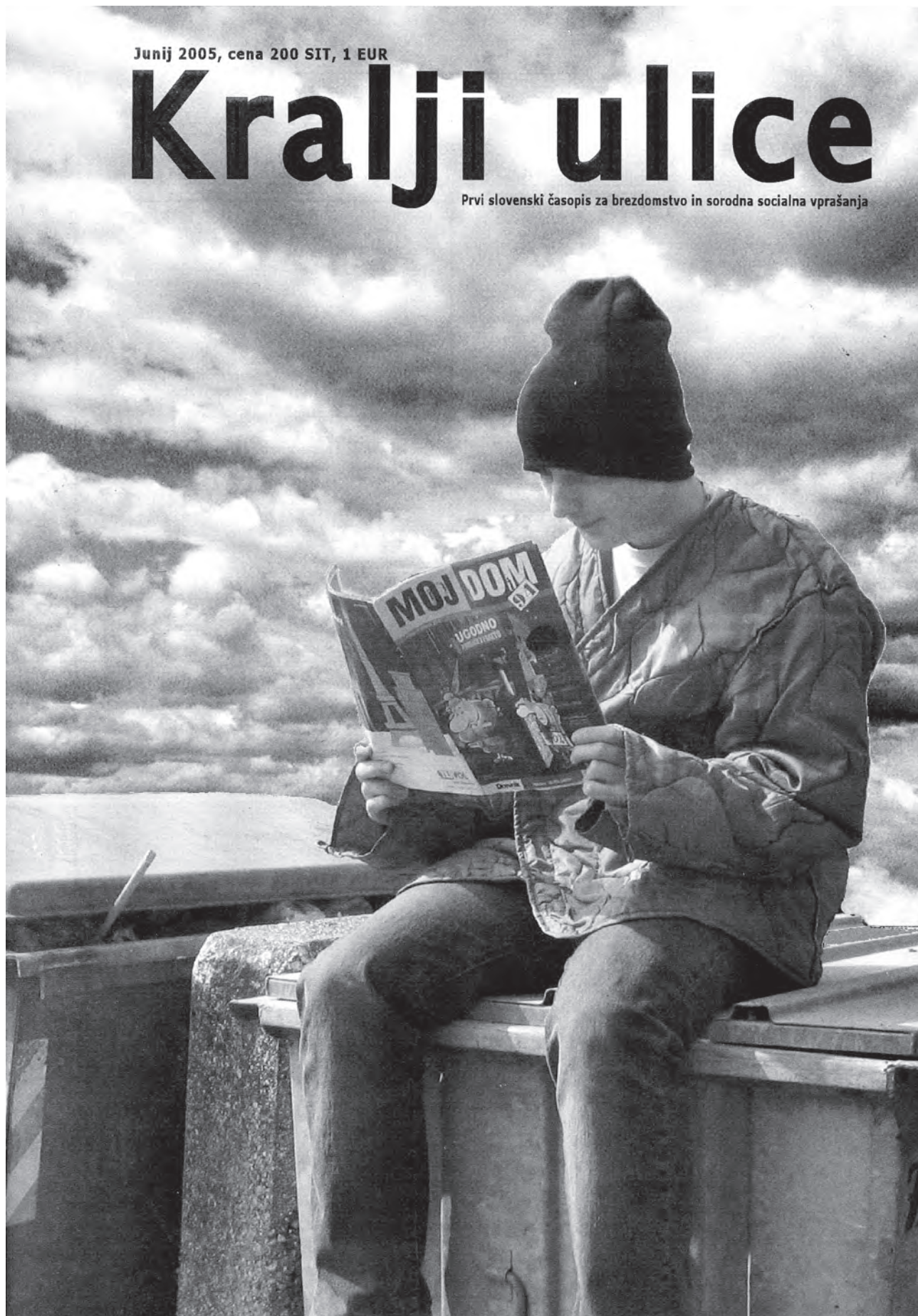
V času od konca raziskovalne naloge do trenutka izdaje te knjige je časopis Kralji ulice začel izhajati redno (to je mesečno, z enomesečnim presledkom januarja in avgusta, kar pomeni 10 krat letno). Vzporodno z izdajanjem časopisa se je začela izvajati vrsta spremljajočih dejavnosti (gledališka skupina, delavnice kreativnega pisanja, programi mentorstva in usposabljanja na delovnem mestu, razstava in galerijska dejavnost, itd.), ki predstavljajo različne oblike neformalnega izobraževanja, ki so ga v društvu Kralji ulice formalno poimenovali kot Univerza pod zvezdami. Časopis Kralji ulice oz. istoimensko društvo so bili junija 2007 kot polnopravni člani sprejeti v Mednarodno mrežo cestnih časopisov (INSP – International network of street papers; www.street-papers.org). V tej knjigi ponatiskujemo več deset strani iz različnih številk časopisa Kraljev ulice. Vsebina teh strani ilustrira tako našo raziskovalno dejavnost, kot izobraževalne dejavnosti društva Kralji ulice ter predstavlja tudi marsikatero prvoosebno pričevanje brezdomcev.

V nadaljevanju tega poglavja je podrobneje opisan in analiziran le pilotski (akcijsko raziskovalni) začetek te inovativne dejavnosti, ki je potekal v obdobju do junija 2005.

Junij 2005, cena 200 SIT, 1 EUR

Kralji ulice

Prvi slovenski časopis za brezdomstvo in sorodna socialna vprašanja

Cestni časopisi kot oblika delovanja na področju brezdomstva²⁵

Problematika brezdomstva je kompleksna in predstavlja večdimenzionalen sklop individualnih in družbenih vzrokov, oblik socialne izključenosti, odzivov družbe, bolj ali manj dolgoročnih in utrjenih procesov ter vzorcev medosebnih in drugih družbenih odnosov. Obravnavanje brezdomstva je tako tudi zapleteno in ne more enostavno povzročati velikih in hitrih sprememb, če se pri tem ne spreminjajo tudi družbeni odnosi in makro razmere.

Na področju brezdomstva se zato pogosto razvijajo zelo minimalistični pristopi. S tem mislimo bodisi na to, da se izhaja iz načela "čim nižjega praga", kar je mogoče oceniti kot pozitivno in kot predpogoj za doseganje te težko dosegljive populacije, bodisi na to, da se na brezdomce gleda kot na "izgubljeno" in brezupno družbeno skupino, v katero ne kaže investirati kaj dosti, niti ne od nje kaj dosti pričakovati. Ta vidik vnaša v delo na tem področju pesimizem in je označen s pomanjkanjem pozitivnih vizij.

V zadnjem desetletju in pol pa se je v več državah pojavila nova oblika dela – brezdomski oz. cestni časopisi. Zaznamujejo jih inovativnost, pristop nizkega praga, razvijanje pozitivnih vizij ter hkratno naslavljanje brezdomcev in širše družbe, obenem pa tudi predstavljanje oblike ekonomske integracije brezdomcev.

The Big Issue (slovensko Velika zadeva) je ime mor-da v Evropi najbolj znanega in razširjenega cestnega časopisa²⁶. Začel je izhajati leta 1991 v Londonu kot mesečnik, že naslednje leto pa je postal štirinaj-

stdnevnik in izhajal v 50.000 izvodih. V juniju 1993 je postal tednik in se razširil še po drugih britanskih mestih (Manchester, Glasgow, Cardiff, Bristol, Birmingham), kjer so začeli izdajati lokalne sestrške časopise *The Big Issue*. V naslednjih letih je začel izhajati še v Avstraliji, Južni Afriki in Namibiji.

Osnovna zamisel časopisa je, da brezdomcem omogoča pridobivanje dohodka na zakonit način in z lastnim delom, tako da časopis prodajajo po mestnih ulicah. Časopis je razmeroma poceni, od prodajne cene pa njegovim prodajalcem – brezdomcem – ostaja precejšen delež. Časopise izdajajo neprofitne organizacije, ki praviloma preostanek dohodka namenjajo podporam za brezdomce.

Po začetku izhajanja *The Big Issue* in njegovem takojšnjem uspehu se je začelo pravo gibanje oz. je prišlo do eksplozije nastajanja cestnih časopisov. Leta 1994 je nastala Mednarodna mreža cestnih časopisov (INSP), v katero je vključenih 45 časopisov iz 27 držav po svetu. Po podatkih te mreže dosegajo vsi njeni člani (tj. izdajatelji časopisov) mesečno 2 milijona prodanih izvodov. Po podatkih Severno-ameriške zveze cestnih časopisov (NASNA) pa na svetu izhaja nad 100 cestnih časopisov v letni nakladi nad 38 milijonov letno prodanih izvodov.

Cestne časopise izdajajo tudi v državah, ki so sosedje Slovenije²⁷. V Avstriji obstaja pet takih časopisov; *Apropos* v Salzburgu, *Augustin* na Dunaju, *Kupfermuckn* v Linzu, *Megaphon* v Grazu in *Zwanger* v Innsbrucku. V Milanu v Italiji izhaja *Terre Di Mezzo* + *Alt-reconomia*, v Budimpešti na Madžarskem pa *Flasster*. Cestni časopisi izhajajo tudi v drugih državah bi-

²⁵ Pretežni del vsebine tega poglavja je bil prvič objavljen v prvi številki časopisa Kralji ulice (Dekleva, 2005a; Dekleva, 2005b).

²⁶ Vse informacije o tem cestnem časopisu so povzete po The Big Issue, b.d.

²⁷ Members details, b.d.

všega vzhodnega bloka. V Pragi na Češkem izhaja *Novy Prostor*, v Bratislavi na Slovaškem *Nota Bene*, v Rusiji *The Journey Home* (dostopen nam je bil le angleški prevod imena časopisa), v Odesi v Ukrajini *The Way Home* (le angleško ime), v Poznanu na Poljskem pa se pripravlja časopis *Barka*. Morda največ časopisov izhaja v Nemčiji, kjer izdajajo v Hannovru *Asphalt*, v Muenchnu *BISS*, v Berlinu *Die Stutze*, v Dusseldorfu *Fiftyfifty*, v Kielu *Hempels strassenmagazin*, v Hamburgu *Hinz & Kunzt*, v Frankfurtu *Soziale Welt*, v Gotttingenu *Tagessatz* ter v Stuttgartu *Trott War*. Zelo uspešni praški *Novy Prostor* izhaja od leta 1999 in dosega tedensko prodajo v 15.000 izvodih.

Časopise večinoma (a ne povsod) pripravljajo profesionalni novinarji. Vsebina časopisov obsega večinoma socialne teme, novice, teme iz sveta zabave, kulture in umetnosti, intervjuje z znanimi osebami ter precej literarnih in/ali grafičnih izdelkov brezdomcev. Brezdomni prodajalci so deležni posebnega usposabljanja, podpišejo kodeks primerne vedenja ter večinoma prodajajo časopis na mestih, ki so jim dodeljena. Časopis *The Big Issue* prakticira tak način pritegovanja prodajalcev, da vsak lahko dobi na začetku 10 izvodov časopisa zastonj, naslednje izvode pa mora kupiti, in sicer običajno za 40–50 % maloprodajne cene. Neprodane izvode lahko prodajalci seveda vrnejo in dobijo povrnjen svoj vložek.

Finančna konstrukcija izdajanja časopisov je različna. Glavni viri sredstev so²⁸: prihodki od prodaje, prihodki od oglaševanja, dotacije (od države ali dobrodelnih fundacij), prihodki od drugega trženja, povezanega s časopisom (npr. prodaja knjig, ki jih založba izdaja), ter donacije in sponzorstva.

Časopis *The Big Issue* je leta 2001 izvedel raziskavo z naslovom *Resnična življenja, resnične zgodbe, resnična bodočnost*²⁹ med svojimi prodajalci. To so ljudje, ki morajo biti brezdomci oz. se nahajati v položaju, ki je za njih v tem smislu ogrožujoč. O svojem brezdomnem položaju morajo prinesiti tudi ustrezna dokazila. Populacijo raziskovanih oseb je predstavljalo približno 8–10.000 britanskih brezdomnih prodajalcev, od katerih jih je naenkrat običajno aktivnih okoli 2.000. Od teh so jih intervjuvali 150. Namena raziskave sta bila razložiti, zakaj in kako se ljudje znajdejo na cesti, ter kako prodajanje časopisa vpliva na njihovo življenje.

Poglejmo si nekaj rezultatov. V vzorcu prodajalcev je bilo 89 % moških. 56 % je bilo samskih in še nikoli poročenih, 46 % jih je imelo vsaj enega otroka, 18 % jih je nekoč bivalo v vzgojnem zavodu, 22 % jih je povedalo, da so bili kot otroci ali mladostniki zlorabljeni, 37 % pa jih je že prestajalo zaporno kazen. Od slednjih jih je le 13 % reklo, da so bili ob odhodu iz zapora deležni kakega svetovanja v zvezi z bivanjem po odpustu, ostali pa so bili v tem pogledu prepuščeni sami sebi oz. začaranemu krogu brezdomstva in kriminala.

31 % jih je noč pred intervjujem spalo na cesti, 22 % jih je spalo pri prijatelju, 19 % pa v skvotu (v ilegalno zasadenih hišah). 12 % jih je prespalo v zavetišču, le 13 % pa jih je imelo svoje stalno prebivališče. Od tistih, ki prejšnjo noč niso prespali na cesti, je bilo le 4 % takih, ki v nekem obdobju življenja niso spali na cesti. Približno polovica vseh je živela v stanju negotovega prebivališča (na cesti) že več kot eno leto, medtem ko jih je bila približno četrtina na cesti manj kot tri mesece.

28 Mewbur in Harris, b.d.

29 Real lives, ... 2001.

Kreativno pisanje pod zvezdami

Nekateri od naših piscev so se v februarju 2006 zbrali v **skupino kreativnega pisanja**, ki ga vodi dr. Milena Mileva Blažič. Pridružili so se jim tudi nekateri njihovi prijatelji, med njimi Luna J. Šribar ter Urša Glavan, kasneje pa še podiplomska študentka Barbara Porenta Lisica ter študentke socialne pedagogike Sonja Jelovčan, Sabina Mujkanović, Andreja Gimpelj in Nina Koprivšek. Preko delavnic Kreativnega pisanja udeleženske in udeleženci (katerih identiteta se razkrije na literarnem nastopu in na tem mestu ostane skrivnost) razvijajo sposobnosti ustvarjalnega mišljenja, se prijetno družijo in ob svojih domislicah tudi pošteno zabavajo. Naši udeleženci so na moč kreativni. Ko eden od njih predstavlja svoj izdelek, ostali pogosto zahtevajo bis, da bi v polnosti užili mnoge plasti in skrite plasti slišane zgodbe.

Vzporedno z razvojem dela na kreativnem pisanju se je začela razvijati ideja **Univerze pod zvezdami**, univerze v nastajanju. Ime so udeleženci izbrali skupaj, druge ideje so bile še Univerza pod razno, Univerza na prostem, pa tudi Univerza Janija Kovačiča, ki se je z udeleženci delavnice kreativnega pisanja tudi srečal in spoznal.

Učiteljica Milena je v okviru kreativnega pisanja posebno pozornost posvečala identitetnim zgodbam študentov Univerze pod zvezdami, ki so pristne, življenjske in pretresljive. Zastavili so si kratkoročne (sodelovanje na delavnicah, zbiranje prispevkov za revijo Kralji ulice), srednjeročne (literarni nastop) in dolgoročne

cilje (Antologija Kraljev ulice in individualne knjige študentov Univerze pod zvezdami).

Študenti univerze v ustanavljanju so potencialni nosilci izbirnih predmetov na Univerzi pod zvezdami, predmet enega od udeležencev npr. nosi naslov Brezdomstvo. Na literarnem nastopu z naslovom **Nismo v filmu**, 20. marca 2006 ob 18:30h v Društvu slovenskih pisateljev so študentje predstavili svoje izdelke npr. pesniške definicije, haikuje, izvirne odgovore na vprašanja, pesmi, pravljice, odlomke iz dnevnikov in individualnih knjig ter nekatere predloge izbirnih predmetov.

Kreativne delavnice so potekale v februarju in marcu 2006 v Celici na Metelkovi (kjer je njihov priljubljen priboljšek postal črni čaj z mlekom in medom) in na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani (kjer je vzdušje dosti bolj šolsko). Motivacija študentov je bila vrhunska kar potrjuje dejstvo, da je volja pot in vztrajnost zmaga.

Tudi po literarnem nastopu bomo z idejo Univerze pod zvezdami v nastajanju nadaljevali in jo dalje razvijali. Za vse, ki bi se radi udeležili še česa poleg kreativnega pisanja, se dogovarjamo za nove tečaje. Za likovne vsebine se dogovarjamo z mag. Romanom Makšerom, za gledališko delavnico s Špelo Medved in Simono Schmidt, za filozofsko predavanje z dr. Darijem Zadnikarjem, za naslednje študijsko leto pa bo morda nekatere vsebine s področja psihologije pripravila dr. Alenka Kobolt.

Toplo vabimo zainteresirane kralje ulice in njihove prijatelje, da se nam pridružijo kot študenti ali se v aktivnosti Univerze pod zvezdami vključijo na kak drug način. Zainteresirani se oglašite uredništvu!

77 % jih je pred začetkom prodajanja časopisa redno pilo. Le ena desetina jih je beračila, tri četrtine jih je redno spalo na cesti, dve petini pa jih je jemalo prepovedane droge, večinoma heroin. Od teh jih je približno dve tretjini reklo, da bi želeli uporabljati heroin na recept, če bi bil dostopen na tak način.

Približno tretjina jih je zadnjič imela svoje stalno/urejeno prebivališče v svojih dvajsetih letih, druga tretjina pa v svojih tridesetih letih. Kot zelo ogrožujoč pomemben dogodek v življenju za brezdomnost se je izkazalo to, če je bila oseba kdaj v vzgojnem domu, zaporu, ali zaposlena v vojski. Približno polovica jih je prišla na cesto neposredno od doma (kar pomeni, da so v nekem trenutku "padli iz vsega na nič" brez vmesnega obdobja bivanja pri prijateljih ali v zavetiščih). Pri vseh, ki se jim je to zgodilo, je prišlo do tega pred njihovim 22. letom. Šlo je ali za osebe, ki so bile v vzgojnih zavodih, ali pa take, ki so zbežale od doma. Pri tistih, ki postali brezdomci kasneje v življenju, pa se je to zgodilo v povezavi s prekinitvijo pomembnega odnosa. Tipična zgodba je bila, da so bili poročeni in imeli stabilno življenje z dobro službo, potem pa se jim je po prekinitvi odnosa (s partnerico/-jem) življenjski sistem "sesul" in so pristali na cesti.

Raziskava je pripeljala do "pravila treh let", ki pravi, da je večina anketiranih brezdomcev v času do treh let po pomembnem dogodku (ločitvi oz. prekinitvi pomembnega odnosa, odhodu iz vzgojnega zavoda ali zapora ali po begu od doma) ostala brez stalnega prebivališča oz. padla v vzorec cestnega življenja z negotovim prebivališčem.

Raziskava je še pokazala, da je anketiranim brezdomcem prodajanje časopisa dvignilo samozavest in motivacijo za spremembo življenja (pa čeprav so nekateri rekli, da bi z beračenjem lahko zaslužili več kot s prodajo), da so manj pili, imeli življenje

in čas bolj izpolnjena ter manj pogosto spali na ulicah. Za večino je bil ekonomski motiv glavni pri prodajanju, dve tretjini pa jih je dodalo, da je najboljša stvar pri prodajanju to, da tako pridejo v stik z drugimi ljudmi.

Akcijsko raziskovalna dejavnosti ob pilotski implementaciji inovativnega projekta na področju brezdomstva

Namen raziskovanja

Akcijsko raziskovalna dejavnost, ki jo opisujemo v tem poglavju, je obsegala – v širšem smislu – "vstop na teren", potreben za navezovanje stikov, in približevanje brezdomcem ter – v ožjem smislu – začetek in razvoj skupnostnega projekta; izdajanja novega "cestnega časopisa".

Začetni in najbolj splošni namen akcijskega raziskovanja je bil preizkusiti, ali je mogoče razviti obliko projektnega dela, v kateri bi se tvorno srečevali in sodelovali brezdomci, strokovni delavci in/ali prostovoljni delavci ter predstavniki drugih javnosti, obliko, ki bi pomenila način "validacije" vseh udeleženi, posebej seveda brezdomcev. Takega projekta doslej pri nas še ni bilo in mnenja o njegovi uresničljivosti so bila na začetku različna.

Med raziskovanjem se je razvila zamisel izdajanja brezdomskega cestnega časopisa kot oblika in način takega dela. V fazi dejavnosti, ko je bila ta ideja videti že zelo uresničljiva in privlačna, smo kot osnovne namene izdajanja takega časopisa videli:

- možnost za vzpostavljanje bolj dvosmernih vzajemnih odnosov med brezdomci in "delavci" oz. aktivisti,
- možnost za aktivno vključevanje brezdomcev samih v ustvarjanje časopisa in preko tega specifično (samo)refleksivno dejavnost,

- nudenje nadomestne (legalne, družbeno sprejemljive) možnosti za "ulični" zaslužek tistim brezdomcem, ki neradi "žicajo" ali se ne želijo ukvarjati z nelegalnimi načini pridobivanja denarja,
- možnost za seznanjanje javnosti s temami, povezanimi z brezdomstvom, oz. možnost za vplivanje na javnost z odpiranjem relevantnih tem,
- obliko ohranjanja in gojenja pozitivnih utopij/vizij, predvsem v smislu odpiranja možnosti za preseganje pasivnega položaja brezdomcev, za njihovo ekonomsko vključevanje/integracijo, pa tudi za oblikovanje njihovih morebitnih individualnih vizij/načrtov spreminjanja svojega družbenega položaja.

Sekundarni in postranski namen dejavnosti pa je bil pedagoški, in sicer je odpiral možnosti za aktivno vključevanje študentk in študentov v kreativne socialnopedagoške projekte. V času izvajanja projekta se je tudi izkazalo, da je pripravljanje časopisa z vsem, kar sodi zraven, odpiralo možnosti še za druge, sproti vznikajoče cilje, ki jih nudijo vzpostavljeni odnosi in vzajemno sodelovanje.

V najožjem smislu je bil namen raziskovalne dejavnosti razviti in pilotsko vzpostaviti izdajanje brezdomskega cestnega časopisa, pri čemer smo želeli razviti in preveriti/preizkusiti predvsem tri vrste sodelovanja:

- sodelovanja s strokovnimi organizacijami, ki so bile zaradi različnih razlogov (v tej fazi razvoja časopisa) precej usodno pomembne za razvoj in obstoj projekta,
- sodelovanja z brezdomci bodisi v vlogi ustvarjalcev časopisa bodisi v vlogi njegovih prodajalcev (ker do oblikovanja drugih vlog v enoletnem obdobju še ni moglo priti),
- sodelovanja z javnostjo, ki je (najmanj) kot naslovnik ponudbe projekta s kupovanjem časopisa lahko edina dolgoročno zagotavljala uspeh le-tega.

Raziskovalna skupina, metode in koraki dela

Kot je pri akcijsko raziskovalnih projektih običajno, se je dejavnost odvijala kot zaporedje majhnih korakov ali ciklusov dejavnosti. Čeprav je bil temeljni namen projekta kot oddaljeni cilj ali vizija stalno prisoten, pa se je tekom raziskovanja vendarle še v pomembni meri dodatno razvijal, oblikoval in diferenciral, glede na to, kakšni so bili izidi prejšnjih korakov oziroma manjših sklopov dejavnosti. Osnovne časovne in vsebinske faze raziskovanja lahko (za nazaj) opredelimo kot:

1. vstop na teren,
2. oblikovanje partnerstev oz. delovnih odnosov ter
3. začetek institucionalizacije.

Med oblikami dela je bila gotovo najpomembnejša oblika terensko delo. Velika večina vseh stikov, predvsem tistih z brezdomci, je potekala na terenu v povsem neinstitucionalnem okolju, včasih celo v polju ilegalnega (npr. v zapuščenih tujih stavbah), ob različnih urah (pretežno popoldne, zvečer in ponoči) in v negotovih okoliščinah. Te negotove okoliščine lahko ilustriramo s tem, da je do večine stikov (predvsem v prvih fazah raziskovanja) prišlo tako, da smo jih šli iskati, ne da bi vedeli, kdaj, kje in celo s kom bomo vzpostavili stike. V naslednjih fazah pa je začelo postajati bolj pogosto bolj strukturirano srečevanje, torej srečevanje po dogovoru na znanem mestu in z znanimi osebami, vendar še vedno "izven zidov", na cesti, ki je pravzaprav prostor, kjer so mnogi brezdomci še najbolj suvereni. Za to terensko delo sta bila seveda značilna povsem neobsojajoč odnos in "nizkopražna" pripravljenost na delo s tistim, "kar najdeš", ter s temami, ki so v tistem trenutku za sogovornika sprejemljive, razumljive ali zaželene. Terensko delo je podrobneje opisano v enem od predhodnih poglavij.

Manjši delež dela je zajemal vzpostavljanje stikov s strokovnimi organizacijami in timsko delo v skupini sodelavcev in z njo. Kadrovskega potenciala raziskovanja

Foto * J. Adamič, Dnevnik

Utrinki z dela »kralja ulice«

Toni Meško, prodajalec časopisa Kralji ulice

Kako dolgo že prodajaš Kralje ulice?

Od novembra 2005 naprej.

Zakaj pa si jih začel prodajati?

Zaradi svojega interesa. Videl sem nekako, za kaj gre in rad bi temu še kaj dodal in to je to. Rad bi tudi, da se čim več proda, da narod čim več izve o življenju brezdomcev. Kako, kaj... Eni vedo, drugi ne vedo.

In tvoj delovni čas, kdaj pa je na primer najboljši čas za prodajo?

Kakor si ga sam vzameš. Odvisno tudi od vremena, odvisno od ljudi, kdaj imajo čas, kdaj so po službah, kdaj hodijo iz službe. V glavnem, na ulici moraš biti od - do. Recimo na primer od šestih, sedmih, do zvečer, do sedmih recimo, šestih. Pa dok se spakiraš u center... Recimo jaz imam svoj termin. Tako, recimo, od devete dopoldne, do osemnajste ure.

Obstajajo kakšne zanimive zgodbe, izkušnje, dogodivščine, ki bi jih lahko povedal v zvezi s prodajo?

Nekatere so, kaj jaz vem, kako bi rekel, nekatere so dogodivščine tudi bolj v humoreski, recimo, kao, ene so pa tako, kao drama. Čeprav mislim da bistvena razlika - je pa ni. Samo odvisno od razpoloženja ljudi, od vremena, od časa, od vsega. To je to.

A se ti zdi, da kdo pogosteje kupuje, na primer mladi, stari, moški, ženske?

To je zdaj odvisno, recimo so tudi mladi, ogromno mladine, ki kupujejo, jih to zanima zaradi šole, zaradi njihovih, kako bi rekel, nekaterih šolskih izpitov. Uveljavljajo to za šolo, naše zgodbe. Ko takole koga od njih srečam, pa jih vprašam, pozanimam se, kako je uspelo. Vse pozitivne. Ni negativne, sploh. Še nihče ni padel zaradi tega. Kvečjemu je dobil kakšen plus. Glede starejših ljudi je pa tako. Je in ni. Nekateri se nanašajo na denar, drugi se znašajo na pomanjkanje vida, ... Eni nas zaničujejo, samo večina njih je pa, ki nam dajejo, govorim o strankah, veliko opore. Pa ne mislim na finančno, ampak na moralno. Tako rekoč ti dvignejo moralo, da lažje delaš in dobiš spet nekako eno novo upanje za naprej! In to je to.

Kakšen je odnos ljudi, ki jim ponujaš revijo, odnos kupcev do tebe?

Mislim glede kupcev je odnos boljši in pozitiven.

APRIL 2006

Glede na stanje, ki smo ga prej uvajali, kao beračenje, ane. Tisto je bila nekako miloščina, pri časopisu smo pa mi v toku nekakšne prodaje. In zato te ljudje drugače obravnavajo in drugače te tudi spoštujejo, ti pravijo vsaka čast, ne, da smo se na to, na ta nivo nekako dvignili, in nas absolutno podpirajo. Ne finančno, ponavljam, ampak moralno. Nove zmage in tako naprej. To ogromno pomeni. To je ogromno.

Kaj pa ti pomeni prodaja časopisa?

Na splošno je tako: Vsak gleda recimo iz svojega zornega kota. Ljudje, mislim zaradi prodajalcev Kraljev ulice, vsaj oni ki so med nami, zaradi financ, recimo, nekaj prispevka je. Za v njegov žep. Kam gre, to nikogar ne briga, no to itak. No, smo pa nekateri se zdaj odločili, da bi se trudili, ne glede na financ. Tudi če bi denar dajali v dobrodelne namene, bi bil isto zagnan, kot sem sedaj. V glavnem, treba je trud vlagati v eno stvar, no zdaj v te časopise Kralji ulice, da se nekako potem to izkaže, da nekaj je od tega. Večina nas je zagretila za to. Ponavljam, ni ovire. Finance, čeprav smo od njih vsi odvisni, na žalost, ampak trudimo se, da spreminjamo, izboljšamo in upam da bo tudi tako naprej.

Ali obstajajo med vami prodajalci kakšna nenapisana pravila? Na primer kje bo kdo prodajal, kdaj...

Pri nas prodajalcih je stvar taka, ponavljam, pri klošarjih: Ne glede na to, koliko časa si na ulici, s čim se ukvarjaš trenutno, je to samo del prodaje. S tem, kar počnemo, ne ogrožamo nikogar. Vsak ima svojo možnost, svojo pot. Kam se postavi, kje prodaja, to je stvar vsakega posameznika. Lahko smo skupina, lahko smo posamezno. Tukaj ovire med nami ni. In ne more biti. Da bi nekateri uveljavljali pravila, da kao mi smo pa zdaj to pa to, in zdaj smo pa mi to pa to,... med nami ni bilo nikoli razlike in nikoli je ne bo.

Kaj pa si želiš za v prihodnje?

Moje tihe želje so, da, kot pove že samo ime, Kralji ulice, da naj bi vsem ljudem dali vedeti, da to ni iz trte izvito. Da pač smo ljudje, ki so marsikaj dali skoz, iz tega izvira tudi ta naslov. Želim pa si, da bi bilo to vkovano v zvezde, da ne bi nikoli propadli. Da bi se naš glas razširil na vse konce in kraje.

Hvala za pogovor.

Hvala tebi.

» S Tonijem se je pogovarjala Urša Glavan

oz. terenskega dela je – poleg obeh avtorjev knjige – predstavljala predvsem skupina študentk in enega študenta socialne pedagogike, od katerih se je predvsem ena študentka v terenskem delu močneje angažirala. V času projekta so k njemu v večji meri prispevale še nekatere delavke/delavci organizacij, ki so posredovali stike, nudili za terensko delo pomembne informacije in pomagali osmišljati spoznanja. Na koncu prvega leta raziskovanja se je začela oblikovati dodatna skupina sodelavcev, ki imajo sedaj formalno vlogo uredniškega odbora časopisa.

O terenskem delu so se zbirali različni dokumenti. Terenski delavci – študentje – so o svojem delu pisali refleksije ter oblikovali zaključne izdelke in zapise življenjskih zgodb brezdomcev. Tudi o terenskem delu, ki je potekalo mimo obveznosti študentov, so se sistematično vodili in shranjevali zapisi, večinoma v obliki anekdotskih zapisov, včasih kot prepisi SMS-sporočil, ki jih je bilo kar veliko, ter nekajkrat kot dobesedno prepisani zvočni zapisi individualnih ali skupinskih pogovorov.

Skozi vse leto je potekalo sprotno evalviranje dejavnosti. Lahko bi rekli, da je med udeleženci projekta, ki niso bili brezdomci, stalno potekala nekakšna spontana evalvacija, saj smo se velikokrat pogovarjali o tem, kaj se dogaja. Organizirana so bila tudi formalna evalvacijska srečanja s skupinami brezdomcev. Na osnovi teh oblik sprotne in formalnega evalviranja so se oblikovale odločitve o nadaljnjih korakih razvoja projekta, in na njihovi osnovi je napisano tudi nadaljevanje tega članka.

Rezultati prvega cikla raziskovanja

Vstop na teren

Vstop na teren je bil povezan s pedagoškimi dejavnostmi na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. V tem študijskem letu je v 3. letniku študija socialne pedagogi-

ke potekal izbirni predmet na temo dela z brezdomci, pri nekem drugem predmetu pa si je druga skupina študentov za svoj seminarski projekt izbrala projekt preživetja 24 ur z brezdomci – na ulici. Posebnost tega projekta je bila v njegovem glavnem namenu – približati se brezdomcem v njihovem življenjskem okolju, spoznati njihov način življenja in ga celo za kratek čas izkusiti. Že pred samo izvedbo projekta se je začelo raziskovanje terena, spoznavanje in obiskovanje brezdomcev na različnih lokacijah v Ljubljani v manjših skupinah ali individualno ter izrisovanje zemljevida ljubljanskih brezdomcev. Projekt *24 ur* je s seboj prinesel intenzivne izkušnje ter mnogo zagona za nadaljevanje takega dela. Ti dogodki so predstavljali začetek našega terenskega dela.

V tem času je potekalo tudi povezovanje z ustanovami in organizacijami, ki delujejo na področju brezdomstva pri nas, ter spoznavanje njihovega delovanja. Preko celega študijskega leta je poleg spoznavanja ustanov potekalo navezovanje stikov z brezdomci; deloma v okviru študijskega procesa in deloma v okviru obeh omenjenih raziskovalnih nalog. Stike z brezdomci smo navezovali s terenskim delom, torej z vstopanjem v njihovo življenjsko okolje in z vzpostavljanjem zaupnega odnosa z njimi preko pogovorov ali drugačnih formatov druženja. Za navezovanje stikov smo tako študentke in študentje kot terenski delavci uporabljali tudi prostore različnih organizacij za brezdomce, obe zavetišči, Karitas, razdeljevalnice hrane in podobne.³⁰

Preko terenskega dela in obiskovanja ustanov se je tako med delavci v ustanovah kot tudi med brezdomci začela širiti vest o cestnem časopisu, v katerem bi bili objavljeni njihovi prispevki in ki bi ga lah-

ko tudi sami prodajali na ulici. Ustanove, ki se ukvarjajo z brezdomci, so bile za naš projekt seveda pomembne, saj nam je sodelovanje z njimi pomagalo pri vzpostavljanju stikov z brezdomci, pri iskanju tistih brezdomcev, ki kaj ustvarjajo ali kažejo do tega veselje,³¹ pri spoznavanju terena ter kasneje tudi pri distribuciji časopisa. Druženje z brezdomci na terenu je obrodilo sadove v obliki njihovih prispevkov za bodočo poskusno številko časopisa in v vzpostavitvi nekaterih zaupnih odnosov med nami, terenskimi delavci na eni strani ter njimi, brezdomci na drugi, pa tudi v posledičnem zabrisovanju na videz neprehodne meje med našim in njihovim svetom.

Izid poskusne številke časopisa

Do maja 2005 se je nabralo dovolj gradiva za izdajo prve, poskusne številke časopisa. Z več brezdomci smo v različnih podskupinah razpravljali o množtvu predlaganih naslovov časopisa in se na koncu odločili za naslov *Kralji ulice*. V dogovoru s predstavniki strokovnih organizacij smo se odločili, da bo cena izvoda 200 SIT.

Do začetka junija smo uredili vse potrebno v zvezi s časopisom ter 8. junija začeli s prodajo prve, poskusne številke. Prvi dan prodaje smo obeležili s postavitvijo stojnice v centru Ljubljane. Na voljo je bilo 600 izvodov. Delili smo jih na stojnici, kjer so jih tisti brezdomci, ki so se želeli preizkusiti kot ulični prodajalci, lahko prevzemali. Časopise so prodajali izključno oni sami; če so se ljudje obračali na nas in želeli od nas kupiti izvod, smo jih napotili na najbližjega brezdomca prodajalca. Vsakdo je prvih 10 izvodov lahko prejel brezplačno, za nadaljnje izvode pa je moral plačati po 50 SIT na izvod. Ko so brezdomci prevzeli izvode, so se evidentirali na se-

³⁰ Prvi stik z dvema, za prvo številko precej pomembnima brezdomcema sta avtorja vzpostavila, ko sta v eni od organizacij neko popoldne strigla brezdomce.

³¹ Za tovrstno pomoč se še posebej zahvaljujemo Alenki Ugrin Vatovec, Borisu Koscu in Maji Vižintin.

Fotoreportaža
predstave ODER
ŽIVLJENJA ob
zaključku gledališke
delavnice Univerze
pod zvezdami
17.05.2006

foto * Alenka Lamovšek

Na gledališki predstavi so se predstavili udeleženci gledališke delavnice, ki sta jo v okviru drugega semestra Univerze pod zvezdami vodili študentki socialne pedagogike Špela Medved in Simona Schmidt. Vaje so potekale na Pedagoški fakulteti v Ljubljani in v dvorani Skladovnica na Beethovnovi ulici 5.

foto * Alenka Lamovšek

foto * Andreja Gimpelj

Gledališka skupina si je tekom dela nadela ime Pelji se z nami. Pripravili so sestavljanko krajših gledaliških iger, v katerih študenti Univerze pod zvezdami črpajo iz lastnih življenjskih izkušenj, v svoje vsakodnevne teme pa preko igre vpeljujejo tudi študentke Univerze v Ljubljani, s katerimi se na odru (življenja) srečujejo. Skupaj so ustvarili nov, prav poseben, igriv, smešen, pa tudi pretresljiv svet.

foto * Andreja Gimpelj

znam, se seznanili s pravili prodaje, se pod ta dokument podpisali in prejeli potrdilo, da so vključeni v projekt kot ulični prodajalci, po želji pa še priponko s svojim imenom. S podpisom te simbolične pogodbe se je vzpostavila večja mera zavezanosti, pa tudi varnosti zaradi transparentnosti in jasnosti pravil. Snovalci projekta smo s tem želeli preprečiti morebitne nevšečnosti, povezane z negotovostjo, ki jo pomeni prvi poskus take prodaje.

S prejetimi izvodi so prodajalci zasedli različne lokacije. Nekateri so prodajali v bližini stojnice, drugi so se odpravili na svojo standardno "žičarsko" lokacijo, zelo priljubljena lokacija prvega dne je bil tudi parlament. Nekateri so časopise zgolj prevzeli in si jih shranili za naslednje dni, prvi dan pa so raje delili z nami v prijetnem vzdušju na stojnici.

Dogajanje na stojnici je bilo v tem prvem dnevu prodaje zelo živahno in navdušujoče. S študentkami socialne pedagogike smo mimoidočim delili promocijska gradiva, se pogovarjali s prodajalci in mimoidočimi, delili osvežilni napitek ipd. Z nami so bili ali pa so nas obiskali tudi nekateri predstavniki ustanov, ki se srečujejo in delajo z brezdomci, npr. AFR (Aids fundacija Robert, dnevni center za uživalce nedovoljenih drog na Wolfovi, ki pa ne deluje več), Areala, zavetišča na Poljanski, Socialne ambulante, Rdečega križa in drugih.

Prodajo je otvorila ljubljanska županja Danica Simšič, pridružili so se nam še podžupan in drugi predstavniki oz. predstavnice ljubljanske mestne občine, dogodek pa je požel tudi veliko medijsko zanimanje. Novinarji so se pogovarjali z nami, idejnimi snovatelji časopisa, zelo zanimivi zanje pa so bili tudi prodajalci časopisa, brezdomci.

Na stojnici smo imeli tudi knjigo vtisov in škatlo, ki je vabila ljudi, naj napišejo ali narišejo kakšen pri-

spevek za naslednjo številko. V škatlo ni padel noben prispevek razen denarnega. V nasprotju s tem pa je k stojnici pristopilo kar nekaj brezdomcev s svojimi idejami o nadaljevanju projekta, mnogi so obljubili ali napovedali svoje prispevke za naslednjo številko, čutiti je bilo, da se ustvarjajo pozitivna pričakovanja, in predvsem, da so v časopisu Kralji ulice uvideli prostor zase, areno, kjer bi se lahko izrazili in uveljavili, projekt, h kateremu bi se lahko priključili. Posamezni prodajalci so prvi dan prodali od 10 do 50 izvodov. Od 36 prodajalcev, ki so se v prodajo vključili prvi dan, se je po dodatnih 10 ali več izvodov vrnilo 14 posameznikov in posameznic. Nekateri so se po izvode vrnili, vendar časopisov tedaj ni bilo več, saj so že v nekaj urah pošli. Nekoliko časopisov je naša "mobilna enota" odnesla še na drugo lokacijo, kjer se prav tako zadržujejo brezdomci, in tako omogočila tudi nekaterim izmed tistih, ki niso bili ob pravem času na pravem mestu, vključitev v prodajo.

V prodajo se je že prvi dan priključila tudi večina brezdomcev, ki so tako ali drugače sodelovali pri ustvarjanju časopisa – pravzaprav vsi z izjemo dveh posameznikov. Od teh se je en posameznik v vmesnem času vrnil domov ter prenehal z uporabo drog, ki je bila tesno povezana z njegovim bivanjem na ulici, druga posameznica pa je bila odsotna oz. je nismo uspeli obvestiti oz. poiskati. Ta posameznica, ena redkih ženskih sodelavk iz vrst brezdomcev v tedanjem času, se je ob ponatisu prav tako pridružila prodaji. Novica o časopisu se je med brezdomci hitro razširila, poleg kontinuiranega informiranja s strani terenskih delavcev in študentk pa je dobro potekalo tudi vrstniško informiranje, torej informiranje med njimi samimi.

Ponatis časopisa

Ker so do poznih popoldanskih ur časopisi pošli, smo se na kraju samem odločili za ponatis in tudi

DISTRIBUCIJSKI DNEVNI CENTER KRALJI ULICE

na Poljanski 14 v Ljubljani, odprt vsak delavnik od 10-12 in 15-16 h

V Ljubljani se je odprl nov prostor, ki je namenjen brezdomcem, Distribucijski dnevni center društva Kralji ulice na Poljanski cesti 14. Malo pred njegovo uradno otvoritvijo (ki bo v začetku oktobra) smo obiskali vodjo tega centra Majo Vižintin, univ. dipl. soc. del., in jo prosili za nekaj besed o njegovem delovanju.

Komu je nov distribucijski dnevni center namenjen?

Center je namenjen v prvi vrsti prodajalcem uličnega časopisa Kralji ulice in avtorjem prispevkov. Seveda pa so dobrodošli tudi ostali brezdomci, »uličarji« ter vsi drugi, ki si želijo sodelovati pri ustvarjanju časopisa ali se vključiti v ostale dejavnosti našega društva. V popoldanskem času je prostor namenjen sestankom uredniškega odbora in aktiva prodajalcev ter različnim ustvarjalno-izobraževalnim delavnicam, ki potekajo v okviru našega projekta »Univerza pod zvezdami«.

Kaj vse se tam dogaja in kaj lahko tam uporabniki zase najdejo?

Tu prodajalci lahko prevzamejo časopise, popijejo kakšen sok in poklepetajo z nami. Na voljo so tudi računalniki za pisanje prispevkov, dostop do interneta, info točka s koristnimi informacijami ter svetovanje strokovnih delavcev po dogovoru. V centru uporabniki lahko prevzamejo donacije, ki jih dobri ljudje prinašajo na naš naslov ter tu tudi varno shranjujejo svoje stvari ali napolnijo baterijo svojega mobilnega telefona.

Kdaj pa je center odprt?

Za prodajalce oz. za tiste, ki prihajajo po časopise, ter za tiste, ki prihajajo delat na računalnikih, je odprt vsak delavnik dopoldne od 10 do 12h in popoldne od 15 do 16h. Izobraževalne in kulturne delavnice pa potekajo izven tega časa (običajno po 16 uri ali zvečer) in po dogovori.

Kako ste pridobili prostor in kako služi vašim potrebam?

Prostor smo dobili v najem od Mestne občine Ljubljana. Lokacija nam zelo ustreza, vendar pa ne zadovoljuje v celoti vseh naših potreb – lahko bi bil večji, imel svoje stranišče tudi za uporabnike, čajno kuhinjo in možnost pranja perila. Seveda pa smo zelo veseli, da imamo svoj prvi prostor, v katerem lahko končno naš program izvajamo v polni meri.

Foto * Alenka Lamovšek

Kdo bo v njem delal?

Izkušnje kažejo, da morata biti v dnevnem centru stalno prisotna vsaj dva strokovna delavca, dobrodošla pa je tudi pomoč prostovoljcev. Vsaj dva delavca sta potrebna zato, ker v center velikokrat pride po več uporabnikov hkrati in bi se jim le ena delavka stežka dovolj posvetila. Zaenkrat so mi v veliko pomoč Maruša Bertonec, socialna pedagoginja, Tanja Vuzem, filozofinja ter mini armada prostovoljcev – Bojan, Maja, Urša in Tadej, v glavnem študentje socialne pedagogike ter socialnega dela.

Center menda deluje že od konca julija. Kakšne so dosedanje izkušnje s sosedi?

Izkušnje so večinoma dobre! Za sosede imamo Društvo upokojencev Poljane, Društvo onkoloških bolnikov Slovenije in Študentski servis Maribor. Vsi so nas prijazno sprejeli. Sosede iz Doma upokojencev pogosto občujejo našo izložbo, nam dajejo nasvete za vzgojo cvetlic in nas nasploh pohvalijo. Morebitne težave, ki med sosedi vedno nastanejo, sproti rešujemo.

že začeli obveščati tako prodajalce kot kupce, da lahko v nekaj dneh pričakujejo nove izvode. Odločili smo se za dodatnih 1.000 izvodov.

Distribucijo le-teh smo iz praktičnih in načelnih razlogov prenesli na ustanove, ki se z brezdomci srečujejo dnevno. Čez nekaj dni smo razdelili časopise med naslednje ustanove: Zavetišče za brezdomce, Zavetišče za brezdomne uživalce nedovoljenih drog, Dnevni center za uživalce nedovoljenih drog (AFR), Socialna ambulanta, Rdeči križ ter DrogArt. V vsaki od teh ustanov smo imeli izbrano kontaktno osebo, ki smo ji predali list za evidenco in ji prepustili finančne zadeve. Na dnevnem centru AFR in v obeh zavetiščih so časopisi še isti dan pošli. Druge ustanove bodisi brezdomcem niso tako priročne oz. jih ne obiskujejo tako pogosto ali pa jih ne poznajo. Rdeči križ na primer ima sedež na Viču in je bil za brezdomce tedaj odprt enkrat tedensko, tako da zanje ni bil "dnevna postaja". Iz socialne ambulante so nekaj časopisov predali Zavetišču na Poljanski. Ker je bilo povpraševanje tako s strani prodajalcev kot tudi potencialnih kupcev zelo veliko, smo se odločili še za drugi ponatis – še dodatnih 1.000 izvodov. Teh 1.000 izvodov smo razdelili med omenjene tri ustanove, kjer so jih prodajalci v največji meri prevzemali – obe zavetišči in dnevni center AFR.

Tudi drugih 1.000 izvodov je zelo hitro pošlo. V veliki meri so se pri prodaji organizirali brezdomci, ki bivajo v zavetišču na Poljanski in veliko časa preživijo v parku na Ambroževem trgu. So skupina petih moških različnih starosti. Prevzeli so večje število časopisov, jih skupaj prodajali in imeli pri tem velik uspeh. Odločili so se svoj uspeh okronati še s posebno akcijo, zato so podarili del svojega zaslužka (15.000 SIT) za izgradnjo nove pediatrične klinike. Prilagamo SMS- sporočilo predstavnika prodajalcev z Ambroževega trga, v katerem so predstavili svojo zamisel in hkrati željo po tem, da bi se prodaja nadaljevala:

Če lahko dobimo 300 komadov, podarimo 15.000 SIT za pediatrično kliniko. Pokliči. A.

(SMS-sporočilo terenski delavki, 14. junij 2005)

Sporočilo je bilo poslano v času med obema ponatisoma, ko so novopečeni prodajalci v negotovosti čakali na nove izvode, ki bi jim napolnili čas in prinesli zaslužek. Po zaključeni prodaji smo raziskovalci zbrali evidence in pobrali denar, vloške prodajalcev po 50 SIT na izvod. S tem denarjem smo deloma lahko povrnili stroške tiska. Evidence so pokazale, da se je v prodajo vključilo: v zavetišču na Poljanski 18 različnih prodajalcev, na AFR 17 prodajalcev, v Zavetišču za brezdomne uživalce nedovoljenih drog 4 prodajalci, v Socialni ambulanti ter na DrogArtu po en prodajalec/prodajalka, v Rdečem križu pa časopisov (sicer so jih prevzeli le 50) do začetka septembra 2006, ko smo zaključevali raziskavo, prodajalcem še niso predali zaradi drugih aktivnosti kontaktne osebe oz. počitniškega časa. Po sedanjih evidencah (vrnjene so vse razen od Rdečega križa) se je v prodajo v opisanem obdobju vključilo vsega skupaj 62 brezdomcev.

Evalvacija prodajanja

Po končanem prvem letu raziskovanja (ki je sovpadalo s šolskim letom oz. z obdobjem od vstopa na teren do tretjega natisa poskusne številke Kraljev ulice) smo raziskovalci opravljali evalvacijo. To pomeni, da smo se s prodajalci, pa tudi z drugimi vključenimi v projekt (ključnimi osebami iz organizacij, kupci časopisa in predstavnikom ljubljanske policije), pogovarjali o izkušnjah. Z že prej omenjeno skupino prodajalcev iz Ambroževega trga smo opravili bolj sistematično skupinsko snemano evalvacijo v prostorih Zavetišča na Poljanski, ostale evalvacije pa so bile opravljene bolj neformalno, z zbiranjem povratnih informacij na terenu.

Izkušnje prodajalcev so bile zelo intenzivne in pozitivne, vsaj tiste, ki so jih delili z nami. O negativnih

izkušnjah pri prodaji časopisa ni poročal nihče. Kupci so po besedah brezdomcev in po naših lastnih opažanjih časopis sprejeli z navdušenjem. Pozitivne izkušnje brezdomcev so bile povezane s tem, da so se preko časopisa, ki so ga prodajali, predstavljali ljudem, nekateri od njih so se lahko postavili tudi s svojim prispevkom ali s svojo sliko, objavljeno v časopisu, ter s tem izrazili svojo še večjo participacijo in osebno vpletenost v projekt kot le v vlogi prodajalca. Tudi če se prodajalci niso mogli predstaviti kot avtorji prispevkov, objavljenih v časopisu, je k občutku njihove identifikacije s "Kralji ulice" (poleg naslova samega) doprineslo dejstvo, da so nekoga, čigar zgodba ali slika je bila objavljena v časopisu, osebno poznali.

Sodelovanje z organizacijami

Sodelovanje s strokovnimi organizacijami na področju brezdomstva je bilo za projekt prvenstvene pomembnosti. Te organizacije so nam odpirale posebna vrata za vstop na teren, posredovala stike z

brezdomci ter pomenile možno in primerno mesto distribucije časopisa Kralji ulice. S predstavniki vseh relevantnih ljubljanskih organizacij na področju brezdomstva smo se po večkrat sestali; stiki so bili večinoma individualni, manjkrat skupinski oz. formalni. S strani teh organizacij samo v prvem letu raziskovanja čutili samo podporo; sodelovanje je bilo – kar se našega projekta tiče – optimalno.

Odzivi medijev

Medijsko polje se je na izid prvega brezdomskega časopisa pri nas intenzivno odzvalo. Njihovi odzivi so bili korektni (niso izkrivljali dejstev, na kar smo tisti, ki smo komunicirali z njimi, tudi izrecno pazili) in v veliki večini primerov spodbudni. Ustvarjalci časopisa smo medijske odzive spodbudili z organizacijo tiskovne konference pred izidom poskusne številke, nekateri mediji pa so bili tako zainteresirani za novico, da so se želeli o tem z nami pogovarjati že pred tiskovno konferenco. Vse to je vplivalo na zelo dobro seznanjenost ljudi s projektom in na to, da je bilo povpraševanje po časopisu veliko. Sklenili bi lahko, da je bilo povpraševanje po njem v končni fazi večje od ponudbe, na kar smo se kasneje odzvali z večjo naklado in tudi s širitvijo projekta še po drugih slovenskih mestih. Na otvoritveni dogodek je namreč prišlo nekaj ljudi, ki so rekli, da so se po svoj izvod časopisa posebej za to pripeljali iz drugih krajev Slovenije.

Mediji so novico o Kraljih ulice pospremili z naslovi, kot je tale: *Do denarja brez "žicanja"* (Prvi cestni časopis) in s podnaslovi *Pri pripravi Kraljev ulice so sodelovali brezdomci, ki bodo revijo tudi prodajali – Za vpogled javnosti v pogosto prezrto temo* (Gorazd Utenkar, Delo, 7. junij, 2005); v Večeru pa je bil objavljen prispevek z naslovom *Kralji ulice ne potrebujejo nasvetov, le nekaj drobiža* in s podnaslovi *V Ljubljani je konkurenca med brezdomci največja, vendar so jim meščani naklonjeni – Je brezdomstvo izbran*

Pravila prodajanja časopisa Kralji ulice

Ker želimo, da bi časopis Kralji ulice lahko prodajalo čim več ljudi in da bi dosegel čim širši krog bralcev, ter da bi postal redni, mesečno izhajajoči časopis, je pomembno, da vsi skupaj skrbimo za njegov dober ugled. Ko prodajate časopis Kralji ulice, namreč ne predstavljate le sebe, pač pa celoten projekt Kralji ulice. Doslej so bili naši prodajalci v javnosti zelo dobro sprejeti in so mnogi kupci pohvalili njihov pristop. Zelo si želimo, da tako ostane tudi v prihodnje, zato prodajalce in prodajalke prosimo, da se držijo spodnjih pravil in tudi svojega občutka o tem, kako časopis Kralji ulice še bolj približati našim bralcem.

1. Časopis prodajam na miren in nevsiljiv način.
2. Drugim prodajalcem časopisa Kralji ulice izkazujem spoštovanje in se zavedam, da imajo ravno tako pravico do prodaje časopisa kot jaz sam/a.
3. Z drugimi prodajalci se miroljubno dogovarjam tudi glede lokacije prodaje.
4. Morebitne nesporazume rešujem na miroljuben način.
5. Med prodajanjem časopisa ne uporabljam alkohola in/ali drugih drog.
6. Časopis prodajam po njegovi ceni in kupcev ne zavajam.
7. Spoštujem odločitev kupca glede nakupa časopisa.

Če se prodajalec ne drži pravil prodaje, je najprej s strani strokovnega delavca opomnjen, potem pa lahko začasno ali trajno izgubi pravico do prodaje časopisa Kralji ulice.

Svečana otvoritev distribucijskega dnevnega centra Kralji ulice

Priprave so se začele že zgodaj popoldan, ko je Gregor sedel za (za spremembo!) ugasnjen računalnik in pričel (brez pomoči interneta!) pripravljati slastne prigrizke.

Vse fotografije *Alenka Lamovšek

V napetem pričakovanju obiskovalcev smo se sprehajali noter in ven in na pločniku pred našim vhodom je kmalu izgledalo kot v parku.

Ko so pridrli prvi novinarji, se je Marko kljub delni opravični nesposobnosti (glej roko) pogumno postavil pred kamero in s tem dal dober zgled tudi nam ostalim.

Prostor se je počasi in vztrajno polnil, Špela je morala hočeš-nočeš poprijeti za mikrofona in pozdraviti prisotne ter z njimi podeliti navdušenje ob uradnem odprtju prostorov.

V resnici je komaj čakala, da mikrofona zamenja za kaj bolj ostrega in se spopade s torto, saj že ve, da je Gregor odličen pek in slaščičar.

Kralji

Kralju žezlo in kraljica,
a zame čik in steklenica.
Kralju dvor in pritikline,
a zame ulice sivine.
Kralju denar in še oblast,
jaz pa moram včasih krast?
Kralju gostije, verni sluge,
a jaz živim iz roke druge?
Kralju igre, gledališče,
za mene cesta je igrišče.
Kralju vojska in še sulice,
a meni Pero v Kraljih ulice!

α Janko L.

Vrhunec besednega dela otvoritve pa je bila Jankova pesmica Kralji, na sliki je njen ponosni interpret Pit.

Dramaturški vrhunec nebesednega dela pa je bilo seveda svečano prerezanje traku, ki ga je za nas simbolično opravila naša županja Danica Simšič s pomočjo Julijane in Boštjana. (Šušlja se, da Boštjan še do danes pri srcu nosi trak, ki ga je prerezala županja – nepreverjena informacija.)

Naše lepe obiskovalke in obiskovalci, pa sodelavke in sodelavci, kot da nekaj pričakujejo ...

... Morda preostale koščke ene od dveh tort? Še sreča, da sta Tanja in Maruša nadvse pravični in obenem velikodušni osebi!

Od hrane za telo (v ospredju) k mnogo pomembnejši hrani za dušo (v ozadju) – Muri s prijateljem sta nas zazibala v nostalgijo s pristnimi uličnimi zvoki, ko so se prvi obiskovalci od nas za ta dan že poslovili.

OKTOBER 2006

način življenja – Mladi si hitreje najdejo streho nad glavo – Mimoidoči so najbolj radodarni v popoldanskih urah do starejših in slabo oblečenih (Iztok Šori, Večer, 5. avgust 2005). Omenjena prispevka predstavlja tudi časovni objem medijskih odzivov; prvi je eden prvih objavljenih, drugi pa eden izmed zadnjih medijskih odzivov na poskusno številko cestnega časopisa. Kot zanimivost naj omenimo še, da so medijskim odzivom zelo radi sledili tudi brezdomci sami, če so le imeli to možnost, so se o odzivih med seboj obveščali in jih zbirali, poleg tega pa so postali tudi sami medijsko na nov način zanimivi, zato so se predvsem na televiziji, pa tudi v časopisih s svojimi zgodbami v tem obdobju relativno pogosto pojavljali. V medijih so jih tako lahko zasledili tudi njihovi svojci ali znanci, kar je sprožilo različne odzive; od zelo pozitivnih – nekemu so v cerkvi, ki jo obiskuje, ponudili pomoč pri iskanju stanovanja, ko so preko televizije izvedeli, da je brezdomec – do bolj konfliktnih, ko so nekemu brezdomcu osramočeni starši pripeljali še zadnje njegove stvari iz stanovanja in jih vrgli pred njega na cesto, potem ko so ga videli na televiziji, kako pripoveduje o svojem življenju.

Skupnostni vidik projekta

Projekt vseskozi ni bil usmerjen le v ranljivo skupino brezdomcev samih, pač pa je bil usmerjen v celotno skupnost. Bil je uspešen poskus vzpostavljanja komunikacije brezdomcev s širšo javnostjo preko sodelovanja pri časopisu in njegovi prodaji ter poskus njihovega konstruktivnega vključevanja v širšo javnost. Po odzivih sodeč jim je tako sodelovanje pri ustvarjanju časopisa kot tudi pri njegovi prodaji prineslo veliko pozitivnih izkušenj in povratnih informacij o tem, da so drugim zanimivi, da je soljudem – mimoidočim – mar zanje ter da lahko tudi oni ljudem nekaj dajo ali pokažejo. Dobili so torej izkušnjo, da je mogoče na družbeno sprejemljiv način priti do nekaj denarja in da so vključeni v s strani

širše skupnosti tako dobro sprejet projekt. Njihova aktivnost je bila tako s strani širše javnosti kot tudi medijev, kot že rečeno, toplo pozdravljena. Ljudje so bilo navdušeni nad tem, da imajo brezdomci sedaj svoj časopis, v kateri se predstavljajo, in da namesto prosjačenja za denar v zameno za 200 tolarjev tudi sami nekaj ponudijo. Po izkušnjah mnogih prodajalcev so bili ljudje te novosti tako veseli, da so jim pogosto odšteli tudi več kot le 200 SIT.

Za ilustracijo navajamo vtise nekaterih ljudi, ki so se vpisali v knjigo vtisov na 1. dan prodaje:

Poznava se z ljudmi, ki so na slikah, tematika nama je blizu, naju obdaja v življenju vsak dan. Zdi se nama super, da so se ljudje, ki živijo 'normalno', preskrbljeno življenje, spomnili na nas in pogledali tudi naš pogled na življenje. Akcija je super in vesela sva, da obstajajo taki ljudje, ki se ne bojijo različnosti. Saj smo vsi ljudje!

Tomaž in Tanja

Brez dvoma lep projekt, ki lahko nakaže pozitivne smernice, kaj se da doseči s poštenim delom in pravilnim dostopom do ljudi.

Zvezdan

Zelo pozitiven in komunikativen projekt časopisa in veliko zanimivih reči. Samo povedati je treba, pa najbrž kaj odneseš in se naučiš ...

Peter

Po izidu prve številke časopisa

Ko je zaloga poskusne številke (vsi trije natisi) dokončno pošla, se je naše delo nadaljevalo. Ulični prodajalci, zainteresirana širša javnost in mediji pa so se zanimali za bodočnost časopisa in povpraševali po naslednji številki. Nekaj izrazov velikega povpraševanja po novih izvodih s strani prodajalcev izdajajo spodnje besede (SMS-sporočila, posla-

na terenski delavki, pošiljatelj je predstavnik ekipe petih prodajalcev z Ambroževega trga):

Gospodična Š., ali mi lahko javiš koliko se jih da dobiti danes in kateri čas. A.

(SMS-sporočilo terenski delavki, 13. junij 2005)

A ti je mogoče kaj ostalo. ČE SI KJE V BLIŽINI PRIPELJI NA AMBROŽA. ZMANJKALO. A

(SMS-sporočilo terenski delavki, 13. junij 2005)

Danes smo v 2 urah prodali 90 izvodov. Ali imaš še kaj?

(SMS-sporočilo terenski delavki, 28. junij 2005)

V zavetišču se nahaja 8.500 SIT. Cajtngou pa seveda ni več. Čakamo nova navodila. LP NAJPRIDNEJŠI...

(SMS-sporočilo terenski delavki, 28. junij 2005)

Nekaj te energije smo uspeli zajezi v prizadevanja za uresničitev naslednje številke, in prodajalec, katerega besede so zapisane zgoraj, je aktivno sodeloval pri nabiranju člankov in drugih prispevkov širšega kroga brezdomcev za naslednjo številko.

Ilustrativna zgodba oz. kronologija stikov z enim od terenskih ekspertov

Preko dela na projektu smo raziskovalci spoznali mnogo ljudi, lahko bi jih poimenovali "terenski eksperti", saj so nas naučili mnogo stvari o življenju na ulici ter z nami delili svoje življenjske zgodbe in izkušnje. Za ilustracijo tu opisujemo zgodbo enega od takih terenskih ekspertov oz. kronologijo našega srečevanja z njim.

V okviru že prej omenjenega študentskega projekta 24 ur smo s skupino šestih študentk in enega štu-

denta srečali kar nekaj brezdomcev, nekatere od njih pa smo imeli priložnost tudi bolje spoznati. Največ časa smo preživeli z enim od njih, h kateremu nas je pripeljal drugi brezdomec v upanju, da nam bo ta lahko pomagal pri iskanju prenočišča. V zgodnji večerni uri nas je peljal v brezdomsko bazo³² in odšel pogledat, ali v njej že kdo spi. Čakali smo pri oknu, skozi katerega sta se kmalu oba vrnila; naš prvi vodič je odšel po svoje, pred nami pa je stal naš novi "ulični vodič" po imenu Ado³³. Izmenjali smo nekaj besed, se mu predstavili, kdo smo in kaj želimo, ter potem skupaj odšli na sprehod po mestu, saj v bazi ni bilo zadosti prostora, da bi lahko v njej vsi prespali. Pogovarjali smo se, igrali in počasi spoznavali.

Čez nekaj časa, ko smo drug o drugem že razvili nek občutek, se je naš gostitelj spomnil, da bi nas lahko odpeljal v neko drugo bazo, v kateri je morda več prostora; vendarle nismo bili majhna skupina. V tej drugi bazi je spal le en brezdomec, vzmetnic pa je bilo k sreči kar dovolj, da bi se nas lahko nanje stisnilo vseh devet. Ko smo prišli v to bazo, smo si prižgali svečo in se še kar nekaj časa pogovarjali. Za nas je bilo vse novo. Uporabljene igle po tleh, vse polno smeti, žulji na Adovih nogah, ki si jih je razkuževal z ognjem, stare obleke v omari, s katerimi smo se lahko nekoliko obložili, ko smo si delali ležišča. Ko smo prišli v sobo, smo le stali in gledali, Ado pa je rekel: »No, kaj je zdaj. Ne bom vam menda jaz postelje pripravljaj!«

Opozoril nas je na to, da nas morda ponoči dvignejo pokonci varnostniki, da bomo morali zapustiti bazo, potem, ko ti odidejo, pa se bomo lahko vanjo spet vrnili. Ravno ko smo po dolgem času drug za drugim pozaprli oči in zaspali, so res potrkali varnostniki. Niti pogledali nas niso, le rekli so, da moramo ven. Prav kot nam je Ado že prej napovedal, smo

32 "Baza" je izraz za skrit prostor, kjer brezdomci prenočujejo. To so lahko zapuščene ali podrté hiše in podobni, javnosti odmaknjeni prostori.

33 Vsa v tem poglavju omenjena imena so izmišljena.

zapustili bazo, počakali, da se odpeljejo, in se vrnili, da bi spali naprej. Za mnoge od nas je bilo drugič težje ponovno zaspati, saj se je že približevalo jutro in z njim večji mraz. Čeprav smo bili oblečeni po Adovih besedah neverjetno toplo, nas je zeblo in nekateri od nas so se dvignili že zelo zgodaj zjutraj. V bližini baze je bila neka javna ustanova, kamor smo, navajeni ugodja in udobja, šli "opravit jutranjo toaleto", še preden sta se zbudila zadnja iz naših vrst, Urša in Ado. Vsi skupaj smo se spet dobili pred bazo. Drugi brezdomec, ki je spal, ko smo prišli, in se ni zbudil niti, ko so prišli varnostniki, je enako trdno spal pokrit s svojo preluknjano odejo preko glave. Pustili smo ga v bazi in šli.

Na poti proti dnevnem centru *Stigma*, kar je bila Adova vsakodnevna dopoldanska pot, smo lačni pozvonili pri profesorju skupine študentov, naj nam vrže dol kaj hrane, on pa nas je vse skupaj povabil na zajtrk, kjer smo na toplem lahko izmenjali vtise o pravkar preživeti noči. Ta profesor nam je, predno smo odšli, vsem skupaj ponudil idejo snemanja filma o Adevem življenju. Ado je rekel, da ga to zanima, a to je bil šele začetek našega znanstva in druženja. Predstavili smo mu tudi idejo cestnega časopisa in ga povprašali, kaj si misli o njej. Njegovo mnenje je bilo, da bi ljudje tak časopis z veseljem prodajali; tudi on sam.

Počasi smo se razkropili, nekaj študentk, Ado in terenska delavka pa smo skupaj odšli proti centru mesta, proti dnevnem centru za uporabnike nedovoljenih drog. Na poti smo srečali terensko delavko projekta AFR, Majo, in nekaj uporabnikov. Povedali smo jim o svojih dogodivščinah. Eden od uporabnikov je Adu stisnil v roke nekaj denarja, češ v imenu vseh brezdomcev; za zahvalo, ker nam je ravno on pomagal. Potem smo se za tisti dan počasi razšli, a želeli smo ohraniti stike, saj je bil vsak stik s posameznikom "s ceste" za nas izredno dragocen. Ada smo ob neki

priložnosti povabili k nam na fakulteto, da bi se udeležil nekega prednovoletnega kulturnega dogodka, ki so ga študentje prirejali. Rekel je, da bo prišel, a ga ni bilo.

Stike z Adom smo nekaj časa iskali, zanj smo se zanimali tudi preko *Stigme*, a je bilo zaradi narave njegovega življenja na ulici in neprestanega dela (pehanja za denarjem), ki mu ga je nalagala tedanja odvisnost od droge, težko ponovno vzpostaviti oz. ohraniti že navezane stike z njim.

Avtorica sem kot terenska delavka v tem obdobju veliko časa preživela na terenu. Ada sem naslednjič nepričakovano srečala nekje povsem drugje, in sicer čez dober mesec dni na boljšem trgu, kjer me je nagovoril in sva skupaj spila kavo. Pogovarjala sva se o njegovem življenju v vmesnem času in izmenjala telefonski številki. Po ponovnem daljšem premoru sem ga naslednjič sredi aprila 2005 srečala v centru mesta in ga povabila na ogled filma, na katerega sem bila namenjena. Po filmu sem ga povabila še na delavnico cirkuške pedagogike, kamor se mi je prav tako pridružil. Po delavnici, v katero se je aktivno in z zanimanjem vključil, sva se iz Bežigrada sprehodila peš proti centru, po poti pa sva se pogovarjala o tem, kaj vse sva v času, odkar se nismo videli, doživela in predvsem o njegovih aktualnih problemih. Odzvala sem se na njegov interes, da bi sodeloval pri nastajanju časopisa, in ga povabila, naj se v ponedeljek (pet dni kasneje) pridruži sestanku, ki ga imamo s študentkami in študentom v zvezi s tem. Kot terenski ekspert mi je predstavljal dobrodošlo zvezo in potencialno pomoč pri razvijanju tedaj še ne tako zelo razvite mreže sodelavcev iz vrst brezdomcev. Dogovorila sva se, da se dobiva na Bavarskem dvoru ob določeni uri. Naslednji dan je Ado srečal Uršo (študentko in terensko delavko) in ji potrdil, da v ponedeljek pride. V ponedeljek ga ni bilo ob dogovorjenem času na dogovorjeno mesto.

Čez nekaj časa sva se ponovno srečala na čistilni akciji uporabljenih igel, ki jo je organizirala organizacija AFR. Po akciji sva se pogovarjala o tem, kaj se mu v zadnjem času v življenju dogaja, potem pa smo skupaj odšli na piknik, ki so ga organizirali uporabniki dnevnega centra za uporabnike nedovoljenih drog. Na pikniku sva načela tudi pogovor o časopisu. Ado je prebral in komentiral tekste, ki sem jih imela že izbrane in sem jih vselej nosila s seboj na teren. Dogovorila sva se, da posnameva na diktafon njegovo življenjsko zgodbo in izbereva kak izsek iz te pripovedi za časopis.

Čez nekaj dni sva bila zmenjena pred dnevnim centrom za uporabnike nedovoljenih drog. Tedaj je z njim prišlo še njegovo tedanje dekle Lina, ki se mu je pravkar pridružila v Ljubljani. Tudi ona je bila navdušena nad sodelovanjem pri časopisu (o tem jo je informiral Ado) in je nekaj svojih izdelkov že prinesla na to prvo srečanje. Skupaj s terensko delavko in še z enim uporabnikom dnevnega centra, Marjanom, smo se Ado, Lina in jaz še isti dan odpravili na delo – fotografirat ulično življenje z namenom zbrati fotografije za časopis, ki nam jih je takrat še primanjkovalo. Začel se je poldnevni izlet po mestu, po bazah in drugih brezdomskih postojankah ter dokumentiranje vsega tega, ob tem pa medsebojno spoznavanje.

Ado in Lina sta tedaj živela v za nekaj mesecev (mislim, da za tri) najeti sobici na robu Ljubljane in imela načrt odvajanja od nedovoljenih drog. Tudi najeta sobica je bila del načrta odvajanja (da bi manj časa preživela v samem centru), privoščila pa sta si jo lahko le tako, da sta združila svoji socialni podpori.

Že naslednji dan smo se dobil popoldne in šli zvečer skupaj na cirkuško delavnico, ki jo je Ado že poznal, Lina pa še ne, in jo je stvar zanimala. Tam je Ado srečal Bojana, ki je bil snovalec zamisli o filmu.

Zamisel sta obnovila. Naslednji dan smo se Lina, Ado in jaz spet dobili ter snemali pogovore o njih življenjih. Sedeli smo ob Ljubljani, pili sok in se v dvojicah pogovarjali, tretji pa je med tem pregledoval že zbrana gradiva za časopis, med katerimi so že bile tudi fotografije, ki smo jih skupaj posneli. Iz pogovorov smo kasneje izvzeli in oblikovali gradiva za v poskusno številko časopisa.

Ado in Lina sta se tedaj želela angažirati v iskanju drugih mladih (svojih vrstnikov), ki bi želeli prav tako povedati svoje zgodbe življenja na ulici. Nekaj tega se je uresničilo.

Čez krajši čas sta se razšla in Lina se je začasno vrnila k svoji družini, ki živi v manjšem kraju, kamor sem jo osebno peljala in jo tam nekajkrat obiskala. Čez čas je Lina spet odšla od družine, jaz pa sem z njo začasno izgubila stike. Ado je nadaljeval življenje v za še tisti mesec najeti sobici, ki jo je zaradi sporov z lastnikom še predčasno zapustil in začel ponovno živeti na ulici. Z Adom sva se v tem obdobju večkrat dobila (ponavadi sva se srečala, zgodilo pa se je tudi že, da me je poklical po izposojenem telefonu). Ena od dejavnosti, ki sva se je lotila, je bilo urejanje njegovih dokumentov. Začel je namreč izražati pripravljenost, da bi se rad vključil v program odvajanja od drog. Vozila sva se tudi na Vrhniko, kjer sva urejala socialno podporo in druge podobne stvari. Ado je v tem času bival v Zavetišču.

Potem, ko se nekaj časa nisva slišala, je po dolgem času poklical, tokrat v težavah. Pravkar je bil izpuščen iz pripora, saj so ju s kolegom policaji ujeli pri kraji avtoradia. Ker mu je grozil zapor, in morda še iz drugih razlogov, se je odločil, da gre domov, k staršem (ki živijo v okolici Ljubljane), pri čemer sem ga vzpodbudila in ga tja še isti dan odpeljala. Življenje pri starših je bilo povezano z zahtevo po abstinenci, za katero se je odločil. Še isti dan je začel razmišljati o priho-

dnosti, začel omenjati srednjo šolo, na katero bi se želel jeseni vpisati. S tem dnem se je začela vzpostavljati moja intenzivnejša povezava s celotno njegovo družino. V tem času so hkrati potekale zadnje faze pred izidom časopisa. Ado je živel v neke vrste hišnem priporu, kjer je uspešno preстал abstinenčno krizo. Začasna prekinitev stikov z zunanjim svetom mu je ustrezala, zaradi tega se tudi začetka prodaje časopisa na stojnici ni udeležil, je pa ves čas ostal podporni član celotnega projekta, in ko je bilo za drugi ponatis treba časopise opremiti z nalepkami, smo to naredili on, njegova sestra in jaz – pri njih doma.

Slab mesec po svoji vrnitvi domov je že počasi začel hoditi naokoli in povabljen je bil na cirkuški piknik ob koncu študijskega leta. Ob tej priložnosti, ko je bil po daljšem času za krajši čas sam v centru Ljubljane (medtem ko ga je mama izpustila iz avta in ko je bil zmenjen s terensko delavko), si je šel nabaviti drogo in torej naredil recidiv. Ker so starši to naslednje jutro opazili, so ga poslali od doma. Po dolgem pogajanju (pri katerem sem bila avtorica tega prispevka prisotna) so mu dovolili ostati oz. mu dali še eno priložnost.

Potem je ostal doma in je tudi abstiniral, kot je bilo s starši dogovjeno. Kmalu si je uredil obiske pri terapevtu. Občasno je prejemal pozive na sodišče, saj ga bremenijo mnogi "pretekli grehi". Začel je opravljati fizično delo in se preko Zavoda za zaposlovanje vpisal v srednjo šolo. Še naprej smo v rednih stikih in se veliko pogovarjamo o vseh preteklih dogodkih³⁴.

* * * * *

To je le ena od osebnih zgodb, ki so se razvijale vzporedno s projektom cestnega časopisa Kralji ulice in

ki z izdajo poskusne številke tako ali drugače zanimivo časovno sovpadajo. Navedli smo jo za ilustracijo tega, kakšne možnosti so se nam, terenskim delavcem in raziskovalcem preko projekta odpirale in kako so se za kuliso skupnega dela za časopis razvijali odnosi in povezave, ki jih dejstva lahko opišejo bolj suhoparno, za dejstvi pa se skriva mnogo pomembnih strokovnih in človeških izkušenj.

Zaključki

Tekom izvajanja akcijsko raziskovalnega projekta smo razvijali inovativni model dela z brezdomci oz. bolje rečeno model projektne sodelovanja brezdomcev in strokovnih/prostovoljnih sodelavcev pri razvijanju socialno relevantnega in tudi tržno zanimivega izdelka – brezdomskega oz. cestnega časopisa. Skozi proces raziskovanja smo preizkušali/preverjali tri predpostavke, in sicer o možnostih aktivnega sodelovanja brezdomcev, o uspešnem sodelovanju s strokovnimi organizacijami na področju brezdomstva ter o pozitivnem odzivanju javnosti – bodisi predstavljene z mediji in oblikovalci javnega mnenja bodisi neposredno z mimoidočimi posamezniki na cesti.

Proces raziskovanja je tekel v okviru treh faz oz. ciklov: vstopa na teren, plodnega sodelovanja z vsemi udeleženi ter institucionalizacije projekta izdajanja cestnega časopisa. Te tri faze niso bile tako načrtovane niti ni mogoče govoriti o tem, da bi bile formalno (raz)ločene. Razdelitev procesa na tri faze je v bistvu pedagoške narave oz. pomeni rezultat "vnazajšnje" pojasnitve procesa. Faza institucionalizacije projekta se je začela z uspešno izdajo, promocijo in prodajo prve številke časopisa, nadaljevala pa se je s

34 Ta ilustrativna zgodba je bila zapisana 16. 9. 2005.

Kralji ulice postali del mednarodnega časopisnega gibanja

Časopis Kralji ulice je bil letos sprejet v Mednarodno zvezo cestnih časopisov (INSP – *International Network of Street Papers*). Mednarodna zveza cestnih časopisov združuje časopise, ki jih prodajajo in včasih tudi ustvarjajo brezdomci in ostali ljudje, ki živijo pod pragom revščine po celem svetu. Razvila se je iz potreb po izmenjavi idej in spoznavanju najboljših praks med vse hitreje nastajajočimi cestnimi časopisi, ki so se vzpostavljali v 90-tih letih prejšnjega stoletja. INSP je močno mednarodno medijsko gibanje, ki temelji na prepričanju, da je izmenjava informacij ključna pri spopadanju s problemi brezdomstva in revščine. Tako omogoča komunikacijo med svojimi 80 člani, ki so razporejeni po 27 državah sveta. Junija letos bo na Poljskem potekal uradni sprejem Kraljev ulice v Mednarodno zvezo cestnih časopisov. Z vstopom v Mednarodno zvezo cestnih časopisov smo se Kralji ulice zavezali k spoštovanju njihove listine in članskim kriterijem zveze.

LISTINA CESTNIH ČASOPISOV IN DEKLARACIJA ČLANSTVA V MEDNARODNI ZVEZI CESTNIH ČASOPISOV

Listina Mednarodne zveze cestnih časopisov vsebuje glavne smernice delovanja mednarodnega gibanja cestnih časopisov. Vsi cestni časopisi, ki so člani zveze INSP, morajo slediti usmeritvam, ki so navedene v listini:

- a) Usmerjenost v pomoč za samopomoč socialno izključenim skupinam ljudi (v nekaterih državah so v to kategorijo vključeni le brezdomci), in sicer skozi vključevanje v ekonomsko sfero in s podpiranjem njihovega ponovnega vključevanja v družbo s socialno podporo.
- b) Poraba celotnega finančnega presežka za financiranje pomoči prodajalcem, socialno izključenim ali socialno usmerjenim dejavnosti. Vsak časopis poda svoje letno poročilo izbrani neodvisni organizaciji z namenom zagotovitve finančne transparentnosti.
- c) Omogočanje vključevanja socialno zapostavljenih v medijsko sfero in medijsko delovanje v korist socialno izključenih.
- d) Ustvarjanje kakovostnih cestnih časopisov, ki jih prodajalci s ponosom prodajajo, javnost pa z veseljem kupuje. To s pomočjo opolnomočenja prekine cikel odvisnosti.
- e) Usmerjenost k socialni odgovornosti v poslu v smislu uredniške politike, osebnih delovnih odnosov, odnosov s prodajalci in okoljevarstvene politike. Usmerjenost k zmerni porabi denarja za financiranje strokovnih delavcev, predvsem pa usmerjenost k porabi denarja v korist prodajalcem in za njihovo podporo.
- f) Podpora perspektivnih cestnih časopisov s podobno usmeritvijo, ki nameravajo podpisati listino cestnih časopisov.

Uredništvo

Cenjene bralke in bralci!
Društvo Kralji ulice se kot izdajatelj svojega časopisa zavzema za čim bolj dosledno upoštevanje Pravilnika prodaje in kodeksa INSP.
Ker so bile v zadnjem času pritožbe v zvezi z načinom ponujanja časopisa dveh naših prodajalcev, Boštjana in Maje zelo pogoste, vas ponovno obveščamo, da nikoli NE ZBIRAMO ZA PONATIS, da časopis REDNO IZHAJA vsak mesec in da imata omenjena prodajalca zaradi kršitve pravil do nadaljnjega prepoved prodaje.
Zahvaljujemo se vam za obveščanje o kršitvah in se tudi v bodoče priporočamo, da nam javljate tako pozitivne kot negativne izkušnje s prodajalci.
Uredništvo cestnega časopisa in svet prodajalcev Kralji ulice

Vabimo vas tudi, da na spletnem naslovu www.kraljiulice.org poiščete in izpolnite našo anketo o branosti Kraljev ulice ter se tako potegujete za zanimive nagrade.

formalno ustanovitvijo pravne osebe, ki je prevzela nadaljnje izdajanje časopisa, z ustalitvijo koncepta časopisa, z oblikovanjem vzorcev socialno pedagoškega dela, povezanega z izdajanjem časopisa, ter predvsem z oblikovanjem stabilne materialne osnove le-tega. Ta proces (ki ga lahko vidimo tudi kot naslednjo fazo akcijskega raziskovanja) se je že začel.

Odgovori na tri osnovna zastavljena raziskovalna vprašanja (o sodelovanju z brezdomci, organizacijami in javnostjo) so zelo pozitivni. Med brezdomci smo naleteli na presenetljivo visoko stopnjo sodelovanja, odziv javnosti (in medijev) je bil kar najbolj pozitiven (kot je rekel eden od opazovalcev: »Ljubljana je čakala na to revijo.«), strokovne organizacije pa so nam nudile vso potrebno podporo, čeprav je njihov vložek časa in energije v resnici pomenil prostovoljno delo.

Tako zelo prevladujoče pozitivni vtisi pa so v določeni meri verjetno tudi posledica tega, da je bil projekt tako inovativen in (na neki ravni) socialno sprejemljiv oz. dobrodošel, ter posledica razmeroma velike stopnje medijske podpore. Vprašanje je, kako bi se projekt razvijal brez tolikšne medijske podpore, izziv zanj pa nadaljni razvoj, ko "avre novosti" ne bo več.

Ob zaključku prvega ciklusa raziskovanja, oktobra 2005, smo – v zvezi z nadaljnjim razvojem časopisa Kralji ulice - zapisali naslednje dileme oz. vprašanja:

A. Organizacija izdajanja takega časopisa zahteva določeno kritično maso ustvarjalcev časopisa in tudi njenih kupcev. Območje Ljubljane je morda premajhno, da bi lahko časopis preživel samo z delovanjem v tem prostoru. Verjetno bi moral postati vseslovenski časopis. Vstop na slovensko tržišče bo zahteval nove in drugačne strategije ustvarjanja in distribucije. Vprašanje je, kakšne nove probleme, predvsem organizacijske in kulturne narave, bi ta širitev prinesla.

B. 62 različnih prodajalcev, ki so poskusno številko prodajali, je na prvi pogled veliko, vendar pa predstavljajo le manjši del vseh brezdomcev v Ljubljani. Že med prodajanjem prve številke časopisa smo opazili med brezdomci zelo velike razlike v njihovih socialnih spretnostih, socialnih mrežah in drugih sposobnostih, ki so ključno vplivale na uspešnost prodaje. Deloma lahko rečemo, oz. vsaj postavimo predpostavko, da so se v proces prodaje lahko vključili bolj sposobni in morda manj deprivirani brezdomci. To je sicer pojav, ki ga redno opažajo v podobnih projektih in dejavnostih, vendar pa je nekako v nasprotju s temeljnim ciljem, doseči najbolj prikrajšane ali izključene skupine ljudi. Ta vidik bi bilo treba v nadaljevanju projekta skrbno opazovati in preverjati. Dolgoročen prednostni cilj projekta bi moral biti k sodelovanju privabiti čim več brezdomcev; tako piscev oz. druge vrste ustvarjalcev kot tudi prodajalcev, in z njimi vzpostaviti odnose, preko katerih se odpirajo možnosti za spoznavanje, medsebojno vplivanje in spreminjanje, ne pa npr. prodati čim več izvodov.

C. Uspešnost prvega leta projekta je tudi plod posebno ugodnih kadrovskih in organizacijskih značilnosti, ki morda niso zlahka ponovljive. Izvajanje projekta je zahtevalo veliko znanj in spretnosti terenskega dela (z veliko stopnjo fleksibilnosti), poleg tega še organizacijsko-tehnične kompetence in ekonomsko-marketingške spretnosti. Z drugimi besedami povedano je bilo za uspešno izvajanje projekta treba znati delati z brezdomci v terenskem kontekstu, se uspešno povezovati z organizacijami ter biti usposobljen za tehnične in ekonomske vidike izdajanja časopisa. Vprašanje je, ali lahko tak sklop kompetenc in energij preživi potrebno institucionalizacijo dejavnosti.

D. Do mnogih ovir in težav v tem prvem obdobju »medenih mesecev« projekta sploh še nismo prišli, vendar pa so se nekatere težave že začele nakazo-

vati. Gre npr. za iz drugih držav poznane pojave konfliktov med brezdomci/prodajalci, za politično ideološke razlike in podobno. Vse te probleme in možnosti njihovega razreševanja bomo lahko spoznali le preko nadaljevanja akcijsko raziskovalnega procesa.

Na ta vprašanja, zapisana zgodaj jeseni leta 2005, smo konec avgusta 2006, v zaključnem poročilu raziskovalne naloge zapisali že nekaj odgovorov:

A. Nadaljevanje izdajanja časopisa in predvsem začetek rednega izdajanja je zares zahteval nadaljnjo insitucionalizacijo projekta. Območje Ljubljane je zares zelo majhno, vendar se je izkazalo, da bi razširitev prodaje na druga območja Slovenije, predvsem če bi šlo za obseg prodaje, ki naj bi se finančno sam pokrival, verjetno zahtevala precejšnja nova vlaganja. Dolgoročno preživetje projekta in s tem povezano vprašanje širitve obsega prodaje torej še vedno predstavlja odprto vprašanje.

B. V ustvarjanje in prodajo naslednjih števil se redno vključuje še manj kot 62 prodajalcev. Vendar pa ti, ki so aktivni, obseg svoje dejavnosti povečujejo. Projekt v sedanji fazi razvoja torej še vedno neposredno koristi le manjšini vseh brezdomcev, vendar tem bolj in obsežneje, kot smo lahko domnevali na začetku projekta.

C. Projekt je še vedno v tako začetni fazi, da ostaja ta dilema enako odprta, kot je bila pred enim letom. Vendar pa opazamo, da večja stopnja insitucionalizacije lahko verjetno nadomesti določeno stopnjo izjemnih energij, ki spremljajo začetke tovrstnih projektov.

D. Že omenjeni konflikti se zares spet in spet pojavljajo, vendar ni videti, da bi lahko resno ogrozili izvajanje projekta.

Jeseni 2007, ob izdaji te knjige lahko prispevamo še dodatne odgovore k točkam a in b, medtem ko k odgovorom, danim avgusta 2006 na točki c in d ni več kaj dosti dodati:

A. Širitev distribucije Kraljev ulice na druga območja Slovenije poleg Ljubljane je bil doslej le delno dosežen cilj. V letu 2007 se Kralji ulice redno distribuirajo v Mariboru (z odličnim sodelovanjem z mariborsko škofijsko Karitas), med poletjem občasno v obalnih mestih, med letom pa v manjšem obsegu še v Slovenski Bistrici in v Celju.

B. Tekom daljšega časa delovanja se je izkazalo, da angažma in številčnost prodajalcev nekoliko nihata glede na letni čas, osebne okoliščine ter intenziteto terenskega dela s prodajalci, predvsem pa tudi glede na intenzivnost terenskega iskanja in pritegovanja novih prodajalcev. V letu 2007 se je med prodajalci prvič pojavila opaznejša skupina prodajalcev iz drugih držav, predvsem iz Slovaške, Romunije in Poljske. »Lekcija« tega obdobja je bila, da je za širitev kroga prodajalcev potrebno redno in ciljno motivirajoče terensko delo ter kontinuirano strokovno delo z njimi.

Temeljni namen akcijskega raziskovanja je bil predvsem oceniti možnosti za aktivacijo in sodelovanje pri projektu s strani treh skupin: brezdomcev, strokovnih organizacij in javnosti. Zaključek opisane faze akcijskega raziskovanja je, da takšen projekt odpira mnoge nove možnosti za participacijo brezdomcev v produktivni, in v širši javnosti sprejeti dejavnosti, obenem pa možnosti za večjo udeležnost javnosti na področju problematike brezdomstva. Projekt odpira mnoge nove možnosti, predvsem terenskega dela z brezdomci, odpira mnoga vrata tudi do najbolj skritih in odrinjenih delov te populacije, obenem pa daje nastavke tudi za bolj zahtevne, visokopražne oblike dela z brezdomci.

Izdelek je izmeček akcije

avtor* Jakob Harisch

Danes se naša življenja vrtijo okoli stvari. Svojo vrednost merimo s termini svojih materialnih posesti: v terminih naše kontrole nad stvarmi zunaj nas samih. Mi merimo svoj uspeh v življenju s termini naše »produktivnosti«; to je, naše sposobnosti, da naredimo te stvari. Naš socialni sistem se vrti okoli proizvodnje in potrošnje materialnih dobrin bolj kot pa okoli česa drugega. Celo ko mi ne razmišljamo o materialnih stvareh, si predstavljamo svoja življenja kot stvari: upoštevamo svoje dosežke, svoje perspektive v prihodnosti, svoj socialni položaj ... Karkoli, samo tega ne, kar v resnici čutimo. »Cilj opravičuje sredstva,« pravimo; to je, izdelki naših aktivnosti, končni rezultati naših življenj, so bolj pomembni za nas kot pa proces življenja samega. Toda izdelki so izmečki naših aktivnosti. Izdelek je tisto, kar je ostalo potem, ko se je prah polegel in utrip povrnil na normalno, ko je dan končan, ko je krsta položena v zemljo. Mi ne obstajamo v polegajočem se prahu ali v storjenem; mi smo tukaj, v sedanjem času, ko ustvarjamo, delamo, čutimo. Kot da bi se hoteli narediti za nesmrtni tako, da uletimo v svet fiksnih, nesmrtnih imidžev, skušamo iti izven sebe rajši tako, da razmišljamo v terminih, kot so rezultati naših aktivnosti, kot pa kako smo doživeli same aktivnosti. Tako izgleda zelo zakomplicirano skrbeti za tisto, kar nas resnično veseli, kar občutimo v nekem trenutku. Lažje je biti skoncentriran na rezultate, na trdne dokaze svojega življenja; te stvari je, izgleda, lažje razumeti, lažje upravljati. Seveda, današnji povprečen delavec je navajen, naučen, da raje razmišlja o cilju namesto o sredstvu. Večino svojega časa in energije porabi v službi, kjer delo največkrat ne izpolnjuje njegovih sanj. Gleda v prihodnost, ves mesec – na plačo, ker računa na svojo plačo, da si osmisli svoje življenje: brez (plače) bi se počutil, kot da zapravlja svoj čas. Če ne bi gledal na »posledice« svojih aktivnosti kot na opravičilo zanje, bi bilo življenje zanj neznosno – kaj, če bi se stalno oziral na to, kako se počuti, ko zavija špecerijo, ali pa če bi se vprašal, ali se je zabaval ves čas, ko se je boril s pisarniškim printerjem? Torej, dokler je njegovo vsakodnevno doževanje, doživljanje življenja dolgočasno in nesmiselno, se mora skoncentrirati na prihajajoči dan v mesecu, na naslednje počitnice, dopust, na naslednje nakupe, razprodaje, da se obvaruje, da ne znori. In navsezadnje se zaveže, da posploši ta način razmišljanja še na preostanek svojega življenja: prične ocenjevati možne aktivnosti po nagradah, ki bi jih nudila ta početja, kot je ocenjeval svojo službo po plači, ki jo ta nudi. Tako, na primer, je sedanjost izgubila skoraj vso pomembnost za sodobnega človeka. Namesto da bi užival svoje življenje,

vedno planira za svojo prihodnost: uči se za diplomoraje kot pa zaradi samega užitka učenja; izbere si svojo službo zaradi socialnega statusa, bogastva in

»varnosti« raje kot pa zaradi užitka; hrani svoj denar za velike nakupe in za dopustniška potovanja raje, kot pa da bi si kupil svojo pot ven iz suženjstva plač v svobodo za polni čas, 24 ur na dan. Ko se zgodi, da doživi vzvišeno srečo z nekim drugim človeškim bitjem, skuša zamrzniti ta trenutek, ga spremeniti v trajno fikcijo (pogodbo) s poroko. Ob nedeljah gre v cerkev, kjer mu je rečeno, da naj dela dobra dela, da bo zato tako nekega dne prejel večno

odrešitev (dobri kristjani še vedno hočejo biti dobro plačani) in toliko zaradi čistega užitka, da si pomagamo med seboj. »Aristokratsko omalovaževanje posledic«, tista sposobnost, da deluješ, ko je treba, ki jo poseduje vsak junak, je daleč za njim. To je kliše, da se ljudje srednjega razreda, srednjih let, težko odpovejo svojim zavarovalnim policam in investicijskim programom,

BITI ali IMETI

Domča, naloge
Rem jost in mi ti.
On je. Ona je. Vsi smo.
Lepo je, da lahko
se imamo. ✓
Zlatko Vekel
iz Ržane Doline
(all) 5

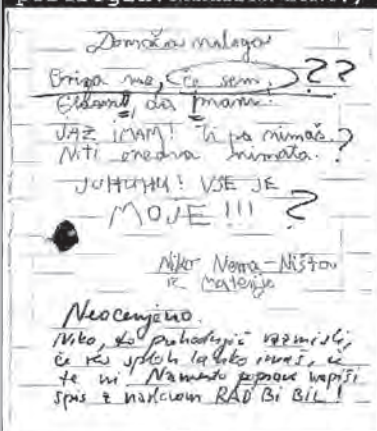
SLIKA 1: Srce = neskončno

da bi lahko zaobjeli trenutek; toda vse prepogosto tudi mi končamo tako, da zamenjujemo sedanjost s prihodnostjo ter izkušnje s spominki. Hranimo spominke, trofeje, škatle s staro šaro, stara pisma, kot da bi bilo življenje mogoče zbrati, shraniti, zamrzniti

za kasneje ...

Za kasneje? Za kdaj? Življenje je z nami tukaj in sedaj, teče skozi nas kot reka; in tako kot reka ga ne moremo zadržati, brez da izgubi vso čarovnijo. Več časa porabimo, ko ga skušamo prihraniti, manj nam ga ostane, da se sami vržemo vanj. Najhujši smo v resnici ravno uporniki in umetniki. Uporniki (levičarji, anarhisti, antiglobalisti) vse prepogosto porabljamo svoje napore razmišljujoč in govoreč o revoluciji, ki naj »bi se nekoč zgodila«, namesto

(Najdeno v redovalnici življenja. Našla in postregla: Matilda M. Dobro.)

SLIKA 2: Srce = 1 cm

da bi se koncentrirali na izvajanje revolucije v sedanjem času. Smo tako zelo navajeni, da razmišljamo v terminih produkcije, da celo ko si skušamo spremeniti življenje v nekaj takojšnjega in razburljivega, vseeno končamo koncentrirajoč svoje napore okoli dogodka v prihodnosti. In kot tovarniški nadzorniki smo bolj zaskrbljeni zaradi svoje produktivnosti, kot pa kako mi in naši soljudje čutimo in živimo. Umetniki zaradi te tendence trpijo bolj kot vsi ostali; že sam njihov poklic je odvisen od

produkcije izdelkov iz surovega materiala, iz izkušenj resničnega življenja. Skozi akt izražanja umetnik zmeša svoja čustva in izkušnje v njemu lastne oblike, čeprav za izražanje čustev in občutij, enkratnih in nedoumljivih kakršna so, vedno vsebujejo neko vrsto posploševanja. Za umetnika ni dovolj, da samo doživlja in ceni življenje takšno, kot v resnici je; on pride do tega, da kanibalizira svoje življenje za nekaj, kar je v resnici kariera, serija izdelkov zunaj sebe, celo prilagaja svoje življenje v dobro kariere. Še huje, lahko ugotovi, da ne more denimo niti seksati na strehi brez tega, da ne bi pri tem planiral odlične scene za svojo povest. Seveda, izražanje je zdrava in nujna funkcija tako duše kot telesa in umetnost je v naših življenjih način, da vrnemo občutek nazaj svetu, ko je srce tako polno, da bi se drugače razpočilo; toda če človek to počne na silo, lahko na koncu iztisne iz sebe tudi svoje srce in notranje organe (se spomnite pravljice o goski in zlatih jajcih?). Življenje in izkušnje moramo postaviti na prvo mesto, samo s tem v mislih bi se morali srečevati s svetom, tako sveži in nedolžni, kot ko smo bili otroci, brez namena kanibaliziranja, kategoriziranja, organiziranja, urejanja – ne pa da posplošujemo globoko neskončnost naših izkustev! Kajti sicer bomo z našim iskanjem stvari, ki bi jih lahko kam sprešali in ohranili »za vse večne čase«, zamudili, kar je najbolj pomembno, najlepše, najboljše na tem svetu. Domišljijo bi morali uporabljati najprej in največkrat zato, da si spremenimo vsakodnevno realnost, ne pa zgolj samo za to, da bi z njo delali simbolične reprezentacije (realnosti). Sicer pa koliko razburljivih zgodb bi lahko napisali iz takih življenj, kakršna živimo danes? Raje živimo svojo umetnost, kot pa da zgolj iščemo umetnost v naših življenjih.

Tako smo obsedeni s tem, da puščamo »sled za seboj« ... Nehajmo »delati zgodovino« in začnimo živeti. To bi bila prava revolucija!

8 Po-govor

Brezdomstvo v naši družbi obstaja in njegov obseg najverjetneje raste. To je pojav, ki je mnogim posameznikom in javnosti neprijeten, saj pomeni specifično sporočilo o tem, v kakšni družbi živimo. Zato bi si marsikdo morda želel, da brezdomstva ne bi bilo oz. da se ne bi bilo treba soočiti z njegovimi najrazličnejšimi indikatorji.

Raziskava, o kateri poročamo v tej knjigi, je imela dva osnovna namena: prvi je bil razširiti obseg spoznanj o brezdomstvu (v Ljubljani) in tako prispevati k temu, da bi si pred pojavom ne bi zatiskali oči. Drugi glavni namen je bil prispevati k možnostim za vključevalno delo na področju brezdomstva. V ta namen smo v raziskavi razvijali take metode zbiranja podatkov, ki so bile interaktivne in osnovne na bližini med raziskovalci in brezdomci (terensko delo na "njihovem" terenu), ter oblike delovanja, ki so bile osnovane na sodelovanju, skupnem izvajanju projektov (npr. izdajanje časopisa Kralji ulice) in opolnomočanju brezdomcev.

Čeprav je temeljni cilj tega in podobnih projektov spodbujanje sprememb v smeri kakovostnega vključevanja brezdomcev v širšo družbo, pa ostaja pomembno vodilo: preden želimo karkoli spreminjati, je pomembno sprejeti. Iniciativa za spremembo, ki šteje in ima moč, je vselej iniciativa posameznika samega, ki naj bi spreminjal svojo življenjsko situacijo. Ta je v spremembi glavni akter. Strokovnjaki oz. terenski delavci smo lahko katalizatorji zaželenih sprememb, spodbujevalci, tisti, ki poskušamo razumeti in pri zastavljeni poti pozitivne spremembe posameznikovega življenjskega položaja po svojih močeh sodelujemo. Ob tem se nenehno učimo.

Raziskovanje sveta brezdomcev in delo na tem področju je vselej povezano s "hojo po robu", z negotovostjo in sprejetjem pristopa malih korakov ter opustitvijo velikih pričakovanj. Čeprav raziskovanje v kontekstu negotovosti ne more biti predvidljivo, pa tovrstno delo kljub temu ali ravno zaradi tega lahko nudi veliko zadovoljstva. Sorazmerno s časom, preživetim v življenjskem okolju brezdomcev, se raziskovalcem odpirajo nova in nova vrata v svet ljudi na ulici, kar pomeni vpoglede v dotlej neznana področja in tako kompleksnejše razumevanje brezdomske problematike. Tako kot katerokoli drugo socialno problematiko je slej ko prej tudi brezdomstvo treba ugledati in misliti kot kompleksen družbeni pojav, ki ima svoje izvore v načinu delovanja vseh družbenih institucij od šolstva, zdravstva, socialne, kriminalne, kulturne in drugih politik, te pa naj bi bile odsev kulture, ki jo z vzdrževanjem medsebojnih odnosov člani družb skupaj gradimo. Kot posamezniki, posebej pa še kot strokovnjaki, tako ne moremo mimo dejstva, da so brezdomstvo in z njim povezani pojavi tudi naša stvar.

Pred nami kot družbo so novi izzivi: Sprejeti brezdomstvo in njegove (vse bolj) številne pojavne oblike ter se z njimi soočiti. Izhajati pri reševanju brezdomske problematike iz brezdomcev samih, in ne iz naših predstav o tem, kako naj bi izgledalo "pravo", spodobno življenje. Oblikovati programe in politike, ki ne bodo le gasile požarov, pač pa tehtno in celostno reševale problematiko pomanjkanja dostopnih nastanitev. Vključiti najranljivejše in najbolj obrobne posameznike v oblikovanje odločitev in politik glede prihodnosti, ki naj bo tudi njihova.

Literatura

- Avramov, D. (1998). *Youth homelessness in the European Union*. FEANTSA transnational report 1997.
- Bell, D. N., Martinez, J., Botwinick, G., Shaw, K., Walker, L. E., Doods, S., Sell, R. L., Johnson, R. L., Friedman, L. B., Sotheran, J. L., in Siciliano, C. (2003). Case finding for HIV-positive youth: a special type of hidden population. *Journal of Adolescent Health*, 33/2, s. 10-22.
- Booth, M. L., Bernard, M., Quine, S. Q., Kang, S. M., Usherwood, T., Alperstein, G. in Bennett, D. L. (2004). Access to health care among Australian adolescents young people's perspectives and their sociodemographic distribution. *Journal of Adolescent Health*, 34/1, s. 97-103.
- Boškić, R. in Zajc, M. (1997). Brezdomstvo. *Teorija in praksa*, 34/2, str. 241-252.
- Campling, J., Hutson, S. in Liddiard, M. (1994) *Youth homelessness: the construction of a social issue*. Houndmills: Macmillan.
- Connolly, D. R. (2000). *Homeless mothers: face to face with women and poverty*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Crane, M. (1999). *Understanding older homeless people: their circumstances, problems and needs*. Buckingham: Open University Press.
- Dallos, R. (1993). *Social problem and the family*. London: Sage.
- Debeljak, A. (1993). Protislovja brezdomstva v sodobni Ameriki. *Teorija in praksa*, 30/1-2, str. 129-137.
- Dekleva B. (2007). Pogovor na četrti skupnosti. *Kralji ulice*, 3/13, s. 6-7.
- Dekleva, B. (2005a). Resnična življenja, resnične zgodbe, resnična bodočnost. *Kralji ulice*, let 1/junij 2005, s. 7.
- Dekleva, B. (2005b). Velika zadeva. *Kralji ulice*, let 1/junij 2005, s. 6.
- Dekleva, B. in Razpotnik, Š. (1999). Odraščati v Sloveniji na prelomu tisočletja. V: Žebovec, Iztok (ur.), Erjavec, Mateja (ur.). *Sodobne oblike revščine mladih: mladi, ulica, prihodnost*. Ljubljana: Salve, str. 62-87.
- Dekleva, B., in Razpotnik, Š. (2006). *Problematika brezdomstva v Ljubljani. Končno poročilo raziskovalne naloge*. Ljubljana: Združenje za socialno pedagogiko.
- Dragoš, S. (1993) Vprašanje klošarjev. *Socialno delo (Socialna Slovenija)*. 32/5-6, str. 153-161.
- Edgar, B. (2006). *The pathway to a permanent home. Questions for discussion*. Peer review: national Strategy to prevent and tackle homelessness (the Pathway to a permanent home). Oslo 7-8 september, 2006. Neobjavljen tipkopolis.
- Edgar, B. in Meert, H. (2005). *Fourth review of statistics on homelessness in Europe, The ETHOS definition of homelessness*. Brussels: FEANTSA.
- Edgar, B. in drugi (2000). *Support and housing in Europe*. Bristol: Policy press.
- Edgar, B. in drugi (2001). *Access to housing: homelessness and vulnerability in Europe*. Bristol: Policy press.
- Edgar, B. in drugi (2007). *Measurement of homelessness at EU level*. Dundee: JCSHR.
- Ensign, J. (2003). Illness experiences of homeless youth: age and gender differences. *Journal of Adolescent Health*, 32/2, s. 137.
- Erjavec, K. in drugi (2000). *Mi o Romih*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- *ETHOS-2006 – European Typology on Homelessness and housing Exclusion*. Pridobljeno s svetovnega spleta, 30.8.2006: <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=484>.
- Fichter, M. M., Quadflieg, N., Greifenhagen, A, Koniarczyk, M. in Wölz, J. (1997). Alcoholism among homeless men in Munich, Germany. *European Psychiatry*, 12/ 2, s. 64-74.
- Filipovič, I. (2000) *Sodobno brezdomstvo: diplomsko delo*. Ljubljana: FDV.
- Filipović, M. (2005). *European observatory on homelessness: policy update 2005: Slovenia*. Brussels: FEANTSA. Pridobljeno s svetovnega spleta, 30.8.2006: http://www.feantsa.org/files/national_reports/slovenia/Policy%20update-slovenia2005.pdf;
- Foord, M., Palmer, J. Simpson, D. (1998). *Brick without Mortar. (30 Years of Single Homelessness)*. London: Cisis.
- Galaif, E. R., Nyamathia, A. M. in Stein, J. A. (1999). Psychosocial predictors of current drug use, drug

- problems, and physical drug dependence in homeless women. *Addictive Behaviors*, 24/6, s. 801-814.
- Gwadz, M. V., Clatts, M. C., Leonard, N. R. in Goldsamt, L. D. (2004). Attachment style, childhood adversity, and behavioral risk among young men who have sex with men. *Journal of Adolescent Health*, 34/5, s. 402-413.
 - Gwadz, M. V., Clatts, M. C., Leonard, N. R. in Goldsamt, L. D. (2004). Attachment style, childhood adversity, and behavioral risk among young men who have sex with men. *Journal of Adolescent Health*, 34/5, s. 402-413.
 - Hagan, J. in Mac Carthy, B. (1999). *Mean streets: youth crime and homelessness*. Cambridge: University Press.
 - Hansen, I. L. S. (2006). *The Norwegian strategy to prevent and combat homelessness "the pathway to permanent home"*. (Host report). Peer review: national Strategy to prevent and tackle homelessness (the Pathway to a permanent home). Oslo 7-8 september, 2006. Neobjavljen tipkopis.
 - Hansen, T. in drugi (2006). *The homeless in Norway 2005 – a survey*. Oslo: Norwegian building research institute.
 - Hunter, T. (1993). *The saint of Fort Washington*. Celovečerni film.
 - Jarlais Des, D. C., Perlisb, T. E. in Settembrino, J. M. The use of electronic debit cards in longitudinal data collection with geographically mobile drug users. (V tisku). *Drug and Alcohol Dependence*.
 - Jeriček, H. (2004) *Skupnost, izziv osamljenosti: (Ne) trivialni socialni sistemi: raziskovanje in deovanje v skupnosti*. Ljubljana: Jutro.
 - Jones, A. in Pleace, N. (2005). *Daytime Homelessness*. London: Crisis & Centre for Housing Policy & The University of York.
 - Jones, G. (2003). Youth homelessness and the 'underclass'. V R. MacDonald, (ur.). *Youth, the 'Underclass', and the Social Exclusion*. London, New York: Routledge, s. 96-113.
 - Kellett, P., in Moore, J. (2003). Routes to home: homelessness and home-making in contrasting societies. *Habitat International*, 27/1, s. 123-141.
 - Kennett, P. (1993). *New approaches to homelessness*. Bristol: School for Advanced Urban Studies.
 - Kertesz, S. G., Horton, N. J., Friedmann, P. D., Saitz, R. in Samet, J. H. (2003). Slowing the revolving door: stabilization programs reduce homeless persons' substance use after detoxification. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 24/3, s. 197-207.
 - Killion, C. M. (1998). Poverty and procreation among women : An anthropologic study with implications for health care providers. *Journal of Nurse-Midwifery*, 43/4, s. 273-279.
 - Kosec, B. (1995). *Od "policijskega socialnega dela" do Zavetišča za brezdomce v Ljubljani*. Diplomsko naloga. Ljubljana: VŠSD.
 - Kosec, B. (2007). *Ko beda postane življenjski stil – pre-rez strukture slovenskih brezdomcev*. Diplomsko naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
 - Kristensen, L. (2004). *Towards an information base for social housing policy*. Paper for ENHR Conference, 2-6 junij, Cambridge.
 - Leskošek, V. (2002). Youth homelessness in Slovenia. V B. Tivadar, P. Mrvar (ur.). *Flying over or falling through the cracks?* Ljubljana: Urad za mladino RS, str. 106-112.
 - Little, M., Leitch, H. in Bullock, R. (1995). The care careers of long-stay children: The contribution of new theoretical approaches. *Children and Youth Services Review*, 17/5-6, s. 665-679.
 - Lownsborough, H., Thomas, G. in Gillinson, S. (2004). *Survival Skills. Using life skills to tackle social exclusion*. London: Demos & Crisis.
 - Lundgren, L. M., Schilling, R. F., Ferguson, F., Davis K. in Amodeo, M. (2003). Examining drug treatment program entry of injection drug users: human capital and institutional disaffiliation. *Evaluation and Program Planning*, 26/ 2, s. 123-132.
 - Mandič S. (1996). *Stanovanje in država*. Lj: ZPS.
 - Mandič, S. (1997). Stanovanjska kariera, socialna izključenost in brezdomstvo. *Družboslovne razprave. Let. 13, št. 24/25*, str. 133-151.
 - Mandič, S. (ur.) (1999). *Pravica do stanovanja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

- Mandič, S. (1999). Stanovanjska tveganja, ranljive skupine in novi pogledi (uvod). V S. Mandič (ur.), *Pravica do stanovanja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mandič, S., Gnidovec, M. (1999). Stanovanjska kariera iz stanovanja staršev v prvo samostojno stanovanje V S. Mandič, (ur.) *Kakovost življenja. Stanja in spremembe*. Ljubljana: Znanstvena Knjižnica. FDV, s. 43-74.
- Mandič, S. (1996). *Stanovanje in država*. Ljubljana: ZPS.
- Martinjak, N. (2004). Koncept socialnega kapitala v socialni pedagogiki. *Socialna pedagogika*, 8/4, s. 481-495.
- Masten, A. S., Sesma, A., Si-Asar, R., Lawrence, C., Miliotis, D. in Dionne, J. A. (1997). Educational risks for children experiencing homelessness. *Journal of School Psychology*, 35/1, s. 27-46.
- Matznetter, W. in Stephens, M. (1998). *European integration and housing policy*. London, New York : Routledge, 1998.
- *Members details*. (b.d.). Pridobljeno s svetovnega spleta 13. 9. 2005: http://www.street-papers.com/members_details.cfm.
- Mewbur, L. in Harris, T. (b.d.). *Street papers: A guide to get started*. International network of street papers & North American street papers association. Pridobljeno s svetovnega spleta 13. 9. 2005: http://www.nasna.org/Street_Paper_Guide.pdf.
- Mossman, D. (1997). Deinstitutionalization, homelessness, and the myth of psychiatric abandonment: a structural anthropology perspective. *Social Science and Medicine*, 44/1, s. 71-83.
- Mounier, C. in Andujo, E. (2004). Defensive functioning of homeless youth in relation to experiences of child maltreatment and cumulative victimization. *Child Abuse & Neglect*, 27/10, s. 1187-1204.
- Nyamathi, A., Longshoreb, D., Galaifc, E. R. in Leake, B. (2004). Motivation to stop substance use and psychological and environmental characteristics of homeless women. *Addictive Behaviors*, 29/9, s. 1839-1843.
- Page, M., Powell, R. (1991). *Homelessness and mental illness: the dark side of community care*. London: Concern Publications.
- Podbrežnik, S. (1992). Klateži in policija: diplomatska naloga. Ljubljana: Visoka policijska šola.
- Price, S. J. (1994). *Families and change: coping with stressful events*. London: Sage.
- Randall, G. in Brown, S. (1999). *Prevention is better than cure*. London: Crisis.
- Razpotnik, Š. (2004). *Preseki odvečnosti : nevidne identitete mladih priseljenk v družbi tranzicijskih vic*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Razpotnik, Š., in Dekleva, B. (2006). Kralji ulice – predhodno poročilo o poteku akcijske raziskave. *Socialna pedagogika vol. 9, št. 3*, s. 265–298.
- *Real lives, Real Stories, Real Futures*. (2001). London: The Big Issue. Pridobljeno s svetovnega spleta 13. 9. 2005: <http://www.bigissue.com/v21execsummary.doc>.
- Roberts, K. (2003). Is there an emerging British 'underclass'? The evidence from the research. V R. MacDonald, (ur.). *Youth, the 'Underclass', and the Social Exclusion*. London: Routledge, s. 39-55.
- Santana, P. (2002). Poverty, social exclusion and health in Portugal. *Social Science & Medicine*, 55/1, s. 33-45.
- Singer, L. in Kapfer, T. (1996). Psychosocial rehabilitation of schizophrenic patients in France. *European Psychiatry*, 11/2, s. 66-70.
- Smrekar, M. (1993). *Zavetišče za brezdomce v Ljubljani: diplomatska naloga*. Ljubljana: VŠSD.
- Springer, S. (2000). Homelessness: a proposal for a global definition and classification. *Habitat International*, 24/4, December 2000, s. 475–484 (10).
- Špindler, D. (2001). *Brezdomci in pogajanja z njimi: diplomatska naloga visokošolskega programa*. Ljubljana: VŠSD.
- Tenner, A. D., Trevithick, L. A., Wagner, V. in Burch, R. (1995). Seattle Youth Care's prevention, intervention, and education program. A model of care for HIV-positive, homeless, and at-risk youth. *Journal of Adolescent Health*, 23/2, s. 96-106.
- *The Big Issue*. (b.d.) London: The Big Issue. Pridobljeno s svetovnega spleta 13. 9. 2005: <http://www.bigissue.com/cover.html>.

- Tommasello, A. C., Myers, C. P., Gillis, L. L., Treherne, L. in Plumhoff, M. (1999). Effectiveness of outreach to homeless substance abusers. *Evaluation and Program Planning*, 22/3, s. 295-303.
- Trbanc, M., Boškić, R., Kobal, B., Rihter, L. (2003). *Socialna in ekonomska vključenost ranljivih skupin v Sloveniji - možni ukrepi za dvig zaposljivosti najbolj ranljivih kategorij težje zaposljivih in neaktivnih oseb: raziskovalno poročilo*. Ljubljana: FDV.
- Tyler, K. A., Cauce, A. M. in Whitbeck, L. (2004). Family risk factors and prevalence of dissociative symptoms among homeless and runaway youth. *Child Abuse & Neglect*, 28/3, s. 355-366.
- Vidic, K. (2006). *Medijska konstrukcija stigme: fotografije o Romih*. Magistrsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljani.
- Votta, E. in Manion, I. (2004). Suicide, high-risk behaviors, and coping style in homeless adolescent males' adjustment. *Journal of Adolescent Health*, 34/3, s. 237-243.
- Whitbeck, L. B., Johnson, D. K., Hoyt D. R. in Cauce, A. M. (2004). Mental disorder and comorbidity among runaway and homeless adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 35/2, s. 132-140.
- White Paper (2004). *Report No. 23 to the Storting (2003-2004) on Housing Policy, English summary*. Norwegian Ministry of Local Government and Regional Development, Oslo.
- Zaviršek, D. (1998). Prisilne izselitve med epistemologijo in prakso socialnega dela. *Socialno delo*, 37/3-5, s. 309-318.

Imensko kazalo

Andujo, E. 26
Bell, D. N. 26
Boelhower, 31
Boškić, R. 14
Bullock, R. 39
Cauce, A. M. 26
Dekleva, B. 11, 39, 102, 109, 115
Doplihar, A. 7
Dropping, 35
Edgar, B. 16, 17, 18, 19, 25, 26, 27
Fichter, M. M. 37
Foord, M. 28, 30, 31
Gillinson, S. 26
Glavan, U. 7
Gnidovec, M. 30, 31, 35
Grcič, D. 7
Gwadz, M. V. 26
Hansen, I. L. 16, 35, 36
Jones, A. 31, 34
Jones, G. 26, 28, 35
Kertesz, S. G. 36
Killion, C. M. 39
Kosec, B. 14, 103, 105
Leitch, H. 39
Little, M. 39
Lownsborough, H. 26
Lundgren, L. M. 35
Mandič, S. 13, 30, 31, 35
Meert, H. 16, 17, 18, 19, 25, 26
Mossman, D. 36
Mounier, C. 26
Palmer, J. 28, 30, 31
Pleace, N. 31, 34
Razpotnik, Š. 39, 103, 109
Simpson, D. 28, 30, 39
Springer, S. 14
Thomas, G. 26
Tommasello, A. C. 35
Tyler, K. A. 26
Ugrin – Vatovec, A. 7, 122
Vižintin, M. 7, 45, 122
Whitbeck, L. B. 26
Zajc, M. 14
Žnidaršič, I. 7

Stvarno kazalo

Brezdomstvo:

Ciklično 34, 103

Dnevno 21, 23, 24, 31, 34, 87, 103, 108, 111

»Dvojne diagnoze« 26, 34-36

Mladi 17, 21, 26, 34, 35, 38, 48, 81, 94, 111, 130, 133

Prikrito 6, 13, 15, 23

Ženske 17, 19, 38,

Brezplačna kosila, razdeljevanje hrane in oblačil
15, 43, 46, 70, 72, 73, 78, 81, 83, 85, 88, 99, 100,
102-107, 109-111, 122

Cestni časopisi 7, 82, 85, 87, 88, 91, 92, 94, 104, 113, 115, 116,
118, 119, 121, 122, 124, 126, 127, 130, 132-134,
136, 137, 140

Delo, zaposlenost 31, 47, 112

Dialog 36, 92

Diskriminacija 17, 88

Droge, alkohol 10, 17, 24, 26, 27, 31, 34, 37, 38, 43, 50, 54, 55,
57, 58, 59, 60, 61, 63, 65, 72, 82, 94, 97, 118, 132

Država blaginje 13, 28

Duševno zdravje/bolezen 10, 12, 15-17, 24, 26, 27, 31,
34-38, 43, 50, 52, 54, 55, 58-61, 63-66, 68, 74, 86, 104

Evropska klasifikacija brezdomstva 6, 16, 18, 19

Kriminalnost, deviantnost 13, 17, 20, 28, 88, 116, 140

Lastna odločitev/krivda 6, 11, 13, 28, 48, 52, 54, 58, 63, 66, 88

Ločitev zakonske zveze, prekinitev odnosa 10, 11, 17, 27, 48,
118

Načelo malih korakov 89, 95, 140

Nezaposlenost 10, 12, 13, 15, 17, 23, 26, 27, 31, 34, 47, 76, 95,
146

Opolnomočenje 16, 28, 31, 140

Osamljenost 6, 26

Participacija, sodelovanje 16, 82, 87, 93, 94, 97, 103, 113, 118,
119, 122, 124, 127, 130-134, 136, 137, 140

Partnerstvo 10, 17, 19, 27, 34, 47-49, 52, 54, 55, 59, 63, 65, 66,
68, 118, 119

Podrazred 12, 13, 27, 28

Preventivno delovanje 6, 7, 14, 27

Privatizacija 30, 31

Psihiatrične obravnave, ustanove 15, 25, 37, 50, 58-61, 65, 66,
73, 103, 111

Socialna mobilnost 23, 95

Socialne mreže 10, 16, 18, 20, 21, 23, 24, 26, 39, 48, 50, 54, 66,
68, 95, 97, 112, 136

Socialna politika 13, 16, 94, 65, 99

Socialna pomoč, podpora, storitve 25, 31, 36, 70, 73, 83, 99,
133

Socialna stanovanja 25, 30, 35

Socialna vključenost/izključenost 6, 12, 13, 16, 18, 21, 30, 31,
58, 95, 113, 115

Stanovanjska izključenost 17, 18, 19

Stigmatiziranost 45, 88

Terensko delo 7, 15, 17, 19, 35, 45, 46, 78, 82, 83, 85-88, 91, 97,
103-105, 110, 111, 119, 121, 122, 124, 126, 131-134, 136,
137, 140

Trg dela 31, 34

Učinek vrtljivih vrat 20, 21, 34, 36

Vzročnost brezdomstva kot:

družbenega, strukturnega pojava 12, 13, 16, 18, 27, 28, 30,
31, 34, 115

individualnega pojava 12, 13, 18, 27, 66, 115

institucionalnega pojava 18, 27, 34, 36, 39, 43, 58

odnosnega pojava 16, 17, 27, 53, 118

Zapor 16, 19, 20, 26, 27, 49, 54, 61, 65, 66, 74-76, 103, 108,
109, 116, 118, 133

Začasna zatočišča 14, 16, 19, 24

Zatočišča, zavetišča za brezdomce 7, 12, 14-16, 19, 20, 36,
43-45, 47, 52, 64, 70, 72, 73-75, 81-83, 85-87, 94, 95, 99-
104, 106-110, 116, 118, 122, 124, 126, 131, 133

Zasvojenost/odvisnost 6, 10, 11, 12, 16, 17, 20, 21, 23, 24, 26,
27, 35, 36, 37, 39, 57-61, 63, 65, 66, 68, 75, 85, 88, 103, 107,
111, 132

Zaupanje 43, 88, 89, 92-94, 97

Zlorabljanje, izkoriščanje, spolno zlorabljanje 10, 17, 26, 38,
48, 54, 55, 65, 66, 111, 116

Zunajdružinska vzgoja (vzgojni zavod, mladinski dom,
rejništvo) 10, 26, 27, 34, 39, 48, 49, 54, 61, 65, 66, 103,
116, 118

Kazalo ilustracij

STRAN:	PRISPEVEK:	PONATISNJEN IZ:
8-9	Strip	Kralji ulice, št. 2, s. 28-29
12	Jurja gor ali dol	Kralji ulice, št. 1, s. 7
13	X-oseba imenovana fotr	Kralji ulice, št. 1, s. 11
17	Poln voziček	Kralji ulice, št. 10, s. 32
20	Karikatura	Kralji ulice, št. 4, s. 23
22-23	Moja zgodnja srečanja z brezdomstvom	Kralji ulice, št. 1, s. 12-13
25	To sem jaz	Kralji ulice, št. 14, s. 3
27	Prva izkušnja žicanja	Kralji ulice, št. 1, s. 14
29	Realitas tours	Kralji ulice, št. 1, s. 28
32-22	Pogovor na četrtni skupnosti – III. del	Kralji ulice, št. 15, s. 6-7
37	In memoriam	Kralji ulice, št. 2, s. 18
38	To sem jaz	Kralji ulice, št. 3, s. 8
40-41	Sit, obrit in umit v Ljubljani	Kralji ulice, št. 1, s. 16-17
42	Naslovnica (detajl)	Kralji ulice, št. 6, s. 19
46	To sem jaz	Kralji ulice, št. 8, s. 3
47	Pripoved o otroštvu	Kralji ulice, št. 2, s. 11
48	In vendar se vrti	Kralji ulice, št. 3, s. 15
53	Ste opazili da je že pomlad	Kralji ulice, št. 1, s. 15
55	Al slišče	Kralji ulice, št. 5, s. 13
56	Dnevnik lopova	Kralji ulice, št. 3, s. 22
57	Bilanca	Kralji ulice, št. 14, s. 5
59	Izza rešetk	Kralji ulice, št. 14, s. 25
62-63	Lukijada	Kralji ulice, št. 3, s. 18-19
67	In memoriam	Kralji ulice, št. 9, s. 9
68	Naslovnica (detajl)	Kralji ulice, št. 4, s. 1
69	Uvodnik	Kralji ulice, št. 14, s. 3
71	Umetnik duševni bolnik	Kralji ulice, št. 4, s. 9
74	Strip	Kralji ulice, št. 2, s. 6
77	Karikatura	Kralji ulice, št. 5, s. 8
80	Oglasna deska	Kralji ulice, št. 13, s. 28
84	Strip	Kralji ulice, št. 5, s. 31
89	Naslovnica (detajl)	Kralji ulice, št. 3, s. 1
90	Pisma bralcev	Kralji ulice, št. 5, s. 19
96	Zadnja stran časopisa	Kralji ulice, št. 3, s. 32
98	Nova razstava pri Kraljih ulice	Kralji ulice, št. 13, s. 10
105	Naslovnica (detajl)	Kralji ulice, št. 2, s. 1
112	Naslovnica (detajl)	Kralji ulice, št. 5, s. 1
114	Naslovna stran	Kralji ulice, št. 1, s. 1
117	Kreativno pisanje pod zvezdami	Kralji ulice, št. 3, s. 21
120-121	Intervju s prodajalcem	Kralji ulice, št. 4, s. 28-29
123	Fotoreportaža s predstave Oder življenja	Kralji ulice, št. 5, s. 10
125	Distribucijski dnevni center	Kralji ulice, št. 7, s. 15
127	Pravila prodajanja časopisa Kralji ulice	Kralji ulice, št. 8, s. 2
128-129	Svečana otvoritev distribucijskega dnevnega centra	Kralji ulice, št. 8, s. 6-7
135	Kralji ulice postali del mednarodnega časopisnega gibanja	Kralji ulice, št. 15, s. 4
138-139	Izdelek je izmeček akcije	Kralji ulice, št. 15, s. 12-13

